

Коља МИЋЕВИЋ
 Ранко ПАВЛОВИЋ
 Братислав МИЛАНОВИЋ
 Мирослав АЛЕКСИЋ
 Слободан ЈОВИЋ
 Жељка АВРИЋ
 Б. ПАСТЕРНАК - Зоран КОСТИЋ
 О. ЛЕРКЕ - Стеван ТОНТИЋ
 Л. ГЛИК - Петар ПЕНДА
 Ђ. ЛИНГВАГЛОСА - Душка ВРХОВАЦ
 Е. БИРС - Милан МИЛОШЕВИЋ

Ранко РИСОЈЕВИЋ
 Живојин РАКОЧЕВИЋ
 Радослав МИЛОШЕВИЋ
 Јованка СТОЈЧИНОВИЋ
 НИКОЛИЋ
 Рајко ЛУКАЧ
 Саша КНЕЖЕВИЋ
 Михајло ОРЛОВИЋ
 Горан ШАУЛА
 Миладин БЕРИЋ
 Радмило РАДОВАНОВИЋ

Ненад ГРУЈИЧИЋ
 Весна КАПОР
 Тихомир ЛЕВАЈАЦ
 Живко ВУЈИЋ
 Данијел ДОЈЧИНОВИЋ
 Бранислав МАТИЋ
 Недељко ЗЕЛЕНОВИЋ
 Борис НАД
 Вељко СТАМБОЛИЈА
 Љиљана ЛУКИЋ

Предраг БЈЕЛОШЕВИЋ
 Драгица ПАНИЋ КАШАНСКИ
 Марина ВОЈВОДИЋ
 Јелена РАЦА
 Милан РАКУЉ
 Стефан ВИШЕКРУНА
 Велибор ШИПОВАЦ
 Жељко НЕСТОРОВИЋ
 Горан ДАКИЋ
 Љиљана ЧЕКИЋ
 Александра МАРИЛОВИЋ

Ријеч уредника	4	5
Предраг Бјелошевић	АФИРМАЦИЈА УМЈЕТНИЧКИХ И КУЛТУРНИХ ВРИЈЕДНОСТИ	Коља Мићевић МОЛЕБАН ЗА КОМПОЗИТОРЕ ЖРТВЕ ХОЛОКАУСТА [Терезијенштат, Аушвиц...]

Преводи	13
Петар Пенда	ЛУИЗ ГЛИК (Нобелова награда за 2020. годину), избор из поезије
Зоран Костић	БОРИС ПАСТЕРНАК, поезија
Стеван Тонтић	ОСКАР ЛЕРКЕ, поезија
Душка Врховац	ЂОРЂО ЛИНГВАГЛОСА, изабране пјесме
Милан Милошевић	ЕМБРОУЗ БИРС, прича

Поезија / Проза	47	Баштина	121
Ранко Павловић	Весна Капор	Ранко Рисојевић	ПЕЛАГИЋ КАО КЊИЖЕВНИК - КОЧИЋЕВ БАЊАЛУЧКИ КОНАК
Братислав Милановић	Михајло Орловић	Данијел Дојчиновић	ЈОВАН МУТИЋ, пјеснички параноик (студија)
Мирослав Алексић	Миладин Берић	Јелена Раца	ЗАБОРАВЉЕНИ ПЈЕСНИК ВУКО ПЕЋАНАЦ
Жељка Аврић	Радмило Радовановић		
Рајко Лукач	Живко Вујић		
Саша Кнежевић	Бранислав Матић		
Радослав Милошевић	Недељко Зеленовић		
Јованка Стојчиновић Николић	Борис Над		
Живојин Ракочевић	Велибор Шиповац		
Горан Шаула	Стефан Вишекруна		
Слободан Јовић	Жељко Несторовић		
		Интервју	142
		Александра Мариловић	НЕНАД ГРУЈИЧИЋ, добитник „Кочићеве награде“ за 2020.

Критика	151
Вељко Стамболија	КАТАКЛИЗМИЧКИ ПРИЗВУК У ЈЕЗИКУ (Легенда о в(ј)етром вијанима, Анђелко Анушић)
Душка Врховац	РЕДЕФИНИСАЊЕ ПОЕТСКОГ ДИСКУРСА У СЛУЖБИ НОВЕ ЕСТЕТСКЕ ОНТОЛОГИЈЕ (Замка за вријеме, Ђорђо Лингваглоса)
Јованка Стојчиновић Николић	ЛИРСКА ДУБИНА И МЕТАФИЗИЧКА ОСЈЕЋАЈНОСТ ВРЕМЕНА (Заједно, Са зидовима, Предраг Бјелошевић)
Опњен Тодоровић	ТУГОВАНКА И ДИВЉА ТРЕШЊА (Страх од савршенства, Слободан Јовић)
Ранко Павловић	СВЕ ШТО ВОЛЕ ДЈЕЦА (Кад ја лупим шаком о сто, Јелена Глишић)
Љиљана Лукић	СЕНТИМЕНТАЛНИ ВРЕМЕПЛОВ (Моји саговорници, Ранко Прерадовић)
Горан Дакић	НЕЖНО МОГЕРСКО КАСАЛО

Афоризми	179	Путопис	184
Душко М. Петровић	ЗВОНИ, ЛУПАЊЕ НЕ РАДИ (изабрани афоризми 1968–2018)	Тихомир Левајац	ПОЧЕТАК ЛЕТА, КУВАЈТ И ЈА (одломак из путописа)

Ликовна умјетност	191	Музичка умјетност	196
Марина Војводић	ГЕШТАЛТ У СЛИКАРСТВУ ИЛИ ВАРИРАНЕ РЕПЕТИЦИЈЕ (осврт на дело академског сликара Алексе Видаковића)	Драгица Панић Кашански	МУЗИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЉЕЂА КАО ПОТЕНЦИЈАЛНА ТУРИСТИЧКА АТРАКЦИЈА

Позоришна умјетност	203	Актуелности	206
Љиљана Чекић	СРЕЋАН 90. РОЂЕНДАН ВЈЕЧНОЈ МЛАДОСТИ (поводом јубилеја Народног позоришта Републике Српске)	Милан Ракуљ	КАКО ЈЕ КУЛТУРА ПРЕЖИВЈЕЛА ГОДИНУ ПАНДЕМИЈЕ?! КОНКУРСИ

In Memoriam	215
In Memoriam	КОЉА МИЋЕВИЋ (1941-2020)
Предраг Бјелошевић	СЈЕЋАЊА КОЈА СВИЈЕТЛЕ

Редакција

Предраг Бјелошевић - главни и одговорни уредник
Берислав Благојевић - замјеник главног и одговорног уредника,
Златко Јурић, Данијел Дојчиновић, Саша Кнежевић, Мирко
Вуковић, Јелена Глишић, Слободан Јовић, Синиша Видаковић,
Младен Матовић, Милан Ракуљ

Секретар редакције

Јелена Глишић

Лектор и коректор

Наташа Кеџман

Савјет часописа

Ранко Рисојевић, Ранко Павловић, Зоран Костић, Јованка
Стојчиновић Николић, Анђелко Анушић, Јелина Ђурковић,
Недељко Зеленовић, Радослав Милошевић, Горан Врачар,
Момчило Копривица, Миладин Берић, Жељко Галоња и
Предраг Бјелошевић

Техничко уређење и прелом

Драган Прља

Издавач

Удружење књижевника Републике Српске
78 000 Бања Лука, Веселина Маслеше 20
Т: 00387 51 263 414
Е: udruzenjeknjizevnikars@gmail.com
W: www.uk-rs.org
ISSN 2744-127X (Online)
ISSN 2744-1350 (Print)

Упутство за слање прилога

Молимо сараднике да текстове достављају у електронској
форми на адресу: novastvarnost.casopis@gmail.com.
Текстове слати у прилогу (Attach File), писане у Wordu (*.doc),
српском ћириличном тастатуром, у формату А4, уз проред 1.5
и маргине 2,5 cm, фонтом Times New Roman, величине слова
12 pt.

Часопис излази тромјесечно

Објављени прилози не представљају увијек и ставове редакције.

Покровитељ онлајн издања првог броја часописа "Нова
стварност" је Министарство просвјете и културе Републике
Српске.

УМЈЕТНИЧКЕ СЛИКЕ на насловној страни и у часопису радови
су академског сликара, Алексе Видаковића МСЦ, и дио су изложбе
постављене у "Каменој кући" на Кастелу 21. 10. 2020. године.

РИЈЕЧ УРЕДНИКА

АФИРМАЦИЈА УМЈЕТНИЧКИХ И КУЛТУРНИХ ВРИЈЕДНОСТИ

Поштовани,

Пред вама је *Нова стварност*, први број онлајн часописа за књижевност, умјетност и културу Удружења књижевника Републике Српске. У његовом појављивању свијет умјетности и културе наших простора добија, увјерени смо у то, свог вјерног пратиоца и промотера.

Називом часописа *Нова стварност* одређен је и његов уређивачки концепт, по коме ће бити отворен за новостворене умјетничке и теоријске радове, поред књижевних и преводилачких, и за оне из сфере ликовне, музичке и позоришне умјетности, културне баштине, путописне литературе; како својих чланова, тако и стваралаца из окружења и свијета.

Ишчекујући ваше прилоге жеља нам је, поштовани сарадници, да у њима будете визионари боље сутрашњице и нових естетских вриједности које ће нас све издићи изнад осјећаја наговјештаја злог времена у ком се естетско и етичко све више потискују са животне позорнице и покушавају наметнути посве нови параметри за лијепо, племенито и вриједно умјетничког ангажмана.

У времену отежаних услова за кретање и комуникацију, надамо се да ће наш онлајн часопис, захваљујући могућностима савремених технологија, помоћи превазилажењу невидљивих ковид баријера и тако умјетност учинити доступнијом свима који се њеним чудесним језицима служе и изражавају као и онима чија је она одвећ постала насушна потреба и духовна храна.

Успјех часописа видимо у синергији умјетничких визија и теоријско-научних освјетљења, а актуелност се неће базирати на дневно-политичким збивањима већ на суштинским питањима важним за стварање културнијег амбијента за живот умјетника и развој умјетности у нашем друштву.

У име Редакције

ПРЕДРАГ БЈЕЛОШЕВИЋ, главни и одговорни уредник

КОЉА МИЋЕВИЋ

МОЛЕБАН ЗА КОМПОЗИТОРЕ ЖРТВЕ ХОЛОКАУСТА

[Терезијенштат, Аушвиц...]

КОЉА Мићевић
(1941 - 2020)

Током 1940. Гестапо је одлучио да један град по имену Терезин у Моравској претвори у јединствени концентрациони логор у коме су, поред десетине хиљада чешких и пољских Јевреја, али не само њих, затворили већи број истакнутих интелектуалаца, сликара, научника књижевника и посебно композитора, којима су дали илузију да могу стварати, сликати, писати и компоновати. Била је то вешто смишљена варка, чудовишница – ако је то могућно – од свих других нацистичких концентрационих логора. За разлику од осталих, у Терезијенштату није било егзекуција, то је био транзитни логор, предсобље пакла одакле су путеви водили у Аушвиц, Треблинку, Дахау... Тако је настао прилично обиман и значајан музички опус, од кратких клавирских композиција до опера, које су извођене у логору, служећи тако као својеврсна нацистичка пропаганда, нарочито у последњој години Другог светског рата, да Јевреји имају свој град у коме се живи боље него другде. Ова руковат од двадесетак композитора овде представљених, део је једног већег пројекта, десетог тома мога *Музичког романа* с поднасловом *Од Лудвига до Љубице*. С изузетком неколико затвореника, као Зузане Ружичкове, која је касније постала једна од највећих светских клавсенисткиња, или Карла Анчерла, великог чешког диригента, ниједан од ових композитора из Терезијенштата није дочекао ослобођење, јер су или депортовани у друге кампове, где су по кратком поступку завршавали у гасним коморама, или су умирали у самом Терезијенштату од разних болести и исцрпљености. Однедавно, музика настала у Терезијенштату у тако нељудским околностима, и која је само делимично сачувана, изводи се по концертним дворанама широм света и доступна је на Јутјубу, као и сви биографски подаци о сваком поједином композитору.

Циљ овог циклуса, објављеног на сајту Удружења књижевника Републике Српске, јесте да привуче пажњу на њихова имена која тек однедавно припадају реалној историји светске музике.

ЕЛКАН БАУЕР

Елкан Бауер
сџам са дна док сви Звук и
Сан вребају јер

Тако моћ уки-
ну и још к рају смер
препече пуки

1852-1942, био је самоук, није знао да бележи музику, то су чинили други онако како је он звиждао, и изводили је на јавним концертима у Бечу! Имао је деведесет година кад је депортован у Терезијенштат, где је убрзо умро. Можемо само да се питамо чиме се то замерио нацистима, да тако стар буде тако нељудски кажњен.

ЛЕОН ЈЕСЕЛ

Сџам Леон Јесе-
л уз Звук Сна маршира
да се све тресе,

И дна сва шира
су: ходат' је necesse
против вампира.

1871-1942, јеврејског порекла, врло млад прешао је на хришћанство, а његова друга жена постала је члан нацистичке партије, све у нади да ће тако избећи најгоре. Међутим, и поред великих успеха својих бројних опера, од којих је најпознатија *Девојка из црне шуме*, био је забрањен и касније мучен у подрумима Гестапоа у Берлину, од чега је и умро.

ЗИГФРИД ТРАНСЛАТЕР

Зигфрид Транслатер
спушта се препун слутњи
у звучни кратер

Сна, и следи пут њи-
хов, сџм, док са дна валцер
свеопшти тутњи.

1875-1944, био је успешан аустријски композитор, учесник у Првом светском рату, бавио се музичким издаваштвом и штампао своја и дела других савремених композитора. На његову несрећу, кад су Нацисти кренули да пребројавају ко је ко, утврђено је ипак да има и јеврејске крви - за то је постојао израз Mischling - и због тога је депортован у Терезијенштат, где је умро. Песму о њему написао сам према податку да је његова најпознатија композиција од двестотинак колико је сачувано, био један Бечки валцер, Wiener Praterleben, изузетно популаран и извођен у разним приликама, чак и у спортским дворанама.

МАРДОХАЈ ГЕБИРТИГ

Мардохај Гебир-
тиг сџм огласи Es brent!
кроз звучни немир

Сна, с дна, и у трен т
-мурни када је тек презир
крајњи инструмент.

1877-1942, аутор је многих текстова и музике, од којих је шансона Es brent!, То гори!, најпознатија и 1938. постала је химна краковског гета, где је и он умро.

РУДОЛФ КАРЕЛ

Сџм Рудолф Каре-
л узлеће препун хвале
с дна за Икаре

Звучног Сна, пџле
међу нити и шкаре
космичке шале.

1880-1945, чешки композитор и један од најбољих ученика Антонина Дворжака, врло рано је ушао у покрет отпора, био ухапшен,

мучен, најзад депортован у Терезијенштат. Успео је ипак да под немогућним условима, на тоалет-папиру и лечничким рецептима, компонује своју трећу оперу, коју је после његове смрти оркестрирао један његов ученик. Његова дела, као и неких других депортованих, открио је свету италијански композитор и музиколог Франческо Лоторо.

МАРСЕЛ ЛАТЕС

Сџм Марсел Латес
чека кад се у сени
Звук и Сан сјате с

Дна, уплашени
одбијајућ' те сате с-
мрти, уташени.

1886-1943, француски композитор углавном филмске музике, пријатељ славног Саше Гитрија који га је спасио из логора у Дрансију крај Париза, али касније је ипак депортован у Аушвиц где је убијен у гасној комори.

ДАНИЈЕЛ БЕЛИФАНТЕ

Данијел Бели-
фанте у Сонатини
саже свој цели

Звук Сна с дна и ни
-ти које још увек дели
сџм у даљини.

Варијација

Данијел Бели-
фанте, када се споје
црн Звук и бели

Сан, то су боје
којим он, кад пожели.
дода и своје.

1892-1945, холандски композитор, учесник покрета отпора и као такав ухапшен и депортован у Аушвиц, а погубљен је у једном од већих концентрационих логора Фирстенгрубе. Његова дела дуго су остала ван домаћаја музиколога, али од 2004. пијаниста Марсел Вормс их изводи на својим концертима. Посебно је лепа Сонатина бр. 3 за клавир.

МАРСЕЛ ТИБЕРГ

Сам Марсел Тиберг
жали сваког ко не зна
ни Звук Сна ни брег

Чаробни, без дна,
у име неке игре г-
розне због звезда.

1893-1944, изузетан композитор, аутор три симфоније, једно време живео с мајком у Опатији, а његов једини грех у очима нациста био је тај што је његова мајка имала далеке јеврејске претке. Дуго се мислило да је Тиберг извршио самоубиство, али његово име је нађено на списку погубљених у Аушвицу. У америчком граду Буфалу постоји фондација која се брине о његовим делима.

ЕРВИН ШУЛХОФ

С дна, Шулхоф Ерви-
н, док хрле још на уста
звучног Сна нерви,

Ох: ко да уста
-не кад је плен, не први,
холокауста.

1894-1942, чешки пијанста и композитор, штићеник Антонина Дворжака, убеђени комуниста који је због тога био ухапшен, мучен и депортован у логор у Вицбургу, где није престао да компонује; успео је да заврши Херојску симфонију - или Симфонију хероја - на текстове Маркса, Лењина и Стаљина.

БОБ ХАНФ

Сам са дна Боб Хан-
ф степенник по степени
-к улази у Сан

Звука, стешњен и
свестан да иде у стан
вечни, пре сени.

1894-1944, холандски књижевник, сликар и композитор. Иако немачког порекла, имао је и јеврејске крви, због чега се једно време скривао, али безуспешно. Живот је завршио у Аушвицу. Није придавао велику важност своме музичком делу о коме се после његове

смрти бринуо његов брат. Компонувао је музику за стихове Гетеа и Рилкеа, а његов сачувани гудачки квартет је изузетно леп.

ЈОЗЕФ КОФЛЕР

Јозеф Кофлер у
Сну Звука и Звуку Сна
смишља оперу

Све док Исус на
нити чека проверу
врх дна искусна.

1896-1944, рођен у Варшави, студирао у Бечу, и био први пољски композитор који је практиковао додекафонску музику, његове Варијације на Штраусов валцер изведене су 1935. на енглеском радију. Био је интерниран заједно са својом женом и сином и после јануара 1944. губи му се траг. Године 2017. изведена је у Вигмор холу у Америци његова оркестрација за мали оркестар Голдберг варијација Јохана Себастијана Баха.

СИМ ГОКЕС

И сам Сим Гокес
уплиће ткива слатка
и звуке горке с

Дна Сна, да сатка
тело великог оркес-
тра, без остатка.

1897-1943, холандски композитор јеврејског порекла, који је много учинио за развој религиозне музике и дириговао је хором у чувеној португалској синагоги. Од њега је сачувана руковет вокалне музике на хебрејске текстове. Заједно са својом супругом, пијанисткињом Ребеком Виник, и два детета, Давидом и Рахелом, депортован је у Аушвиц где су све четворо убијени 5. фебруара 1943, на његов рођендан.

ВИКТОР УЛМАН

Сам Виктор Улман
хоће, док зре и пупа,
да Звук Сна уман

Са дна ишчупа
нит, не знајућ' да му мањ-
ка моћ приступа.

1898-1945, аустријски композитор, ученик Арнолда Шенберга и касније Александера фон Землинског. Године 1942. депортован је у Терезијенштат где није престао да компонује све до 1945, када је убијен у Аушвицу. Компоновао је и неколико опера, Краљ Атлантида, и једну камерну на стихове Рајнера М. Рилкеа. У Терезијенштату је основао Студио за нову музику и приређивао концерте с музиком других композитора из логора; сачуван је оригинални програма другог концерта. Његов клавијски концерт из 1938. године постао је популаран откако га је у више наврата извела Наталија Романенко, руска пијанисткиња, која већ дуже изводи музику ових композитора, жртава холокауста.

ХАНС КРАСА

Са дна Ханс Краса
сџм иде против струје
до звучног Сна са

Свим из чег' брује
све нити жељне спаса
од зуба Гује.

Варијација

Са дна Ханс Краса
спушта све своје жице
у Звук Сна краса-

Н, и сџм држи це
-ло дно док не прокласа
глас - глас Грлице.

1899-1944, одличан чешко-немачки композитор, аутор дечје опере Брундибар, 1938, коју је Хитлер лично забранио. Боравио је и у Паризу где се усавршавао код Албера Русела. Аутор је оригиналне симфоније за женски глас, из 1923. У Терезијенштат је депортован 1942, где је наставио да компонује, а поменута опера је чак изведена 55 пута! Оженио се у логору сестром композитора Гидеона Клајна, како би спречио њено депортовање у Аушвиц, што је значило смрт. Али сам није избегао ту судбину.

ЛЕО СМИТ

Кроз Леа Смита
гледа нит уплашена
у Звук Сна скрита

И скупља се на
дну, док за Њом хита,
још, дупла сџна.

1900-1943, холандски композитор који се усавршавао у Француској, близак кругу Шесторице, али под утицајем Равела и Стравинског. Његов опус је прилично обиман и сва дела су снимљена на четири це-деа. Поред многих вокалних композиција, компоновао је и једну хорску, Смрт, на стихове Шарла Бодлера. Живот је завршио у концентрационом логору Собибору, 250 км. југоисточно од Варшаве.

СИМОН ЛАКС

Са дна Симон Лакс
хрли да се успентра
уз звучни облак С-

На, и у сен тра
-јну, усмеривши корак с
оним из центра.

1901-19483, пољски виолиниста и композитор, који се веома инспирисао пољским мотивима, могућно је на Јутјубу чути његову Пољску свиту за оркестар. Године 1942. депортован је у Аушвиц, где је током три године био диригент логорског оркестра. То јединствено и тешко замисливо искуство описао је у књизи Мелодије Аушвица, из којих се сазнало да су музички образовани логораши свирали класичну музику за своје целате. После рата настанио се у Паризу и био један од сведока који су преживели холокауст.

КАРЕЛ АНЧЕРЛ

Сџм Карел Анче-
рл, да запали тамницу
(пре но што начне

Звук Сна на лицу
Смрти, док они банче)
диже палицу.

1908-1973, после Вацлава Талиха највећи чешки диригент, депортован је са својом супругом и сином у Терезијенштат 1942, где је дириговао логорским оркестром, а учествовао је и у једном документарном филму којим су нацисти хтели показати да и Јевреји имају свој град у коме се дивно живи (све је снимљено у лажном декору) и тако успели на неко време да завајају светску јавност. Анчерл је на путу за Аушвиц успео да се избави, али његова жена и син су убијени у страдали у гасној комори.

ПАВЕЛ ХАС

Са дна Павел Хас
слути ноћу и дању
звучнога Сна час

И у кидану
том, мислио је на нас,
са дна, и на Њу.

1899-1945, чешки композитор, најбољи ученик Леоша Јаначека. Једна његова симфонија остала је незавршена кад је ухапшен и одведен у Терезијанштат. Пре тога се развео од своје супруге Соње Јакобсон, како и она не би доживела сличну судбину. У поменутом пропагандном филму о Терезијенштату види се како и Павел Хас учествује, заједно са децом, у извођењу дечје опере Брундибар Ханса Кресе, под управом Кала Анчерла. Убрзо потом сви су пребачени у Аушвиц, одакле је Анчерл успео да се спасе, али Хас није. Његово најбоље дело је Студија за гудачки квартет који је изведен у Терезијенштату, а чији оштећени оригинал је управо Анчерл пронашао после рата и реконструисао цело дело.

ДИК КАТЕНБУРГ

Са дна Дик Катен-
бург коме грубо беху
Звук и Сан затрен

Бачени злеху
-до у загрљај ватрен
у општем греху.

1919-1944, холандски композитор који је две године боравио у Аушвицу, пре него што је егзекутиран у гасној комори. Један од

оних трагичних младића европске музике који су умрли у цвету младости. Његово дело је углавном за клавир, сачуван је један клавирски концерт, више других композиција и седам Палестинских песама које је писао у логору и које су сачуване.

ГИДЕОН КЛАЈН

Звук Сна милости
за Гидеона Клајна
док мастило сти-

Да гаси сјај на
дну, да се бар испости
велика тајна.

Варијација

Сам Гидеон Клај-
н, алијас Карел Вранек,
споји Звука сјај

И мрак Сна, да нек
-ад неко препозна тај
зов, макар далек.

1919-1944, чешки композитор, ученик Алојаза Хабе, вршњак и по рођењу и по смрти Дика Катенбурга. Боравио је три пуне године у Терезијенштату, а тек 1990. пронађен је кофер с пуно његових композиција који је, пред одлазак у концентрациони логор Фирстенгрубе где је убијен под нејасним околностима, поверио једној логорашици. Песму за њега написао сам слушајући Партиту за гудаче, петнаестоминутну композицију толико спокојну и оптимистичну да се никада не би могло помислити да је компонована у тако нељудским условима. Његова сестра је боравила с њим у Терезијенштату (видети текст о Хансу Краси). Компоновао је и под псеудонимом Карел Вранек који сам увео у своју песму. Леош Јаначек узео је једну Клајнову тему за свој Дивертименто.

РОБЕРТ ДАУБЕР

Роберт Даубер
још излази понека-
д, сам, да убер

Е,док тоне ка
дну, Звук Сна, Zaubere-
er, без одјека.

1922-1945, аустријски композитор јеврејског порекла, његов отац био је чувени виолиниста. Његово једино сачувано село је Серенада, за виолину и клавир које, као и Партита за гудаче Гидеона Клајна, звучи тако ведро и као обојена надом да ће то страшно искуство логора у Терезијенштату ипак минути. Даубер је свирао, виолончело, приликом извођења дечје опере Брундибар Ханса Кресеа, за пропагандни документарни филм који су нацисти снимили, у потпуно лажном декору, да би показали свету да је Терезијенштат идеални град за Јевреје. Док сам писао песму за њега, мислио сам на Моцартов лид Чаробњак, Der Zauberer, и шта би остало од Моцартовог дела да је умро тако млад као Роберт Даубер?

ХАЈНЦ АЛТ

Кроз Хајнца Алта
сасвим сām најпре лута
Звука Сан; ал' та

Нит затегнута
распршује вал та-
ме, наред пута.

1922-1944, немачки композитор о коме се готово ништа не зна пре његовог депортовања месеца јуна 1943. у Терезијенштат, а нестао је годину касније дана у концентрационом логору Дахау. За време боравка у Терезијенштату компоновао је 6 минијатура за клавир, његово засад једино познато дело,

које су изведене на другом концерту Студија за нову музику који је у логору организовао Виктор Улман. Осим тога, написао је и клавирску пратњу за једну песму Беджиха Сметане поводом 60. годишњице његове смрти. То су можда музичке мрвице, али кад се зна да је Алт убијен у двадесет другој години не можемо него осећати огромни пијетет према свакој ноти која је од њега сачувана.

ЗУЗАНА РУЖИЧКОВА

Зузана Ружи-
чкова у свом бескрају
Звуку Сан пружи,

С дна, тај трептај у
бити, да се у Ружи
још расцветају.

1927-2017, чешка музичарка, ученица Емила Хлобила, која је у четрнаестој години, као Јеврејка, одведена у Терезијенштат, заједно са својим родитељима - где је њен отац убрзо умро - а касније у Аушвиц, затим у Хамбург где је рашчишћавала рушевине; тај рад јој је јако оштетио прсте, али је упорно, вежбајући и по десет-дванаест сати дневно, постала једна од највећих клавсенисткиња свих времена, а на концертима није скривала свој логорашки број заувек уписан у надлактицу њене леве руке. Зузана Ружичкова је прва у историји извела и снимила сва дела за клавсен Јохана Себастијана Баха. Њен супруг био је композитор Виктор Калабис који је за њу компоновао дела за клавсен, међу којима и величанствени концерт за тај инструмент.

Библиографија КОЉЕ МИЋЕВИЋА

Коља Мићевић, рођ. у Бањој Луци 1941, завршио студије књижевности у Београду, живи и ради као слободни књижевник. Објавио је десетак збирки песама на српском и исто толико на француском, књиге огледа, као и музиколошке студије. Преводи с француског и других језика, поезију од средњег века до наших савременика. Добитник је награде Милош Н. Ђурић, 1972, за превођење,

Награде београдских Клокотриста за збирку Штрик и Шија, Награде Станислав Винавер, Сретен Марић, Мирослав Антић, Кочићеве Награде, Вукове награде. Златног беоцуга културно-просветне заједнице Београда, и Златне медаље Француске Академије, 1989, за ширење француске културе и језика. Од 2019. почасни је грађанин града Бање Луке.

Збирке песама

СТОПА СНА
НИТИ
МОРЕ
ШТРИК И ШИЈА, 365 варијација на
Вијонов катрен
EROSINMELOS
ВИНОВНИК
ИКАР-ICARE (Двојезичне песме,
француско-српске)
КЛАВИРИНТ
КРИСТАЛ УСПОМЕНА
РИМАГИНАЦИЈЕ
ПРВИ ИЗБОР

Збирке песама на француском

L'HOMME ALARMÉ
LE LIT DÉFAIT
MOZART RENCONTRE SCARLATTI
LA RUE DES AMANTS D'HIER
AU CLAIR DE LA France
ROBINSONG
MONSIEUR LE SERPENT
LE PETIT TESTAMENT BOSNIAQUE
HISTOIRE GYMNOPÉDIQUE DE LA POÉ-
SIE FRANCAISE

Књиге огледа

КОНСТАНТЕ И ПРЕВИДИ (О превођењу
поезије)
ПРИМ, ПРЕВ, (О превођењу поезије)
АФРИЧКА ЛЕГЕНДА (О превођењу
поезије)
JERSEYMYDEATH, ИЗМАШТАНИ
ГРАДОВИ ВИКТОРА ИГОА
ДАНТЕ ШАЉЕ СЕКУНДАНТЕ (Полемике
о превођењу поезије)
ОСАМ ВЛАШИЋ, (О француским
симболистима)
КРИЛО ВРЕМЕНА СЕ СКЛАПА (О
пригодим стиховима Стефана Малармеа)
ДАНТЕ ВИЈОН МОЦАРТ
ДАНТЕ-МИЉКОВИЋ: Прво певање

РЕСТОРАН, Астро-гастро роман-трилер

Књиге из музикологије

МОЦАРТ, Злочин Марије Терезије (Три
издања)
МОЦАРТ СУСРЕЋЕ СКАРЛАТИЈА
СВЕТЕ, ЛАКУ НОЋ (О кантатама Јохана

Себасијна Баха)
ЛИРСКА ИСТОРИЈА МУЗИКЕ У ЧЕТИРИ
ТОМА
(Од Питагоре до Баха)
МУЗИЧКИ РОМАН
(Од Јувала до Љубице Марић)
Досад објављено 5 томова.
ЦЕПНА ИСТОРИЈА МУЗИКЕ

Преводи с француског

АНТОЛОГИЈА ТРТУБАДУРСКЕ
ПОЕЗИЈЕ
ФРАНЦУСКА ПОЕЗИЈА ОД 1400. до 1800
НАРЦИС ГОВОРИ (Француска поезија 19.
ст.)
КЊИГА ФРАНЦУСКИХ СОНЕТА
АНТОЛОГИЈА ФРАНЦУСКИХ БАЛАДА И
ШАНСОНА
ЧЕТИРИ ДОБА ФРАНЦУСКЕ ПОЕЗИЈЕ (У
четири књиге)
ЖИВА АНТОЛОГИЈА ФРАНУСКЕ
ПОЕЗИЈЕ
(од 11. до 20 столећа, у три тома)
Кретјен де Троа: ЛАНСЕЛОТ, Витез на
таљигама
Кретјен де Троа: ПАРСИФАЛ, Легенда о
Светом Гралу
Кретјен де Троа: ФИЛОМЕЛА
Марија од Француске. ПРИЧЕ У СТИХУ
Берул: ТРИСТАН И ИЗОЛДА
Гијом де Лорис: РОМАН О РУЖИ
Гијом де Машо: ВЕНЕРИН ОБЛАК (Прича
о Истини)
Шарл Орлеански: Баладе, шансоне и
ронда
Франсоа Вијон: ЗАВЕШТАЊА
Морис Сев: ДЕЛИА УЗОР ЧИСТЕ ВРЛИНЕ
Холбајн Млађи: ПЛЕС СМРТИ
Жан де Ла Фонтен: БАСНЕ
Виктор Иго: КОНТЕМПЛАЦИЈЕ (Избор)
Виктор Иго: ШЕКСПИР
Виктор Иго: ПРИЗИВАЊЕ ДУХОВА НА
ЦЕРЗИЈУ
Шарл Бодлер: ЦВЕЋЕ ЗЛА (више издања)
Стефан Маларме: ПЕСМЕ (Двојезично)
Стефан Маларме: ПОЕЗИЈА (Нолит)
Стефан Маларме: ДВОРАЦ НАДЕ (избор
поезије)
Виктор Сегален: СТЕЛЕ
Жил Лафорг: ЈАДИКОВКА НАД
ЈАДИКОВКАМА
Жил Лафорг: УПИЈАЧ БЕСКРАЈА
Рајнер М. Рилке: ВОЋЊАЦИ

Тристан Цара: ПРИБЛИЖНИ ЧОВЕК
Гијом Аполинер: БЕСТИЈАРИЈ или
ОРФЕЈЕВА ПРАТЊА

Дела Пола Валерија

Пол Валери: ИЗМЕЂУ ЈУТРА И ПАЛМЕ
(Избор поезије)
Пол Валери: ПЕСМЕ (Сабране песме)
Пол Валери: СЛОВАР
Пол Валери: ОСТРВО КСИФОС (Избор
прозе)
Пол Валери: НАЧЕЛА ЧИСТЕ И
ПРИМЕЊЕНЕ АН-АРХИЈЕ
Пол Валери: СВЕСКЕ, I-IV
Пол Валери: МОЈА ПОЗОРИШТА
Пол Валери: МЕДИТЕРАНСКА
НАДАХНУЋА
Пол Валери: POÉSIE BRUTE, Сирова
поезија
Пол Валери: ЕСТЕТИЧКО ИСКУСТВО

Преводи са шпанског

Сор Хуана де ла Круз: ПРВИ САН
Федедрико Гарсија Лорка: ЦИГАНСКИ
РОМАНСЕРО (више издања)
Федерико Гарсија Лорка: ПОЕЗИЈА
Аријел Кансани Д: РЋА И СПОКОЈ

Преводи с енглеког

Едгар Алан По: ГАВРАН и друге песме
(више издања)
Есгар Алан По: ГАВРАН И СВЕ ДРУГЕ
ПЕСМЕ

Преводи с италијанског

Данте Алигијери: VITA NOVA
Данте Алигијери: РИМЕ (избор)
Данте Алигијери: КОМЕДИЈА
Брунето Латини: РИЗНИЦА
Ђовани Пасколи: ПОСЛЕДЊЕ
ПУТОВАЊЕ

Преводи на српски са словеначког

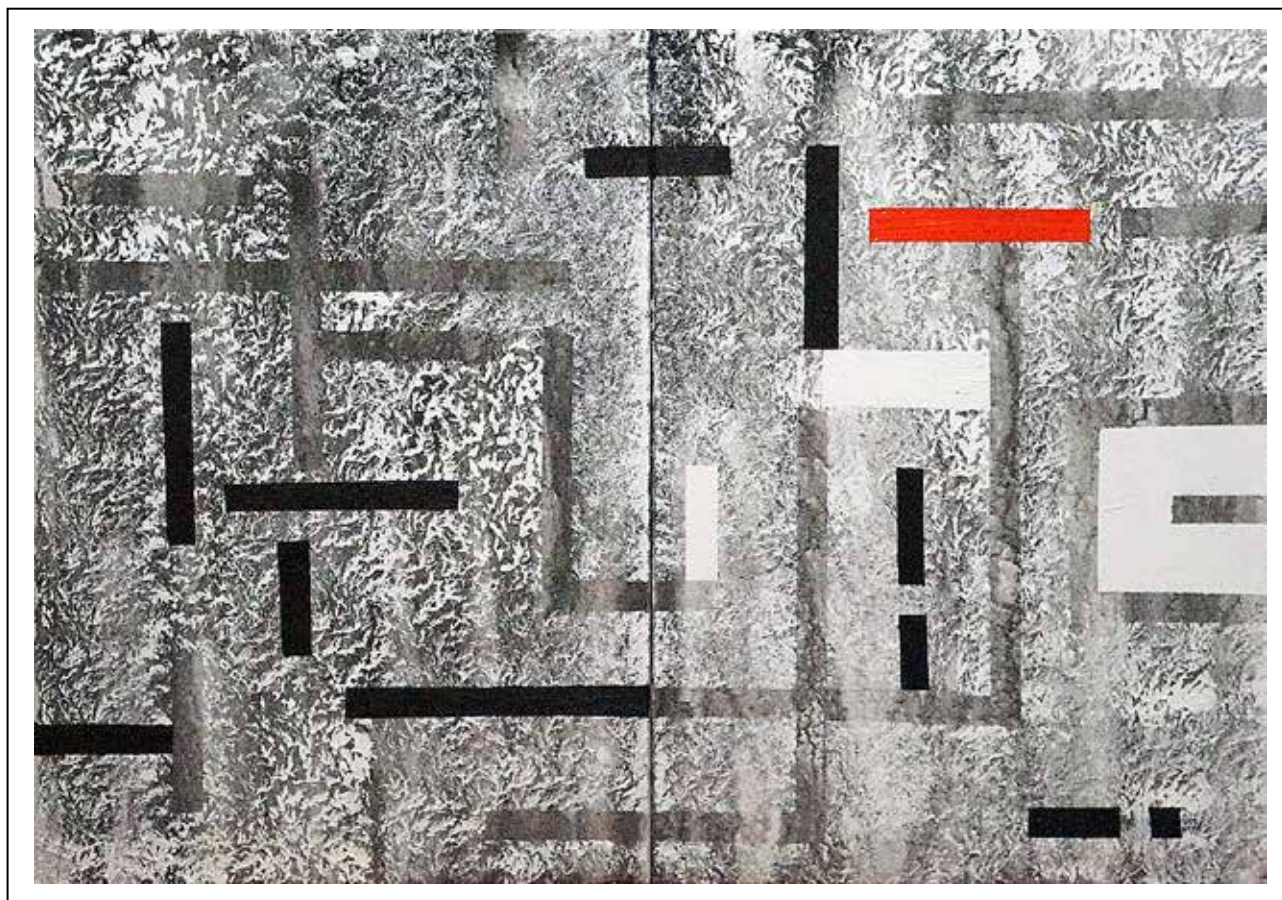
Франце Прешерн: СОНЕТНИ ВЕНАЦ -
СОНЕТИ НЕСРЕЋЕ

Преводи на француски са словеначког

France Preseren: LES POÉSIES COM-
PLÈTES

Преводи са српског, хрватског, словеначког и македонског на француски

LES SALUTS SLAVES, Антологија екс-
југословенских песника од Франца
Прешерна до Иве Андрића и Милоша
Црњанског

100 x 70 cm, акрил на платну, 2020.

Преводи

Петар Пенда	ЛУИЗ ГЛИК (Нобелова награда за 2020), избор из поезије
Зоран Костић	БОРИС ПАСТЕРНАК, поезија
Стеван Тонтић	ОСКАР ЛЕРКЕ, поезија
Душка Врховац	ЂОРЂО ЛИНГВАГЛОСА, изабране пјесме
Милан Милошевић	ЕМБРОУЗ БИРС, прича

Проф. др ПЕТАР
ПЕНДАЛУИЗ
ГЛИКПревео с енглеског:
Проф. др ПЕТАР ПЕНДА

ЛУИЗ ГЛИК, овогодишња добитница Нобелове награде за књижевност, рођена је у Њујорку 1943. године, а одрасла на Лонг Ајленду. Похађала је Универзитет Колумбија у Њујорку и предавала на многим престижним колеџима и универзитетима. Тренутно ради као предавач на Универзитету Јејл, гдје предаје креативно писање. Поред Нобелове награде, Глик је добитница многих националних награда у Сједињеним Државама, између осталих и Пулицерове награде за књигу Дивља перуника (*The Wild Iris*), из 1992. године. Такође је добитница награде Удружења пјесника, драмских писаца, есејиста, уредника и романописаца за збирку есеја о пјесничком позиву Докази и теорије (*Proofs and Theories*, 1994). Током 2003. и 2004. године била је пјесник лауреат Конгресне библиотеке у Вашингтону.

Ауторка је дванаест књига поезије и двије књиге есеја о природи поезије и пјесничком стваралаштву уопште. Оно што је специфично за њену поезију јесте разноврсност пјесничког израза и форми, коју она објашњава својеврсном авантуром духа и жељом да као пјесникиња буде изненађена непознатим и одведена у нове, незнате сфере живота.

Мада се неки аспекти биографије могу наћи у пјесмама Луиз Глик, она себе не сматра конфесионалном пјесникињом и одбија симплификовано изједначавање поезије и властитог искуства. Сматра да сваки пјесник полази од личног, међутим, потрага за архетипским надилази лично и управо то поезију чини универзалном. Интроспекцију види као ширу потрагу за смислом и друштвеним вриједностима. Такође, у својој поезији трага за питањима значења хуманости у дехуманизованом свијету који настањујемо. Попут многих других савремених пјесника и Луиз Глик самоиспитивањем настоји да нађе одговор на питање значења човјечности.

Старогрчки митови, теме и слике којима неке од њених пјесама обилују, уз наглашавање потраге за значењем и вриједностима, истраживање људске егзистенције, смрт, породица и породични односи централне су теме њене поезије. Луиз Глик сматра да су невиност и непристрастан поглед на свијет осуђени на пропаст па њена поезија снажно говори о неуобичајености и мистерији сасвим обичних искустава, агоније и болног губитка. Мада је свјесна пролазности и неизбежности смрти, она изражава чежњу за вјечним и на тај начин поново успоставља својеврсни баланс.

УДАВЉЕНА ДЈЕЦА

Видите, они никоме не суде.
Тако да је природно да се удаве,
прво да их лед узме,
а затим, цијеле зиме, њихови вунени шалови
плутају иза њих док тону,
све док се на крају не умире.
А језеро их диже својим многоструким тамним
рукама.

Али смрт им мора доћи другачије,
Тако близу почетку.
Као да су увијек били
слијепи и безначајни. Стога
остатак је сан, свијећа,
добар бијели чаршав који покрива сто,
њихова тијела.
А ипак чују имена на која су навикли
попут мамаца који клизну у језеро:
Шта чекате
дођите кући, дођите кући, изгубљени
у водама, плавим и сталним.

ПАРАБОЛА ЛЕТА

Јато птица напушта обронак планине.
Црнило над прољећном вечери, бронза у рано лето,
дижу се над празном језерском водом.

Зашто је младић узнемирен наједном,
његова пажња бјежи од судруга?
Његово срце није више потпуно подвојено; покушава да размишља
како да то каже самилосно.

Сада чујемо гласове других, крећу се кроз библиотеку
према веранди, љетном тријему; видимо их
како заузимају своја уобичајена мјеста на различитим
лежаљкама и столицама,
бијелим дрвеним столицама из старе куће, преуређујући
пругасте јастуке.

Да ли је битно гдје птице иду? Да ли је чак битно
које су врсте?
Одлазе одавде, у томе је бит,
прво њихова тијела, онда њихови тужни крици.
И од тог тренутка престају да постоје за нас.

Морате научити да мислите о нашој страсти на тај начин.
Сваки пољубац је био искрен, затим
сваки пољубац је напустио земљу.

ОКТОБАР

1.

Је ли поново зима, је ли поново хладно,
зар се Френк није баш сад оклизнуо на леду,
зар није зацијелио, зар прољећно сјеме није засијано,

зар ноћ није готова,
зар бљузгави снијег
није поплавио уске одводе,

зар моје тијело
није спасено, зар није сигурно,

зар ожиљак није створио калуп, невидљив,
изнад повреде,

страх и хладноћа,
зар нису управо престали, зар двориште није
преорано и засијано –

памтим како се земља осјећала, црвена и густа,
у крутим редовима, зар сјеме није посијано,
зар се лозе не пењу уз јужни зид,

не чујем твој глас
јер вјетар виче, звиждуће преко голе земље,

више ми није стало
какву буку прави
када сам ушуткана, када се први пут чинило
бесмисленим да се опише тај звук,

звук не може промијенити оно што јесте –

зар ноћ није готова, зар земља није била
здрава када је засијана,

зар нисмо засијали сјеме,
зар нисмо неопходни земљи,

лозама, јесу ли обране?

2.

Љето за љетом пролази,
мелем након насиља:
не чини ми добро
што је добро према мени сада;
насиље ме је промијенило.

Свитање. Ниске горе сјаје,
жута земља и ватра, чак и поља сјаје.
Знам оно што видим; сунце које би могло бити
августовско сунце, враћајући
све што је узето –

Чујеш овај глас? Ово је глас моје душе;
не можеш ми додирнути тијело сада.
Промијенило се, очврснуло,
Не тражи од њега да се одазове поново.

Дан налик љетном.
Изванредно миран. Дуге сјене јавора
скоро свијетлољубичасте на шљунковитим стазама.
А навече, топлина. Ноћ налик љетној ноћи.

Не чини ми добро; насиље ме је промијенило.
Тијело ми је постало хладно попут огољених поља;
сада је ту само моја душа, опрезна и пажљива,
с осјећајем да је на проби.

Још једном, сунце се рађа као што се рађа љети;
дарежљивост, мелем након насиља.
Мелем након промјене лишћа, након поља
пожњевених и сређених.

Реци ми да је ово будућност,
нећу ти вјеровати.
Реци ми да живим,
нећу ти вјеровати.

3.

Снијег је пао. Сјећам се
музике с отвореног прозора.

Дођи ми, рече свијет.
Не треба ни рећи
да је говорио прецизним реченицама,
већ да сам доживјела љепоту на овај начин.

Излазак сунца. Филм о влази
на сваком живом бићу. Базени хладног свјетла
настали у одливу.

Стајала сам
на довратку,
смијешна као што се сада чини.

Што су други нашли у умјетности,
ја сам нашла у природи. Што су други нашли
у људској љубави, ја сам нашла у природи.
Врло једноставно. Али тамо није било гласа.
Зима је била готова. У отопљеној прљавштини

труни зеленог су се појављивале.
Дођи ми, рече свијет. Стајала сам
у свом вуненом капуту на некој врсти свијетлог портала –
коначно могу рећи
давно раније; то ми чини велико задовољство. Љепота
исцјелитељ, учитељ –

смрт ме не може повриједити
више него што си ме ти повриједио,
мој вољени животе.

4.

Свјетлост се промијенила;
средње Ц је обојено тамније сада.
И пјесме јутра звуче исувише увјежбано.

Ово је свјетлост јесени, не свјетлост прољећа.
Свјетлост јесени: *неће те поштедјети.*

Пјесме се мијењају; неизрециво
их испуњава.
Ово је свјетлост јесени, не свјетлост која говори
Ја сам препорођена.

Не прољећна зора: *Мучила сам се, патила сам, рођена сам.*
Ово је садашњост, алегорија пустоши.

Толико тога се мијења. А ипак, имаш среће:
идеали горе у теби попут грознице.
Или не попут грознице, попут другог срца.

Пјесме се мијењају, али заиста су још увијек дивне.
Сабирају се на мањем простору, простору душе.
Тамне су, сада, у осамљености и боли.

А ипак, ноте се понављају. Чудно круже
у ишчекивању тишине.
Ухо се навикава на њих.
Око се навикава на њих.
Око се навикава на нестајање.

Неће те поштедјети, нити ће оно што волиш поштедјети.

Вјетар долази и одлази растављајући душу;
у бдијењу напушта чудну бистрину.

Како сте привилеговани, још увијек се страствено
држите онога што волите;
губитак наде вас није уништио.

*Maestoso, doloroso:*¹

(1) Италијански музички термини. Doloroso упућује на тужан, меланхоличан, плачљив тон. Maestoso упућује на узвишено и величанствено фразирање. (прим. прев.)

Ово је свјетлост јесени; напада нас.
Свакако је привилегија приступити крају
још увијек вјерујући у нешто.

5.

Истина је да нема довољно љепоте на свијету.
Такође је истина да нисам способна да је обновим.
Нити има искрености, а овдје можда могу бити од неке
користи.

Ја сам
на послу, мада сам шутљива.

Умиљати

биједа свијета
ограничавају нас с обје стране, алеја

окружена дрвећем, ми смо
пратња овдје, не говоримо,
свако са својим мислима;

иза дрвећа, жељезне
капије приватних кућа,
собе са затвореним капцима

некако напуштене, остављене,

као да је била умјетникова
дужност да ствара
наду, али из чега? шта?

сама ријеч
лажна, средство да побије
перцепцију – на раскрсници,

украсна свјетла годишњег доба.

Овдје сам била млада. Возим се
подземном уз своју књижицу
као да се браним од

истог свијета:
Ниси сама,

пјесма рече,
у тамном тунелу.

6.

Ведрина дана постаје
ведрина ноћи;

ватра постаје огледало.
Моја пријатељица Земља је огорчена; мислим
да ју је Сунчева свјетлост изневјерила.
Огорчена или уморна, тешко је рећи.
Између ње и сунца
нешто се окончава.
Она жели, сада, да је оставе на миру;
мислим да морамо престати
да јој се окрећемо тражећи потврду.

Изнад поља,
изнад кровова сеоских кућа,
блиставост која је сав живот начинила могућим
претвара се у хладне звијезде.

Лезите мирно и посматрајте:
не дају ништа, али не питају ништа.
Из унутрашњости Земљине
огорчене срамоте, хладноћа и јаловост,

мој пријатељ Мјесец диже се:
диван је вечерас, али када није диван?

МИТ О НЕВИНОСТИ

Једног лета крене у поље као и обично.
Застаде на трен код језера гдје се често
загледала у себе да открије промјене.
Види исту особу, ужасни плашт
кћеринства још пријања уз њу.
Сунце, као да је у води, јако близу.
То ме мој стриц поново провјерава, помисли она –
све у природи јој дође род некако.
Никада нисам сама, помисли она,
претварајући мисао у молитву.
Онда се смрт појави,
одговор на њену молитву.

Нико више не схвата
колико је смрт лијепа. Али Персефона памти.
Да ју је загрлила, баш тамо,
док ју је стриц гледао. Сјећа се
одбијања сунца о њену голу руку.
То је посљедње чега се јасно сјећа.
Онда ју је мрачни бог одвео.

И сјећа се, не тако живо,
унутрашње језе и да од тог трена
више није могла без ње.

Дјевојка која нестаје с језера
неће се никада вратити. Жена ће се вратити

да потражи дјевојку која је она некад била.
Она сједи поред језера говорећи понекад:
Отета сам, али то јој
погрешно звучи, не осјећа тако.
Онда каже: Нисам отета.
А онда: *Понудила сам се, жељела сам*
да побјегнем од свог тијела. Некада, чак,
Чезнула сам за тим. Али незнање
не може жељети знање. Незнање жели
нешто имагинарно, што вјерује да постоји.

Све ове разне именице
она изговара наизмјенице.
Смрт, муж, бог, странац.
Све звуче тако једноставно, тако уобичајено.
Мора да сам била, помисли она, једноставна дјевојка.
Не сјећа се себе као такве,
али стално мисли да ће се језеро сјетити
и објаснити јој шта њена молитва значи
па да схвати
је ли јој услишена или не.

ПРОШЛОСТ

Слаба свјетлост са неба,
ненадана и нагла,
међу двије борове гране, њихове fine иглице,

сада изгравиране сјене као сјајне зраке,
а изнад
високо, перјани рај.
Помириши ваздух. Мирис бијелог бора,
најјачи када вјетрови дувају кроз њега,
а звук је чудан
попут звука вјетра у филму.

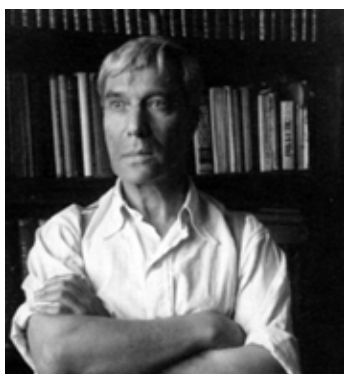
Сјене се крећу. Конопци
се гласају. Оно што чујеш
биће глас славуја, Chordata,
птица мужјак удвара се женки.

Конопци се помјерају. Лежаљку
вјетар њише, везану
чврсто међу два бора.

Помириши ваздух. Мирис бијелог бора.

Чујеш глас моје мајке
или је то звук дрвећа
док ваздух пролази кроз њих,

јер какав би то звук био
да пролази кроз ништавило?

ЗОРАН
КОСТИЋБОРИС
ПАСТЕРНАКПревео с руског и препјевао:
ЗОРАН КОСТИЋ

БОРИС ПАСТЕРНАК, руски пјесник (Москва, 1890–1960, Переделкино крај Москве), пјесник, прозни писац, преводилац, есејиста, син оца сликара и мајке пијанисткиње. Студирао филозофију у Москви и Марбургу (1912). У младости се предано бавио музиком. У периоду 1909–1910. био је близак авангардним пјесничким тенденцијама руске литературе, и дјелује као члан авангардног друштва „Центрифуга”, међутим, након само годину дана, дистанцирао се од Мајаковског и осталих чланова те асоцијације. Стихове је почео да објављује 1913. године. Прву поетску збирку, „Близанац у облацима”, објављује 1914. г. Затим (1917) излази књига, – „Изнад баријере”, са поемама и пјесмама, односно, 1922, књига пјесама „Сестра моја – живот”, која му доноси свеопшта признања. Углед Б. Пастернака као пјесника расте сваком књигом (поменимо најпознатије – „Друго рођење”, „Стихови у једном тому”, „На раним возовима”, „Земљино пространство” и др.), а такође и као прозни писац, да би врхунац достигао романом „Доктор Живаго” (1957); свакако, то дјело ће највише допринијети да му, сљедеће, 1958. године, буде додијељена Нобелова награда, које ће се одрећи, под притиском режима своје отаџбине.

Пастернаково пјесништво се развијало отпором према „мелодиозном” А. А. Блоку, али и „гласноговорнику револуције” Мајаковском. Упоредјујући поезију с „кврцањем здробљеног леда” и градећи је на „судару вербалних смислова”, цитирајући уједно руску и инострану традицију („Теме и варијације”, 1923), Пастернак је напустио доминацију лирског субјекта, па се његово „ја” не чита у непосредним исказима, него у цјелокупној структури текста. Све је у кретању с устаљених мјеста, па су, рецимо, возови стални мотив његова пјесништва („На раним возовима”, 1943), али и прозе – од „Дјетињства Љуверсове” (1922) све до романа „Доктор Живаго”, у којем је мотив прелажења преко Урала, у Азију, развијенији, али мање поетичан. Успјеси које је постигла поезија засјенили су вриједности поетске прозе, метонимичне на супрот метафоричности поезије Мајаковског (Р. Јакобсон), премда је и она једна од највећих достигнућа 1920-их. По мишљењу самог Пастернака, његова поетика дошла је до најпотпунијег израза управо у стиховима романа „Доктор Живаго” који је он сматрао својим животним дјелом, као и у посљедњој књизи пјесама „Кад се разведри” (1959). Пастернаково пјесничко дјело на само да се уграђивало и утицало на поезију његових савременика, већ је у његовим пјесмама класична руска поезија 19. вијека преобликована модерним пјесничким средствима. Тематика високог циља и жртве, библијска и шекспировска (изузетни су Пастернакови преводи Шекспирових дјела на руски језик), заокупља Б. Пастернака, а ликови Христоса и Хамлета јављају се у његовом дјелу и укрштају са ликом пјесника. То понајбоље потврђују пјесме „Хамлет” и „Гетсимански врт”, због чега су, између осталог, и уврштене у овај избор Пастернакових стихова.

ИЊЕ

Позни период листопада,
И селицама рок истиче.
Пасти у сету – чему сада?
Страх има очи поприличне.

Рјабину ветар нек наклања,
Нека је плаши испред санка.
Врло је варљив ред стварања -
Као са срећним крајем бајка.

Сутра када се из сна пренеш,
А, оно – зима увелико,
Стигнеш до угла и ту крене
Буђење скупа са том сликом:

Опет пахуље – мухе беле,
Бели кровови, Свети снешко;
Гране шуме су преоделе
Рухо покладно и претешко -

Лакрдијаша, учини се,
Белих обрва - сасвим белог,
Па онда видиш – бег кунице
Која кроз грање смотри смело...

Идеш и спазиш, к`о опчињен,
Где се с јаругом стапа стаза
Саградило је дворац иње -
Летвама скован рам улаза.

Иза завесе густог снега
Ваљда, ловачка стрши чека,
Пртина и на крају свега
Види се нова шума нека...:

Свечани тајац у том трену
Слеђен са ињем-дуборезом,
Са успаваном у катрену
И опхрваном сном принцемом.

И ја тад белом, мртвом царству
Одајем почаст у мислима:
„Ти више, у свом благодарству,
Од траженога – дајеш свима.”

ХАМЛЕТ

Сала стихну. Изађох на бину.
Ту, наслоњен на рам рагастова,
Из одјека слутим кроз даљину
Шта епоха доноси нам ова.

Пред тамо сам одједном суочен
Са хиљаду бинокла у скупу.
Ако само може, Ава Оче,
Мимо мене пронеси ту купу.

Ја идеју твоју строгу волим
И прихватам дату ми улогу.
Али ту је реч о другој роли -
Из те драме бриши ме, не могу.

Но ред радњи немењив је сада,
И крај пута изнад наше воље.
Сам сам. Све у фарисејство пада.
Живот није што и прећи поље.

ЈЕДИНСТВЕНИ ДАНИ

Из мноштва зимских дана, ја
Оне повратка сунца памтим,
Јер беху чисти к'о из сна
И враћаху се такви затим.

Да смисла има овај ред
Откривах споро и помало –
Сад доживљавам такав след
Као да беше време стало.

Сваки тај дан ми поста нов:
До половине зима стигла,
Путеви мекну, копни кров,
Леденом кором сунце игра.

И, заљубљени, снени се
Један уз другог прибијају
Чворци у врху грања, где
Под топлим зраком чаврљају,

Потом прелете, и тај сан
На казалькама врте сата –
И попут века траје дан
И непролазна нежност сва та.

ЗИМСКА НОЋ

Цијелом земљом - мела, мела,
Мећава зимска, моћна.
Свијећа на столу горјела.
Свијећа свеноћна.

Као мушица облак лети
Кад га привуче лампа,
Споља пахуља вртлог лети –
У рам окна трапа.

Од њега вјетар стаклом дјела
Грудвасти сноп стријела,
Свијећа на столу горјела,
Свијећа горјела.

Истом, плафоном у тренутку
Сјенки троликост фина –
И преплет ногу, преплет руку
И преплет судбина.

С два удара се јави лака
Обућа испод свијеће,
Просузи восак са чирака
На под до одјеће.

Магла скривала све, бијела,
Зимска, она лебдећа,
Свијећа на столу горјела,
Горјела свијећа,

На њу промаја наносила,
Дашак и саблазан врела
Надimalи су преплет крила
Као у анђела.

Цио фебруар мела, мела
Мећава мела моћна.
Свијећа на столу горјела,
Свијећа свеноћна.

САСТАНАК

Снег ће путеве засути,
Нестаће кровови.
Мени се ваља обути:
Пред вратима си ти.

У танком мантилу стојиш,
Без ичег топлијег.
Правиш се да се не бојиш
И сисаш мокри снег.

Стабла и коље ограда
Скривени маглином.
Ти сама сред снегопада
На углу стојиш том.

С мараме вода слива се,
Низ рукав тече слап.
На трен из косе свиласте
Заискри росе кап.

Тим плавичастим праменом
Лицу и стиже сјај.
Стас ти озари пламено
Па шал, па мантил тај.

Влажан ти снег на веђама,
У очима ти јад.
А цео облик твој има
Једне целине склад.

Изгледаш као рисана
Железом и срмом.
И судњом руком писана
Резом по срцу мом,

Где и борави овако,
Трајно, тих црта сплет.
Због тога ја и олако
Подносим грозни свет.

Због тога и ми делимо
Обилни ноћни снег.
Границе нема белило,
Ми смо у свему све.

Но ко смо стварно кад оста
Од свих година – час,
Тек једно вече из доста,
И притом нигде нас?

РАСТАНАК

Што дуже гледа, све теже
С прага познаје дом:
Она не оде, побеже,
Остави прави лом.

Хаос кроз себе, посвуда;
Његову меру он
Не види сасвим због суза,
Не да мигренин бол.

Шум у ушима од зоре.
Памћење, или сан?
И откуд на уму море
Васцели дуги дан?

Ако кроз иње прозорско
Не стиже Божји зрак,
Печал дома је са морском
Пустињом сличан чак!

Љубљаше тако до скоро
Сваку јој црту он.
Баш како и све, вал мора,
Што љуби обалом.

Ко трске вали кад сруше
Па дном витлају њих,
Пали су на дно му душе
Њене црте и лик.

А давно, година грубих
Живота дан за дан,
Са дна је диже и слуби
Уз њега судбе вал.

И кроз препреке, насиља,
А много тога би,
Вал је пронесе и, збиља,
Њина се спрега зби.

А сад бег овај, изгледа,
Што га убрза злост,
Дотле ће да их изједа
Док не смлави им кост.

Човек осматра по кући:
Пре него поче бег
Она, у бесу и љући,
Преврну тумбе све.

До сумрака је на место
Враћао ствари он:
Крпице – кројачко ресто,

Картонских скица лом...
Убод игле га подстаче –
Лик јасно виде њен.
И човек поче да плаче
Дрхтећи, тих и нем.

ГЕТСИМАНСКИ ВРТ

На небу звезде трептањем фосфоре
И завој пута осветљују штедро.
Пут води око Маслинове горе
А доле, под њом, тече река Кедрон.

Пола пропланка повише урвине.
Негде иза ње Млечни Пут се слуги.
Тамо подаље сребрне маслине
К'о да кроз ваздух хоће коракнути.

На крају све се завршава вртом.
Ученицима Он се ту обрати:
„Душа је сва у печалу самртном,
Са мном у бдењу ту ћете остати.”

Он, без двоума, лако се опрости
Као од нечег што му не припада -
Од свемогућства и чудотворности,
И поста смртан попут свих нас сада.

Ноћна даљина крајем се показу
И уништења и беживотности.
Безљудна некад, васељена, празна,
Сада постаде пространство плодности.

И, гледајући у црњ ништавила,
У пустош и без почетка и конца,
Да чаша смрти не би се ту пила -
Он, сав у крви, преклињаше Оца.

Када молитвом самртничку збиљу
Он преовлада и ступи на земљу -
Виде крај пута како у ковиљу
Сном омамљени ученици дремљу.

Он их разбуди: „Бог вам живот даде
Не за то, него са мном да сте скупа.
Час Човечјега сина Божјег сад је.
Међу огрезле у греху Он ступа.”

И тек што каза, незнано откуда -
Робови, нишчи – стижу гомилама,
Ватре, мачеви и пред свима – Јуда
Са издајничком илом на уснама.

Петар са мачем испред главосеча
Стаде и једном он ухо одсече.
Ал', зачу: „Сукоб не решава сеча,
Свој мач за појас задени, човече.

Мој отац, зар не, са мнош, оклопника
Послати мога колико му драго -
Влас једна не би фалила ми никад
А убице би нестале бестрагом:

Но, отвори се Књига оном страном
Која је скупља и од светих самих.
Сад има да се збије написано.
Нек буде тако. Нек се збије. Амин.

Видиш – векова, ако час тај наста -
Ход може ватром у ходу да букне.
У име страшног њеног величанства
Ја у гроб вољно силазим кроз муке.

Али, устаћу отуд трећег дана,
И, како реком сплавови то чине,
На суд ка мени, к'о низ каравана,
Столећа има да крену из тмине”.

СТЕВАН
ТОНТИЋ | ОСКАР
ЛЕРКЕПревео с њемачког:
СТЕВАН ТОНТИЋ

ОСКАР ЛЕРКЕ (Oskar Loerke) рођен 1884. у Јунгену на Висли, западна Пруска (данас Пољска), умро 1941. у Берлину, био је један од значајнијих њемачких пјесника прве половине 20. вијека. У Берлину је 1903. почео да студира историју, германистику, филозофију и музику, али је студије након три године прекинуо да би се посветио писању и путовањима. Од 1917. па до смрти био је уредник у познатој издавачкој кући „С. Фишер“, гдје је упознао и Томаса Мана. Године 1928. постао је секретар Секције за пјесништво Пруске академије умјетности, да би 1933, послје Хитлеровог преузимања власти, био искључен из ње. Није прихватао идеологију националсоцијализма, али је, попут Готфрида Бена, остао у „унутрашњој емиграцији“.

Пјевао је о „вјечним мотивима“ у духу историјског „магичног реализма“, а посебно је важан као најистакнутији представник натурлирике. Аутор је седам поетских збирки: *Wanderschaft* (1911), *Gedichte* (1916, у другом издању под насловом *Pansmusik*), *Die heimliche Stadt* (1921), *Der längste Tag* (1926), *Atem der Erde. Sieben Gedichtkreise* (1930), *Der Silberdistelwald* (1934), *Der Wald der Welt* (1936). Објавио је и два романа, пет књига приповједака, путописе из сјеверне Африке и Италије, а посмртно су штампане три збирке чланака и рецензија, као и *Дневници* (1955), вођени од 1903. до 1939. (С. Т.)

ПЈЕСАН ВЕЛИКЕ ДУШЕ

Најкасније умире пјесан велике душе
Чистог, праведног краја.
Пред њом се гаврани „рат” и „јад” распрше
Многог нараштаја.

Она је у њима горостас безимени
Али с њима не дјелује.
Пливачки се удар кроз сваки час потопљени
Њој, дању слијепој, савјетује.

Од трошних планина она се уздиже више
По трајању,
И од свих болова најзад сахнуће кише
По туговању.

ПОСЉЕДЊА МОЛБА ЗЕМЉИ

Желим да као дивљач рањена,
Као оборена птица тихо угинем,
Крошња грма штит јој држи, даље зелена,
А мршави га коров хвата за слабине.

Одвојена глава тешко о земљи виси.
И жали јој се само тихим тоновима,
Радуј се свом повратку – земља мисли –
И ћути међу многим мојим синовима.

Да си човјек, насмрт од људи гоњен,
Око тебе би се с бичевима скрдили
И викали: једва да си лако рањен!
Устај, љенчуго! Тако би се с тобом спрдали.

Јер види, дијете моје, недостаје ти сила
Од злата и челика, пред њом једино главу сагну.
И увиде ли, да те мука њина погодила
Не би више – само раменима слегну.

Крви моја у зеки, не узбуђуј се више!
Птицо моја, само још једном удари крилом!
И ако неки човјек преклиње: хтио бих попут ње
Доћи до мира – одбићу жестоки стилом.

ПРОЛАЗНИК

Ви пророке псујете
И лармате на пиру свом.
И већ ме избацујете
А ни ушао нисам.

Ако и благослов неки
Ко плувачку испљунете,
Ипак ћу се узбудити
Што пати ваше дијете.

Још се то не осјећа,
Жртвоват му, то не ваља.
Ускоро се здравога лаћа
Ко удова костобоља.

Дјечаке, мрке, премлаћују,
Дјевојчице, сви вилени,
Ускоро ће да стасају,
А тек су тад малени.

Тад они нису у моди,
Врло их пече истина,
Клијештима се не води
Сунце до морских дубина.

Да би пожњели и јели
Што им снаге увећава,
Они су то заборавили –
А никог ко их научава!

Некад се Фридрих Шилер
Звах, ког отада ловите.
Кевћите даље! Још оштрије,
Кад оборите и млатите.

Опет ће доћи јунаци
Које ноћ моја препознаје.
Од њих ће ми стићи знаци:
Божја искра ватру даје!

НА МОРЕ

Магла се кида, пузи кô авет
Из моје крви ка гробљима:
Јутро сја високо на свијет,
Кроз рупу у облацима.

Живот из даљине долази
И зби се што збивало се без краја?
Са својим рубљем на море се вози
Наусикаја.

Пут води ка Византији и Риму,
Њиме за мене ступа варварин.
У камену се већ распадају на Дому
Његова уста, његов перчин.

Ал' када сам ја? Јутро траје,
Жубор зове из морског краја –
Са својим рубљем на море путује
Наусикаја.

РУКА УБИЈЕНОГА

Каже се, ком са злочинима
Срце свијета измакне:
Он ће говорити знацима,
А из гроба рука никне.

Слатки живота смисао
Извио се изненада:
Гдје сам некада дисао,
Бје тако тмурно, ко и сада.

Ви који сте ме предурали
И даље предуравате,
Радујте се! Удариће по обали
Дивља гуска крештаве комете.

А само сред цвијећа вртнога
Моја рука увис ижђика,
Њена звијезда дође строга
И врх зеленог игра трстика.

ДУШКА
ВРХОВАЦЂОРЂО
ЛИНГВАГЛОСАПревела с италијанског:
ДУШКА ВРХОВАЦ

ЂОРЂО ЛИНГВАГЛОСА рођен је у Истанбулу 1949. године. Родитељи су му Сицилијанци, а на његовом породичном стаблу постоје трагови древних колонизатора на Сицилији: Феничана, Картагињана, Грка, Сицилијанаца, Шпанаца, Француза, Арапа. Студирао је и дипломирао књижевност. Године 1992. објавио је пјесничку књигу *Uccelli* (Птице), а године 2000. збирку *Paradiso* (Рај). Преводио је на италијански језик енглеске, француске и њемачке пјеснике, укључујући Нели Закс и неке пјесме Георга Тракла. Године 1993. основао је четворомјесечни часопис за књижевност *Poesis* (Стварање) који је уређивао од 1997. до 2005. године, а године 1995. потписао је, заједно са групом писаца коју су чинили Ђузепе Педота, Лиза Стаће, Марија Розарија Мадона и Ђорђа Стекер, „Манифест нове метафизичке поезије”, који је први пут објављен у броју 7 часописа *Poesis*. Године 2002.

објављује *Критичке биљешке – италијанска поезија касног новечента између конформизма и нових приједлога* (Appunti Critici – La poesia italiana del tardo Novecento tra conformismi e nuove proposte). Године 2005. објавио је кратки роман *Двадесетчетири сукоба прије одласка у канцеларију* (Ventiquattro tamponamenti prima di andare in ufficio). Године 2006. објавио је збирку поезије *Борбеност заласка сунца* (La Belligeranza del Tramonto). Годину 2007. посвећује есејистици и у књизи „Зборник радова: Да ли је новеченто мртав? Поновно читање једног вијека”, објављује *Минимализам, или покушај уморства поезије* (Il minimalismo, ovvero il tentato omicidio della poesia). Године 2010. у Риму излази из штампе *Нова италијанска модернистичка поезија (1980–2010)* (La Nuova Poesia Modernista Italiana (1980–2010)), а у Милану роман *Понтије Пилат* (Ponzio Pilato). Године 2011. објављује есеј *Од лирике до поетског дискурса. Историја италијанске поезије 1945–2010* (Dalla lirica al discorso poetico. Storia della Poesia italiana 1945–2010)). Године 2013. у Фиренци излази књига његове поезије *Блуменбилдер (мртва природа са цвијећем)* – Blumenbilder (natura morta con fiori), и критички есеј *Након двадесетог вијека. Мониторинг савремене италијанске поезије (2000–2013)* – Dopo il Novecento. Monitoraggio della poesia italiana contemporanea (2000–2013). *Филозофија чаја* (Инструкције о употреби аутентичности) објављена је 2015. године, а 2016. године, у Риму и у Њујорку, двојезична поетска књига (италијански/енглески) *Три урамљена фотограма. Изабране пјесме (1986–2014)* – (Three Stills in the Frame. Selected poems (1986–2014)). Године 2016. Лингваглоса објављује и роман *248 дана са Ахилом и Корњачом* (248 giorni con Achille e la Tartaruga). У 2017. години објављује критичку монографију о Алфреду де Палкију, *Поезија Алфреда де Палкија* (La poesia di Alfredo de Palchi), а 2018. године есеј *Критика суфицијентног разума* и збирку пјесама *Божја досада* (Il tedio di Dio), у издању Progetto Cultura di Roma. Године 2014. основао је онлајн часопис *L'Ombradelleparole*, *Rivista Letteraria Internazionale* (<https://lombredelleparole.wordpress.com/>) са којим је, заједно са другим пјесницима, покренуо nouvelle vague, нови начин промишљања поезије под називом: *Нова естетска онтологија. Од негативне онтологије Хајдегера до позитивне онтологије данашње филозофије*, то јест, једну нову парадигму за поезију нове телематске цивилизације која претпоставља нестанак ега, поетско исказивање у форми фрагмента и полиптиха, односно поезију која промишља савременост и разноликост времена и простора унутар једног јединственог оквира. Међу наградама и признањима које је добио најважнијом сматра Награду председника Републике за животно дјело, коју је добио године 1997.

Живи и ради у Риму.

<http://www.giorgiolinguaglossa.com>

ЈОШ СМО ЖИВИ

Велики камиони са приколицама превозе звијезде
истоварују их овдје у нашем врту гдје смо
сахранили сунце.
Једна усамљена врана удара кљуном
о стакло прозора.
Ти си гајила руже и љубичице на огради
врта, Осип Мандељштам пише
пјесме за дјецу, назива их „петролејка”;
бијеле војске
и црне војске престале су да се боре,
ратови се нису завршили већ су се умножили,
Паганини проба гудало свог Страдиваријуса
за публику беспослених
а Рембрант нас посматра са једне разгледнице.
„Још смо живи”, кажеш ми, „није ли то невјероватно?”
Врата се широм отварају према другим вратима,
атријум гледа на врт...
а веранда се отвара према мору;
ти си унутра хаљина од плаве свиле
са кинеским цвјетовима са дугим рукавима, широким,
коса боје бакра, велики деколте
и шешир од бијеле сламе...
„То је потпуно небитно”, одговарам ти
као са другог свијета док
бијело сунце достиже зенит, врабац
цвркуће на дрвету...
„Знаш, понекад ми се чини да смо сви мртви
да је наш живот мисао самртника
који је давно преминуо.”
На врховима дрвећа лепршају птице
као шарене заставе за празник Републике.
„И има ли разлике, реци ми, Ђорђо, и да јесте тако?”

ПЕЈЗАЖ СА УГАШЕНИМ СУНЦЕМ

Освијетљена палата. Мрачан прозор. Неко
широм отвара прозор. Глас кукавице лебди
у ноћи хладној, зеленој и без мјесеца.

Једна дјевојчица трчи у ноћи
у руци чврсто држи канап
везан горе за угашено сунце.

ЦРВЕНИ АНЂЕО

Један анђео присутан је овдје у мојој шуми,
Чисти прашину са ципела, тресе одјећу.
Ја сам Тобија, без ријечи сам.
Он је нијем, склупчан уз моје ноге.
Не препознајеш ме? Ја сам птичица
коју си носио на рамену, ја сам прасак
топовског хица – И ја сам војник гардиста
гардиста на гробу Христа запао
у летаргију када је он ускрснуо, ја сам
целат без кривице који је слиједио
наредбе трибунала, невина сам жртва
која прихвата судбину зато што је
Алах велик и жесток је његов гњев
и велика његова милост. Ја сам
Филоктет кога су другови напустили на пустом
острву и мучим се и проклињем име
Господа... А ти си мали црвени
анђео који гледа своје прљаве ципеле...

МОЛИТВА ЗА СЈЕНКУ

Ово је молитва за једну сјенку.⁽¹⁾

Изирава Хомера, прича ми своју Илијаду,
своју личну Одисеју.

Умјесто хомеровских јунака ту су ариостовски витезови
и Позориште лутака.

Илузорност илузија.

[...]

„Парни и непарни бројеви теже равнотежи

– каже ми сјенка –

тако, глупост и мудрост се допуњују,

јунаштво и кукавичлук дијеле исту равнодушну судбину.

Сви смо ми несталне сјенке, несвјесне

своје духовне условљености.

Људи не знају да су смртни, заборављају

и живе као да су бесмртни;

најбржа мисао покорава се

загонетном хијероглифу,

крхкој игри огледала коју су измислили богови.

Све је потпуно привремено, осим смрти,

непознате смртницима, јер кад она дође, нас више нема;

осим љубави, бола забрањеног бесмртницима”.

[...]

„Ове ствари приповиједао је Хомер”, каже ми сјенка

као неки стари краљ који прича дјечи

која се играју са хомеровским јунацима

вјерујући да су једнаки, јер о ирационалним боговима

који управљају стварима у свијету не знамо ништа

осим да су и они дјеца која се играју

са смртницима као да су бесмртни;

јер је Хомер, након што је опјевао бесмртнике,

пјевао о рату жаба и мишева,

птица и црва,

попут бога који је створио космос

и одмах потом хаос.

Тако се догоди да препусти Одисеја бијесовима Посејдона
на широком и зејтинастом мору.

А богови су напустили посљедњег од бесмртних,

Астериона, на бијелим зидовима Лавиринта

да би коначно задобио смрт од рукеТезеја.

Уосталом, сви људи су бесмртни,

само што они то не знају.

Нема драгоцјенијег инструмента од огледала

у којем оно што је привремено постаје слика.

Под тим условима само људи прихватају да буду људи”.

[...]

Дошавши до острва Феачана, препустио сам Одисеја његовој драми.

Јер његова судбина није била моја.

Његово огледало није било моје”.

[...]

(1) Односи се на мог оца обућара који ми је као дјетету причао приче о ариостовским витезовима

„Вријеме је владар дјечачића који игра игре
са људима и Паркама.
Не постоји принцип по којем се све квари.
Класа је већ у себи покварена, корупција корупција.
Слијепи дјечак игра се са таблом
Као што је чинио Хомер са својим хомерским јунацима.
Како ћеш чинити ти?”
[...]
„Тај човјек – причала ми је сјенка – био је шарлатан,
али од најбоље врсте
Највише.
Био је елегантан,
и, штавише, пјесник ...”⁽²⁾

(2) Стихови Сергеја Јесењина „Црни човјек” (1925)

ОДИСЕЈ ТЕЛЕМАХУ

мом сину Ђакому

драги Телемаше,
како се завршио Тројански рат не могу да се сјетим.

Не знам ни да ли ће се овај рат икада завршити,
а већ толико година кампујемо овдје

под зидинама Посејдоновог града
не радећи ништа, развлачећи се.

Рат је, драги Телемаше, изговор,
грозна лаж коју су измислили Ахајци
и богови

због нечег другог неименованог што можда само
Касандра и богови знају.

Али можда су и они то заборавили.
Уосталом, сви ратови су слични,

можда су они кћери Мнемосине,
богиње која све брише.

На крају, драги Телемаше, и ти заборављаш
разлог рата

како је почело, како се догодило.
Памћење не зауставља вријеме.

Овдје је вријеме ослобођено простора.
Људи јуре вријеме и обмањују га

али не могу ништа против простора.
Тако, заборавио сам и ја зашто

смо овдје, на овој плажи
Троаде и зашто ти пишем ово писмо

ако ти икад стигне, од оца од којег си слободан
и којег нећеш морати да се одричеш.

Слободан си, Телемаше, да ме се не сјећаш,
да заборавиш овог оца који

не зна ништа друго
него да лежи овдје са својом Брисеидом,

на овој плажи коју су измислили
богови.

НОЋ ЈЕ ГРОБ БОЖЈИ

„Ноћ је гробница Бога, а дан
ожиљак бола.”

Ове ријечи бијаху написане горе
изнад првих врата десно;

један глас одјекну на улазу:
„Добро дошао у галерију бола!”

Тако се одлучих ... И уђох.

[...]

Ту је дрвеће пуно причљивог лишћа које вришти:
„садашњост је прошлост, а прошлост је садашњост”.

Ђаволски је бучно. Толико ријечи колико
и лишћа. Један храст ми говори:

„Отвори прва врата десно – каже – и слиједи пут десне руке
који води лијево”.

[...]

Отварам та врата:
Ту су три пловила пуних једара

која вјетар ван оквира бурно шири.
Али остају непокретни. Чак и уморено море

непокретно је. Сваки детаљ је јасан и видљив
као закопан у ћилибару милион година.

Отварам друга врата десно:
Ту је гужвањац сјенки које улазе

међу друге сјенке и излазе; бијесно се боре
за позорницу моје душе;

„али нема се за шта борити, већ сам мртав!”,
изговарам танким гласом;

„Фарсичан затвор сјенки”, мислим са тугом
да су и оне мртве и не могу да чују моје ријечи.

[...]

Као пливајући прелазим собу; отварам прозор.
На напуштеном тргу налази се једна статуа

аркаде усисане у празнину
пристаништа на мору од базалта, кристални град ...

Грозећи се у мраку отварам други прозор:
Ту је торањ у напуштеном дворишту да

можете чути туп ударац лептира који пада одозго
и фосфоресцентни сјај жутог мјесеца

који лежи на тоги једног тужног императора...
слијепо појурих напријед, отварам трећи прозор:

ту је календар са кога се откидају листови, сат,
плоча на којој је угравирано моје име и презиме

и мој датум рођења ...
поцрнила слова као гребана ноктом:

„Добро дошао у ожиљак звани Земља”

[...]

„Је ли то све? – питам се – зар не постоји ништа друго?”
Анђео магле плаче клечећи у једном углу.

Ноћ мирише на гробницу;
чак и роса мирише на гроб.

Ожиљак назван Земља је безмјерно
свето поље надгробних споменика

ИМА ЈЕДАН НАТПИС ГОРЕ ИЗНАД ГРИМИЗНЕ ЗАВЈЕСЕ

Нехотице отворих врата [...] И видјех
сцену из сна.

На мосту Ријалто је Бродски са прелијепом Дамом.
То је моја мајка.

Разговарају. Мој отац је отишао на фронт.
Враћа се после више година. Има рану у висини срца.

Мене нема. Ја сам с оне стране слике.
Можда је боље тако, мислим, боље је да ме нема.

[...]

Горе изнад гримизне завјесе је натпис
Тамо пише великим словима: „Приватни азил Сјенке”.

Један шарлатан улази на сцену,
наклон јавности, гегање, шкрипа.

„Клеветници то називају приватним азилом сјенке
али то је лаж, илузија”, објашњава акробата.

[...]

Моја мајка пише писмо мом оцу
укрцаном на брод за Итаку, али писмо неће стићи.

Оловка исписује на ивици свеске ријечи
које је заборавила да напише.

Његов син, који још увијек не постоји, Телемах,
воли жену коју неће вољети, јер не зна да воли,

и вара је с Немировском; улази у њен роман,
постаје лакеј и тјелохранитељ једне старлете,

али се затим покаје, куне се да је воли,
каже да није знао да је воли ... и издаје је.

На Де Кириковој слици налази се море у соби,
један човјек у барци весла у смјеру контра таласима.

То је Одисеј. Кицош на путу за Итаку,
на повратку из побједничког рата,

он је бродоломник на острву Феачана и ужива дангубећи,
једе суве смокве и медене колаче ...

[...]

„Тамо - наставља брзоплети – налази се Венеција
на лагуни Мурано, палате од обојене теракоте,

крилати лавови Светог Марка, женствене грације Тијепола
и Тинторета, Дуждева палата...”

Бродски поклања мојој мајци муштиклу од слоноваче.
Каже јој да ће се вратити да је ожени. То је лаж,

али он то не може да зна, у ствари не зна,
или заборавља да је знао ...

[...]

Девет полусестара обучених у црвено сједе на улазу.
Шљунковита стаза се рачва у два крака.

Први води до сивог каменог торња.
Други води до торња од бијелог камена.

Али то је грешка, оба торња су исти торањ.
Затвореници сјенке лутају несвјесни

иду од једног до другог торња.
Торањ Среће.

Горе плеше седам црвених пајаца.
Доље, капија од астатина утонула у бршљан.

Капија. Постоје три равни.
Звијери које чувају улаз шире чељусти.

[...]

Мадаме Ханска на прагу салона,
показује пут према срећи.

„Али гдје?, којим путем?”, питам заробљенике из сјенке
али они ми не одговарају.

Дворац од папира којем пријети дашак вјетра.
Никада нема кише, сунце сија, ноћ и дан.

Црно сунце ноћи и бијело сунце дана.
Затвореници пију црно сунце ноћи,

Марлена пјева на бијелом сунцу дана.
[...]

МОЖЕ ДА СЕ ЖИВИ И БЕЗ ДИСАЊА

... јер овдје је све нестварно:
 кола паркирана уза зид
 од бетона, насип са пругом изнад, онај
 проклети воз који је звиждао, лишће дрвећа,
 гласање птица...
 „овдје је све нестварно – понављао сам –
 има превише сјенке у дневној соби,
 добро исправљени теписи, вазе од порцелана, софе са
 поравнатим јастуцима ...
 овдје је свака ствар на свом мјесту... правом мјесту, мислим...”
 „овдје је све у реду” – понављао сам –
 „овдје је све мир...”
 „то је као да не могу да дишем...
 чудно је; стварно, не могу
 да дишем... (...) ... ваздух изгледа стакласт”
 „може да се живи и без дисања” – одговарала си ми
 из кухиње – ох, твој стакласти глас!
 „да, може да се живи – мрмљао сам – и без дисања...”
 и гледао насип (са тим проклетим шинама (!) горе,
 воз који је клизио брзо,
 заустављене аутомобиле паркиране у низу,
 црвени и зелени семафор који је свјетлуцао...
 „као да ствари никада нису тамо гдје су, сваки дан
 су на другом мјесту, и премјештају се...”
 „види – говорио сам ти – као да сам збуњен;
 постоји ова збрка у мени) (постоји ова збрка (!?)
 као да не могу да говорим...) (или нешто, овдје у грлу,
 што ме спречава...”;
 „да, може да се живи и без разговора” – говорила си
 гледајући ме у чело, испод очију,
 у јагодице, у углове усана –
 „да, може да се живи – мислио сам – и без разговора...”;
 „а тишина? гдје да ставимо тишину?”
 – мијешао сам се покушавајући да пробијем твоју ограду
 од стакла –
 „о, морамо избрисати тишину!” – одговарала си ми из
 предсобља гдје си поправљала шминку, а ја:
 „можемо да живимо без тишине и без ријечи?”;
 „да, наравно”, одговарала си као да си видјела спајдера...
 „стварно, никада не бих помислио – мислио сам – може да се живи
 без тишине и без ријечи...”;
 и посматрао сам ону корњачу са оклопом који свијетли
 и која ћути, а коју си држала у дневној соби поред телефона
 и књига

 „зато што је овдје све нестварно” – понављао сам – „и нема потребе
 за ријечима ни за тишином...”

МИЛАН
МИЛОШЕВИЋЕМБРОУЗ
БИРСПревео с енглеског:
МИЛАН МИЛОШЕВИЋ

ЕМБРОУЗ БИРС (1842–1914), један је од темеља модерне америчке књижевности. Мада најпознатији по прозним остварењима – *Ђаволов рјечник* и приповијетка *Догађај на мосту Совине ријеке* – која су означила прекретницу у перцепцији могућности модерне прозе, Бирс је нарочито занимљив као пјесник. Мада је оставио неколико стотина пјесничких и прозних наслова, велики број њих је неуједначеног квалитета, нормираног дневно-политичким збивањима, гдје је Бирс далеко од оног писца који задивљује визуелношћу, референцијалношћу и полемичким карактером свог израза.

МАЛО О ЧИКАМАУГИ

Ток те грозне битке је добро знан – нисам имао намјеру причати о њој овдје, већ пренијети читаоцима дио онога што сам сâм видео; сврха овог текста није упућивање, већ забава.

Био сам официр при штабу унионистичке бригаде. Чикамауга није била моја прва битка; иако по годинама дјечак, служио сам на фронту од почетка те невоље и видео рата у довољној мјери да га могу поштено разумјети. Знали смо врло добро да ће доћи до борбе: чињеница да је нисмо жељели мало нам је помагала, јер се Браг увијек повлачио кад смо се ми жељели борити и борио кад смо практично молили за мир. Избацили смо их из Чатануге, али је у своје способности војсковође и стратега стигао да увјери нашу војску. У немилост нашу, војника који су се борили против његових, подозриво мотрећи на сваки њихов покрет, брзо је упао. У складу с тим је и била наша појачана брига за успјешно спајање са остатком наше војске; о гоњењу јужњака нико није мислио. Док је Роузкрејн окупио своје три расуте трупе, ми смо били далеко од Чатануге; комуникација

између нас није била могућа. Чикамауга је, у ствари, била борба за превласт над путем. Тим путем назад јурио је Критенденов корпус, заједно са Томасовим и Мек Куковим, који га раније нису стигли да пређу. Сва војска се кретала лијевом страном.

Борбе су се водиле непрекидно, читав дан; шума је била толико густа да су се непријатељске формације скоро па додирнуле прије него што је икакав сукоб био могућ. Један случај је био посебно ужасан. Након неколико часова борбе прса у прса, моја бригада, сва прљава и са муницијом на измаку, повучена је на пут зарад штићења неколико артиљеријских батерија – највјероватније два туцета њих – које су се налазиле на отвореном пољу иза наших линија. Браг је, нетом прије наших уморних и практично разоружаних људи, дошао до пушака, линија испред коју је бранио попустила је, он се повукао и с пушкама отишао даље, Бог зна куда. Тренутак послје, поље је посивјело од јужњачких униформи. Тад су пушке отвориле ватру; меци су звиждали и одзвањали као зрна грождја која

ударају великом брзином о дно лимене канте. Можда тек неколико минута – чинило се да је прошло најмање сат – ништа се није могло чути осим њихове паклене вреве и пражњења пушчаних магацина, као ни видјети кроз дим и завјесу прашине што се дизала са испуцалог тла. Кад је све било готово, и облак прашине се рашчистио, спектакл је био исувише страشان да би се описивао. Конфедералци су и даље били ту – сви, тако се чинило – неки готово испред пушчаних цијеви. Али ниједан од тих храбрих мушкараца није стајао на својим ногама; били су тако густо прекривени прашином да су изгледали обучени у жуто.

„Сахрањујемо своје мртве”, рекао је њихов топник, мрачног израза лица; неке су вадили из прашине, јер су били дјелимично живи.

Након опасног дана слиједи ноћ бдијења. Непријатељ, окруживши пут, наставио је да помјера линију фронта према сјеверу у нади да ће нас успјети преклопити и поставити се између нас и Чатануге. Нисмо ни чули ни видјели њихово кретање, али и најглупљи међу нама је знао да су јужњаци ту око нас и да нас посматрају са положаја паралелно од нашег. Ноћу смо могли да се повучемо у безбједну позадину и оставимо им барикаде направљене тик до пута, у ствари, ониске насипе које смо подигли као вид заштите од оних што су угрожавали наш битак. Дању тако нешто није било изведиво, јер су нас нападали читавом дужином фронта покушавајући да нас окруже слијева. Кад бисмо их једном и успјели одбити, они су нападали изнова и изнова – њихова истрајност је била обесхрабрујућа. Чинило се да користе против нас закон вјероватноће: толики напори морали су једном и да уроде плодом.

Једном се и то десило, а ја сам имао срећу да тој побједи свједочим. Мој надређени, генерал Хејзен, послао ме да нађем нешто муниције за хаубице и да јашем десно од нашег положаја у потрази за њом. Пронашао сам воз са муницијом и издејствовао сам од одговорног официра неколико вагона натоварених оним што сам тражио, али ми се чинило да поменути сумња у чијим се рукама налази област кроз коју сам хтио проћи. Увјерен да сам га, као јужњак обучен

у унионистичку униформу, управо прешао и да тај терен није у рукама Вудове дивизије, инсистирао је да ме прати до врха брда иза којег је био воз са муницијом. Попустио сам и кренули смо. Кад смо се попели, запрепастио сам се! Као да је читава доља врвјела јужњацима, чинило се да нам читава њихова војска хрли у сусрет! Надирали су у стотинама и тако брзо да смо једва имали времена да им окренемо леђа и галопом се сјуримо низ брдо и одмаглимо остављајући им проклети воз на поклон. Многи вагони су били преврнути махнитим напорима да продру што даље. Којим чудом је тај официр осјетио тренутно стање на фронту, никад нећу сазнати, јер смо се тада и тамо растали и никад га више моје очи нису видјеле.

Неспоразум је повукао Вудову дивизију са прве линије и непријатељ је извршио јуриш. Кроз ватром непокривених пола миље јужњаци су извршили пробој и пресјекли нам војску на два дијела. Десне дивизије су биле потпуно разбијене и, са генералом Роузкрејном међу њима, распршиле се куд које. На крају, застали су у Чатануги, одакле је Роузкрејн телеграфисао у Вашингтон и обавијестио их о уништењу остатка њихове војске. Тај остатак војске је стајао на свом мјесту.

Прегршт глупости је изречено о херојству генерала Гарфилда, који се, наштавши се у јужњачком маневру на десној страни, ипак вратио и придружио непораженој левници и генералу Томасу. Није било великог јунаштва у томе; то је оно што би сваки иоле разуман човјек учинио, укључујући ту и надређене у војсци. Могли смо чути Томасове пушке – ми који смо имали уши за њих – и све што смо морали учинити било је да довољно широко заобиђемо непријатеља и даље напредујемо пратећи звук. То сам и сам, без наређења, учинио, па никад нисам мислио да сам због тога заслужио да будем предсједник. Штавише, на путу сам срео генерала Неглија. Како ми је звање топографског инжењера омогућавало некакво познавање земаљског терена, понудио сам му се да га водим у славу или у гроб. Жао ми је што морам рећи да су моје добре намене одбијене помало нецивилизовано, што сам добродушно приписао одсуству генераловог разума. Мислим да му је он остао у Нешвилу, иза грудобрана.

Не могу да пронађем своју бригаду, у рапорту рекао сам то генералу Томасу. Он ми је онда наредио да останем с њим. Преузео је команду над свим оним снагама које још нису биле у директној борби и веома брзо су га јужњаци опколили. Битка је била жустра и непрекидна, непријатељ је освајао терен и опасно се приближавао нашем десном боку, желећи нам откинути могућност повлачења. Ми нисмо могли да ријешимо проблем толико дугог фронта другачије доли „препуштањем” десног бока и допуштањем да нас затвори; што је галантни Гордон Грејнцер успио искористити.

Погледао сам преко поља иза нашег положаја (прилично чежњиво, признајем) и посрећило ми се да откријем некакво кретање. Оно шта сам видео био је одсјај сунца на металу: трупе су у колонама залазиле нам с леђа! Удаљеност је била превелика, а ваздух толико магловит да се боје униформе нису могле распознати, чак ни са наочарима. Кад сам га извијестио о свом открићу, генерал ме послао да извидим ко је у питању. Галопирао сам према њима све док нисам био толико близу да видим униформу боје бубрега; пожурио сам са радосном вијешћу натраг и био послат, опет, да их упутим на генералов положај.

Био је то генерал Грејнцер са двије свјеже бригаде резервиста, кретали су се попут војника према звуку јаке паљбе. Упознавши њега и његову свиту, упутио сам га Томасу, којем су, неспособни да сами смисле нешто корисније, кренули у посјету. Знао сам да ми је брат у тој банди – официр једне батерије из Охаја. Брзо сам га пронашао у врху колоне, и како смо се кретали напријед, угодно смо ћаскали, испод превисоко испалених јужњачких метака. Инцидент је проузроковао испадањем из колоне један, ошамућен дугим ходом, резервиста, којег је због тог изгреда омаловажавао други батеријски официр; прислонили смо га уз дрво и оставили. За свега пар часака, Грејнцерове снаге, постављене на десни бок, сјајно су ускочиле у битку!

Случајно сам нашао Хејзенову бригаду – прије оно што је преостало од ње – која је премарширала пола миље како би се прикључила нашим на незаборавном брду Снодграс. Хејзеново прво питање било је гдје је та муниција за хаубице по коју ме послао. Била им је страшно неопходна, као и муниција остале врсте: посљедњих сат-два тог бескрајног дана Грејнцерови војници су били једини који су имали муниције за петоминутну борбу. Да су јужњаци извели још један општи напад, дочекали бисмо их само бајонетима. Не знам зашто нису напали; највјероватније су и они били танки с муницијом. Сунце као да је молило свевишњег да му тај дан продужи боравак вани; били смо у агонији, не једном смо умрли чекајући их да навале.

Напокон је постало исувише мрачно за борбу. Тад је с наше лијеве стране неко од Брагових људи кликнуо као суманут. Крик је прошао уздуж и попријеко свих нас, прошао нам здесна и позади и вратио се до тачке с које је кренуо. Био је то најружнији звук који је један смртник икад чуо – чак и смртник исцрпљен и иживциран дводневним борбеним напорима, без сна, без предах, без хране и без наде. Било је, међутим, простора, негдје на зачељу које тај ужасни поклич није захватио; тако смо жељели бити на њиховом мјесту.

За нас који смо преживјели нападе и Брага и Тајма, и нас који се сјећамо драгих а мртвих другара које смо оставили на том проклетом пољу, то мјесто значи много. Нека то значи нешто и за млађе људе, чији су ту сад шатори за камповање разапети. Сагнутих глава и руку у молитву постављених, Божији величанствени анђели стајали су невидљиви поред јунака у плавом и јунака у сивом, и спавали свој посљедњи сан у шумама Чикамауге.

1898.

-З, комбинована техника на платну, 300 x 100 cm, 2018.

Поезија/ Проза

Ранко Павловић	ПРИЧА
Братислав Милановић	ПЈЕСМЕ
Мирослав Алексић	ПЈЕСМЕ
Жељка Аврић	ПЈЕСМЕ
Рајко Лукач	ПЈЕСМЕ
Саша Кнежевић	ПРИЧА
Радослав Милошевић	ПЈЕСМЕ
Јованка Стојчиновић Николић	ПРИЧЕ
Живојин Ракочевић	ПЈЕСМЕ
Горан Шаула	ПЈЕСМЕ
Слободан Јовић	ПЈЕСМЕ
Весна Капор	ОДЛОМАК ИЗ ДУЖЕ ПРОЗЕ
Михајло Орловић	ПРИЧА
Миладин Берић	ПЈЕСМЕ
Радмило Радовановић	ПЈЕСМЕ
Живко Вујић	ПРИЧА
Бранислав Матић	ПЈЕСМЕ
Недељко Зеленовић	ПЈЕСМЕ
Борис Над	ОДЛОМАК ИЗ РОМАНА
Велибор Шиповац	ПЈЕСМЕ
Стефан Вишекруна	ПЈЕСМЕ
Жељко Несторовић	ПРИЧА

ПРИЧА

САМОЋА

РАНКО ПАВЛОВИЋ

Понекад се у мноштву, гдје се сви око вас тискају, гурају, запињу, журе, хоће да вас прегазе, осјећате потпуно самим. Слични сте јабуци дивљаци насред велике ливаде без иједног дрвета, чак и без грма за који би запео поглед прије него што одлута све до далеког воћњака или шуме. Испала ту птици сјеменка, па никло стабло тамо гдје га није имао ко окалемити нити има коме дати род макар такав какав је. Тек понекада ће косцу или чобанину понудити хладовину, да не буде сасвим бескорисно.

Са својим бригама и мукама људи тумарају, саду једном саду другом правцу, остављајући често за собом и сопствено тијело, мисли им истовремено и довољне и сувишне за тренутак у коме јесу мрвице на улици, у граду, космосу коме припадају. И ви сте ту, али вас нико не примјећује, никоме нисте потребни, можда ни самом себи. Када бисте почели да се гушите и умирате, само би вас та хорда безличних заобилазила, као псећи измет на стази у парку, и хрлила у сусрет својој несрећи и самоћи.

Покаткад опет, у самоћи у какву је и мене умотала ноћ без краја, заробила на пустом друму непроходним сметовима и одвојила од свега што називамо нама познатим свијетом, окружени сте драгим особама, па и онима које вам тек у том сусрету постају блиске. Осјећате да људи који вас окружују нису само у вашим мислима, него су ту с вама, можете се с њима руковати, загрлити их, осјетити њихов дах док вам нешто повјерљиво саопштавају. Не памтим да ли сам икад тако дуго и сасвим искрено, без прикривања било какве мисли или тајне, разговарао с мајком, оцем, школским друговима, саборцима на ратишту, чудацима од којих сам некад бјежао, неваљалцима на чије мале злобе потпуно

заборављам. Невина бјелина снијега спира и са оних које сам досад сматрао људима без карактера све што их је дотад прљало. Осјећам потребу да свима све опростим, али не знам шта бих им праштао, не могу да се сјетим ничег рђавог што су ми учинили, чак ми и зачкољице Пирге Крезубог у основној школи дјелују безазлено.

Ево ми прилази Божидар Црквењак, маше штапом који никад не испушта из руке и нешто говори дрвећу чије гране се над њим савијају притиснуте снијегом. Бог му дао име, презиме Божији храм, а човјек луцкаст. То је ваљда зато, говорили су старији људи, што Створитељ воли оне што су мало уврнути. Не стоји ли, уосталом, и у Библији: *Благо сиромашнима духом, њихово је царство небеско*, објашњавао је и правдао Божидарове лудости предсједник црквеног одбора у нашем селу Теодор Врањеш.

– Свако би од нас – прилазећи ледом окованом аутомобилу виче Божидар Црквењак, како га је цијело село звало – волио да завири у туђу кућу и да тамо уредује ствари, а у својој не смије, боји се жене. А како да се и не боји кад је свака роспија, љућа од змије шарке и отровнија од црне удовице, оног паука којим Американци населише Херцеговину, љути ваљда зато што је Херцеговина Америку населила паметним људима, па они који су се доселили из других крајева никако да буду паметнији од њих.

Не може луд човјек овако зборити. Код њега се, изгледа, памет преселила у један дио мозга, па отуд проговара када тај дио проради, а лудост је у другом дијелу и отуд стално палаца, не дозвољавајући памети да се покаже кад пожели.

– Јеси ли када био на збору о Малој Госпојини код наше цркве? – пита и покушава кроз залеђено стакло да ми распозна лице. – Ако си био, могао си видјети како мушкарци стоје у групама и разговарају, не упадајући једни другима у ријеч, а жене стално ходају и не затварају уста. Почну причати једној групи, крену даље па исту мисао настављају другој, а онда, кад виде да никог нема око њих, причају саме себи. Зло су жене, вјеруј ми. Велико зло!

Био је Божидар Црквењак ожењен. Не дуго, нешто више од три мјесеца. Оженио се крајем октобра и одмах одијелио од оца, са младом се преселио у дрвени кућар, на крају воћњака. Негдје почетком фебруара отишао у шуму да насијече и донесе дрва, требало је и дан и ноћ ложити да се не смрзну у просторији која их је од ледене мећаве дијелила само танким брвницама, а кад се вратио из шуме, затекао кума на жени.

– Дobar је мој кум, честит и поштен човјек – причао је касније по селу. – Намамила га на себе она моја роспија, она љута гуја која је сигурно поганим рачвастим језиком палацала и док је са мношћем спава у истој постели, само то нисам могао видјети у мраку. Отјерао сам је одмах, шта бих друго, а с кумом сјео и испио литар ракије, попили смо ону *мученицу* што сам је чувао за крсну славу.

Дува Божидар у стакло, хоће да види коме он то говори.

– Пустимо сада жене, хоћу ја теби нешто друго да кажем – говори и напреже се да иза леда разазна мој лик. – Човјека убија самоћа. Ето, ја сам сâм откад сам се родио. Сâм сам био и кад су поред мене били мајка и отац, сâм и у оном кућару с оном змијом која укаља кумов образ. Одем на збор, около врве људи на све стране, као да сам у мравињаку, а ја сâм. Зауставим се крај човјека, причам му нешто, а чини ми се да сâм себи говорим. Одем у цркву, обратим се Богу и свом заштитнику, Светом Марку, говорим им своје муке, а они ћуте, гледају преко мене у даљину, тамо гдје нема људи са својим судбинама и усудима. Одем на гробље, па и тамо сам сâм, али то ме не чуди, с мртвима ћемо се дружити тек кад се ухватимо у њихово коло. Када је сâм,

човјек је сличан голом прсту што вири из подеране чарапе.

Није ово луди Божидар Црквењак, ово је неки његов мудри двојник.

И вук је сâм у гори, па се не жали, хоћу да кажем, али језик се укочио, уста забравила, ријеч недостижна, као гладном човјеку хљеб у пекарском излогу.

– Зато курјак самотњак и коље – погађа Божидар моје мисли и одговара на неизговорено питање. – Самоћа му стално оштри очњак и појачава жеђ за крвљу. А видиш – наставља нешто блажим гласом – ја јесам самотњак, али никоме зло не мислим. Истина, кад се неко наруга на рачун мог честитог кума, истог часа бих га мочугом сабио у земљу, али само који тренутак касније кажем себи да је најбоље оставити га на миру и препустити Божијој казни, ако Бог и преко њега не гледа негдје далеко гдје нема ни људи ни њихових мука, као што гледа преко мене.

Вољели смо у дјетињству да за Божидаром Црквењаком вичемо: Куме, изгоре ти кеса! а он је према нама махао штапом и у ружном смислу спомињао нам мајке, бабе, стрине, тетке и ујне.

– Не знаш ти, Маркане, шта је самоћа, аја! Једном сам – почиње да испреда сасвим другачију причу чија се нит мрзне у иње и лијепи му се за браду, бркове и косу – једном сам омркнуо у најшумовитијем и најмрачнијем дијелу Стражбенице. Куд год кренем, нигдје никакве стазе, само шикара и оструга! Ходам, запињем рукама и лицем за грање и трње, не да ми ђаво да стојим на мјесту и покушам нешто паметно смислити, кад у неко доба ноћи у буковој крошњи нада мношћем зачу се дрекавац. Боже истинити, како само дречи! Као да ти стотину шиљака забада у ушне бубњиће. Окрећем се, никога око мене. Да ми је ту само један човјек, па ако човјека нема само један пас, па ако ни пса нема само једна мачка, па ако ни мачке нема, да ми је макар вук крај мене, али ја сам сâм, а нада мношћем дрекавац дречи. Онда мало утихне, па гласом најсличнијим дерању расплаканог дјетета, изговара ријеч по ријеч: *Твоје-крви-хоћу-да-се-напијем!* Ево ти

је, пиј, само престани дречати, пробићеш ми мозак! Аја, не слуша. Наставља да дречи, па опет говори: *И-цигерицу-ћу-да-ти-у-сласт-пождерем!* Не знам колико је то трајало. Сјећам се само да је нешто пало на мене са дрвета и оборило ме на земљу и да сам тада изгубио свијест. Ујутро се пробудим и видим да сам сав крав. Угриза нигдје, али ми кожа по рукама и лицу подерана као сиротињска поњава. Да ли ми је то дрекавац пио крв или сам се изгребао лутајући мрачном шумом, ни данас не знам. Окренем се тада око себе, кад десетак корака изнад мене пут који води право у село. Знам га као своју погану

нарав, прошао сам њим стотину пута, али га у ноћи нисам могао наћи. А да је неко био са мном... Ех, шта ја ту теби причам кад и ти у тој конзерви спознајеш боље од мене шта је самоћа.

Отреса Божидар иње са браде и косе и враћа се у свој смет.

Мени се самоћа завлачи под јакну, стеже ми врат и гребе кожу по леђима.

Да макар Божидар Црквењак није отишао...

ПЈЕСМЕ

БРАТИСЛАВ
МИЛАНОВИЋ

БРАТИСЛАВ МИЛАНОВИЋ

АРИСТОТЕЛОВ ТРГ. ГОЛУБОВИ

У толиком народу – никад самљи!
Како га из његових папируса
изведоше на трг – њега у тамни
улише туч... И тако су у кљуса
стегли сваку трепераву мисао
о којој је смерао, или је писао.

А каква је, опет, та вајна дружба,
та што га грли, прави селфи снимке
које ће после да разврста служба
алавих мрежа, ко да без изнимке
он те јевтине поруке свуд сеје
презирућ законе, навике, идеје...

Он је, баш, више ценио самоћу,
науке, дотад незнане системе,
и голубове што га само ноћу
пуштаху самог, да га припреме
за сутрашње сусрете са свима
од којих се мрва светла узима.

Колико се из свих векова роје,
– ко да су дошли овде свој на своје –
голубови на непознатом тргу,
на ког он ни у мислима не крочи!?
Понекад понеког чак и растргну
борећ се за предност, на његове очи.

Он са стрепњом размишља док гледа
душе голубије, сву ту тишму људи:
колико су се, све до непрегледа,
умножили... Због таквих му у студи
цепти дух, и ум бива – коцка леда...
Ово недоба је –права заседа.

КУПАЊЕ БОГОВА ИСПОД ОЛИМПА

Богови су ту, међу нама,
за ситнину купују вино...
А потајно се игра драма
између њих и светлости,
– указују зракова ости
што још палацају над тмином.

Из мастила које притиска
и небо и море само се
издваја један светли зубац:
и пружа до воде као блиска
подршка силама што носе,
доле, од сјаја саткан рубац

и простиру га на пучини...
И видим како се, смела,
спајају два седефна тела,
у води, на божанској сцени,
и молим Дива да учини
светим и тај призор опсцени.

НАСРЕД СЕЛА ЛИТОХОРО

Делимично по Стевану Раичковићу

Крај чесме, насред села Литохоро,
подно намрштене горе Олимпа,
појаве се на сунцу старци: споро
измиле, попут уморних полипа,
из скровишта у кућним рупчагама
где су их нагризали со и чама.

И простиру под зраке слану влагу
својих одавно промрзлих душа
помишљајући на негдашњу снагу
коју је лагано испила тмуша
свих година страћених у ништа,
ту, надомак божијег боравишта.

Свак мисли да је још далеко мена
док се стењући извлаче из дреја,
ослушкују жељно кикот жена,
високо на брду, изнад Егеја,
и деле јевтине виршле са псима
ко некад паљенице с боговима.

НЕ ЛИЧИ ...

Не личи то на мене: да улепшам
законе физике, ни ствари, ни људе
у том пламичку што лагано трне...
Ја бих најрадије да вам извешам
какву гротеску све док се не збуди
друкчији живот испод плаве прње.

Већ сам извесио обличје криво
– сво изрезано по погрешној мери –
из њега стрше рогљеви и жице...
Шкрипе куглагери, стење све живо
на овој јадној механичкој звери
која ће очас да падне ничице.

И како споља – тако и изнутра:
то вам је сами несклад до несклада,
склепан у бунилу, део по део...
Куда да се денем кад ми изјутра
легне на срце, тешко као клада,
сушто питање: да ли сам то смео?

2

Сушто је питање, да ли сам смео
да померам у речима тежишта
једног новог света што је почео
да се усељава у стара лежишта
и да будим на самом дну себе
опасне напасти без преке потребе.

Да ли сам смео да скупљам делове
– мртве реченице замрлог језика –
да шијем ране, утежем преломе
и да стварам од старих облика
нове форме, нова бића безлика,
на радост злобних у свету свеломе..

Излазе из речи опрезно ко бубе
што извирују из житног семена
и гмижу по рубу – приче двогубе,
од влажног подрума све до слемена
испитују антенном кућне таласе,
сигурност места на ком се налазе.

Све жешће траже на обзнану право
заменејујући сновиђења јавом...
Није ми била та работа сјајна,
сашивена од непотребних крпа,
сад и њу вреба у заседи тајна
што ће у мрак једном да нас потрпа.

ПЛАВА МЕДУЗА

Када ме са дна небеса ожеже
у одсудном часу модра медуза
остаће речи што сам попут мреже
спуштао у језик уз помоћ муза
да ми се песма са суђајем свеже
док не утрне и та тињалица.

Слова ће друга да изричу лица.
Са мене се споро, фотон по фотон,
на дугом путу окрунила светлост...
У сланој бари остао је, потом,
да зија у небо као црна кост
само крњи дуб – свему ругалица.

И медуза ће се грчити на песку
ког твори зрно по зрно видела
(завршни чин у последњем блеску)...
Бодља одласка и њу би бридела
јер ми смо исто у овом трајању
плаћали спајању и растајању.

И пре него што све залије море
насртљивим таласом с пучине:
ил ће да испаре, ил да се скоре
наши остаци – трице и кучине...
Никаквих више неће бити нити
што ће нас овде опет сјединити.

Олимпијаки Акти,
септембар-октобар 2017.

ПЈЕСМЕ

МИРОСЛАВ
АЛЕКСИЋ

МИРОСЛАВ АЛЕКСИЋ

БАЛАДА ЗА ВИЈОНА

Кољи Мићевићу

Хуљо, убицо, сецикесо, гаде,
 Кога је још брига за твоја вешала,
 За твоје волшебно спеване баладе,
 У које се Божја рука умешала,
 Колко је могла, она те улешала,
 Да се и сад диве поезије чтеци,
 Застали на спруду у временској реци,
 А пепô и прах су твоје младе кости.
 Такви кô ти су сами себи преци.
 Самотни у срцу, да им Бог опрости.
 Бежећ' с губилишта, без оца и својте,
 Шутнут из Париза, кô псето из тора,
 Кумио си нас: За душу нам појте -
 За вас, шест гнусних из лоповског кора.
 Провекова, као преко седам гора,
 Молио се за те Булат Окуцава,
 Тај Рус са гитаром, но и он сад спава.
 За оне што власт воле, још иска милости
 У твоје име, нек' му је вечна слава,
 Да се навладају, да им Бог опрости.
 Ми нисмо ни близу твоје мере страшне,
 Шест векова после твога Тестаментa,
 Мисли су нам штуре, књиге су нам прашне,
 Комфором се боримо против сентимента.
 Још Драинца држимо за делинквента,
 А бандит је био вијонскога соја.
 Песме су му влажне од крви и зноја.
 Изображен а сур, од једа и злости,
 И Тина му на крају узе параноја.
 Топлица га грли, да му Бог опрости.
 Ал' твоје октаве не дотаче злоба,
 Иако си остô без знака и гроба,
 На овом свету где смо и ми гости,
 Сити, неба гладни у оскудно доба.
 Праштај, Франсоа, а теби Бог нек' прости.

ДИОТИМА

Сад можеш да будеш
претило јагње,
песма о бунилу младости,
пиколо флаута стешњена
у дубоком деколтеу.
или разбијени монитор
са којег се емитује
Прустова проза.
Како било, спреми се да плаћаш
недостатак дневног додира са суштим,
и јалова лебдења
у одсуству гравитације смисла.
А да си на време срео Диотиму,
могао си се већ обесмртити у лепоти,
или бар мртав 'ладан испити кукуту
као онај који је имао срећу
да је упозна.

ЕПИФАНИЈА

Кроз сметове сећања пробијам се на крпљама
а пропадам кроз слике као кроз воду.
Како у мислима ми нем поред неког догађаја,
поред човека чијем се лику обрадујем,
само одмахнем, верујући да ћу им се једном вратити.
Запљускују ме године изгубљеног времена
а савест ме упорно води за руку, као Беатриче.
Једно бих сећање да изведем на чистину,
да се вратим у ону пијану ноћ
кад је Шуша у кулском позоришту
онако згранут причао како се срео са Богом.
Објавиће пре смрти и роман о томе
и описати сусрет с Њим, ноћу,
под голим звезданим небом,
негде у пољу, између Куле и Црвенке, ако добро памтим.
Читао сам о исихастима,
није ми требала нарочита мудрост да схватим
да је Палама био у праву у расправи са Варлаамом.
Али, чему служе таква сазнања,
када те ноћи нисам поверовао Шуши
и још сам се смешио загонетно
као да знам истину.

AFTER PARTY

Марку Пејовићу

Шта да ти кажем,
тих година тонули смо у грехе
лако као кад после кише
корачаш ноћу кроз траву
хитајући на љубавни састанак
па схватиш да си згазио пужа
тек кад чујеш како под ногом крцне кућица.
Буде ти некад непријатно, за кратко,
али идеш даље са истом чежњом за лепотом.
Само је баба Јаглика умела понекад
да начас стиша наше страсти
кад би пред зору банула
на after party у наш клуб Пабло
(који смо направили у њеној кући)
сва устрептала од несанице,
спремна и обучена за нови дан.
Говорила нам је да увек треба
да будемо свесни да су
и њена млада браћа пала за слободу
да бисмо ми данас могли да уживамо.
Трезнили смо се апсинтом
и разазнавали њен глас
како се као други вокал меша
са Морисоновим стиховима о нама:
Riders on the storm,
Into tih house we are born,
Into tih world we are thrown...

РЕЗ

Разлика између првих и потоњих
Абеларових писама Елоизи
била је у његовим одсеченим јајима.
Доказ да више неће облежавати Елоизу,
и да јој неће писати писма
пуна љубави, страсти и слуги
однели су плаћени бандити
у кеси за златнике
(која је нашла на мошнице)
њеном ујаку, оцу Фулберу,
док је исповедао грешне
у париском Нотр Даму.
И како то бива са узвишеним љубавима,
све се срушило у трену.
Под високим сводовима катедрале,
на два смежурана бубрешчића,
на две мушке жлезде
слетале су зелене муве.
Француски Аристотел је
и годинама касније
писао својој драгој
писма пуна жудње,
али за вером и Богом.

ПЈЕСМЕ | ЖЕЉКА
АВРИЋ

ЖЕЉКА АВРИЋ

БЕСАНИ

бесани у нама
немају никога осим себе
они тетурају омаглицом
траже кукавичја гнезда
у којима се легу очаји
под напрелом љуском
пулсира тескоба

ноћу отварају шкољке
скидају оклопе
преображени у вечну жеђ
сањају отворених очију
у грлу им задављен крик
црвено вреће у грудима

бесани тргују сенкама
постају утваре
ловци на снове
тела им згрчена у одливке
лица у врисак
из очију им цури глад
бол из стиснутих шака

њихова бдења су олујна
њихови гласови нечујни
кад сване дан
одлазе у своје тишине
одлазе у своје светлости

са толико мрака у себи

МОНАШКО БДЕНИЕ

та свећа што сузи лелујави је ход у вечност
пригушени плач на свим зидовима нашим

та жишка кандила у немом крику безданке
светли у опроштај у свеколико памћење

часи што капљу у бескрај и безгласје
сабирају у молитву као најгласније звоно

верси у спајању прошлог и будућег
луче су нашег Вјерују о које челоспотичемо

овај остављени свет све изгубљене душе
са надом прилазе Твојој постојаности

она је окриље за грешнопуте и слабовиде
златна ђурђевданска киша на јутрењу

свитац у срцу хлеб који нас храни
трајање којим се обнављамо

ти стубови опстанка које прстенујемо телима
корен су стаблу које се пружа у небо

моћнији од трозупца којим ударају на Те
јачи од страха којим нас пребројавају

ми стојимо испред Тебе као Ти иза нас
нишане нас у главу у срце у жилу куцавицу

не знају да си праг а ми његова одбрана
вечито бденије над огњиштем које нас окупља

Ту пред Твојим скутом
ту под Твојом руком

ВОЈНИЧКО БДЕЊЕ

у немом поретку чекамо свануће
наслоњени на све што је било и што ће бити
кроз пушкарнице цури мрак
у чекање дуго као ропац умирућег
држи нас мисао да смо још увек људи
и страх да се у сенке не прометнемо
из свеопште таме запљуснуће нас дан
и коначно извести на светлост

на цевима се цакле обриси покрети одрази
шкљоцају затварачи као пијани свирци
у нишан улази поље црвеног мака
у дрхтај слутња коначности
у славу наше беспомоћности
обзорје ће се претворити у румен
смрт ће засвирати јуриш
пре утврђеног возног реда

ово је глуво доба глувог барута
неподношљивог мрака неподношљиве боли
у којем су тишине неумитне као потоп
почиње невреме Усуд долази по нас
сунцу везују омчу време скраћују секиром
овај сироти век излази на губилиште
у знак за узбуну распрснуо се свет
јер никад никад сванути неће

СТВАРАЛАЧКО БДЕЊЕ

можемо сатима овако чекати
то трење тај дрхтај ту жишку
потез кичице замагљен поглед
трагање за речима које убити неће
прамелодију из шкољке тишине

до тад се не спава не једе не дише
свеједно која је доб и какво је време
неважно ко нас треба и да ли ће доћи
хоће ли пасти звезде или нас прогутати ноћ

то чекање равно усуду
безусловни је завет
непојамна коб
страст која нас привлачи и плаши
са којом се миримо као са судбином
не знамо кад почиње и где завршава

јер може престати живот и настати нов
могу прохујати векови нестати светови
могу поклекнути пасти летети
могу ме сви заборавити као да нисам постојао
и ти ме можеш оставити и отићи с њима

док не бљесне сан
сред бесконачног бдења
тај импулс то клатно та искра
велики талас недостижни врх
дамар у заметку духа и светлост првог дана
који чека да буде рођен
и да се откине у вечност

СНЕВНИ

ми смо посебна врста
роба са грешком

нежељена деца
гладна љубави

сви су светови наши
и не припадамо ниједном

будимо месечину
гледамо у сунце

стално ходамо
и не стижемо нигде

свака нам реч права
и сваки корак погрешан

има нас много
а тако смо сами

за нас постоји само
несван

ПЈЕСМЕ | РАЈКО
ЛУКАЧ

РАЈКО ЛУКАЧ

MADE IN SERBIA

На плажама широм свијета
љешкаре безбрижни туристи
са срцима, бубрезима, јетрама
и рожњачама произведеним у Србији
у другој половини прошлог вијека
и демонтираним у Жутој кући
на његовом крвавом крају.

Срца беспријекорно дамарају,
бијела и црвена зрнца колају крвотоком,
бубрези и јетре прочишћавају текућине
кроз своје бордо филтере,
плућна крила се шире и скупљају,
као ковачки мијех распирују жар живота,
а очи се плаве и зелене,
или се црне, жмиркају и намигују,
час око себе гледају, час на пучину,
не би ли видјеле васкрсло тијело,
главу и дупље у којима су се родиле.

СЛОВОЉУБИВИ, ТИЦА

Девет је година како нисам
видио ни дотакао књигу.
Пуних девет година не ставих
ријеч у уста, ни глас, ни стих.
Мних да уждим уљаницу
и ножем урежем слово на сто.
Мних да у зид уклешем ријеч,
у жбуку да утиснем руку
која заборави писмена.
А под уљаницом само сјена
писаљке које већ годинама нема
под прстима. Једино још тица,
високо над главом, расклапа
крила као књигу и сама се чита
у ваздуху, у слуху потоњем.

ИКЕНИЦА

Хоће ли га пилот видјети под грмом
на обали? Хоће ли громом да му спржи
фотографију коју држи у џепу на грудима,
под муклим грлом? Може ли ћеркин лик
бити штит? Или ће баш пламичак свијећа
рођенданских, сићушан као свитац на длану,
погледу с неба открити ров, као вјетар
што мирисом привуче звијери?

Обасјан сликом, као светац нимбом,
у шибље се скрива пред бомбом,
у младо жито, у маглу над водом –
да је ту отац занијет ћеркиним ликом
лако ће видјети онај што мјесто бога
господари небом и животом
скривеним доље у жбуњу.

Дај да трње глога и купине густо олистају,
љеска и врба да га надвисе гранама,
и муња небеска да заслијепи поглед
упрт у оца са чудотворном иконом у шапи,
очараног смијехом, шналом у коси, хаљином,
измученог даљином више него ранама, боже.

СУНЂЕР. ИСЦИЈЕЂЕН.

Има вријеме кад се пише
и вријеме кад се чита,
вријеме кад се хвали прочитано,
те вријеме кад се заборавља написано,
кад нам прехваљене књиге личе
на сунђер који је морско дно
замијенио дном канте за отпатке.

Има зима благих да се књиге читају
и зима сурових да се на књигама гријемо.
Има књига из којих жедно пијемо сваку ријеч
и књига које исциједе читаоца као да је
лимун докотртљан из едена, или сунђер
који је морско дно замијенио
дном канте за отпатке.

Има књижевних критичара који читају
и критичара којима брзо клоне глава,
јер их лако успава промицање пред очима
слова сложених у беспријекорне редове.
Има књига које нико више неће отворити
и књига које нас прате као вјерни пси,
књига које цитирају писци наших говора
и књига које би и политичри радо читали
кад би имали слободног времена.

Има тјелохранитеља који читају док чекају
и политичара који радо слушају шта су
тјелохранитељи прочитали док су их чекали.
Има политичара који су чврсто у седлу
и политичара који су с привилегијама
остали и без икаквог смисла у животу,
политичара који се не предају и политичара
исцијеђених као сунђер који је морско дно
замијенио дном канте за отпатке.

Јер има вријеме кад се на оба
и вријеме кад се на једно око жмури,
вријеме кад се страсно љуби лаж и вријеме
да се истина скреше у брк пријатеља,
вријеме кад смо високо и вријеме
кад у снијегу се топе наши трагови,
вријеме кад смо сами и вријеме
кад нам кличу милиони.

Има вријеме кад се примају честитке
и пишу китњасте посвете на књигама
и вријеме кад књиге листају они
што преврћу по контејнерима.
Књиге с којима смо тонули у сан,
а које су сад само гомиле рима,
исцијеђене као спарушени сунђери
које вјетар ковитла депонијама.

ТЕЛЕФОНСКА ПОРУКА, ТАСТЕР ДВА

Добили сте издавачку кућу. За информације и радно време – бирајте нулу. Уколико желите да вас спојимо са уредником прозе – бирајте један, поезије – два, посебних издања – три, са дистрибуцијом – четири, малопродајом – пет, осталим службама – шест. Уколико нисте бирали ниједну од могућих опција, сачекајте и јавиће вам се први слободни оператер.

Поштовање. Уредник при телефону.
Жао ми је, али не објављујемо домаћу поезију.
Свакако да су ваши стихови нешто посебно, али никако не можемо пристати на преседан.
И други нуде из дана у дан знатну спонзорску или другу помоћ, али кад је поезија у питању, и још домаћих аутора, ту, верујте ми, нема помоћи.
Поезију треба писати, у томе се слажемо, али нема једног јединог разлога да се и објављује, јер чему штампати оно што нико не купује, нити чита, па ни песникови укућани, како су показале анкете.
Ето, у томе је проблем. А ви слободно пишите.
Мрчите хартију, што каже Вук. Растурајте тастатуру од јутра до сутра и дивите се строфама на монитору.
Исто ће вам рећи и други издавачи. Већ су рекли?
Ето видите. И врапци знају да је време гуслара прошло и да се од песама не живи, па цвркућу само за себе, и кад су сити. Нисте прекинули везу?
Онда морам из почетка да вас убеђујем.
Поштовање. Уредник при телефону.
Жао ми је, али ми не објављујемо поезију...

ПРИЧА

ИЗГУБЉЕНИ
СНОВИ

САША КНЕЖЕВИЋ

Миливоје је често плакао због свог имена. Плакао је и због других ствари, али никада због свог оца, иако су сви у вароши знали да је луд. А био је он добро, и кад је на занат ишао, и кад се оженио, то је дошло мало касније. Само се једно јутро пробудио и кренувши на посао са врата Анђи добаци, Сањао сам да ћеш умријети, али не онако као кад то неко каже у убјеђењу да ће му његов сан, заправо, продужити живот, него изистински, као кад кажеш Напољу пада снијег! Није Анђа умрла, али је оцу због свега тога било непријатно, јер је схватио да је живот изневјерио његов сан. Помало му бјеше криво и на Анђу, па је одлучио да неко вријеме не сања. Дјеца су расла, Анђа једнако није умирала, а онда је отац сањао да ће умријети Друг Тито. Од тога је полудио. Нити је коме смио рећи шта је сањао, нити је могао живјети са страхом да ће Друг Тито умријети, а да он зна, а да ни то није подијелио са онима који су знали све. Није му лакнуло ни кад умрије, јер је једнако осјећао да је издао маршала и самоуправни социјализам. Кад је његово стање дошло до лекара Анђа изљуби дјецу и поведе га у Сарајево.

У Јагомиру га је одмах примио чувени доктор Л. и сâм лијечени алкохоличар, пун емпатије за своје саборце. Анђа рече да је варошки лекар помало фалсификовао дијагнозу и да он није алкос, него је баш онако помахнитао на правди Бога. Доктор Л. се обрадова том сазнању, испрати Анђу до врата, рече да се не брине и да чува дјецу. Врати се у канцеларију, из ормара извади флашу „стомаклије” и насу пацијенту у чашу.

– Чији сан си ти ухватио?

Отац му је све испричао по реду, доктор Л. је на почетку записивао, послје је само климао главом.

– Овако ћемо, ја ћу Вас држати овдје једно два мјесеца док траје боловање, а Ви за то вријеме напишите роман. Једино ту можете испричати све што знате, а да Вас не ухapse или чак не убију. Роман ћемо дати једном мом земљаку којег је напустила муза. Њега нико неће разумјети, а мало књижевне славе му неће бити наодмет.

Отац је исписао 1356 страница у двадесет и четири свеске формата А5, писанске, рачунске и седам без линија. Вјероватно је у томе било и понављања и других лажи, јер је роман стао на 217 страна истог формата. Писац поврати дјелић старе славе, добио је и неколике награде, нажалост, вратила му се и жена, али срећа није дуго трајала јер је потписом свог имена на туђе сање, исте превео у сопствене ноћи.

Оцу је било боље, али, нажалост, на промоцији књиге у вароши Анђи шапну, Све сам ово ја написао. Кад те рођена жена прогласи будалом, не преостаје ти ништа горе но да то и сам прихватиш. Миливоје се већ момчио и не бјеше му лако наћи дјевојку крај таквог породичног педигреа, па се једног викенда подиже и са стрином оде у Сребреницу код неког хоће. Тај је био на гласу да скида нагазно-намазне сихире и лијечи женску неплодност, а некима је помогао и око посла и одласка у Њемачку. Није пустио стрину у магазу у којој је ординирао, а Миливоју, а да ни сјео није, рече, Куд си баш њу повео? Испоставило се да је, становити му колега, на стринин захтјев када се он родио, његовом оцу начинио неки запис од којег је почео привлачити туђе изгубљене снове А инсану је дато да се само својих снова боји. Од тада је Миливоје свуда по кући узалудно тражио тај свитак папира, док му сам отац једном не рече Ја те за војску спремам, а ти ко јуче да си се родио у оној собици у којој смо се

Анђа и ја крвопатили док од фирме не добих овај стан. Дакле, запис је био у том собичку и Миливоје оде на адресу покрај које би га мајка увијек подсетила да су они ту живјели по силаску са села, Пет година ни клозета, ни фрижидера, а чесма у авлији. Кућа бјеше рушевна, чесма је једна цуркала, Ремза стара одвајкада, само се у посљедње вријеме још више погела. Смислио је да слаже како жели да види ту собу у којој се родио док се кућа није срушила, али му Ремза није дала прозборит. Из саксије испред врата извади папирић умотан у целофан и пружи му га.

– Кад је Халил умро ја звала Муневеру да ми кућу дезинфикује и она ово нашла, сломило „винас“ плочицу, завукло је доли и залијепило. Ја мислила од тога ми Халил рак добио, глухо било, ал' вели Муневера да ово не мере муслиману нашкодити, само Влаху. Миливоје папир понесе кући, даде га оцу све му испричавши, за крај појаснивши да је хоџа рекао како само он може са себе скинути сихиру.

– Од мојих пара неће курбана јести, јебо те хоџа и ти њега – врисну отац спустивши папир у пепељари приждивајући га жаром Анђине цигаре.

Отац је до тада пио, али од тада није престајао. Док је Миливоје био у ЈНА хитном су га превезли у Јагомир. Доктора Л. су пензионисали, смијенили су га неки нови млади и школовани љекари који оца бубнуше међу лудак на шест мјесеци. Можда би му продужили да се на вријеме не објеси у неком брезеку изнад болнице.

Кад је Миливоје требао на одслужење војног рока Анђа направи испраћај на који не дође ни пола позваних. Клела је злоумну јетрву која је све то замутила, али Миливоје није марио, јер је већ данима у свом орману, испод јастука, у водокотлићу и грамофону налазио по црвену намијењену војнику. Отац је знао да су све те паре рођаци доносили у својим сновима које је он сањао за њих. Није знао, а ни Миливоје не помену да је и он ноћима сневао на туђим јастуцима и да је на стринином сазнао да је запис направила јер ју је свекрва клела што је рађала кћери, а он се нашао оној Анђетини и ето њему ће остати све оно што годинама нараста у купину и кукуријек.

Војничка рутина и умор га умирише на неко вријеме, али кад сахранише оца, а да њега капетан ни не пусти на сахрану, настаде хаос. Стидно је и замислити снове двадесет и четири војника у истој соби. Првих дана Миливоје је мислио да ће полудити, али онда научи да ако трепне на почетку сна, он пређе на неког другог и све би било у реду да се неки Стојан из Чекрчића не поче хвалити како ноћима хандри жену једног Кељмендија из Ораховца. Кељмнди потеже бајонет, којим је закачио Вјеку из Омиша чије су влажне сање са Матјажем из Шкофје Локе ноћима мориле Блажа из Андријевице. Миливоје схвати да је његова игра преопасна и да, прије неголи сретне оног хоџу из Сребренице, мора преузети на себе све изгубљене војничке снове.

На обуци то и није било тешко, али кад га послаше на аеродром у Земуник он поче сањати пилотске сне, што је и за њега било превише. Пријави се у стационар, огласи дежурном љекару сопствену породичну историју лудила, те да је преопасно да такав оперише ПВО батеријом. Конзилијумски сачекаше седам дана податке из Сарајева и на крају га послаше на ВМА. Ту су му мјесец дана снимали главу, вадиле крв, мутили шпатулом по мокраћи и столицама, два пута га пелцовали од бјеснила, мјерили му диоптрију и капацитет плућа, слали га на колоноскопију и њему од свих мука сан и није долазио на очи. На концу је угризао неку медицинску сестру на ходнику, у страху да га не прогласе урачунљивим и послаше га кући.

Вратио се почетком маја, на годишњицу Титине смрти. Стрина рече да је онај хоџа послат на неку специјализацију негдје у свијет. Како је његова струка и била с оног свијета, Миливоје пожели да је баксуз умро и ману се залудног пута. Замолио је Анђу да му да нешто од оних његових пара да оде у Сарајево на пријемни. Мајка и сестра су се обикле на нови живот, очева инвалидска пензија била је зеру мања од плате, а да није било њега да пола попије. Да га је неко питао шта ће уписати, Миливоје не би знао засигурно. Онда му једне ноћи на сан дође неки мршав човјек и рече, Ја сам Мехмед, али ме сви зову Меша и препричаћу ти мој роман. Миливоје није могао одгонетнути из чијег би он сна могао бити, али је сумњао на

једну слатку гимназијалку са првог спрата. И тако, помало због њеног плавог потиљка у који је вируцкао с терасе док је пет пута на дан заливала пропупале кадифице и петуније, а можда из чистог страха пријави се на свјетску књижевност. Од тад је ноћивао у хотелу *Национал* у коме је портир био тетак Љубо који му је давао кључ од неког запуштеног собичка на горњем спрату. Велика је мука била у толиком шехеру ухватити снове неког факултетског професора, али није одустајао рачунајући на погодност да је изнад хотела била стара професорска зграда, а стари професори слабо сањају, али кад сањају, то није за причу.

На писменом је написао шта је знао, а кад га на усменом стари профа запита о Бодлеру, он само промуца Биће рата.

– Знам дијете, али ни мени нико не вјерује – и обојица заплакаше.

Двије године се Миливоје вукао по граду студирајући прву годину, упорно покушавајући да научи бар прву страну Илијаде на старогрчком. У међувремену је дјевојкама рецитовао којешта, оне га ионако нису слушале. Кад су у хотелу провалили теткову тајну, понудише му контрасмјену, па тако доби храну и преноћиште. Није ишао кући, сањао је да ће његова варош тешко пострадали и да ће напакон и Анђа умријети. Сањао је и за сестру, али није смио да јој каже, она бјеше матурант, зашто да јој квари срећу. Најтеже му је падало кад би сањао снове новонасталих властодржаца, од њих се будио крвавих очију. Викендом би сањао истргнуте дјечије удове и њихове силоване мајке, мунаре које као ракете лете у стратосферу и камење мостарске цркве од којег неки војници зидају бункере који ће

им сутра постати гробнице. Пио је све више, с тетком, без тетке, са неком јалијом, са зеленим береткама које су се сакупљале доље испод хотела, са неким курвама и њиховим мужевима, никад сам. Снови су хрупили, више му ни трептање није помагало, а онда је све почело.

Трећег дана тетак се појавио у поноћ.

Миловоје бјеше толико пијан да није ни схватио кад су га угурали у бијел „стојадин”. Пробудио се на Хреши. Ту није могао ни да сања пет мјесеци, колико се опорављао од свега. Заљубио се у једну младу жену чији је муж остао у Сарајеву да чува ноћ од будних. Јавили су му да је Анђа умрла у збјегу који му је сестру одвео у Бању Ковиљачу. Једном је тамо био на излету, лијепа беше Бања Ковиљача. Али се онда однекуд појавио Њен муж и сви су били сретни, а њему се вратише снови. Ужасни снови који су лађарили по домаћој крушки коју је немилице пио са Бором конобаром код чијих су се родитеља сви задомалили. Напосљетку се пријавио да са Бором иде тенком на испомоћ негдје доље крај Пионирске долине. Спавао је у тенку сањајући први пут звјериње снове. Храна, гладне животиње су сањале храну, много хране. Неко га је дозивао и то га пробуди. Кроз перископ угледа оца. Помислио је да сања снове мртваца, ипак је био рат и мртваци су добијали главне улоге у свакој причи. Провирио је из куполе. Отац се њихао на младој брезовој грани. Вратио се у тенк, узео „шкорпион”, изашао у јесењу ноћ и плачући му сурдукнуо оквир у груди. Отац се смијао, последије толико времена и Миливоје се смијао. Никада више није заплакао, а поживио је, можда је и сада жив и можда баш он пише овај роман.

ПРИЧА

СТАБЛО

ЈОВАНКА СТОЈЧИНОВИЋ НИКОЛИЋ

Шетам главном улицом „градића” и радујем се што су шетачи измилили попут гуштерова, прикупљајући поподневне залазеће сунчеве зраке, иако је новембар већ увелико поодмакао (данас је двадесет четврти). На лицима им осјећам толико једноставну а стварну топлину и љубав, као да је никада неће нестати, штавише, да ће се претворити у пламен који ће освјетљавати путоказ у неко будуће вријеме.

Утренутку док пролазимо једни поред других, тако ведри, насмијани и љубопитљиви, готово непримјетно закачи ме грана кестена, са тек покојим нажутјелим дугуљастим и крупно назубљеним листовима спуштајући их међу нас. Иако је и сад бујне и разгранате крошње, која досеже више од двадесет метара висине, његова глатка и сиво-смеђа кора, добрим дијелом у висини мог погледа прекривена је разним плакатима и огласима, а највише умрлицама. Одавно нисам видјела више смрти на једном мјесту које не припада гробљанском.

Зауставила сам се, више не примјећујући шетаче, него „завршене животе” људи са њиховим исповијестима, горким судбинама и посљедњим тренуцима боравка баш на овом стаблу кестена, као да поново траже излаз у други живот. Или не! Можда надгледају са стабла приземљене људске кораке остајући пред дилемом колико ће их прескочити своје поноре и наставити започети пут, а колико ће их заувјек остати у сопственом блату и изнијети на видјело „цијелу истину”... Скоро да сам се у мислима придружила ликовима са умрлица, иако знам да сви нису имали исту судбину и патњу, муке и напоре, снагу и стрпљивост, а ни људско достојанство. Некако их је ово стабло кестена изједначило и гледам их са жаљењем поприлично

осрамоћена што им се догодило да мирно посматрају пролазнике, и оне који то нису, баш са стабла, кад је ту, недалеко округли бетонски стуб за те намјене; за обавјештења свих врста, па и о смрти.

Многи (од њих) за живота нису успјели „наћи рјешење” за смрт, па сада у смрти имају прилику да висе над туђим „животима”, једноставно и спокојно, (не по својој жељи), осуђени на стварност и напуштени од сваке наде да се могу ослободити свега, осим смрти. Све је пролазно, па искушење сада бива смртно, као што мени сада обасјава мисао која ме не напушта, како да спасим стабло кестена, кад већ оне који „висе” на њему не могу.

Одлазим до оближњег маркета и купујем ножић...

Осјећам да постајем бесмртна и да се изједначавам са вишедеченијским стаблом кестена. Вадим једну по једну рајснеглу ножићем који држим у десној, а лијевом руком одлажем скинуте умрлице, плакате и огласе, спуштајући их поред себе. Толико ми се очи понекад приближе умрлим, док покушавам да не оштетим старо кестеново тијело, па помислим, када би то биле уши, да бих чула тихе разговоре које воде међу собом. Те ноћи сам сањала да падам са тринаестог степеника у нашој кући, а изнад мене, лебдећи као у безваздушном простору, лепршају: плакати, огласи и умрлице...

Прошла сам неповријеђена, као и први пут двадесет четвртог новембра двије хиљаде дванаесте.

ПРИЧА

У МЕЂУВРЕМЕНУ

Коначно стиже воз у станицу. Гаврило их сатима дочекује и испраћа на перону испод изоштрених звјезданих погледа. Већ се препушта загрљају, знатижељно гледајући у врата на вагонима која се лагано отварају при успореном кретању. Путници се комешају, излазе и свако одлази на своју страну. Као да је у неколико вагона стало пола града. Гаврило истеже врат гледајући у леђа путницима који одлазе вјерујући да још ништа није изгубљено, иако се ни у наслуту не појављује онај кога чека (измаштани млади птић, или будућа заклетва и Светиња). Почиње да се осјећа усамљено; напуштен као споменик који подсјећа на времена када су живјели његови преци.

Кондуктер се пиштаљком огласио и воз је поново могао да крене даље. Забезекнут што је остао сам с погледом низ пругу, у уву су му одзвањале ријечи посљедњег телефонског разговора:

– Чекај ме, мало подаље од перона, на излазним степеницама! Лако ћеш ме препознати, кажу да личим на тебе, носићу црни качкет на глави, а могао би и ти ако имаш...

Гаврило, као да је неочекивано загазио у свој замишљени свијет, изненада накратко доби неописиву снагу; трчао је назад, сам кроз станицу, низ степенице... Кораци су му се од узбуђења, или му се само чинило, све више кратили, успоравали и простор испред њих постајао непроходнији и суровији; поноран у сукобу са самим собом, без животне снаге, ближи књизи мртвих него живих. Одједном се заустави, мало се прибра и одлучи да се врати у станицу до отправника возова. Пењући се поново, није видио степенице, него огромну планину, која се попут мрког дива уздизала пред њим.

– Господине, шта ви у ово доба ноћи радите овдје? Видите да је станица празна! – испријечи се испред њега човјек, црн, висок у жељезничкој униформи.

– Хм! – Гаврило се тихо огласи сам за себе и настави... – управо сам кренуо до вас! Ви сте, колико видим, отправник возова!

– Да, јесам, идемо до канцеларије, горе, до благајне је! – отправник ће.

Док су лаганим ходом, разговарајући, не гледајући један у другог, савладавали степенике, младић двадесетих година, висок и сувоњав, са црним качкетом на глави, прошавши скоро поред њих, напусти степенице и упути се према граду. Под slabим уличним свјетлима, само су покатакд нарушавали тишину једва чујни кораци и лајање паса луталица.

Гаврило се још који минут задржао у чекаоници, разгледао унаоколо свуда, чак и по угловима, јер из разговора са отправником није успио ништа да сазна што би било занимљиво за њега, и видно узнемирен и разочаран кренуо пут града.

Аљоши се стегло око срца, претурајући по глави безброј реченица са питањима не знајући куда и коме да иде у ране јутарње сате, јер није ни помишљао да га неће чекати Онај који га чека више од деценије. Чинило му се да је све против његове воље и да ће их године чекања вратити на почетак. Одсјео је у хотелу. Ујутру је сишао на доручак, замолио је рецепционара да телефонира (имао је само број фиксног телефона). Телефон је узалуд звонио. Нико се није јављао. Доручковао је, извадио из торбе качкет, ставио га на главу и кренуо да прошета главном улицом.

Застао је на улазним вратима хотела и помјерио се удесно, како би ушао старији господин, гледајући испред себе, замишљен и поприлично одсутан. Иако се Аљоша помјерио, кренувши корак уназад, скоро да су се и дотакли, господин је продужио, а и Аљоша је стрчао низ неколико хотелских степеника. Господин је изненада зауставио кораке, окренуо се, затим се нагло тргнуо, као да је убунилу, и потрчао за младићем. Ухватио га је за раме, стао испред, не скидајући поглед

са њега, истовремено осјећајући узбуђеност и топлину, као да је у огледалу са самим собом.

Када је Аљоша скинуо качкет, Гаврило се осврнуо иза себе, као да му је ту уз раме Свевишњи који нетремице гледа под његове, као љуска отворднуле капке, очекујући да их сузе омекшају или још више отвордну као вјетрови и кише борову кору.

Гледали су се проницљиво, испитивачки, задубљујући се један у другог, ослушкујући ријечи које нису из уста излазиле, само се дубок јецај пењао поврх парковског кестења, подижући са њихових глава мале сиве облаке, испод којих су искакале звијезде налик на ситне наранџе. Аљоша је осјећао како га полако напушта клопарање воза и нови звукови, слични музици, обустављају му чула. Чврсто је загрлио оца, истовремено подмлађујући га својим стиском све живљим и јачим. Тако загрљени, ћутке, вратили су се у хотел, у пивницу...

Отац Гаврило је започео како би био сигуран да је са њим, нико други до његов син:

– Аљоша, како ти се звала мајка ?
– Јелена!
– Чуо сам да је преминула, али не и када?
– Када сам имао три године. Отхранили су ме бака и дјед, мајчини родитељи, Аљоша ће.
– Па ко ти је рекао чији си син?
– Бака! Ни она није знала, мајка јој је рекла у посљедњем часу свог живота и заклела је да ми не говори док не напуним осамнаест година. Ето, тако је и било – огласи се Аљоша.

Гаврило га је снажно загрлио... Ћутао је, као да не умије да прича. Ипак, чинило му се да се простор око њих полако смирује. Гаврило је у лику Аљоше препознао себе из млађих дана. Није могао, а да не прокоментарише, удаљивши га мало од себе и загледајући га са свих страна.

– Ма плунути си ја?

Аљоши се очи зацаклише. Климао је главом, одобравајући очев коментар.

– Оче, закуни се да нећеш никада отићи и оставити ме самог. Прије двије године преминуо је дјед, а непосредно послије мог

осамнаестог рођендана и бака. Сад имам само тебе... И ти мене...

Гаврило, да би прикрио своју узнемиреност, све више схватајући да ово није игра случаја него судбине, обореног погледа, на ивици суза, једва изустити:

– Јесу ли ти још нешто испричали о оцу?
– Не знам на шта мислиш – Аљоша га значајно погледа!

– Ништа посебно! Твоју мајку сам упознао одмах почетком рата, деведесет и друге. Била је то дивна жена. Завољели смо се, али ја сам са јединицом отишао пут Озрена. Касније сам чуо да је село Р., у коме је живјела твоја мајка, пало у руке непријатеља и да је она виђена у колони са осталим мјештанима. Иако сам се распитивао на све стране, нисам сазнао гдје је, јер сам у међувремену заробљен и... Да ти не причам своје муке. Покушавао сам из заробљеништва да се интересујем о њој, да јој јавим да сам жив и да ме чека... али сам, нажалост, од једног стражара у затвору, кога сам редовно снабдијевао цигаретама, молећи га да се распита за Јелену, сазнао да је умрла и то природном смрћу. За мене је тек тада настао пакао. У првимак, нисам муповјеровао. Мислио сам да је то разлог да се ријешим моје досаде и свакодневних пропитивања. Али, када су нам се придружили заробљеници из друге јединице, један од њих ми је потврдио да је Јелена отишла у неки други, за мене туђи, непостојећи свијет. Дрхтао сам као хладна соба без врата и прозора. Понестајало ми је ваздуха и мислио сам да ћу се угушити. Капале су ми сузе као из плавог океана, чију дубину нико није могао да измјери у мојим очима. Тада нисам имао појма ни да је била трудна, а камоли да је родила сина. Иако заробљен, вјеровао сам да ме Јелена чека, једра и румена, као из мог срца да је „извучена"... Ух, сине, па шта више да ти кажем!

– Па како си сазнао да сам се родио? – знатижељно ће Аљоша.

– Сасвим случајно. Послије толико година, у кафани једног нашег земљака у Диселдорфу. Долазио сам свакодневно, оставши сам, јер ми је умрла супруга, а нисмо имали дјеце... Ма причаћу ти послије све натенане. Ти си од

сада једини пратилац мог будућег животног пута, раме уз раме, отац и син увијек и свагда... Чврсто је пригрили Аљошу, као да се пред њим изненада појавио космички брод и плове, плове небом, понад свих... Као да је Аљошу њему у наручје послао сами Бог.

Одједном, Гаврило се почео презнојавати, видно узнемирен, све више је сина стезао уза се притиснут нападима тишине, коју је повремено прекидало зујање у ушима. Пробадало га је кроз грудни кош. Чинило му се, да га је безброј бајонета погађало право у

срце. Грло постајало суво и полако је губио глас. Посљедњим атомом снаге, поблиједио, бијел као креч, налик смрти, ставио је руку у џеп, извадио пасош и коверат са документима и уштеђевином, отворивши јаче на тренутак очи огледајући се у преплашеном синовом погледу, стропоштао се на земљу тихо рекавши:

– Не заборави очев гроб, сине Аљоша! Одлазим срећан, јер си присуствовао мом рођењу!

ПЈЕСМЕ

РАДОСЛАВ
МИЛОШЕВИЋ

РАДОСЛАВ МИЛОШЕВИЋ

ПРИЈЕ ПРВОГ ДАНА

Страх и Свемир створи прије првог дана

уз прасак муња и шум великих вода
 да не пропадне ново небо и нова земља над понором
 док јата треперавих звијезда падају на гране бреза
 страх у сну иште извор чисте живе воде
 свемир је ближи срцу док глава небом лута
 да јој сунце ноћи отвори зором капије љубави
 пред којом расте дрво тајне к'о крушка завичајна
 на огњишту душе пламти пожар запретане ватре
 вратите ми украдено сунце од прапочетка
 док вреле ријечи као кестење са длана носи нада вјетра
 од срца до логоса са мирисом опустошене душе
 небеским ливадама нас опет небо зове
 јер близина црне рупе мами дио нашег лица
 да би са једним оком јасније видјели оба свијета
 у потрази за стазама дјетињства по Млијечном путу.

Нека светковина у свемиру се ори
 стижу ми нови гости са мале планете
 бесвјесно се крећу а звијезде ћуте
 само анђеоске слободе у ратној ноћи чува наш сан
 од давне кратке вечери и од витешких времена свих
 свеједно је гдје су нестале старе мудре теревенке
 високо на небу овјенчана богиња скамењена
 у очекивању он жонглира у дугиним бојама
 док хвата у лету шареног кобног лептира
 хвата ријечи за пјесме будућем нараштају
 и страх ме онога што чујем и гледам
 бескрајну тишину блиским гласом слутим јѐк
 и бродолом мој и ваш је благ на том мору сна
 па неуморно срце слуша свој властити шумор.

ЗАЛУТАЛО СУНЦЕ

Било је то златно доба ноћи

у замку за представе ја чекам дан
и кајање животиња с нашим ликом
док људи устају и одлазе у цик зоре
с последње представе бола и сна
вриска од ланца у свакој души
развија се седми пут у црно клупко
као посљедња ријеч без наде
ту сваки листић вапи нову кишу
има другу боју по вранцу вјетру
и најљепши цвијет у нама вене
који се враћа са вашара без птица
кад узајамни погребни гости нестају
и остале секте су дошле на наш погреб
трагом слијепих очију сова слути пут
још данас видим црни лимес
кроз сиву маглу запис лети још
очајно тражећи наду трава јесењих
жбунови без птица голи ко костури
спрема се доба жетве страшног суда
да сазремо без жутог класа
ко пуста поља лети без дјечијег гласа.
Страх је стигао као странац у мојој души
и савијен као гудало вјечној тишини ходим
не плуј на небо јер никад оживјети нећеш
мисли су птице које се никад не враћају
или се прошлост и будућност договарају
или се слијепо сударају у овој ноћи
одјекнуће крици с неба над пустим домом нашим
опет ме опијају таласи тишине ове ноћи
немир у души призива сјај звијезда.

СТАЗАМА СВЕМИРА

Како бјеже дани душе успаване у сјећање

како срећа кад одлети љепша нам се чини
како прошлост као будућност једнако вриједи
како су нам животи ријеке које теку своме мору
наши снови као потоци напаћени до обала
требали би и ми својим путем да не лутамо
ка успону свом високом прије врха пропадају
па љепота и свјежина на том путу шта постају
кад се стигне до предграђа од старости
док се коло увијек креће, на истоме не остаје
и кад бисмо натраг хтјели, већ је касно
борбе, игре и ратови пропали су као снови
шта су друго него трава росна и нијема
сви закони што нас крију зар вријеме прати
о пјесниче, свијетла лика шта те тамо чека
као да трећи бољи живот опет ишчекујеш
врати своју душу небу и звијездама
јер сунцем опаљени стријелци те вребају
код халдејског храма уз рањеног лава
и крилати бик од ружичастог гранита
да прелети снове као црне хриди
ронићемо скоро у студене тмуше
сва ће зима опет да ми испуни биће
срце ће ми бити смрзнут црвен грумен
глас одласка звони до неба се чује
гдје пристају птице у крошњи топола
а љубичице сред сувог лишћа крај пута
и лопочи као бијеле праље испод мостова
те орхидеје налик на побачаје у чашама
и фонтана што мокри у своју кружницу
и вјештачка ружа на сламном шеширу
и тамни облак освјежава плаво небо.

МЕЂУ ЗВИЈЕЗДАМА

Пепео по дрвећу од громава љета разораних

неће нестати маслина онима што леже у земљи
иако се свако покољење труди да уништи себе
док ланац дивљих птица кроз маглу лети
можда су и врбе труле због наше трулежи
остарисмо између кржаве ријеке и тужних шума
из којих се ори пјесма пијтлова пред зору
док још спавају росне ливаде као поњаве наше
и Сунце као пјегаво јаре у хладу грана спава
ту је и вече суновратно румена задављена
а друмови се сијеку без раскршћа од старог страха
из вијекова стиже пепео док вјетар носи гар
запаљена небеса жваћу мрак са мртвацима опет
док свемир спава са нашим бившим пропорцијама
као у студији о тајанственом храму срца
попут врелог грумена у непокретном кавезу
ту се прима прастари ред непокретних ствари
опет касним горким корацима туђе сјенке
па се без крила налаким на звијезде.
Једна напуштена кућа се опет јавља тихо
бијела у оклопу корњаче у повратку
и шумно је опкољавају голе гране зимске ноћи
ту је пусто дрво са одбјеглом жар птицом
дозивам је док пружам руке непомичној слици
остаје само покрет што га тражи трава
ћутање је падало са димњака као кост
у праху као парампарчад свјетлости
проћи ће године испод Млијечног пута
палећи бакље срца од звијезде, до Сунца
у центар свемира са опсадом душе
силази у ријечи к'о подне у дрвеће
говори само мени тај језик биља и сјенки
који не рађа јер је нерођен и сам.

ПЈЕСМЕ

ЖИВОЈИН
РАКОЧЕВИЋ

ЖИВОЈИН РАКОЧЕВИЋ

МИРИС ДЈЕЦЕ

”Брате, изађимо у поље!
Родило је жито,
рече мој син,
и одоше она два моја,
два радовања,
двије пуне куће,
два ознојена мужа,
она два моја.
А ја не волим кад толико роди,
кад од ратова,
кад од страхова,
отежа клас и земљи и себи.
(Зато никад не жањи у злу,
Оно што се при добру сијало.)
Пусти нека га однесе ђаво,
Нека га поједу птице,
Немој га дјеци у уста.
Зло му је помогло да роди,
да те намами,
да те сачека,
да останем без икога.
Кад су умјесто жита,
пожњели она два моја,
отишла сам у поље,
и грлила празно класје.
Кад су их умјесто злата,
донијели у двије пластичне вреће,
ништа ми није било,
и ничег није било,
стала сам између она два моја,
између два неба,
да последњи пут,
осјетим мирис дјеце.

*(Љубица Живић из села Старо Грацко, у јулу
1999. године изгубила је два сина.
Отишли су да жању жито.)*

ИЗБЈЕГЛИЦА

Стрицу Пауну

Морам да запамтим себе, немирна водо,
морам да нађем лице сакривено у локвама завичаја.
СТИЖУ уморни ратници побједничке војске!
Шта су од тебе тражиле очи, љубави моја,
шта су од тебе тражиле ријечи, радости моја?
Коме треба дјечак са југа, сироче великог рата,
избјеглица из праисторије са фото-апаратом у рукама?

Убили су ми оца на путу према Паризу.
Чекао сам његову сјенку у објективу,
опипавао ожиљке османских робова,
трагове глади, бомбе фашизма и комунизма.
Светио сам се увијек и свима.
Сад, стар, умирем испод Ајфелове куле.
Граде свјетлости, слике ће нас вратити у пећине,
док у таласима udaraју отац, стид и срамота.
Умрије Јов стар и сит живота.

Нашла ме на плочнику нека непозната жена.
Свака је жена мајка кад се душа дијели,
свака је жена гавран пророка Илије
што у кљуну носи нашу уморну главу.
Има ли ова сјенка очи?
Гдје спавају њени снови?
Да ли се отимала за крпе у сабирном центру?
Дјецо изгубљених ратова,
дјецо гладних брда,
дјецо од свјетлости,
којим ће вас кочијама водити на небо?
Како је кратак пут до индустрије смрти,
како тихо говори љепота?
Умрије Јов стар и сит живота!

Све што смо једном видјели постало је наш завичај.
Личи ли ти ход, оне младе жене са Јелисејских поља,
на дрхтање листа у малом морачком водоскоку?
СТИЖУ ли те сапете улице, укус земљаног зида,
мирис кукурузног хљеба,
пас код Тријумфалног лука,
шуме Белизеа,
заборав?

Жено моја, моје вјечно умирање,
гасе се љубав и похота.

Умрије Јов, сгар и сит живота!

Људска историја тражи убијеног оца,
у овом стаклу, у овом мору од мраморних лица.
Вјетру завичаја поклони велике ријечи,
плати цијену изгубљеног рата.

Док се гасе свјетла на челичној кули,
видиш малог свица из завичајног плота.
И умрије Јов стар и сит живота!

Чувај се љубави савршене мајке,
свијету је једна довољна,
све жене после ње само скидају са крста,
сваког дана, сваког дана,
свога сина,
слика иста, слика иста.
Нема више Времена,
остале су само тачке.
Свијет умножава празне слике,
смјењују се ништа и страхота.
И умрије Јов стар и сит живота.

Чекаш ли ме, оче – црни оче-убиоче!
Са гробља Левалоа долазим као лијепи старац.
Изнад мене расте савршено његовано дрво,
док најдражи заувјек одлазе.
Испод париског моста,
спава милион избјегле дјеце,
траже зрнца пустињског пијеска у свом оку,
траже мало свјетлости коју смо убили на југу.
Дајте им све што сам стекао:
кошуље за пресвлачење змија,
сатове за номадско сунце,
ножеве за резање чобанског штапа.
Дјеца постају проклета слика,
којом се купује знање и будућност.
Нема више ко да каже: Бог дао, Бог узео!
Избјегли Господе, ходај по води.
Медитеран, мајка нашег свијета
претворен је у тиху гробницу.
Стижу јесење године,
слике ће нас вратити у пећину:
у њој нас чека Јов стар и сит живота!

ТРИ
БАЛАДЕ | ГОРАН
ШАУЛА

ГОРАН ШАУЛА

БАЛАДА О ТРИ ДЈЕВОЈЧИЦЕ

Пловећи даље од порушене Троје
Енеја је са прамца загладан у небо сањао копно
И помислио: то је... Знао је да га на обали чека
Алба Лонга, касније Рим, кап вучијег млијека
Кад му се око поднева указала звијезда Даница
Обавијена свјетлуцавом опном

Прешла је преко хоризонта уз лагани наклон
Још једном погледала уснуле ћерку и сина
Покрила их свиленим сунчевим зраком
Па преко облачне стазице пут висина
Гдје су лежале Милена и Марица

Видјела је како им се туга зрцали у сузним очима
И није могла ни ријеч да прозбори
Од силних слова тек шака пепела мрвицом дима
Ромори... А жељела је силно да запјева, закука, да пусти уздах
Жељела је да се радује сваком и да се радују свима:
Њихова нерођена дјеца стасају сваке године
И дижу јалови људи нова брда и нове долине
До дана судњега
А школе за њихов узраст
Аветињски зјапе

Вријеме је буђења...
На сњежној крпици расте отисак црне шапе
Док гледам како дебљају плодови, труну годови
Одлазе птице станарице, граје невидљива дјеца
Узалуд тражим расуте кости младог мјесеца
И јаву ми глођу луталице
Пси...
Једној је било пет година, другој седам
Најмлађој ни пуне три

И ниједна није понијела вијенац ни ловор
С три тешка имена на нејаким плећима
Даница Шаула, Милена Шаула и Марица Шаула

Три мале сјеменке вукли су мртвом браздом у логор
Док су се сјенке чиниле све већима
Једна те иста зора три пута није сванула

За њима кроз кордон срушених караула
Јесен је журила у Јасеновац
Док су на голе дјечије вратове падале зима и кама
А усташе тражиле злато и новац
Оно исто злато и оне исте снове
И нерођене кћери, синове
Које би Даница, Милена и Марица хтјеле у наручју њихати
Оне које су сестре и кћери остале, а могле су бити и мати

Молим Даницу, Милену, Марицу
Да опросте мени, пјеснику грешнику:
Стигао сам касно на овај свијет тек да се бројим
Много вијекова послје Енеја
На успутну опустошену станицу
Кад све је већ било ископано из темеља
Описано и пажљиво спаљено, страницу по страницу

Али није празна земља на којој стојим:
Ова пустопољина, ово згариште, иште
Да никад више не страда ни једна Даница
Ниједна Милена и Марица
Ниједно дијете с именом које почиње са Д и М
С именом на било које слово или знак
Ниједно дијете безимено да не оде у дим

У овој долини костију гдје су тонуле највеће лађе
Лежи нарамак сунца
Уплетен у њихове тешке сјене
Прегршт свјетла за нестале и нерођене
За свако мало срце застало у пола ријечи по један зрак
Да му се нађе ако на врата таме покуца...

БАЛАДА О КЕРБЕРУ

Пусти да останем ти у оку... јер
Шта је живот? Кретање без главе или задан смер?
Не могу више да будем номад
И ти си мене створио целог
Ниси лепио комад по комад
На парче даљине плаве... Пусти да заспим
Уморила се звер
Потрошила и задњи корак измирила се са тишином
Са сваким и свим
Поломила жице растала се с бином... Све тање су путање
Лет је био само предлог:
Не знам да летим
Нисам пилот нисам ни копице птице
Ја сам онај који је застао у скоку...

Шта је живот? Питање без сазнања
Случајан узлет намерно пропадање
Или глава у торби
Признање
О, тако давно почело је распадање
Још у утроби...

Пусти на трен да застанем у лику
Детета голог и босог:
Далеко је обећани град
Распето светом
Жели да се врати у родни крај
Разбије стакло, уђе у слику
Пре него нестане и буде само пролог
У нечијем оку да буде тек ономад
И колико му дугује за побачај...

Ти си мене створио целог... јер
Шта је живот без извесности смрти? Да ли
Плитко дисање, ситни кораци
Празна прича, мали ритуали... нешто још?
Прошао сам битку за светло
Платио цену живота: три за грош... Видим је понекад
Усамљену
Корача покошеном баштом
Са њом није више ни онај црни кер... Зашто
Ипак узима меру
За црни брош на мом реверу
Гледа ме онако, и би и не би
Прави нови нацрт мимо твоје воље?
Ја сам цео, већ имам смрт у себи
А ти само понављаш: утолико боље... утолико боље...

БАЛАДА О ЦРНОМ ПИЛЕТУ

Отвори, туго
Седиш докона већ дуго
Чуј:
То лупа ли лупа моје мртво било
На врата беснила
Или си само снила
Црних пчела зуј...

Полети, лето
Задње су мрвице времена
Зима је побегла другом пролећу
Неверница прелубница курва и све то
За шаку бледог семена
Мој рањени его
Ни врео ни леден
На сенку сведен бежи за Еден
Он је жели, али ја нећу... Отвори
Уместо мене
Лудо, полети сакатим удом по свећу
То слово се наше отрцано
У црној јесени закопрцало
Чујеш ли његов јецај...

Спавај, верна љубо
Ја ћу лађом безнађа ка извору свега
Где ничијим плугом додају бору по бору
И наша истина не држи воду... Жедан
Док оре зору твој уморни орач
Скупљај наше влажне снове
Посвађане по своду
Чекај
У поноћ стиже тиква запрега
И теби омиљени возач
Што сам себи није у роду...

Затвори, срце, неко куца...
Она је изнутра, ја наизврат: смрт и ја
Метонимија
Рођени сестра и брат... Куд идемо нас двоје?
Цестом инцеста, нигде, а дуго...
Не путујемо
Бежимо из спаљене Троје
Ми се потуцамо постељом од прња и свиле
Не пловимо одавно
Нама је линија хоризонта усправно

Није то брод и нисмо то ми под палубом
Сред пучине
Из јајета древног изашло је пиле
И једва дише, бачено у кучине...

Опарај клето плетиво с лица
Ниси више црна Луна далеко на небу:
Сад смо верени, смрти, ја и ти
Старе нежење, сишли с ума чекамо бебу
Пали у трнову брачну мрежу спојених вилица
Место усана и смиља и босиља
Разменили смо завете и поклоне препуне насиља
Кучине бујају око нас као шума
Доконе око мрвог пилета научиле
Како да плету свадбене окове од паучине...

ПЈЕСМЕ | СЛОБОДАН
ЈОВИЋ

СЛОБОДАН ЈОВИЋ

ПОГАЧА, БУСОЛА

Мајка је умијесила погачу,
утиснула крст-шару,
ставила у пећ.

Окрећем тај двоструки симбол
што се преда мном
преображава у бусолу,

очекујући да ми покаже пут,
али она вертикална линија
сваки пут се другачије усмјери
и останем збуњен и непомичан.

ДАЛЕКОВОД

Сједиш испод далековода
високог и ниског напона...

Тамо гдје им се, привидно,
укрштају жице
спазићеш неколико правоугаоника
(и крстова).

Ако помислиш
да се кроз правоугаонике
можеш домоћи неба,
неопржен; значи -
повјеровао си.

ПРИЈАТЕЉИЦЕ

Сељанку сам видио
док је пред кравом ишла
и држала је за уже,

али тешко бих могао казати
да сељанка води краву.

Више су наликовале
пријатељицама
што држећи се руку под руку
одлазе у вечерњу шетњу.

Будим се прије првих пијетлова
да преузmem
свјеже одштампану поезију
коју ми допремају
достављачи дневне штампе.

Без вишка њежности
убацују пакете књига
као пекарски радници
цакове брашна.

(Морам се присјетити
архаичног поређења
хљеба и поезије).

Док се у мрклој ноћи
успињем степеницима
са новоодштампаним томовима
поезије у рукама
у кући се, саме од себе,
свјетиљке пале.

Маче,
у ципели скупљено;
пред тим би се призором
могло помолити.

ПРИЧА

ШТА СМО РАДИЛИ тада (одломак из дуже прозе)

ВЕСНА КАПОР

Писма за Тару

... у овом кругу привремених ствари...

Сеница је птица.

Сеница је птичица.

Ти си мала девојчица.

Одлетела.

Птичица.

Дрхтале су звезде у зимним ноћима.

Ти и ја смо јануарска деца. Било је неке дубоке повезаности, ту, међу нама. Међу нама, раскрилило се тридесет година, ипак, мој син каже: зимске жене, знам све о вама. На Бадње вече, ватре у портама горе. Разлије се радост. Стојимо у распламсајима, варнице се откидају, високо. Одозго искри снег. Топла ракија, и изум нашег проте – кувано бело вино. Смејемо се. Све, за трен, стане. Само пуцкетање дрвета, шушкање сувог лишћа, у ватри; дубоки хук што обухвата поднебесја; дубоки неутажени разговори; као срце света, варнички та ноћ.

После, уноћ, причестићу се. Мати, ти сигурно вараш, смеје се Мали. Не варам. Како могу, носим се са страстима. Ипак, много патим, увек, око причешћа.

Пунота света раскаже се у тој ноћи. Нежност, и доброта, морале би нас опхвати. Међутим, страсти расту, живци се затежу. После, на литургији, долазе сузе.

Ти већ лежиш. Кости ти ломи језа. Очи закрива некаква далека чезња. Кажеш, мама, дај ми руку. Тишина расте око тебе. Жива у топломеру, луди. Касније ћу сазнати, све то.

Седела сам те ноћи, држећи твоју руку. Нежно и тихо, ходала. Нисам знала да ли да те будим или пустим да мирујеш.

Бадње је вече, и требало би да се смејемо. Ишла сам у куповину. Суве смокве, кајсије, бадеми. Наранџе и јабуке. Кад си била мала, сећаш се, шапућем, била си мали помагач, прстићима хитро, разврставала у чиније, гозбу. Гозба, гозба, позивала си.

Савијале смо борове гране, уплитале иглице, увезивале шишарке, и шарене траке. После смо те подизали да окачиш венчић. Гозба, гозба, понављала си.

Кад си била мала, сећаш се, била си моја птичица, и хранила сам те, тако. Отвори кљун птичице, отвори кљун. И кљуц, кљуц, покључала птичица, све. Браво. Понекад, тако, понекад, у неком трену храњења, узмеш моју руку, изненада, и нежно пољубиш. Мрва моја, мала; понекад наслониш образ на њу, нежно и насмејеш се. Гледамо се, тад у дубокој срећи; као да смо у срцу живота, у вечности, и ништа друго не постоји изван нас. Кроз прсте, шири се милина од тог меког додира, пољупца. У почетку сам збуњена, и ганута; тај гест, који често понављаш, не делује само као дечја игра. После, после, временом, схватам, то се дешава кад ти се посебно свиђа нешто што ти спреим, бебо, бебо моја. После, то

разумем као нежну захвалност. И обузима ме понос, обузима ме срећа, мекотни таласи плаве срце. Те очи, са звезда, ручице, и смех, као да знаш тајну, одувек. Доцније, причам ти то као једну од наших успомена; и ти, већ одрасла, с времена на време, да ме подсетиш, чиниш тај исти гест –хватиш ме за руку, док седимо за столом, и нежно пољубиш. Птичице моја, бебо моја, сунце моје.

Бадње је вече, и држим те за руку. Мама, шапућеш и горе ти дланови. Мама. Уздахнеш, и то је све.

Дубока је ноћ, бдим. Вас две, тихујете у соби. Улазим, седам, држим те за другу руку. Као да из неких даљина хучи студен; језа ми трне у шакама, у стопалима; у грлу. Бдим, као на стражи. Као на стражи стрепим. И страх ме је. Осећам, хуји нека хладноћа, издалека. Осећам, да се, иако је топло у нашем белом стану, отварају негде нека врата, и мукло шибају ледени бичеви. Обичан грип, вероватно, кажу лекари. И ми мислимо, обичан грпи. Дрхтим. Волео бих да знам шта да урадим. Не смем да заспим, чини ми се, некаква кугла нестварне беле ноћи, далеко језовито осећање које надире, обујмиће нас.

Не знам шта сам радио тада. Док те је обузимала температура. Не могу да се сетим ничега. Или, ипак, могу. Улазим у стан, и кажем, нећете веровати с ким сам се видео! Мајка се смеје, зна. Отац, премазује комад хлеба, одсутно. Кад кажем твоје име, он се тргне, каже, откуд сад то, види, види. Кад год те поменемо, некаква нежна, топла радост распрши се, у нашем стану.

Кажем мајци, после, изгледала је некако сетно. Загледано у даљину. Некако, мало тужно. Знам зимске жене, каже мајка. Она мисли с чежњом, о протеклом времену. Ту, с тобом, сећа се, и помало жали, за прошлим. Драго ми је што сад, напокон, можемо разговарати, кажем. Причали смо, дуго. Ако ће ико стићи до звезда, то ћеш бити ти. Кажем. Један загрљај, и одлазимо у ноћ, свако својим путем.

Сви су болесни, то је само грип. Проћи ће. Ако температура не спада после трећег дана, алармантно је; обавештавају дежурне лекарске службе. Кад је тај тренутак, за алармантно, ко може знати?

После оног дана, кад су мудраци са истока и запада, принели дарове младом Христу; раскрилило се сунце. Блештав и сјајан дан.

При истеку сунчевог хода, у првим часовима ноћи, хвата ме језа. За трен, падам у понор. Ноћ се обручи као страшни простор бунцања. Јечим, запомажем, дрхтим, кукам. Шта човека, све може снаћи, у сваком Божјем часу! Не осећам тело, само болове. Као да кашаљ растура неки простор туђег међуребарја, а бол кида моја прса. Као да хучи, све. И небо, и земља. И ноћ и дан. Све је у ковитлацу, нема врата, нема прозора. Само ваљање по уздисајима, само ударање, спирално пропадање, и ненадано враћање, у левку мрачног, лепљивог, тешког безумља. Као изван тела. Изван себе. Човек је само нежан и бесан сплет дахова. Сенке ствари, гутају наша тела.

Град бруји у својој монотонији. Град врши ти од мрачних мисли, од тешких корака; као губавац, сав од наших рана, од нашег крклања; смрдљив од нашег зноја; шкрипи од разуларених мотора, бесних кочења; дрхти од страха, и расте, неумољиво расте. У свом распадању.

Повезани смо овим ноћима, заувек.

Тог дана, тог Божићног дана, били смо већ очајни. Тешко се помераш, ретко отвараш очи; држиш ме за руку, и кажеш, проћи ће, брзо. О чему мислиш, питам се. Има нешто, сигурно, што желиш, кажи. Ништа, мама, ништа, само седи ту.

Као да не постоји ништа, сем нас, у твојој белој соби.

Отвараш очи, небеске боје; колико је сати? Погледај на мом сату, које је време.

Твој сат, на коме је угравирано најдражој. Куца само за тебе.

Како сам могла знати, да време истиче?

Обузета празничним прахом; успореним ритмом зиме; обузета суманутом мишљу, само је грип, још мало, још мало, и проћи ће.

Све.

У празничне дане, малена моја, зна се. Смех, спавање до подне, певање, уживање, фотографисање. Мајушна си, зрно једно, птић. Са осмог спрата, машемо облацима, кажеш хајде, ухвати ми један. Кажеш: ја ћу постати облак, тата.

Ономад смо дували свећице, деветнаест. Поставио сам твоју слику на Фејсбук. Ништа друго на њему и нема. Само твоје очи; те очи, као са звезда.

Проћи ће, мора проћи, ниси први пут болесна. Мислим, док се некакви бели ходници без лица, отварају, чим склопим очи (не од сна, него од немоћи), и осећам како ме вуче нешто, као вртлог, као вакуум, како из мене извлачи снагу.

Потом, сви се разболевамо. Лежимо, на једном кревету, попречно, као шибице у кутијици. Немоћни, исцрпљени. У ноћи, тешко дишемо, чује се шкрипање плућа, и осећа да смо зашли у пределе густог мрака. Не могу се померити; не желим у болницу; проћи ће.

У суседној соби, великој и празној, мајстори крече, склапају намештај; ми, једно уз друго, збијени, мешамо дахове. Споро теку

часови. Не знам кад се смењују дан и ноћ. Мехур у коме пловим, држи ме, снажно, у својој опни. Обамрлост; као да искорачујем из тела; као да сам на мразној, тврдој обали, као да ме је избацила вода; однекуд; и за трен, све ће се свршити.

Ови дани, заувек ће нас везати.

Треће ноћи, будим се, одједном, као да с мене спада неки тешки терет; као да ме је пустила невидљива рука што ме је бацала, гужвла, увлачила у дубоки ледни тунел; све ово време као да сам била у мрачној, закључаној комори, простору изван опипљивог; а испод, испод врата белела се светлост; сабласно и опомињуће. Дахтало је нешто над мојим телом; везало чворове у дисању; некаква игра, бацање коцке, као да је одлука донесена; али час испуњења није одређен. Треће ноћи, у мрклом процепу, испливавам на обалу кревета; будна, док сви спавају; у свом бунилу; будна као сова, чисте свести, зурим. Знаш, све ће то једном тако бити. Склопиће се воде, и свет ће моћи да се чује само испод таласа.

Није још тај час, Господе, ваљда. Има још да посвиђам, толико.

ПРИЧА

УБИЈАЊЕ
ПЈЕСНИКА

МИХАИЛО ОРЛОВИЋ

Зна шта га избацује из ципела.

Он гута кнедле и броји у себи.

– Само да напишем још нешто.

– Шта ти је важније: пјесма или ја?

– Наравно ти – одговара брзо. Не удвара јој се, већ се плаши дијалога у којем она увијек побјеђује тако што одлази љута, а он остаје потиштен, празан... Послије сваког, таквог разговора, лијеже у грчу. Снови су му испрекидани, пуни кошмара.

Милена гледа у папир и шољицу чаја испред њега.

– Шта је? Зашто сада не пишеш?

– Не могу кад ме неко посматра – каже.

– Добро, ја ћу отићи. Остаће ови зидови.

Њихови погледи су исти као и мој. Пуни ишчекивања и сажалења. Кад нешто напишеш, прочитај им. Можда се одушеве и заплачу. Можда ти то и чиниш. Ујутро их затичем мокре.

Говори истину. То му је тешко. Потиштен, а љут на себе, покушава да направи неки изненадни покрет који ће га смирити. Прилази да је пољуби, она га гура рукама од себе.

– Људи који не остваре оно што желе имају неугодан задах из уста – каже.

Да је зажмирила и погледала у плафон или да је барем ћутала, било би му лакше. Овако, она је подражила још више његову потиштеност. Хвата се длановима за главу. Осјећа да је тешка. Зна, кад је таква, пјесме нема. Лагано устаје и одлази до бифеа. Краде гутљај ракије. Из спаваће собе чује се кашаљ.

– Свако вече ми реметиш сан. За који трен захрканеш као коњ, а ја... могу се сликати. Шта ти значи овај сат што си остао? Да се није родило какво ремек-дјело?

Била је пјесма, хоће да јој каже да није узалуд остао. Али то њу не занима. Упитаће га колико је то пара или једе ли се та пјесма. А он, као уплашено псето, мораће да бира ријечи како се дијалог не би наставио до касно у ноћ. Милена ће примијетити да је из бифеа крао пиће. Оптужиће га да само због тога остаје иза ње. Прави се да је није чуо. Гура главу под јастук.

Устао је прије ње. Одјурio је до стола и прочитао оно што је синоћ написао. Пијана пјесма! Брже-боље је баца у канту за смеће. Плаши се да је Милена не прочита. Примијетиће задах алкохола из ње.

Скувао је кафу и ставио свеску испред себе. Милена излази из спаваће собе. Клати се тамо-амо. Сједа и оптужује га да није очи склопила, а ако и јесте било је то на кашичице. Први сан кад јој се прекине, онда може да се слика.

Он је не гледа. Осјећа да ће нешто написати.
– Не волим људе који шарају очима док неко прича.

Почела је. Услиједиће канонада придика. Стих, који је био наумио да изађе из њега, скрива се. Не зна чега се више плаши. Тог, нерођеног стиха и који ће, ако се појави, личити на птића који пробија опну јајета или њених ријечи. Стих ће бити љигав. Зијеваће и тражити да му се у кљун убаци која ријеч. Он је нема, као што нема одговора ни за њене жаоке.

Милена тражи да он проговори нешто. У ствари, она има потребу да јој он противрјечи како би имала разлог за изливе свог јутарњег бијеса. Он гледа замишљено у једну тачку

Милена узима своју кафу и одлази на балкон.
– ‘Бем ти кафу кад је морам сама са зидовима пити – каже.

Саопштава јој да је вечерас у Дому културе књижевно вече посвећено пјеснику Ј. П. Он и Ј. П. се знају још са факултета. Препоручио га је директорици Савки да му организује промоцију његове нове књиге. Са Ј. П. се договорио да послје изађу на вечеру. Он је врло духовит човјек. С њим никад није досадно. Увијек исприча нешто ново. Милена га не слуша. Он је пита шта ће обући, јер на Вече долази познат свијет.

– Ја сам се с кумом Андријаном договорила вечерас за роштиљ у њеном дворишту. Она је већ купила два килограма бранцина.

Био се спремио да јој каже јасно и гласно да то не долази у обзир, али када Милена спомену бранцин, то је био знак да су мислили и на њега. Рибу не воле ни кум ни кума, а ни Милена. Бранцин је његова омиљена храна. Дакле, мислили су о њему. И сада шта је, ту је.

О књижевној вечери тог јутра нису више прозборили ни ријечи. Милена је кувала чај. Да ли је ликовала или није. Свеједно, он јој се више није противио. Телефоном је назвао Ј. П. и извинио се. Искрасао је изненадни пут. Пјесник Ј. П. је имао разумијевања. Посао је посао. Биће прилике да се виде и обнове успомене, рекао је утјешно.

На вечери код куме није било рибе. Она се чак изненадила откуд они. Њих двије су измијењале погледе. Кума се престала чудити. Да је знала, она би..., а кад се сјетила њеног погледа, рекла је да је касно отишла на пијаци и није нашла бранцин. Свеједно, пошто се дуго нису видјели, причаће уз оно што је на столу. Најљепше су гладне приче. Оне се причају се уз чај и колаче.

У Политици су му објавили причу. Срећан, отворио је новине на страници гдје је била његова прича и ставио их на сто. Није ништа говорио, чекао је да га Милена упита шта је то, па да јој важно саопшти како је тешко објавити причу у Политици. Њега су звали и он им је недавно послао текст. Други чекају ред и по годину дана. Милена се шетала тамо-амо око стола. Тобоже, имала је неког посла. Није издржао.

– Објавили су ми причу.

– А колико је то пара? – сјецкала је лук и није дизала поглед у правцу стола.

Он се угризе за усну. Најрадије би згужвао

новине и бацио их кроз прозор.

– Пара? Биће. Они плаћају са закашњењем – рече.

– Теби могу лагати. Други би им очи извадили – рече Милена. Новине је нису занимале. Борила се са луком.

Припремао је рукопис за прву књигу. Био је увјерен да гаји нови стил. Већ је видио наслове у часописима и своју слику. Не зна ни сам због чега, одједном се отворио пред њом:

– Грчко поимање душе, српски етнос у савременом... – почео је да објашњава.

– Јеси ли купио мркву? – упита Милена.

– Јесам – рече и настави да објашњава – поједностављена стварност на граници оностраног...

– Боже, какво ће вријеме бити сутра – Милена се подиже и ухвати за крста.

Њено пословично игнорисање! Слутио је гадан крај разговора. Одлучи да буде шалјив.

– Овако и онако. Зашто питаш?

– Моји су наумили косити.

– А какве то везе има с нама?

– Зар нема?

Он је згрнуо своје папире и затражио шибицу.

Милена је нађе у ладици.

Он изнесе рукопис у двориште. Начини пирамиду, прекрсти се и кресну шибицом.

– Види – показивао је стубац са својим пјесмама у Књижевнику.

Милена се није освртала.

– Ове пјесме су посвећене врби гдје смо се први пут пољубили – мислио је да ће је ганути.

– Каква врба? – Милена се напоскон заинтересова.

– Она наша.

– Кад смо код врбе, јеси ли ти набавио дрва?

– Каква дрва?

– Она што горе у шпорету – рече Милена и оде у кухињу. Остао је зурећи у стубац с пјесмама.

– Сви кажу да су ово лијепе пјесме, а ја кажем морају бити. Настале су тамо гдје се зачала љубав.

– Јеси ли срећан? – упита га она из кухиње.

Не може да наслути њену намјеру. Или је цинична или му се руга.

– Јесам – рече.

– Сви су набавили дрва, а ти пискараш. И још си срећан као мало дијете кад ти нешто објаве. Никад нећеш одрасти.

Срео је Данку из Књижевног клуба.

– Шта је с тобом? – пита га она. – Ми смо сви објавили по двије књиге, а ти још ништа.

Ћути.

– Спремаш нешто јако. Хоћеш да нас изненадиш. Увијек си био непредвидив.

Шта да јој каже. Уздише.

– Кад дође вријеме видјећеш моју књигу – рече.

У самопослузи су срели Бранка. Био је талентован пјесник. Отишао је у Нови Сад. Тамо је постао уредник у Књижевној ревији.

– Ово је моја супруга, а ово је Бранко – упознаје их.

Бранко пружа руку. Милена гледа цијене.

Он је вуче за рукав.

– Хеј, Бранко хоће да се упознате. Пружио ти је руку.

– Ви сте? – Милена спусти кекс у корпу и погледа Бранка испод ока.

– Пјесник Бранко некад из овог мјеста, а сада из Новог Сада – одговори овај с поносом.

– Пјесник?! Којешта. Дајте, људи, опаметите се! Вријеме дјечаштва је прошло – рече Милена.

– Дјечаштва и будала – Бранко се није дао збунити.

– Таквих као ви – рече Милена и окрену се према рафама.

– Ја јесам један од њих, али бојим се да је других много више – пјесник Бранко знао је да убоде, али и да буде на дистанци.

Назвао га је телефоном Раско.

– Шта има?

– Ништа.

– Нешто се нерасположен?

– Тако-тако.

– Дођи вечерас на промоцију моје треће књиге.

– Не знам. Видјећу.

– Чуо сам да си престао писати. Зашто?

– Не знам.

– Штета.

Сједили су на балкону код кума.

– Јеси ли заиста престао писати? – упита га кум.

– На вријеме – предухитри га Милена с одговором.

– Да, на вријеме – потврди.

– Захваљујући мени – Милена поносно показа прстом на себе.

– Није ти се допало његово писање или... – кум је инсистирао на одговору.

– Једном, није то било давно – започе

Милена причу – била једна дјевојчица. Вољела је поезију и маштала како ће једног дана постати Десанка Максимовић. Написала је збирку пјесама. Предала ју је на конкурс под шифром „Лепршава” с надом да ће бити одобрена за штампање. У образложењу један члан жирија иронично је написао: „Гомила пјесмуљака”, „оди ми дођи ми”, „зелена трава заборавља” и још којешта. У разреду су јој се сви смијали. Негативна рецензија њене књиге убила је у њој сваку жељу да пише. Замрзила је поезију. Једне вечери, на игранци, свидје јој се један плавушан. Био је необичан, згодан. Послије плеса он јој рекао своје име. Дуго је била без даха, а онда се у њој јавила жеља за осветом. „Уништио си моју жељу да будем пјесник, али и ти ћеш престати да пишеш кад мене заволиш”, зарекла се у себи.

Годину дана последије жири је за најбоље дјело године прогласио роман Убијање пјесника. У образложењу је написано: Радња романа је необична и оригинална.

На свечаности пријема награде он је показао руком на празну столицу у првом реду.

– Кад би у овој столици вечерас сједио неко, никад не бих написао овај роман.

ПЈЕСМЕ | МИЛАДИН
БЕРИЋ

МИЛАДИН БЕРИЋ

МАЧ У КАМЕНУ

(...нађен на дну Врбаса љета Господњег 2019...)

О чему да прича мач у камену
док са дна Врбаса у сан баца сјену

о времену што се лавиринтом мота
о животу прије видљивог живота.

Коме да шапне чију носи дршку
и чија крв свјетлуца на вршку.

Који га је витез и из којег доба
забио у срце скамењеног гроба.

(...Својим мртвим оком што никад не вене
у сну пребројава неке бивше сјене...)

Гдје да нађе неког ко ће да га слуша
неког коме није још умрла душа.

Да ли има таквих широм васељене
свијета што га магле обриси и сјене.

Зар заиста више битно није ником
шта бјеше у добу што се крсти криком...

(...До кољена мокра своје снове снива
у пози мудраца једна стара ива

крајичак досаде на лицу слушаца
на којем се слути наговјештај плача...)

Ни гака гаврана ни најтишег гласа
само једва видно мрешкање таласа.

Са очима старца који скида мрену
мач своја сјећања оставља камену

у тишини глувој могуће да слути
да се још једино прича кад се ћути.

МОЛИТВА СВЕТОМ ТРИФУНУ

У руци са чашом која се прелива
и из које капи клизе ка баршуну -
док дрхтава усна икону цјелива -
ја шапћем молитву светоме Трифуну.

Свијећа догоријева бацајући млијечи
на преблаге очи светог мученика.
Падам на кољена док посрћу ријечи,
творећи лепезу од нечуја до крика.

Још једну сузу освештаног вина
да прекрије злобу и обрише талог
у име Оца, Светог Духа, Сина -
да нам буде опрост и да буде залог.

Још једну кап од леденог грожђа
да нам крв не узври на туђем мегдану,
јер доста смо били хватани у гвожђа
и држали туђу, а не своју страну.

Ту божанску кап дај, свети Трифуне,
да нам скине мрену и да нас просвети,
да се и без нас могу да подижу буне
и да нисмо само створени за мријети.

Ту кап да нас множи, а не да нас дијели,
која ће наш бродић довести до луке,
ја молим понизан док се јутро бијели
и док чаша вина испада из руке.

Светац дуго ћути, као да се мршти,
док патрљак свијеће осјенчава очи
и онда у трену, док задњи пут пршти,
муња освјетљава свете мироточи.

ХИЛАНДАР

Од истог бљеска једни изгубе вид,
а други ни да трепну.

Тамо гдје су сабрани сви наши почеци и ударја,
и сви наши видици,
има храм који из потаје додирује вјечност,
скривену у призми.

У огледалу Земље вјечност огрнута молитвом
и молитва огрнута вјечношћу.

Двоструке степенице, ткане јектенијама,
надвисују сазвијежђа
у причи која се не завршава
у бесконачности.

У огледалу воде одраз Растка
и шапат из камена
у такту тропара Светом Сави.

Тамо гдје једино допиру звуци нечуја,
са друге стране свјетлости,
пуца видик што милион пута надмашује очи,
изрезбарене у правремену.

У огледалу ватре расут пепео,
из којег се поново рађа
народ неба.

Док је градио храм,
Растко је из будућности
слушао хор
оних који ће до смрти остати слијепи -
да би чвршће срастао камен.

У огледалу неба постоји пут
који се наслућује при пуном Мјесецу,
тамо доље одакле крећу све стазе у висине.

Храм, спојен у једну кап која се отиснула према горе
попут зрна са лозе Светог Симеона,
која поново ствара живот из бљеска.

Оног истог од којег једни изгубе вид,
а други ни да трепну.

ПЈЕСМЕ | РАДМИЛО
РАДОВАНОВИЋ

РАДМИЛО РАДОВАНОВИЋ

ХЕРЦЕГОВАЧКА АФРОДИТА

Ти си била разњежена лакомислена
 Богиња Афродита лијепа Херцеговка Вера
 Пробудила си љубав у мени и срцима богова
 Рођена као близанац владала си цијелим свијетом
 Само три богиње Атена Хестија Артемида
 Нису биле потчињене твојој моћи
 Вера Афродита била је плава стасита
 Њежних црта лица с благо таласастом косом
 Која као вијенац лежи на њеној прелијепој глави
 Моја бивша Афродита је оваплоћење божанске љепоте
 Младости која не вене
 Кад иде у сјају своје љепоте
 У мирисним хаљинама сунце јаче свијетли
 Цвијеће бујније цвјета
 Кад иде кроз шуме Хутова блата
 Јато птица у Свитави слијеће према њој
 Мирно иде Вера Афродита поносна на своју љепоту
 Њу служе богиње љепоте љупкости
 Оне облаче моју бившу богињу
 У раскошне хаљине чешљају јој златну косу
 Моја бивша Вера Афродита
 Рођена је из сњежнобијеле пјене морских таласа
 Крај острва Кифера покрај ријеке Крупе
 Лаки умилни вјетар донио је мом супарнику М
 Када је изгубих Ерос и Хименот одведоше је на Олимп
 Богови је тада громко поздравише
 Она оста тамо у том времену
 Живи живот златна Вера Афродита вјечно млада
 Међу богињама
 Ја је опет призивам она шутњом одговара

ЗАВЈЕСЕ СЈЕЋАЊА

Идем за тобом а ти ми бјежиш
Зовем те након четири деценије
Одазиваш се, миришеш руже, упијаш стихове
Са њима улазиш у малу вазу књижевности
Сјећаш се како смо пољупце крили уз воде Неретве
Како си тад малу сукњу повлачила надоље
Твоја свијетла коса свијетлила на мом рамену
Из плавих очију гађао ме динамит
Обоје смо губили свијест
Изнад хиљаду звијезда наш пољубац стоји
Танком иглицом у празне груди тад ме рани
Наш час љубави заустави се, као шкољке јасне
Испод нас осташе осушене траве
Из мог срца испливаше хомеровске риме
Богови се зачудише ништа не дадоше
Усред оног дана буктиња изгорје
Федра, моја ноћ чапљинска заштитна
Дивни прсти препланули у кругу осташе

Своје тужне лепезе теби не отварам више
Наше завјесе сјећања давно су спуштене
И нас двоје никад никад више

КАЈАЊЕ

Не дам овој пјесми да се угаси
Овим стиховима твоја ће свјетлост тећи
Браним се иступјелим пером кишне туге
Осјећам у гласу како се у љубави шириш
Трајеш у мени, у мојим костима, ту вијориш
Зауставио сам вријеме скамењено
Помислио данас на твоје руке далеке
Видио поново оне очи плаве, угашену ватру
Постајало је неко вријеме, крај мене била си ти
Ова су врата широм отворена, наших гласова нема
Упирем поглед у даљине, дим се диже
Нико не долази прашњавим путем
Само твоја сјенка јавља се, лети преко Неретве
Дрхтурим у замаху вјетра пожуда се јави
Умукнуо, занијемio глас, идем, нема те
Долазим до нечије капије, не смијем је отворити
Ухватим ноћ и твоју свучену сукњу
Задржавам усне скупљене, очи изгубљене
Била си моја орхидеја, мој цвијет
Моје свитање, плава жена у тишини
У нашим тијелима остала стрепња страх
Наши заједнички животи овђе немају мјесто
Сјећање је започело, мир нам измиче иза очију
За срећу сад је касно, поздравља те твој Ерос

ПРИЧА

НЕМОЋ
ПАДА

ЖИВКО ВУЈИЋ

Дан је мирисао на млитаво прољеће. Улица, којом је несигурно корачао, била је умазана преосталим гомилицама прљавог снијега које јужни вјетар још није успио прогутати. Земља се брзо кривила од јаких јутарњих мразева под благим сунчевим зрацима, који су је све дуже и снажније миловали.

Изашао је, тог мартовског поподнева, из хотелске кафане, намрштен, неспаван и блијед. Капци натечени. Око очију дубоке сјенке као двије располовљене плаве шљиве. Коса непочешљана. Доња усна опуштена. Уморан, замишљен и збуњен под утиском чудног сна. Ноћас је био у завичају. Шљиве родиле као никада прије. Попео се на једну, али није умио да сиђе. Како год покуша – не иде. Онда одлучи да настави брати зреле плодове, али умјесто шљиве ухвати фењер који освијетли врх неке планине умањене даљином. Тада грана, на којој је стајао, попусти и он поче падати. Угледа нека позната лица. Сви га гледају. Сви га познају. Прилазе са свих страна. Изненада добије крила и полети у висину. Срце затровано тугом, дотакну врх планине. Тада се нагло трже и пробуди...

И, ево, сада корача, наоко мирно, посматра пролазнике. Тражи некога кога је видио у сну. Али, никога не распознаје... Као да су се мисли замрсиле...

“Шта се ово са мном дешава ових дана?”, отрже се питање на које одговора није било. Град је је стењао својим уобичајеним ритмом. Пролазници, умотани у поподневну измаглицу, журили су свако на своју страну. Нису га примјећивали. А он би, кадикад, кратко застао. Стресао се. Само би забринуту, климнуо главом и продужио. Хладни трнци су силазили низ леђа и спуштали се у пете

које су, чинило му се, газиле, не по прљавом тротоару, већ по некаквој узбурканој и глибавој површини. Није био сигуран да ли је то улица којом је тог дана имао намјеру ићи. Око њега је све јаче, у неједнаким налетима, завијао оштар равничарски вјетар.

“Мећава? Каква је ово мећава? Идем... кроз мећаву. Не, нисам ја то написао. Ово је кошава... Шта ми је данас?” – оте му се друга, још гора мисао и несташе у поподневној вреви. “Кошава је ријеч. И мећава је само ријеч... Ових дана не успјех да напишем ни једну једину ријеч... А ријеч је већа кад је написана. Тада добије крила и може да полети. Као човјек у сну... И да лети од ока до ока, као пчела од цвијета до цвијета... И да кроз прозорчић нечије душе долети... до у бескрај...”

Мост, који се испружио испред њега био је умотан у туробно сивило. Он подиже главу и пред њим се указаше мирни свјетложућкасти таласи.

“У овој води су завичајне капи”, досјети се. “Ту је Уна... Врбас... Ту је Сана... Сава... Само једно слово није исто...”

Чим наиђе на мост, застаде. Поглед се закотрља и изгуби у измаглици. Обазре се неколико пута, али слика коју обухвати уморним погледом оста празна као уташено око. Окрену се на другу страну. Радознали поглед одлута узводно. Присјећања га сколише и уплашише као ловачки пси рањену птицу. Из даљине га заслијепи снажно свјетло завичајних брежуљака. Задрхта кад чу прољећни звон јагањаца и прапорце на нечијем изнемоглом коњу. Кроз сиву ограду учини му се да угледа некога кога дуго познаје. Погледа боље. Неко пролази...

“Сјена од села до села, пушка за пушком жури...”, пребаци преко доње, помодреле усне која је подрхтавала. Види како униформе марширају. Чује оштар корак. Загази у истом такту. И пође у том правцу.

“То су наши”, рече сам себи тако да се ријечи нису чуле. Ухвати се за ограду. “Наши ослободиоци... ово су наши с Козаре. Сад ће они овамо...” Бродска сирена прекиде заковитлану мисао. “Откуд труба у ово доба?” упита се и подиже главу. “Зове, зове... Тамо далеко... Идем, идем. Сад ћу ја...” и ногом закорачи преко жељезне ограде. Зујање у глави се појача. Уши запараше неки неразговјетни гласови. Погледа иза себе. Мисао тешка као воденички камен повуче га у страну. Ухвати се за главу, па потом, рашири озебле руке. Оштар мартовски ваздух заплусну га по образима. Затвори очи и судари се са сивом празнином. Осјети олакшање. Руке закаснише; осташе испружене као да су хтјеле ухватити крајак сивог облака. У зјеницама се заковитла пламен:

“То је петровданска ватра... А оно тамо што вијуга и нестаје иза брда је петровачка цеста... А оно је Прокин гај. Оно је... оно је храбра Јованчетова дружина. А онај тамо, то је наш делија... Испружио се... А онај са шубаром... с великим жутим брцима, е, то је мој ђед, Раде...”

Угледа га како се споро приближава. Помаже му штап. Спусти се на праг родне куће. Вади дуванкесу, из ње чађаву лулу, окреће је, удари њом неколико пута о длан. Док је лагано пуни загледа се у даљину. Чакмак кресну о тврди камен. Замириса дим из дувана што га је крадом садио доле у дну крчевине, у кукурузима, а потом, дуго сушио на тавану, на промаји, између разапетих јагњећих кожа. Мириси се помијешаше. Он осјети мирис топле варенике. Учини му се да је нешто заборавио. Збуну се. Не, није ово она планина преко које је летио у сну. Ово је друга планина у коју се загледао стасити момак и започео разговор с неким кога он није видио. Чује његове срдите ријечи:

“Нека непријатељ зна да наши орлови још увијек лете...” И угледа га како милује свој митраљез. Смјешка се и нешто му тепа, али

он то не чу. Онда спази како се провуче поред бронзане страже и провири кроз нека окићена врата, па, чувши неке одсјечне гласове, нагло устукну. Поново провири, али сада много опрезније. Накриви своју капу испод које је вирила рундава неочешљана коса. Опет се трже. Зачу се пролом над великом планином. Високе јеле заиграше коло. Замириса глуви барут. Онај делија раскопча шињел и поче претурати по војничким чакширама. Отуд извади политрењак и некоме наздрави. Једна кап љуте препеченице клизну у рупицу на бради. Он осјети њен мирис па угледа онај шљивик изнад кућерка који му је дошао у сан. Гране се, од рода, посавијале. Испод њих у полуосушеној трави блиједожућкасти и свјетлоплави плодови.

“Ех, како само миришу! Не треба их газити. Преко њих треба ићи као по птичијим јајима.” Уздахну: “Опала шљива никада више неће висити на грани...”

Испод једног накривљеног стабла шљиве угледа плетенице на леђима стасите дјевојке. Она се окрену и он јој хтједе зацјевати, али замуца растављајући младалачке ријечи:

“Еј, дјечачке успомене глупе! Мала моја... мала моја... изђачке клупе...” Угледа је румену и збуњену, са бескрајно радосним очима и скривеним осмијехом који се провлачио испод увојака. Спази њежне линије усана и ситне пјеге на обрашчићима. Претвори се у жудно ослушкивање знакова прве љубави. Хтједе да јој нешто каже. Троне ријечи се заковаше. Као оно јуче кад је хтио нешто написати, али га перо није послушало. Он нагло отвори очи. Угледа оног свог земљака у излизаном гуњу што чучну иза краве, ради себе, у широкој војвођанској равници. Хтједе да га прекори. Али, зачу изненадан и неразговјетан топот. Угледа црног коњаника на црном коњу са црним потковицама који му јури у сусрет кроз прохладну ноћ са црним звјездама од леда. На једној прочита: “Још увијек није нити ће икада бити искована сабља која може сјећи наше мјесечине, на-смијане зоре и тужне сутоне...”

Мисао му прекиде изненадна и неразговјетна вика. Шаров испред појате кратко цикну. Глас се угаси као гутљај воде у стомаку. Кокоши се узнемирише и загледаше

у густо дим. Пијетао се попе на плетер и три пута пригушено кукурикну. Потом скочи и поче бјежати кречећи. Он угледа нож кад блесну и зари се у месо. Крв прсну по неугаженој трави... Неко сруши бисту. Спази како у пламену нестаје кров завичајне школе и како, као увијена свијећа, догоријева винова лоза наслоњена на рогове родне куће. Од те ватре би му хладно. Забрујаше неки нови вјетрови у његовим ушима. Трзну се. Види себе у лијепо уређеном кабинету. Разгледа намјештај и слике на зиду. Чуди се. Мало затим, чу наредбу:

“Нека уђе тај што пише јеретичке приче!” Кад угледа онога који је то изговорио, забезекну се, промуца са дна увријеђене душе:

“Знам, причом сам ујео недодирљиве, али, питам ја тебе, зашто тешком артиљеријом на врапца?”

“Прича ти је погрешна!”, чу познати, повишени глас и бу му тешко као никада до тада. Просторија се окрену и стрмоглави.

“Да, прича је погрешна ако су погрешни читаоци”, рече самоувјерено, изуједан новим понижењима.

“Преурањено, преурањено!”, спусти тон онај из фотеље.

“Не пачај се ће ти мјесто није! Причекајде, да ја теби речем само двије! Ти падаш..! Немоћно је све што пада..!” Мисао се прекиде и одлети у башту која се, од своје љепоте не да описати. Облаци сљезове боје спустише се до самог чела. Очи се, кроз сузе, загледаше у даљину. Руке и ноге сударише са хладним бетоном. Уста се нагло отворише. Из носних и ушних шупљина потече млаз оштрих ријечи и замириса на смолу која се лагано спуштала из витких грмечких јелика обливених вечерњим руменилом... У даљини, потмуло јечи планина. Јека се чује све до огњишта које дише његовим дахом, до дворишта које прича његовим ријечима, до пропланака који у своја њедра свијају тужне тонове ојкаче...

Горе, неко врисну. Глас се залети и изгуби у сивом простору горке истине...

Са мјеста на коме се окупило пуно свијета изронише нечије зреле ријечи:

– Од данас ће се овај мост звати Бранков.

ПЈЕСМЕ | БРАНИСЛАВ
МАТИЋ

БРАНИСЛАВ МАТИЋ

ПРЕД БЕЛИМ АНЂЕЛОМ МИЛЕШЕВСКИМ

Низ твој прст видим пут, исијава.
Беспочетан и бескрајан.
Не гроб, врата су то
кроз која се из света иступа.

Минула су од тада многа лета,
мирисала перуника и липа.
Послушао сам те: склонио мошти светог
уз реку и брег, па преко косе,
пола луле пре него што су дошли
да га на спаљивање носе.
На југ одавде, иза деветог брега,
крај потока и храста
камени храм поникао из њега.

И сваког лета свраћам са дуга пута
да ти сретнем очи и прст сагледам.
Зачују се из даљина
звона, топот копита, вика.
Закаснили гоничи базде
на овчији лој и згаришта.

Миран сам, не могу ми ништа.
У дну сваког видика бди твоја слика.

ХЕРЦЕГОВИНА

1.

Има више песника него шума,
више сећања него водâ.
С неба се поји,
на видиковцима се рађа.
У пећинама проклијава.

2.

Осећа да се на тим
каменим пољима,
опкољеним и запустелим,
збило нешто веће од ње.
Нека битка небоземна,
прва и последња. Збило се
и потонуло са светом
којем је припадало.
Ту громку одсутност,
ту нечујну грмљавину,
она носи тихо, као судбину.
И скрива иза ње
свој господски јад
и своју огњену нарав.
Свој бој за сој.
Чежњу за слободом.

3.

Ноћу из њених јама,
из урвина у стењу,
немо дозивају кости
уморених стараца и деце.
Проломно ћуте села прекрижена
подмуклим косијером Луне.
Од тога се по целом шару,
до краја времена,
зликовци унезверено осврћу
и свакога дана умиру
безброј пута, рашчеречени.
Опевани својим маљем
по лобањи.

4.

Цвета њен камен,
запева у себи,
игра глуво коло, непомичан.
Сазива своје синове
раштркане по глобу.

ИНОК ЧОКЕШИНСКИ

Берем кадифену ватру,
жањем злато жежено.
Планина ме сопотима доји,
у снегове се облачим,
у белу ризу,
вучјим стопама грабим
ка врховима, ка почелу.

Пребивам у вечном духу
и трошном телу.

У моме скиту
свет се поново ствара
свакога јутра,
у мојој глави
свемири се вртложе.

Твој сам син,
извршилац обреда,
окрајак себе, тебе,
понављач по послушању.
Помози ми, Боже.

ГУЧЕВСКО ВЕЧЕ НА МЛАДУ НЕДЕЉУ

С последњим сунцем на лицу,
сав од смирене крви
као гашење дана,
млад као ова недеља,
старац у дну видика
урезује непозната слова.

Гуче тишином староставном,
плави покров непрозира
глача и освештава.

Заветован на ћутање и сведочење,
чека да у њему навре
прошлост која ће тек доћи
и будућност коју смо пропатили.

Бели вук
крај његових ногу
начулио уши.

РАШЧИТАВАЊЕ

На жилавом коњићу,
под шеширом од јечмене сламе,
опкорачујући Полуострво као седло,
Јован Цвијић нам рашчитава ко смо.

Зашто се поверавамо камену,
олтаре и колевке од храста чинимо,
пред смрћу се прсимо пркосно.
Зашто дом, као гнездо,
око липе прибирамо.

Откуд нам Сунчеве кочије
и упрегнути лабудови,
чаролија лире
и река што из ока извире.

Зна Јован:
кад све то срочи,
неке ће пробудити,
некима вратити очи.

ПЈЕСМЕ | НЕДЕЉКО
ЗЕЛЕНОВИЋ

НЕДЕЉКО ЗЕЛЕНОВИЋ

НОЋ КОД ЗЕЛЕНОВИЋА МЛИНА

у плићаку брчкају се звезде
месец српом косио облаке
у дувару пауци се гнезде
приказе се јуре уз отлаке

видра њушком пребире брзакe
из воде се на замајке пуши
страх је састав сад жилице сваке
тесно срцу а тесно и души

зажагрене очи у буљине
сјакте сјајем боду немилице
тужне врбе спустиле хаљине
с млинског точка запрште варнице

вампири ће позобати жито
и авети брашно просипати
вију виле коло виловито
сенка ноћи у стопу ме прати

ЈЕСЕН

играју се велики вјетрови
октобарском још зеленом травом
док мраз оштар гором не заплочи
и док флора не заплаче главом

и моје се осмјехнуше очи
поглед оде горе уз јелике
гдје се полен из цветова точи
од радости моје превелике

кољенима милост сам молио
порубљено небо облацима
и свако сам дрво преболио
измјерио тешким корацима

криомице намигујем сунцу
да потраје то михољско лето
и нек јесен буде на врхунцу
јер долази ново доба свето

мирис дуња разгаљује лице
и шира се буни у дрвету
ко дочека оштре леденице
говориће с вином у бурету

ПУСТОСЕЛИНА

убили смо јејину на дуду
да нам ноћу не глумата луду

нема дуда посијече га Ђорђе
у улици која бјеше ође

ни улице нема нам у селу
да се њоме пође ка сијелу

нема сијела нема нам ни села
сад планина све је запосјела

а планина није што је била
што нас младе у њедрима крила

нема ни нас ни нашег никога
ни да неко каже акобогда

ОДЛОМАК

ПОЗДРАВ ВЕЧИТОГ
ШЕТАЧА

(из романа „Дуго путовање кући“)

БОРИС НАД

Воз се веома полако, брзином од неких тридесетак километара на час, вуче непрегледном равницом. Свуда исти приказ, докле поглед сеже. И увек исти утисак: бескрајног и тихог простора, који ипак није празан и посве напуштен од људи.

Сремска Митровица. Железничка станица је неугледна; у ствари, она изгледа као да је изронила из неког другог времена (а тако и јесте). Нема много путника, нити оних који дочекују и испраћају воз. Нема много ни возова који би се могли дочекати. Некада, слично аутопуту Братства и јединства, ово је била артерија, једна од жила куцавица велике државе – велике за данашње појмове – Југославије (пруга се наставља ка Загребу и даље, ка Љубљани). Вагон је скоро празан, композиција се састоји од локомотиве и свега два вагона. Ко данас уопште путује возом? Тачније: ко путује оваквим возом, који не застајући пузи равницом, брзином и упорношћу стоноге или пужа, између обрађених поља, под ниским, сивим облацима? Споро кретање има и својих предности: уколико већ није постао нервозан, или уколико није усредсређен на свој мобилни телефон, путник има прилику да посматра. Неки човек, очигледно старији, стоји у пољу и погледом испраћа воз. Подиже свој шешир, са широким ободом, који му заклања лице, можда у знак поздрава – при том му лице и даље остаје у сенци. На излоканом пољском путу нема аутомобила ни трактора. Да ли се овде нашао да обиђе своју њиву, можда га је неко довезао и доћи ће по њега после, или је у некој, сатима дугој, шетњи? Да ли је уопште човек или гном; можда вечити шетач – путник-пешак налик Ахасверу, или дух ове пуне равнице? С десне стране, као плава сенка, назиру се обриси Фрушке горе. Оне, о којој су певали толики песници, и коју је један од њих,

можда и највећи, прогласио за свој завичај. Замишљен, у стању које више није будно али још није ни сан, дуго посматрам ту нестварно плаву сенку. Та модра сенка у дану у коме је све сиво доноси ми неко изненадно и необјашњиво весеље. Да ли ми се и старац са шеширом који нам је упутио свој поздрав само привиђао? Пролазимо земљом која се у неко, не тако давно, али ипак још митско доба, називала војводством – Војводством Срема.

Град Митровица, Сремска (пored оне Косовске). Још пре: то је био Сирмијум, „славна мајка градова“; још једна престоница, римске, Доње Паноније. Престоница Илирика, град и римски и илирски, сада пресељен испод земље. Име (Сирмијум) је, тврде историчари, илирско или келтско; можда и једно и друго. Зашто би све требало делити, као што се поделила земља у којој сам, сада ми се чини некад давно, живео? Наводно, град је назван по поглавици Трибала, Сиру, без сумње одважном, кога су Латини звали Сирмус. Реч „сир“, међутим, на санскриту означава струјање, спори проток воде, или времена: кроз Митровицу тече река Сава, она иста која протиче и кроз Загреб, и која дели Босну од Славоније. Славонија – још једно изгубљено краљевство, које почива у непосредној близини; „земља Словена“. Изгубљено, јер ми више не желимо или не можемо да се сећамо. Имена су ту, као путокази или ознаке на блатној обали реке, да нас подсећају само на оно што је протекло и заувек прошло. Дмитровица, у спомен на хришћанског мученика, заточника своје вере, и будућег заштитника града: неког Димитрија – Demetriusa, који је убијен у древном Сирмијуму. Митровица, то је град Светог Димитрија – Civitas Sancti Demetrii. Или, на језику Угара: Szávaszentdemeter. Нешто касније, после године 1526, опет је

променила име: у Шехер-Митровицу, турски Dimitrofće, али још све у славу погубљеног хришћанског свеца. Прошлост се од нас крије, каже један писац, и вреба нас, као змија у трави. Време носи све, и људе и ствари, као тиха водена струја, као струја ове зелене реке Саве, и тече, незауостављиво, ка свом ушћу: ка забору. Над том силном и мутном водом, мимо струје, упиње се један скромни чамас, једна „шајка“, у којој седи само један човек. Али та шајка и тај човек припадају неком другом времену.

Прошлост, уосталом, више није ни важна. Нека се само крије и вреба нас, као змија из високе траве. Важно је само оно што је сада, ту и при руци, тако да се може опипати, а изнад свега, важна је будућност. То је, међутим, циљ који увек изостаје, циљ којег не успевамо да пронађемо, ма колико брзо путовали. Уместо присећања и сабласти из прошлости, уз пругу се појављује једна сеоска станица, са таблом на којој је већ тешко прочитати име (нека слова недостају). Међународни воз ту не стаје (питање је да ли стаје било који). Ипак, не изгледа напуштено, стазе су прогажене око зграде, од којих једна води у поље. О томе сведочи и једна сателитска антена на крову куће. Два временашна путника, један Хрват, други Србин, разговарају о прошлим временима, о заједнички успоменама из те нестале, уклете земље које чувају и деле, заобилазећи опрезно рат; и изгледа да се одлично разумеју. Шид је следећа станица, следећа етапа на овом путу – сада и погранично место. Даље, ка западу, почиње Хрватска и Европска унија. Да ли је то сада „запад“? Да, али онај географски, као што је и „Средња Европа“ овде само метеоролошки појам. Или би и реч „запад“ требало писати великим почетним словом? Реч „граница“ – „border“, коју изговара неки странац (из Пакистана?), оживљава путнике, утрнуле од дремежа. (А можда је требало да каже „frontier“ – граница која је утврђена, конфликтна зона раздвајања, горући појас око линије фронта?) Примичемо се заиста граници. Да ли је та граница „природна“? Да ли је, међутим, можда неприродна али нужна? Два студента (из Шпаније), две жене са тешким торбама које путују у Славонију, родбини; и девојке не старије од двадесет година, којима је то последња станица, крај путовања.

ПАН У ЛУГАРСКОМ ОДЕЛУ

Све у свему, задржавање у Шиду, граду који је постао погранични, не траје толико дуго. Један продоран звиждук – воз може да продужи даље. Следеће место – прво с оне стране границе – јесте Товарник (родно место оног Матоша, песника, ко коме се звао воз који је растојање од Београда до Загреба преваљивао за четири сата – двоструко краће него данас). С обе стране пружају се обрађена поља. Да ли су то две различите земље, и где једна почиње а друга завршава? На јарболима поред станичне зграде, на ветру, поскакују две заставе: прва, спуштена ниже је хрватска, са шаховницом, друга, подигнута изнад ње, Европске уније: плава, са непознатим бројем жutih звездица.

„Border?“, понавља путник из Пакистана. И поново пасошкa контрола. Не постоји заправо утисак да је то граница; с обе стране људи, па чак и гранични полицајци и цариници, изгледају слично; владају се на сличан начин и говоре истим језиком. Француски песник Артур Рембо је цариницима, увек „за страшну обест орним“, посветио једну, не баш пристojну песму. Један једини цариник у Товарнику, онижи и дежмекаст, не изгледа као цариник из Рембоове песме, а ни као „пакао преступнику“, већ доброћудно; не задржава се, осим што од једне путнице, старије жене, више реда ради, тражи да отвори сумњиво набрекле торбу. У тој торби, међутим, нема ништа за царињење. Она носи само своје рубље и храну, која је у Србији осетно јефтинија. Од седишта до седишта, пролази насмејан, чак и незаинтересован; не „прегледа ревно све“, нити „свуда вирне“. Уосталом, и даље смо у Срему, некадашњем војводству, ако можемо веровати старим путописцима. И краљевство Славонија и војводство Срем, тврди један немачки путописац, спадали су, још и средином XVIII века или мало после тога, у сасвим непознате земље у Европи, које „заслужују да у Немачкој буду боље упознате“. Тада се на бечком двору знало само то да су и Славонија и Срем „настањени Илирима две вере“, и да они, за разлику од немачких земаља, опустошених верским ратовима, живе у миру и слози. Да ли је тако и данас? Поред пруге је водоторањ, изједен рђом. Дрвена ограда, кратко подшишана, жута трава, и танак снег који се топи; свеже, у бело

окречени зидови, и млади борови. Неколико путника, и деца међу њима, улазе у воз. У граји, вагон без купеа нагло оживљава. Помишљам да овом пругом, од Београда до Загреба, нисам путовао тридесетак година и да поређења нису на штету прошлости: некад су возови путовали брже. И били подједнако комфорни. Нису застајкивали на граничним прелазима. Чекање на њима, уверава ме један путник, каткад уме да се одужи. Данас, међутим, од Београда ка Загребу и назад, саобраћа само један воз дневно.

* * *

Не знам тачно где почиње Славонија. Да ли од реке Босут, за који један римски писац тврди да се разликује од свих других, јер преподне тече у једном, а послеподне у другом смеру – онако како се окреће ветар? Можда с овом проређеном шумом, која се простире с обе стране пруге? У таквој шуми више не обитава Пан. Можда се скрива другде: у оближњим шумама Спачве на пример, међу дрвосечама, или у ловиштима, у близини ловачких домова. Можда је Пан на себе навучао зелено лугарско одело или одећу ловца. Можда је он тај незнанац кога изненада срећемо у дубокој шуми? Одају га копита и исцерен, помало ђаволски, подругљив и весео израз лица. Свакако не личи на оног Сатира, „дивљег човика“ из спева Релковића, који стрпљиво и разложно подучава Славонца како треба да живи. Можда је још подједнако разуздан и обестан, али ту обест више не прате вилински шумски напеви, а ни весела музика из његове фруле. Шуме се непрестано смањују, а дивљач се сад ујесен појављује и на пољима с којих је обрана летина. Четири или пет кошута недалеко од шуме. Да ли је на то нагони глад? Шуме су се овде одавно свеле на мала острва, усред обрађених или запуштених поља; више нису непрегледне, а ни непроходне. Слично Шумадији, и Славонија је била земља шуме а не степе (као у Банату или с оне стране Драве, у Мађарској, где је трава некад била „висока колико и коњаник“). Номади, господари степе, коњаници, нису се усуђивали да залазе дубоко у шуму; овде су, по правилу, завршавале њихове миграције, то је била њихова крајња тачка. Земља шуме је и оближња Босна. А Словени су народ и степе и шуме.

Можда ми је зато прва помисао мисао или сећање на ватру, на огроман пламен над

равницом, који гута и прождире све што му се нађе на путу. Огањ, снажан попут оног који се пали на Бадње вече, или на скандинавску Јулу, када горе велике цепанице, са људима који поскакују околу, не знајући шта их је снашло: да ли је у питању нека светковина, празник или пошаст, непогода? Помисао на дебла и куће које захвата ватра, на стогове сламе и кровове у пламену.

ОТКРИВАЊЕ УНУТРАШЊЕ ЗЕМЉЕ

Да ли су сви ти предели који гледам ових дана завичај? Осећамо ли се у њима и данас „код куће“? Или су неки од њих, у међувремену, ипак постали непријатељски и страни, па у њих сада одлазимо с осећањем nelaгоде, непријатности или бојазни? Да ли су се због тога нити које су некад везивале пределе и људе покидале, можда трајно? Или и даље постоје невидљиве везе, које не везују само људе за земљу, ону у којој су рођени и ону у којој су живели, већ и људе између себе, чак и када су они један према другом настројени непријатељски, кад једни друге дочекују и испраћају с мржњом и убилачком жељом? Није ли и та мржња само слепило, недостатак, помрачење или болест, пред којом узмиче и повлачи се и сама стварност? Или је баш то, напротив, стварност – ружна, онеспокојавајућа, на тренутке језива и неподношљива? Свет људи, онаких какви заиста јесу? Стварна историја, оно што се непрекидно дешава, а дешаваће се без сумње и убудуће. Историја, без илузија, улешшавања и лажи. Ратови између људи, оно „бесом помрачено убијање“ и „искежена лица убица“, гола суровост, и ништа више осим тога. Није ли то једино што је без изузетка заједничко свима, свим нацијама, народима и расама – читавом човечанству? Вечита спремност на злочин и саучествовање у злочину и мржњи према свим другим, који се од њих, нечим, разликују?

Или постоје две различите историје: она истинита, које се темељи на стварним људима и догађајима, и друга, сасвим погрешна и лажна? Једна, заснована на истинитом предању, и друга, коју су створиле сабласти за исте такве сабласти, скрпљена од лажи, од лажних и наопаких митова? Историја племенитих и несебичних, и, насупрот њој, историја нишчих, спремних на свако злодело уколико им оно доноси неки, макар и

мизеран, добитак. И има ли са свим тим везе земља, предели у којим смо некад живели и којима ни сада не престајемо да пролазимо, макар и у мислима? Или је земља према свему томе равнодушна, препуштајући ту ствар људима? Припада ли земља неком – људима, оним који су ту рођени, или оним који на њој живе – и може ли уопште припадати неком? Ратови међу народима се, уосталом, не воде због општечовечанских идеала, због „братства“ или „слободе“; воде се због земље на којој људи живе, због неког, макар и малог и симболичног поседа. Припада ли Енглеска Енглезима, Финска Финцима, Русија једино онима који је воле? Или само пролазимо земљом, неко кратко време, као путници, шетачи, али не вечити. Или земља припада искључиво мртвима, кад се у њу, у ту земљу, једном врате, као прах?

Постоји ли, на концу, нека унутрашња, префињена и скривена веза између предела, земног места, с народима и појединцима који у њима живе или су некад у њима живели? И има ли такво место, осим своје физичке, и неку вишу, унутрашњу и метафизичку димензију? Ако постоји, то сигурно није она примитивна и груба мистика „крви и тла“, која је постала нераздвојни део свих националних митологија XX века. Ако постоји та танана и треперава „душа земље“, она извесно није ни нешто статично, окамењено и фиксно, већ нешто живо, нешто што не престаје да се мења, да расте или да се повлачи, флуидно и динамично, као што се један предео, захваљујући човеку, непрестано мења, тако да све то видимо и голим оком. Можда ни она није бесмртна; можда и њен живот и њена смрт зависе од људи. Можда и она нестаје с људима, умире с њима, да би се родила нека нова, неки други *genius loci*, налик на патуљка који живи у земљи или змију склупчану у пању, у шупљем деблу. Свакако да тај „дух“ није бесмртан. Можда је и Пан сад мртав и лежи, беживотно, мртво трупло у мрачној шуми, као једини траг и доказ несхватљивог злочина којег су починили људи.

Постоји ли, дакле, осим те физичке, спољне и видљиве оком, и нека унутрашња земља? Слика, унутрашња представа о некој земљи, која се преобраћа у моћан симбол: „симбол који сажима у себи читав свет слика, жудњи и људских жеља“. Слика вечности, која се увек гради од земаљског, пролазног и смртног. Извесно, постоји. Није ли свако

трагање за завичајем заправо откривање те унутрашње земље, коју носимо, скривену у себи као непрозирну тајну – запретену као сећање на изгубљени рај и на детињство, на Златно доба. Унутрашње земље која зато никад не може бити оскрнављена, разорена, а ни освојена.

Такве, чудне мисли ми пролазе главом док лежим у хотелској соби, на кревету обасјаном пролећним сунцем, у неком месту у Источној Славонији, близу реке Босут, још не сасвим будан, покушавајући да се сетим сна кога сам сањао све до малочас. То ми не полази сасвим за руком, али поуздано знам да су једно са другим, сан кога сам тренутак пре сањао и та унутрашња земља, невидљива оком, у некој вези. За то време, скоро јасно, видим пределе те унутрашње земље. Некад приградска шума, одавно претворена у градски парк. Стаза од укопане цигле, углачана босим ногама и цоновима ципела и чизама; многим, безбројним стопама. Камени блокови између дрвећа, који подсећају на стећке. Стрма обала троме реке. Један чамац, допола извучен на обалу, прамца заринутог у житко блато. С друге стране, узвисина, с остацима зицина, можда римских, које се круне. Или је то рушевина неке цркве? Један камени крст. Писмена, урезана у подножју, одавно су нечитка. Гроб без имена. Врбе, које се надносе над зелену водену површину. И лабудови који управо узлећу изнад те мутне воде.

Равница, негде око Дунава, шума, густа шума, још сасвим нетакнута и чиста, која ће заувек остати чистом. На њу се наставља пуста, степа, потом горе и зелена и плава брда, које се сабирају у масивни планински ланац. Брда и планине се уздижу и ка југу, уским, стрмим путевима који воде ка мору. Између њих су плодне речне долине. Југ је доле, Север горе. Топлина Југа, од сунца зажареног Медитерана и, насупрот њој, снежна, девичанска белина Севера; света белина Хипербореје. Између њих је тај широки зелени појас; и људи и разнолики народи који настањују ту земљу. Села и градови, понегде само ретке куће, колибе, раштркане по питомим падинама. Континент; читав унутрашњи континет. То је некакав моћни симбол повратка; повратка светом и апсолутном; симбол непрекидног духовног уздизања и раста, узношења ка истини; живот, стварни живот, повратак у стварности која је једино истинита.

То је она стварност коју не престајемо да тражимо, али која нам у животу тврдоглаво и упорно измиче. Стварнија је од будућности којој, наводно, сви тежимо. Видимо је, али само на кратко, у једном трену, у магновењу. Обмана наших чула? Да ли ће се једном та истинита земља најзад пробудити? Сада је то пуста земља, опустошен предео, којим влада немоћни краљ – болесни краљ, који се можда зове и Краљем рибара. Да ли је та пустош која се пружа свуда уоколу настала његовом кривицом? Да би се та земља коначно пробудила, морали бисмо, једном заувек, окончати с историјом опсена и лажи. Морали бисмо коначно раскрстити с утварама које сами стварамо и које не престајемо да сањамо – аветима које нам ускраћују и отимају стварност – и постати способни да сагледамо и спознамо истину, онакву каква доиста јесте.

Ко је стварни владар те „унутрашње земље“? Неко ко није умро, већ се повукао и спава, скривен, у некој пећини или у утроби планине. А можда и у мрачном срцу шуме, до којег никад не допире светлост сунца, ни дашак пролећног ветра. Неки моћан

краљ, налик на Артура, или Краљевића Марка, склопљених очију, наоружан и опремљен, седећи на свом коњу, или на каменом престолу. Нека нас не завара та гробна тишина која га окружује. Нека нас не обесхрабри то што су његови витезови непокретни као надгробни каменови, и што је он већ столећима и хиљадама година одсутан, у сну, чврсто склопљених веђа. Одсутан, али не у потпуности; појављује се ту и тамо, повремено, као нека сенка, празног погледа и очију, као месечар. Појављује се само зато да нас подсети да и даље постоји. То је скривени владар Златног доба; онај који спава док његова брада не престаје да расте. Окрутан и безазлен, свиреп и благ – све у исто време. Није Александар, Цезар, ни Иван Грозни. Није Фридрих ни Џингис кан. Није Душан Силни. Није био, већ јесте: биће јесте (не-биће није). Он је владар који ће једном – једном, не зна се тачно кад – доћи. Доћи ће онда кад се круг коначно затвори. Нека се њега боје они који бирају живот у лажи.

Тада ће, верује се, а та вера је заправо слепа колико и неуништива, отпочети неко ново Златно доба. Вода ће потећи из стења.

ПЈЕСМЕ | ВЕЛИБОР
ШИПОВАЦ

ВЕЛИБОР ШИПОВАЦ

ГОСПОДЕ, ДОЂИ!

Чекам, Господе, да нам дођеш,
да се огласе небом анђеоске трубе
вјетрови захуче, земља раздвоји
и небо се отвори, као и гробови
и да сви оживе и виде сјај у оку
на истоку, тамо гдје се Ти појавиш
као свјетлост, а ходом по облаку
на мјесто Вазнесења се вратиш.

Чекам, Господе, срцем вапим
да Те видимо у васкрслој слави
као муња која бљесне у ноћи
да Откровење ослика на јави,
а Ти узмеш да листаш странице
Књиге од постања до свршетка
и праведни да виде Твоје лице
па крене нови Живот испочетка.

ОД МРКОЊИЋА У БЕСМРТНОСТ

На вјетрометини међ' два манастира
преплетеној временима пролазности
озарена је земља дахом архипастира
за свједочанство Његове бесмртности.

Ту се прославила и колијевка и живот
и озарило поље владичанским ходом,
чудотворно се сачинио свети ћивот
на спас вјерним под небеским сводом.

Мркоњићко небо крстом се осјени,
па сад њиме анђели бесмртни пјевају
божанске пјесме цијелој васељени,
слава и милост је Светом Василију!

КАНДИЛО

Ноћ је, тама је све прекрила
а мене нешто обузима
и нешто са мном влада.
То је свјетлост из кандила
које цапти,
од радосног небеског сјаја
пламти,
као жар у срцу од бескраја.
А на икони, свети Георгије
ћути, а божански говори
да над домом бдије.
Као звијезда Витлејема
која отвори врата раја,
од пламена огња благодатног
гори свјетлост без краја.
Кандило пјесму пјева
јеванђељског откровења
живота и обоготворења.

ПЈЕСМЕ | СТЕФАН
ВИШЕКРУНА

СТЕФАН ВИШЕКРУНА

ЉУБОВАТИ

Без зиме
прољеће би било
сјена и страшило.
Патња има велику моћ
да оплеменослови
ко ништа друго на свијету.
Љубовати најплодоносније умије
онај који поима
да храмље читавим бићем.

ЈА САМ ПОКИСЛИ ВРАБАЦ

Ја сам покисли врабац
који пјева свијету
и цвркутом прогоним
малодушје земно.

Пјевам читавом свијету
благочежњивим умозрењем
на путешествију ка
свештеносним горама.

Пјевање је надилажење
релативних тлапњи
и превазилази
постојање човјека.

Камење приковано за земљу
покрава се недоумним
и олако јуриша
на пјесника
из катапулта неукости.

АНАТОМИЈА НЕУКОСТИ

Пожар унутрашњих ратова
спаљује крила
обезнањеној слободи
која јуриша са
превратничким копљем
на суштаство човјека.

Анатомија неукости
чами окована
у утроби земље
и рађа плодове довољности.

Пјесма је круна свеосвећења,
загледан у бесконачја
човјек незадрживо чезне
да руши бедеме коначности.

ПРИЧА

СПОЗНАЈА

ЖЕЉКО НЕСТОРОВИЋ

Недјеља је. Јутро сам провео у цркви. Тамо сам увијек ишао кад би ми било тешко и кад сам тражио мир и утјеху. То је била моја мирна лука, мој спас. Смирују ме и дају ми снагу те моћне иконе које ме заштитнички посматрају са зидова, а те тихе, свемоћне молитве које се просипају по нама као најљепши Божји благослов уништавају и најмање зрнце немира у мени. То је мјесто које ме лијечи и које ми и сад помаже да преболим и преживим ове страшне дане. А како је све било лијепо. Волим је још, али сад је свему крај. Не жели више да будемо заједно и све је то рекла у глумом телефонском разговору. Није жељела чак ни да се видимо и зато сам тужан. Читав мој свијет се срушио, а као врхунац свега, синоћ сам је видео са својим најбољим другом. Шетају и смију се. А ја сам побјегао да их не гледам. Побјегао сам да се сакријем од тог несносног бола и разочарења које ми тјера сузе на очи. Тог трена сам изгубио двије особе које су ми много значиле и зато данас читав дан бесциљно шетам. Не иде ми се кући. Немам више циљ којем бих стремио и који би ме водио. Тужно гледам сунце које полако залази и нестаје у разгранатим крошњама дрвећа док ријека весело жубори. Онда угледах једног сиједог старца са нагорјелом лулом и уморним очима како сједи поред ватре и безуспјешно покушава да упали лулу. Замолих га да мало сједнем. На њему је још сиви џемпер, изблиједио и са много рупа које као да су се смјешкале радозналим погледима. Браон сомотске панталоне и дубоке чизме су употпуњавале тај немарни изглед. Поред њега, наслоњени уз дрво, налазили су се и штапови за пецање. Опуштен је, миран и срећан и ја му завидим на томе. Његове уморне очи препуне неке иконске мудрости пажљиво су ме посматрале преко луле. Процара ватру лијеним покретом и погледа ме испитивачки испод ока.

„Која те мука мучи, сине? Што си то нос објесио?”

Ваљда да бих себи олакшао, ја му све испричах у једном даху и не усуђујући се да га погледам у очи. Гледао сам у земљу, ту покушавајући да сакријем своју бол и срамоту.

Он се јетко насмија. Све му је јасно и познато.

„И тако значи, сад мислиш да је читав твој живот промашен и да немаш више због чега да живиш.”

„Да.” – тужно промрмљах. – „За мене су та љубав и то пријатељство били све, читав мој свијет.”

Старац ме погледа и осмјехну се. Коначно припаливши лулу, сажаливо ме погледа и рече:

„Појма ти немаш, синко. Сад ћу ја да ти испричам једну причу, а ти пажљиво слушај”.

Десило се то давно, док је рат још бјеснио овим просторима. Њих двојица, Милош и Петар, били су нераздвојни. Заједно су расли и стасавали у кршне и наочите момке. Момковали су заједно, ишли по игранкама и опијали се и лумповали. Заједно су били и у добру и злу, и кад се пило, а богами и кад се тукло. Бранили су један другог и један за другог би и живот дали. Ни браћа се нису вољела као њих двојица. И у рату су увијек били заједно, храбри, одважни и примјер свима. И будући кумови, јер је Милош одлучио да се жени. Била је то стара љубав и Милош је желио да је крунише браком. Није хтио да дозволи да ратно стање, ту за њега велику љубав, поквари. Али да скратим, све је то пропало оног тренутка када је Милош нашао Петра и своју дјевојку загрљене. Читав свијет му се срушио. Био је неутјешан и разочаран и љут, и на себе, и на Петра, и на читав свијет. Само је ћутао и плакао. Читав тај дан и сљедећу ноћ је пресједио питајући

се шта да ради, да ли да остане овдје или да бјежи далеко негдје гдје га нико не познаје. Прође неколико дана у муци и размишљању. Нигдје није излазио нити се дружио. Мислио је да је најбоље да у земљу пропадне, и од муке, али и од срамоте. Међутим, рат је и јављају му да су линије пробијене и да је неколико наших остало у окружењу. Облачи се и трчи на зборно мјесто. Тамо је и Петар, али су сад одједном само два странца. Њихов вод креће први. Брзо напредују и за кратко вријеме стижу на поприште. Послије кратке, али жестоке борбе, успијевају да се некако пробију до опкољених и да их почну извлачити. Изненадили су противника и потиснули га, али су свјесни да ће се он брзо прегрупписати и да ће још брже кренути у контранапад. Има рањених, али и погинулих. Организују се на брзину и крећу са извлачењем. Милош и Петар са још тројицом чувају одступницу. Полако се повлаче кроз кишу метака. Бјеже од заклона до заклона, док меци звижде свуда око њих. Кад су се уз огромне напоре већ били извукли на једно узвишење, Милош примијети да нема Петра. Ледена језа му проструји тијелом.

„Можда је рањен” – помисли.

Панично га тражи погледом по бојишту и онда га коначно угледа. Видје га како тетуралући улијеће у једну запаљену кућу док га десетак непријатељских војника опкољава.

„Нема му спаса” – рече један војник. – „Само да скупи храбрости да се убије да им не падне жив у руке.”

Милош дрхти, а у глави му бруји. У први мах му паде на памет мисао да га остави тамо, да је то заслужио својим понашањем и издајом другарства и кумства, али онда одлучно отресе главом тјерајући на тај начин ту одвратну мисао од себе. Сјети се проповиједи у цркви да треба да се вјерује у љубав и праштање. Сјети се и очевих ријечи на растанку кад је одлазио у рат кад му је рекао да никад не дозволи да га мржња води и да се никад од туђег зла не брани злом у себи и да увијек има на уму да се добро добрим враћа.

Скупи три прста и прекрсти се.

„Боже, помози и води ме.”

И сјури се низ падину. Пуца и галами и успијева некако да се пробије до Петра. Петар рањен и шћућурен у једном ћошку чека свој крај. Изненади се када га угледа, али се онда и осмијехну.

„Само си ти и могао да се вратиш. Хвала ти, али сад бјежи и спасавај се. Не можеш ме извући одавде јер ја не могу да ходам” – рече жалосно и сузе му наквасише образе.

„Не лупетај глупости, богати, заједно ћемо. Не идем ја никуда без тебе.”

Онда га пребаци преко рамена и јурну кроз кишу метака. Трчи и моли се Богу. Не жели да га остави чак и по цијену свог живота. Вјеровао је у Бога и његову милост. Један метак га окрзну по бедрима и он паде, али се брзо придиже и настави. Петров живот му је тада био најважнији и одлучио је да се за њега бори до посљедњег даха. Кад је већ мислио да им нема спаса, стиже помоћ. Вратили су се по њих. Милош исцрпљен и малаксао паде поред Петра. Петрове ране су биле тешке, али је то био млад и снажан организам који ће се уз Божју помоћ брзо опоравити. Петар га с напором загрли и кроз сузе тихо промрмља.

„Праштај, брате.”

„Богом нека ти је просто, Петре, а сад се бори да што прије оздравиш” – рече Милош и осјети неко огромно олакшање.

„Божје је праштати и Богу хвала што ми је данас дао мудрост да опростим Петру и храброст да га спасем” – помисли.

Више се нису виђали. Милош се послѣје овог преселио у други град и тамо је нашао љубав свог живота са којом је изродио троје дјеце, два сина и ћерку. Рат прође и они су мирно живјели и дјеца су расла. Међутим, једног дана на школском излету Немања, Милошево најстарије дијете, упаде у ријеку на дошлу од киша које су падале претходних дана. Вода, мутна и брза, с лакоћом га повуче у дубине. Он млатара рукицама и запомаже, али спаса ниоткуд, а онда, у посљедњем тренутку, из аутомобила који је туда случајно пролазио искочи неки човјек и скочи у ријеку. Дохвати Немању за руку и повуче га.

Међутим, ни ријека се не предаје. Обојицу их носи, преврће и вуче у дубине. Овај незнанац, међутим, не испушта Немању. Ризикује свој живот, али не попушта. Послије велике борбе некако успијева да се докопа обале. Људи притрчаше и возе обојицу у болницу. Милошу су у међувремену јавили шта се десило и сад и он, уплашен и ван себе, трчи тамо. Немања је у шоку и уплашен, али је жив и здрав. Милош га грли и љуби и не испушта из загрљаја. Онда затражи да упозна спасиоца и да му захвали. Уводе га у другу собу и њему се читав свијет окрену. На столици је сједио Петар, мало старији, али он. И он у чуду гледа Милоша. Без ријечи се грле. Милошу сјећања навиру. Сјећа се оног дана и оне борбе. Сјећа се своје огромне жеље да спасе Петра. Језа му пролази тијелом. Схвата да је тада, у ствари, спасавао живот своме још нерођеном сину и да се тог дана, у ствари, борио за њега, за његов живот. Да је тада неким случајем донио другачију одлуку и да је оставио Петра на милост и немилост непријатељу, не би имао данас ко да му спасе сина. Бог му је тог дана дао мудрост и снагу да опрости и да донесе добру одлуку. Учинио је добро и добрим му се сад вратило. Божји путеви су чудновати и понекад их само он разумије. Наше је само да вјерујемо у њега и његову промисао и да живимо у духу вјере.

„Зато, сине, не тугуј и не плачи” – рече старац.

– „Твоја срећа те чека ту негдје иза угла, а Бог

те и послао до мене да бих ти ја испричао ову причу. Добро размисли о свему и покушај да спознаш истину, а ево поклонићу ти карту за вечерашње књижевно вече. Теби је потребнија. Опусте се, уживај. И вјеруј. Бог је праведан и милостив. Послушај свога чика Милоша.”

То рече и поново запали своју лулу која се по ко зна који пут била угасила, а коју је он стрпљиво и са уживањем сваки пут упорно палио. Ја му, сав збуњен од његове приче, захвалих и замишљено кренух кући.

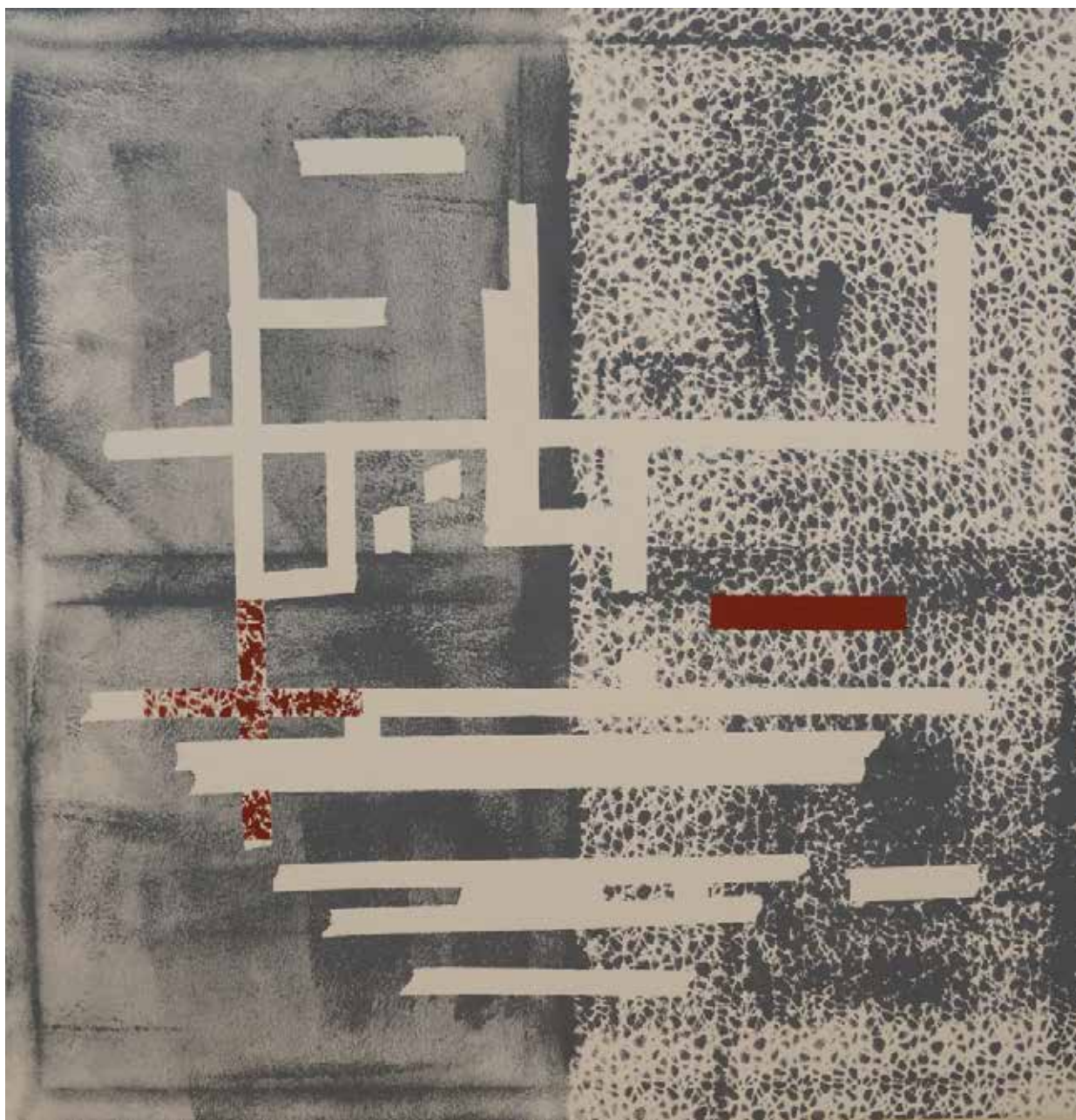
„Он је испричао своју причу” – дрхтећи помислих.

Сједим у сали и чекам да представа почне. „Извини, могу ли да прођем? Моје је мјесто ту иза тебе” – зацвркута један гласић.

Тргнух се и онда се сударих са једним дивним очима и још љепшим осмијехом. Испред мене је стајала прелијепа дјевојка црне валовите косе и као гар црних очију. Једноставна је и необично обична, раскошна у тој својој једноставности. Узвратих осмијех и, још неопорављен од напада те љепоте, устадох и пропустих је да прође.

Из неких даљина ме гледа онај старац и видјех како ми се шеретски осмјехује и весело намигује.

„Божји путеви су чудновати” – чујем га како говори.

+ и -, 100 x 100 cm, акрил на платну, 2018.

Баштина

Ранко Рисојевић

ПЕЛАГИЋ КАО КЊИЖЕВНИК
КОЧИЋЕВ БАЊАЛУЧКИ КОНАК

Данијел Дојчиновић

ЈОВАН МУТИЋ, ПЈЕСНИЧКИ ПАРАНОИК?
(студија)

Јелена Раца

ЗАБОРАВЉЕНИ ПЈЕСНИК ВУКО ПЕЋАНАЦ

РАНКО РИСОЈЕВИЋ

РАНКО РИСОЈЕВИЋ | ПЕЛАГИЋ КАО КЊИЖЕВНИК

Живот Василија Васа Пелагића, једна је од наших страдалничких прича. Као што је и живот Петра Кочића, његовог духовног наследика, такође једна наша страдалничка прича. Издајам ове двије, зато што је њихово свјесно одређивање допринијело том страдалништву. А то одређивање јесте свјесна посвећеност свим пониженима, свим унапријед осуђенима на живот у оскудици, ропски, попут оног ислуженог вранца у Ракићевој пјесми „Долап”. Понекад је стока била и боље пажена од сељака. Иако су били књижевници, старији Пелагић, а поготово Кочић, нису се много бавили тим својим животом као могућом литерарном основом, напротив, бјежали су од коришћења аутобиографских животних чињеница у књижевне сврхе као нечега што је мало и приватно, те не треба да се описује. Ако и створе причу, а све што су писали и јесу приче, само са наглашеном социјалном функцијом, то као да се она сама отимала од службе која јој је наметнута. Сматрали су, напосто, да не само литерарно него свако човјеково дјело треба да буде у служби оних који пате, који гладују, који трпе неправду. А свијет је био пун неправде.

Њима се чинило да је литература, свјетска, велика, нешто друго, чак за Пелагића беспосленост оних који нису свјесни патње малих. А та патња, на примјер, избјеглица за вријеме тзв. босанске буне, о којој је најбоље свједочанство оставио Енглеz Артур Еванс, могла је да рецимо буде подлога Пелагићеве литературе. Иако није био на простору гдје су се избјеглице налазиле, побјегавши с простора Босанске Крајине, око Мартин

Брода, знао је он за патњу избјеглица по пећинама, али за ту функцију књижевности, није имао разумијевања. А све је то могло да буде ако не велика, онда свакако литература натопљена животом. Кочић је, на сву срећу, дао један дио свога свијета као књижевну творевину врхунског домета, док је Пелагић, да поновимо, ту био сурово строг, сву литературу, која се не бави стриктно побољшањем живота народа, сматрао је непотребном, а све што је сâм написао само упутствима за побољшање народног живота. Тај однос се мора имати у виду, ако се жели на прави начин сагледати Пелагићева књижевна позиција.

Ево, послје више од стотину година од његове смрти, бавимо се питањем да ли је Пелагић књижевник? Гледамо, дакле, само његова написана дјела, његове књиге, чланке у новинама, изван онога што је он хтио и што је потенцирао. Одговор је врло једноставан. Ако су га тако титулисали савременици, а јесу, нарочито они мање писмени и социјално осјетљиви, Пелагићеви читаоци из народа, онда јесте. Овдје се треба позвати на све оне текстове и сва она писма која је примао Пелагић а која га тако титулишу. С обзиром на шире поимање књижевности у Скерлићево доба који га није увео међу књижевнике, а, рецимо, Светозара Марковића јесте, Скерлић се вјероватно огријешо о њега. Истовремено, практично тадашњи неприкосновени законодавац српске књижевности, волио га је и цијенио као човјека. Посјетио га је у затвору у Забели пред његову смрт и оставио овакву оцјену: „Оно што ће остати од њега то нису ни његове

књиге ни идеје, но живи пример који је дао, пример несаломљиве воље и апостолске енергије, пуно сагласности између идеја и живота, цели један живот страдања завршен најзад мученичком смрћу”.

У Пелагићево вријеме, чак и у учитељским школама, гимназијама, чак и у богословијама, његова дјела се читају и коментаришу у кружоцима. Он је писао текстове који су имали књижевну форму и чврсту везу са животом, иако је бјежао од појединачних судбина, од јунака, ма какви они били. Некаква апсолутна вриједност тих дјела је увијек проблематична, као и осталих књижевника који су, рецимо, у своје вријеме били врло читани, али су у XX вијеку пали у заборав. Њих је већ Вук Караџић прецртао својим народним пером. Та књижевна дјела читала је углавном она ријетка грађанска српска елита у Аустроугарској, док таквих ни у Србији ни у БиХ, па ни Црној Гори, напосто није било. Његошев „Горски вијенац” више се преносио усмено, јер га је народ брзо преузео као епску народну пјесму која готово на свети начин даје визију прошлости и садашњости. На тој линији били су неки већи, генијалнији, попут Бранка Радичевића или Лазе Костића. У Босни и Херцеговини, Пелагићевом завичају, није их било.

Значајно је напоменути каква је била писменост у вријеме Пелагића. У поређењу са сусједном Србијом, гдје је проценат писмених, 1866. године, износио 4,2, БиХ се налазила у горем положају, јер је имала двапут мање писмених људи него Србија. То значи да се Васо Пелагић сасвим свјесно обраћао полуписменим, па и неписменим, неким људима, који нису били чак ни фабрички радници, јер ни фабрика тада још није било, него обесправљени сељаци које је притискала невоља, немаштина, а над њима се простирала моћ господара, чак и црквених. Ако се погледа и његов социјализам, начин на који је Пелагић у тој баруштини пливао никако није могао бити на научној основи, онако како су то поучавали творци научног социјализма. Али ни кроз црквену хијерархију у којој му је стално било обећавано високо мјесто ако своје учење напусти, јер је та хијерархија била одвојена од народа – као у вријеме Исуса Христа, на кога се радо позивао, требало је срушити храмове у којима је царевало златно теле, а сам остати чист и непоткупљив.

Испољавајући изузетну постојаност, па и тврдоглавости у свим својим ставовима, Пелагић је лако ступао у полемике и по томе је свакако један од наших најбољих полемичара. А полемика је посебна књижевна врста код које се учесник истовремено не испољава само као дорастао ономе с којим води спор, него настоји себе самога да постави у други план, док је у првом плану сам предмет ове писане расправе. Неке од тих полемика, свакако, биле су непотребне, али он себе није могао да мијења, јер је видио само један циљ, само један пут, на коме је, рано, видио себе као усамљеног путника и прегатоца. А новине, још и оне у свом развоју, биле су идеално мјесто да користи своју бритку ријеч и „чисти разум“. Тако најављује своја дјела, тако се брани од опањавања, остајући стално морално чврст. Ако бисмо правили неку замишљену антологију српских полемичких текстова, свакако би у њој морали да се нађу и неки од Пелагићевих изврских полемика, па и писама. Као примјер, ево најаве његовог најозбиљнијег дјела, „Историје буне”, у кратком тексту објављеном у новосадској „Застави” 1878. године под насловом „Књижевни аманет”:

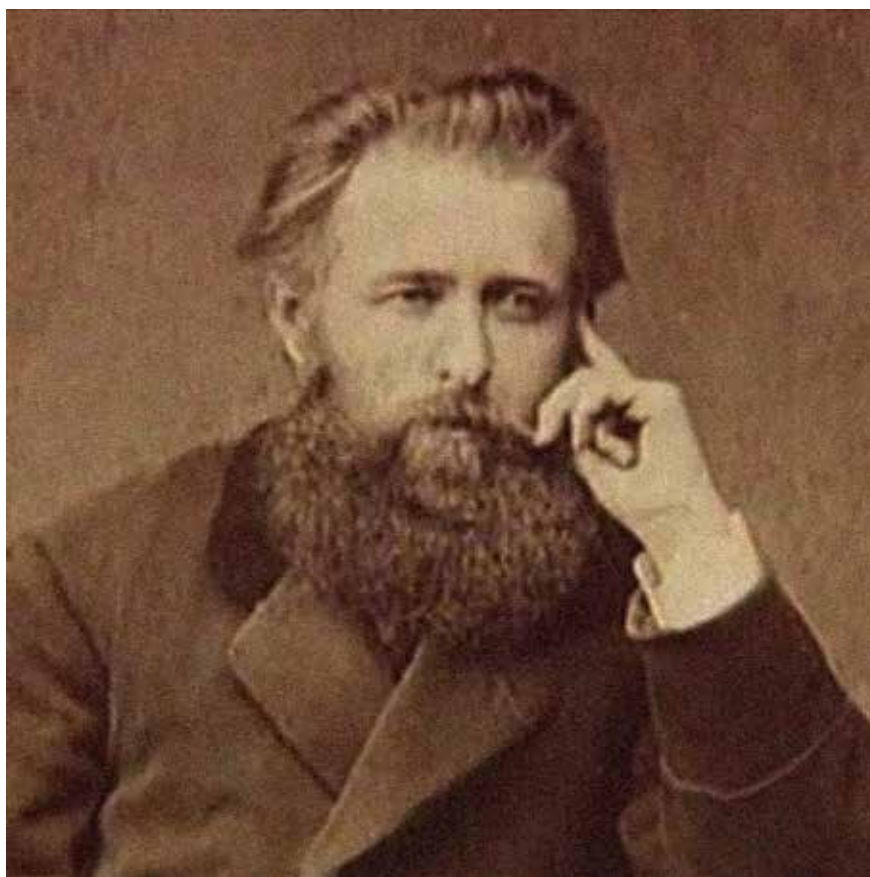
„Крвава драма борбе за ‘ослобођење’ народа на балканском полуострву свршена је. Конгрес велесила кроз који дан запечатитиће је ‘мудрим и целисходним’ печатом дипломатским. Дошло је дакле вријеме, да се историја ове трагичне драме докрајчити и штампати може у свој својој цијелости. Као сурадник и очевидац овог заплетеног и крвавог нашег устанка, написао сам ‘историју ерцеговачко-босанског устанка’, наравно, у свези са српским, влашким, бугарским и руско-турским ратом. (...) Историја ова доноси многобројна дата за која публика не зна. Дата су тако крупна, занимљива, поучна и важна, да могу дати народу више практичне пуке и користи но све досадање историје, које се на српском језику налазе. Овим је много, страшно много речено и изгледа као надуту хвалисање. Али и опет то понављам и велим: Ако публика и сама не увиди из књиге да сам сушту истину рекао, дајем право свакоме да ми књигу поврати и своје новце назад потражи”.

Богослов по школовању, Васо Пелагић је у многим својим кратким текстовима користио знање Светог писма, апостолских посланица које су савјети, али и пријетње онима који

треба да воде народ а то не чине, или не чине на прави начин. Зато и Пелагићеви новински текстови, али и краћи штампани посебно, носе и такве наслове, али и када не носе осјећа се у њима тај мисионарски приступ – треба привољети онога коме пишеш да те саслуша и да те послуша. За то је карактеристична посланица под насловом: БРЗОЈАВ ИЗ ПРАГА КНЕЗУ МИЛАНУ ОБРЕНОВИЋУ, у којој као да се понавља на други начин славно писмо Вука Караџића Милошу Обреновићу, али и класични Макијавелијеви савјети у

„Владаоцу”, у другом времену и на други начин. Пелагић на свој начин завршава „Брзојав”: „Презреш ли овај искрени свет – овај праведни глас народних потреба и овога вијека то знај кнеже, да ће вечна правда, сузе народне и дух времена и тебе презрети и гњев свој над тобом излити”.

(Из предговора изабраним дјелима Васе Пелагића за едицију „Српска књижевност у Босни и Херцеговини”)

Василије Васо Пелагић (1838-1899)

РАНКО РИСОЈЕВИЋ | КОЧИЋЕВ БАЊАЛУЧКИ КОНАК

Проучавајући живот и дјело Петра Кочића, тражио сам, гдје сам и колико сам могао, права документа и права сјећања на великог писца и страдалника. Најзагонетнија су ми остала два кључна мјеста, два града која су на неки начин обиљежила Кочићев живот, али и он обиљежио њих. О њима он готово није ни писао. Нису они били његов дом и завичај. Он је простор своје љубави од дјетињства носио само за Змијање. Али то није разлог да не трагамо на потпуној пишчевој биографији која је увијек у настајању, јер коначне биографије нема. Понешто од онога што сам открио, или сам наслутио, унио сам у своју литературу. Али Бањалука ми је остајала загонетна. Гдје је Петар Кочић коначио када је био у Бањалуци, нарочито у вријеме излагања његовог листа „Отаџбина” којег су финансирали имућнији и дарежљивији бањалучки трговци. То су били тешки дани његовог страдалничког живота, више пута привођен је од жандарма и одвођен у „Црну кућу” која је за ту сврху била и саграђена. Малтретиран и осуђиван на затвор и робију, самице и гладовање, морао је ипак имати неко коначиште кад није био у затвору. На крају, сасвим случајно, на обиљежавању неке годишњице матуре мојих давних гимназијалаца, откри ми тајну ове загонетке мој бивши учени, Горан Довган, који је почетком овог рата са породицом отишао на Запад. Био сам изненађен и одушевљен његовом причом, као и његовом сугестијом да се та кућа заштити законски и да се на њу постави достојанствено обиљежје које ће означавати чврсту Кочићеву „змијањску” везу са Бањалуком и Бањалучанима.

Ево укратко приче Горана Довгана:

Дио из биографије Петра Кочића преносим по приповиједању моје мајке Ксеније Радишић о своме оцу, моме дједу, Остоји Радишићу (1957 1891) рођеног у Вилусима на Мањачи крај Бањалуке.

Мој прадједа, отац дједа Остоје, остао је удовац и старао се о свом сину јединицу Остоји. Прадједа се убрзо настанио као

главни кухар у манастиру Гомионица, гдје је и његов син, мој дјед Остоја, похађао истовремено и основну школу. У то вријеме игуман манастира Гомионица је био отац Петра Кочића, који је и сам похађао школу. Кроз раније познанство родитеља, наших очева, дошло је и до познанства и пријатељства између старијег Петра Кочића и млађег школског друга, мога дједа Остоје Радишића.

Након завршетка школовања у манастиру Гомионица, дјед Остоја је маштао да упише средњу школу. По наговору Петра Кочића уписао се у бањалучку Гимназију коју је убрзо напустио и вратио се у своје село Вилусе.

Када је Петар Кочић затекао дједа Остоју у Вилусима, наводно да је рекао: „Одвест ћу те тамо одакле се не можеш вратити у своје село”.

Одвео га је у Будимпешту гдје се овај уписао на столарски занат.

По завршетку школовања у Будимпешти, дјед Остоја се настанио у Бањалуци и запослио у приватној столарској радионици чији је власник био Крагуљ, отац касније познатог савезног фудбалског судије Ратка Крагуља.

Петар Кочић и дједа Остоја су цијелог живота остали у блиским односима и, по мајчиној причи, Кочић је приликом долазака у Бањалуку био гост дједа Остоје.

Та кућа још је у добром стању и налази се у улици Николе Пашића 27”.

То је прича Горана Довгана, на основу које сам отишао и фотографисао стару кућу која готово штрчи покрај осталих, много млађих. Испред ње није било могуће поставити тротоар. По много чему, ову кућу треба спасити од будућих инвеститора. Она је за Бањалуку вишеструко значајна, ако се жели чувати и стварати њен идентитет.

Бања Лука, улица Николе Пашића 27

Мр ДАНИЈЕЛ ДОЉЧИНОВИЋ

Мр ДАНИЈЕЛ
ДОЉЧИНОВИЋ

ЈОВАН МУТИЋ, ПЈЕСНИЧКИ ПАРАНОИК?

(студија)

1. ЕТНОГРАФСКА ЗБИРКА АРХИВА САНУ И ЈОВАН МУТИЋ

Српска академија наука и уметности (САНУ) у свом саставу има два архива, и то у Београду и Сремским Карловцима. Београдски архив основан је 1841. године и задатак му је „систематско прикупљање архивске грађе за историју Академије и српског народа у свим областима и подручјима где Срби живе, као и преузимање, смештај, чување, сређивање, обрада, заштита, публиковање и омогућавање коришћења архивске грађе научним и другим заинтересованим лицима”.¹ Поред богате грађе Друштва српске словесности, Српског ученог друштва и Српске краљевске академије - претходница САНУ, и записника са њихових бројних сједница, у састав Архива улазе и документа Института за изучавање књижевности, Института за изучавање села, Кабинета за дубровачке студије, те четири засебне збирке: Стара збирка, Историјска збирка, Етнографска збирка и Оријентална збирка.

Етнографска збирка САНУ поникла је на жељи Стојана Новаковића да се отпочне са систематским сакупљањем и сређивањем српских народних умотворина.² Тај посао одвијао се мање или више успјешно. Стизала је обимна грађа, али упитног квалитета. Неријетко су дјела фалсификована,

измишљана, а како би се за предату грађу изнудио хонорар.³ Тако је и цијела збирка проказана као она испуњена фалсификатима и документима врло упитне вриједности, што је довело до слабог интересовања научне јавности за њене фондове.⁴

Необјављени и недовољно проучени документи Етнографске збирке садрже користан материјал не само за етнологе и фолклористе, већ и историчаре, историчаре књижевности, а нарочито проучаваоце српске културе. На то је пажњу скренула Ј. Пандуревић у тексту „Високопоштована Академијо! (Поглед иза кулиса)”,⁵ у којем је нагласила потребу за анализом корпуса из ове збирке и најавила бављење њеним дијелом - заоставштином Јована П. Мутећа, једним од сакупљача народних пјесама. Обећање је испунила објављивањем истраживања „Рукописна заоставштина Јована Мутећа у

(3) В. Јовановић, „О лажној народној поезији”, Књижевна историја, XXIX, 102, Београд, 1997, 193-240.

(4) За својеврсну рехабилитацију Етнографске збирке нарочито се залагала Славица Гароња Радованац. Између осталог видјети: С. Гароња Радованац, „Војислав Јовановић Марамбо и његово проучавање мистификација у српској народној поезији”, Истина, мистификација, лажа в славјанските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от Десетите национални славистични четения посветени на 90-годишнината от рождението на проф. Светомир Иванчев, 22-24. април 2010. София, 2011, 754-765.

(5) Ј. Пандуревић, „Високопоштована Академијо! (Поглед иза кулиса)”, Лицеум, часопис за студије књижевности и културе, XXII, 17, Крагујевац, 2016, 11-31. Професорица Јеленка Пандуревић била је љубазна да нам уступи архивску грађу за ово истраживање, као и да понуди низ корисних сугестија, на чему јој искрено захваљујемо.

(1) Основни подаци о Архиву доступни су на званичној интернет презентацији САНУ, одакле се преузимају за потребе овог рада: <https://www.sanu.ac.rs/jedinice/arhiv-sanu/> (приступљено 1. 9. 2018. у 14.40).

(2) Ж. Младеновић, На изворима народне песме, Чигоја штампа, Београд, 2005, 417-497.

Архиву САНУ”.⁶ Будући фолклориста, ауторка је у раду пажњу посветила елементима из Мутићевог живота који су у вези са његовим радом на сакупљању народне грађе. У дијеловима је објавила нека од писама која је упутио Академији, као и изводе из оригиналних стихова. Како је личност Јована Мутића сагледавана из специфичне визуре фолклористичких интересовања, чинило нам се упутним осврнути се на документе који се тичу његовог живота. У питању су текстови под сигнатурама: Етн. збирка 9-55-375, Етн. збирка 10-55-375, Етн. збирка 15-55-375, Етн. збирка 16-55-375, Етн. збирка 17-55-375, Етн. збирка 18-55-375, Етн. збирка 19-55-375, Етн. збирка 20-55-375, Етн. збирка 21-55-375, Етн. збирка 22-55-375 и Етн. збирка 23-55-375.

2. СПИСИ ЈОВАНА МУТИЋА У АРХИВУ САНУ ПРЕМА КЊИЗИ ИНВЕНТАРА

Према инвентару докумената Етнографске збирке Архива САНУ,⁷ сачувана грађа која се доводи у везу са Јованом Мутићем може се класификовати на следећи начин:

Етн. збирка 4-1/47

Четири свеске српских народних пјесама, формата 12×19 центиметара. Година 1898. Прва свеска састоји се од 12 пјесама са укупно 2652 стиха на 144 стране. Друга свеска састоји се од 10 пјесама са 2103 стиха на 144 стране. Трећа свеска састоји се од 13 пјесама са 2567 стихова на 138 страна. Четврта свеска састоји се од 11 пјесма са 2567 стихова на 144 стране.

Етн. збирка 1-2/47

Српске народне јуначке пјесме. Година 1899. Једна свеска формата 12×19. У њој је 15 пјесама на 144 стране.

Етн. збирка 2-2/47

Српске народне пјесме. Година 1900. Једна свеска формата 20×19. Исписано је 10 пјесама са 4315 стихова на 120 страна.

Етн. збирка 1-1/78

Српске народне гусларске пјесме. Једна свеска формата 12×19. Исписано је 14 пјесама са 2594 стиха на 142 стране.

Етн. збирка 2-1/78

Српске народне гусларске пјесме. Једна свеска формата 12×19. Исписано је 11 пјесама са 2553 стиха на 142 стране.

Етн. збирка 3-1/78

Српске народне гусларске пјесме. Једна свеска формата 12×19. Исписано је 9 пјесама са 599 стихова на 152 стране.

Етн. збирка 4-1/78

Српске народне гусларске пјесме. Једна свеска формата 12×19. Исписано је 10 пјесама са 2654 стиха на 142 стране.

Етн. збирка 6-1/78

Српске народне гусларске пјесме. Једна свеска формата 12×19. Исписано је 5 пјесама са 2553 стиха на 142 стране.

Етн. збирка 1-2/78

Српске народне лирске пјесме. Година 1901. Једна свеска формата 18×19. Исписано 140 пјесама на 140 страна.

Етн. збирка 2-2/78

Српске народне лирске пјесме. Без године. Једна свеска формата 12×19. Исписано 159 пјесама на 140 страна.

Етн. збирка 3-2/78

Српске народне лирске пјесме. Без године. Једна свеска формата 12×19. Исписано 119 пјесама на 144 стране.

Етн. збирка 4-1-3/78

Српске народне приповијетке и загонетке. Једна свеска формата 12×19. Година 1899. Забиљежено 15 приповједака, 2 пјесме и 74 загонетки на 105 страна.

Етн. збирка 2-3/78

Српске народне приповијетке. Једна свеска формата 12×19. Без године. Забиљежено 17 приповједака на 140 страна.

Етн. збирка 3-3/78

Српске народне приповијетке, загонетке и припјеве. Једна свеска формата 12×19. Година 1900. Забиљежено 14 приповједака, 8 припјева, 2 пјесме и 97 загонетки на 141 страни.

Етн. збирка 4-3/78

Српске народне приповијетке, загонетке и лирске пјесме. Једна свеска формата 12×19. Година 1901. Забиљежено 12 приповједака, 8 загонетки и 26 пјесама на 135 страна.

Етн. збирка 2-1/88

Српске народне јуначке пјесме. Двије свеске формата 12×19. Без године. У првој је 8 пјесама са 2505 стихова на 144 стране. У другој свесци је 10 пјесама са 2596 стихова на 140 страна.

Етн. збирка 2-1-2/88

Народне лирске пјесме. Без године. Двије свеске формата 12×19. У првој су 142 пјесме на 142 стране. У другој је 116 пјесама на 117 страна.

Етн. збирка 389

Пјесме Јована Мутића. Без године. Једна свеска формата 21×34 на 108 страна.

(6) Ј. Пандуревић, „Рукописна заоставштина Јована Мутића у Архиву САНУ”, Лицеум, часопис за студије књижевности и културе, XXIII, 18, Крагујевац, 2016, 9-46.

(7) Извод из инвентара доступан је и у: Ј. Пандуревић „Рукописна заоставштина Јована Мутића у Архиву САНУ”, 33-35.

3. ЈОВАН МУТИЋ ВИСОКОУЧЕНОЈ ГОСПОДИ

Изван списка књиге инвентара остала су писма која је Јован Мутић слао Академији, а ова му је на њих одговарала. И то посредно, преко фочанског трговца Милана Н. Хаџи Вуковића. Она имају посебне сигнатуре. Хаџи Вуковић је Мутића у једном писму оквалификовао на сљедећи начин: „Он је истина добар човјек, али мало учен и болује од параноје пјесничке.”⁸ О каквој параноји се ради, откривају друга документа. Није био риједак случај да сакупљачи народних пјесама и сами умисле како се могу упустити у писање сличних текстова или поезије уопште. Очигледно је Јован Мутић био један од таквих. И то онај у коме су несрећно спојене неукост и неталентованост. О „параноичности” босанског поете који се волио потписивати као Крајишник, Новљанин, Босански природњак, Сакупљач и Антиалкохолист, говори писмо упућено Академији, а у којем се жали на лош материјални положај и моли Академију да му плате надокнаду за већ сакупљене и достављене текстове. Писмо је исписано у стиху, и то у десетерцу, али неспретно, без интерпункције, мада лијепим, читким ћириличним рукописом. Доносимо га у цијелости, држећи се изворне ортографије.

1 Велеславном

Етнографском одбору Српске Кр. Академије у Београду

•

На част ми је те Вам писат могу
Чему време и одавно беше
Да се јавим а гдје сад боравим

•

Погрешку ми припознати ваља
Да за примљен хонорар не јавља
Књижевничку за работу моју
Око без вен народнога блага
А то беше прије седам лета
У нади сам не грешећ ни мрве
Пријатељ ми да учиње за ме
Преко свога послато ми примих
О чему га никад не запита
Што је сведок те ми тврде наде
Има рећи да ме разумете
Има жеља да ми верујете

•

С Челебића по лечењу бејаш
Преко девет пунијех месеци
Полу „шпитаљ” на Илици тако
Од смрзнућа на прсте од руку
Службоват у Јелеч се врати
Где останем двадесет месеци
Овде почнем старине сабират
Од старијег вакта и земана
Па и у том поче трошити се
А од мале врло скромне плаће
Премештаји оштетише веома
Путнине се за то мало прима
Километром и по шеснест пара
Момчадији осим чиновника
Потоњим се боље исплаћује
Ја остаде у томе бес фајде
Све због ствари што јих нагомила
Више него у двојице друга
У трезности мање разеипање
Та у свему лакше одолеват

•

У Тузлански дадоше ме окрут
Сребреница, Зворник, Факовићи,
Две године на светрома служих
Антикваре и овде сакупља
С’ неколико стародревних пара
Пријатељу новце одступио
У научне сврхе од користи
Вид Вулетић Вукасовић „побри”
Који ме је вели заволео
Због трезности и работе часне
Међусобно дописе имамо
Много чешће нег’искојим другим
А то мени ни на одмет није
Ко неку кад работу свиђа
За учена доста би је било
А и туј се нешто истрошило
Ко Комарац кад је ноге лишен.

•

Нешто блага народнога скупљо
У Јелечу који напомену
ЗОсобито о шаљивци неком
Анделији „Сојтарији” званом
А у вакту Ченгић Бећир паше
Код „Озије” то је погинуо
А у броју седамдесет бега
Не свршена Ратајска му кула
Све од тада до данашњег дана
И тако се по измаче време
Како рекох преко седам лета
Одпера се да не јавља за се
И рачуна не предах о себи

•

Сад Вас молим, понизно и смерно
Удесите што год боље знате

(8) Ј. Пандуревић, нав. дјело, 27.

И у новцу припомоћ ми дајте
У висини што се више може
Нужда ме је окупила силно
Две ста круна Штедиони' овде
Нешто више за дућанске ствари
Сто педесет купљеног одела
(: Петнест круна одплате на месец.)
Четир' стотин Америка тражи
„Др. Колинс” за лекове своје
Да постигнем темељито здравље
Понајпрече због очњег ми вида
Да педесе не плаћених круна
У Загребу Николића слике
„Свети Саво благосиља српчад”
Овдашњој сам поклатио школи
А „Сеобу Срба” под патриком
Читаони том просветном дому
4Још понеке задужбине чиње
Слаба фајда из трубе казиват
Ал се дуга нагомила веома
Да постаде као и сироме
Помоћ пруж'те да се лишим тога
Препуно јих и без мене има
А на терет и себи и своме
Многи невин и ако у томе
Свака башча уређена ни је
Јер башчован ни је за њу спретан
Извинте ми да овако пишем
Као „пјесма” ако пјеват смијем
За неукa преко триста мука
Без свестране књижевне му спреме
Жаво ми је напустити посве
Најслађе ми Завет испуњават
„Што Бог даде и срећа јуначка”
Ника' цомет не служи за одмет
А вежбати потребно је сваком. _

•
За намиру формулу имадем
Добивена кад и затражена
Само, молим што скорије налог
До колико висине је правит
Те ће мени за равнање служит
Желео би бољи пут изравнит
С' којим „гредим” само пре одужит

Уз најсрдачније Српско поздравље
Ваш најоданији слуга
У Босанском Новом 27 Јула 9/VIII 1910.
Јово П. Мутић
Хаџински приправниксамоук
Ум. надстражар финанс. страже
Сабирач срп. народ. умот. и старина
Доживотни члан (свесне) трезвености
и. т. д.

(Етнолошка зб. 9-55-335, Етнолошка зб. 10-55-335)

Како се из документа види, Јован Мутић није крио своју самоукост. У складу са оновременим погледом на свијет, тежио је просвјетењу српског народа. И то не само Срба у ужем смислу ријечи, већ све браће која живи у отаџбини. Не треба заборавити да у истом духу тих година (сами крај 19. вијека) настају, на примјер, Шантићева пјесма Остајте овдје (1896) и превод Курана Миће Љубибратића (1895), који на карактеристичан начин праве спону са „браћом мухамеданске вјере”. У таквим просвјетитељским околностима и Јован Мутић се завјетује да ће радити на просвјетивању свога народа и на љубави према ближњима са којима дијели отаџбину. Смисао тог рада изнио је у пјесми „Мој завјет”, која је унио у подуже писмо савјетнику Пери Ђорђевићу. Оно носи сигнатуре: Етн. збирка 15-55-375, Етн. збирка 16-55-375, Етн. збирка 17-55-375, Етн. збирка 18-55-375, Етн. збирка 19-55-375, Етн. збирка 20-55-375, Етн. збирка 21-55-375, Етн. збирка 22-55-375 и Етн. збирка 23-55-375. Сви наводи даље у тексту из овог писма дају се према рукопису. Поменута пјесма је на странама под сигнатуром Етн. збирка 20-55-375 и Етн. збирка -55-375 21. Доносимо је у цијелости, задржавајући изворна ортографска рјешења.

„Мој завјет”

I
Завјетујем Богу Свемогућем
Чувати се да небудем смућен
Ни у скакву пословању своме
Особито на просвјети томе -
Пишућ пјесме било неznam које
Намјењене све за ближње своје
Јер је свако ко год стазу равни
Прави Божји слуга одабрани

II
Завјетујем Богу Свемогућем
Чувати се да небудем смућен
Размишљати што год могу боље
Испуњават правду Божје воље
Јер без правде и просвете свете
Нема наде достигнути мете
Достигнути циља ма каквога
Ако није с'правдом скопчаног

III
Завјетујем Богу Свемогућем
Чувати се да небудем смућен
Извршават ријечи обећате
Давно, скоро, биле исказате

Јер су ријечи лажне терет велик
А пре тога оштрило за језик
Који језик наоштрени пусти
Цјело тјело тад у огањ спусти

IV

Завјетујем Богу свемогућем
Чувати се да не будем смућен
Поштовати Отаџбину своју
И у њојзи браћу било коју
Јер ко љуби Отаџбину Свету
И све ближње тај постиже мету
Друговачје никад до свог циља
Било до тад и највећа збиља.

V

Завјетујем Богу Свемогућем
Чувати се на небудем смућен -
Вјеровати Створитеља свога
Једног мозга цјелога небескога
У облику као и нашега
Прво Лице Створитеља Бога
У ком стоји небројено благо
Неумрло знање силно драго

VI

Завјетујем Богу Свемогућем
Чувати се да не будем смућен
Вјеровати Спаситеља свога
Да је срце тјела земаљскога
Срце земље од свијух врлина
Прореченог Божијега Сина
На ког слику сва земља постаде
Док сву снагу к' небу не предаде

VII

Завјетујем Богу Свемогућем
Чувати се да небудем смућен
Вјеровати Духа живог Бога
Слика зрака животворећега
Треће Лице иза Бога оца
Али свега у чистоћи творца
Који с'оцем у небу бијаше
Прво него земља постојаше

Божјидан 2/I 1898

Босански природњак

(:Као што пред истом песмом
употребих Јев: по Мат: гл ii стих 27.)

Управо се овдје наглашавају три кључне идеје са којима рачуна „антиалкохолист” Јово Мутић Петров: потреба просвјештавања, љубав према отаџбини и хришћанска вјера. То је у стихове уобличен програм рада којег

се држао. Међутим, колико је овај самоуки пјесник заобилазио детаље, можда случајно, а можда из незнања, на које упозорава и Хаџи Вуковић у свом писму Академији, казује и напомена коју је уметнуо у заграде послје пјесме: „Као што пред истом песмом употребих Јев: по Мат: гл ii стих 27.” Невоља је у томе што друга глава Јеванђеља по Матеју има свега 23 стиха, тако да се није могао позвати на 27. стих. За самоуког и „пјесника - параноика” поприлично се добро сналази у богословској терминологији, мада му ни ту не мањка непрецизности. Његово боготражитељство експлицитно је и поменуто у уводу писма, јер „Високо Ученом Господину” савјетнику Ђорђевићу казује: „За оваке ми речи молим опростите пошто се кроз исте чак и неверником показујем, премда се вежба сваки Божји дан све то више да би могао сваки и најмањи трун неверства од себе у неповрат одбацити те у вери што сталнији и утврђенији бити”. Трудио се у сваком погледу да надвлада слабости којих је, како се бар из преписке чини, ипак био свјестан.

Пошто је за потребе Академије морао доставити краћи животопис, то и чини у истом писму. Отуда је оно драгоцјен биографски извор. Рођен је 10. априла 1868. године, а крштен пет дана послје. Родитељи су му били Петар и Мара (рођ. Гајић). Чудан животни удес дао је да му смрт једног по једног однесе најближе чланове породице. Најприје му је умрла мајка почетком 1875. године, када му је умро и брат Стево са још двије сестре, а млађи брат Лазо умро је сљедеће, 1876. године. Отац је поживио до 1899. године. Школовао се нередовно. Први и трећи разред завршио је у Подовима (Двор, Хрватска), док други и четврти није ни завршио. Имао је жељу за учењем. Хтио је писати молбу Земаљској влади у Сарајеву да му одобре више школовање, али је од тога одустао након очеве забране. Отац му је, како стоји у писму, забрану образложио ријечима: „Шта ћеш ти тамо да се пошвабиш”. Отац се оженио по други/трећи пут, а Јован је 1881. ступио у службу код оближњег абаџије, још као дијете радећи најтеже послове. Мајстор Миле Бајић Митров одбио је да га поучава занату, правдајући се чињеницом да Јованов старији брат Васо исти занат изучава у Београду те не би било добро да се баве истим послом. Послије годину дана службе, прешао је у други дућан и тамо се задржао само пола године. Одлучио је да оде у Србију. Док је

пролазио кроз оближњу Босанску Костајницу, добио је понуду да се код угледних мајстора у Хрватској Костајници учи столарском занату. Пристао је и чекао оца, који је требало да дође и да своје одобрење. То се није десило. Када је стигао, отац га је повео кући, не пристајући на замисао да му син учи за столара („тишлера“). Преко познаника из Босне добио је понуду да ради у Шапцу, на шта је пристао. Отишао је 1833. године преко Београда, гдје га је заустављао брат Васо. Нажалост, Васо ће умријети наредне године, када је Јован остао без браће и сестара. У Шапцу се задржао три године, код одвећ строгог газде: „Јер исти госп. бејаше преко сваке мере строг, (где се и посветих на врло чудан начин, о чему овде ради предугог описивања морам изоставити), јер једни суседи припеваше оне Бранкове стихове 'Ој Босанче стара славо / тврда срца тврда главо' итд.". Од Митровдана 1886. до Ђурђевдана 1887. радио је у Београду, којег је са задовољством обишао, а потом је путовао у Ваљево и Ужицу. Интересантно је примјетити како Мутић каже да су га испут неки звали „нововерцем“, али да о томе у писму неће писати. На још неколиким мјестима преиспитиваће своје правовјерје.

Преко Шаргана и Вишеграда запутио се ка „шер Сарајеву“. Одсјео је код једног трговца. Када је отишао у полицију да пријави боравак, задржали су га под присмотром све док нису добили „брзојав“ из Босанског Новог да је с њим у законском погледу све у реду. Посао је нашао код једног Јеврејина, лончарског трговца, и то под врло повољним условима. Но, невоља је била што му се у Сарајеву тада појавио отац, који је у име општине Босанског Новог дошао тражити прилоге за изградњу цркве. Почео је ружити сина што је напустио Београд: „Причаше ми да је два пута са Илијом Шевићем из Петровца (Босна) одело и потпору у новцу од тада књаза Милана односно Српске Владе за наше усташе износио, те с тим пошто бејаше тамо добро познат, особито му Београд веома мио бејаше“. Отац му је запријетио да мора напустити посао, јер ће га „Чивут преварити“, пријетећи му чак и клетвом. О њу се Мутић, како каже, није оглушио због „несавршене побожности“. Али ствари нису биле тако једноставне. Да би га сачували од насртљивог оца, који је одлучио да га води из Сарајева, познаници трговца код којег је радио затворили су га у затвор („у апс“), гдје је провео двије седмице. Штавише, пошто му је отац био обучен у босанску ношњу,

одговорили су му да му не могу дати Јована, јер сумњају у његово очинство и мисле како је он, у ствари, неки Турчин. Одлучили су да га кући пошаљу под полицијском пратњом, што Мутић коментарише: „Истина Бог на овај сам начин јевтиније кући стигао“.

По повратку кући и свађе са маћехом (за коју ипак додаје: „Коју хвала Богу те имам“), прелази у Босанску Костајницу, код угледног трговца Пере Кеџмана. Говорећи у каквим је родбинским везама жена поменутог трговца са његовим првим газдом, поменуо је и случај из куће првог газде, гдје га је газдина „стара мајка“ наговарала да краде тикве из комшијине баште, а како би хранио њихове краве. Он на то није пристајао, више пута свађајући се са старицом. Свој гест оправдао је позивањем на непостојећи стих из Новог завјета: „Будите вјерни и у невјерноме Богатству па кад осиромашите да вас приме у своје куће“. На више мјеста догађаје тумачи библијским текстовима. Године 1888. иде у Сарајево, гдје је положио заклетву за „финансијског стражара“, са назначењем у Увац. У периоду 1901-1900. био је на одслужењу војног рока у Сарајеву, а потом на служби на Светлом Борју (11 мјесеци) и Фојници (-1892 1895). О том времену биљежи следеће: „За које сам време (на разне начине) као и увек до тада - (сад па чак и у Будуће ако Бог да) приповедао слово Божје свима без разлике вероисповести Србима. А то чинио и чинити морам стога пошто је већ наступило време од жетве дочим жетеоци (прави те истинити Културе носиоци) као да су вечитим сном поспали јер бо се врло ретки налазе (ваљда од лености немогу) који се за косе и српове лађају односно на пољу просвете чине“. Види се како је Јован Мутић свој просвјетитељски рад разумијевао изузетно озбиљно, поредећи оновремено стање у култури са библијским апокалиптичним добом, „последњим временима“ која су већ настала. Вјероватно је неким својим изјавама и изазвао реакцију фојничких монаха (римокатолика), те је гвардијан Мијо Батинић дошао лично са двојицом сабраће како би разговарао са Мутићем, нудећи му да се покатоличи. Приједлог је одбио у истом моменту уз повик: „Не гризе ме савест у православној вери“. Био је јако успјешан у своме послу, али је свака похвала надређених изостајала. Није завидио онима мање вриједнима што су успјели испословати такве похвале, јер „ипак дужан сам опраштати“, како биљежи.

Из Фојнице прелази у Трново (1896-1895), гдје му је боравак по свему судећи био пријатан. У писму преписује цијелу пјесму коју је између других „умјетних пјесничких радова” посветио боравку у Трнову:

У Трнову Босанскоме
Постиго сам што ми треба
Одлазио роду своме
Благослове примом с' неба
Молио се Богу правде
Да отворим очи своје
Нек просвета за ме знаде
Царство што је небескоје
Кад ми очи прогледаше
Завидника много стече
Ал просвета из сред душе
Да не клонем одмах рече
Да не клонем већ да радим
Као слуга свога Бога
Бога правде ког и славим
Да се множи свуда слога
И зато ће како рече
Са талантом да тргујем
Да ме Господ не затече
Неправедно да га штујем.

96 .10 .9 М.

Најзад од 1896. скрасио се у Загорју покрај Калиновика. Ту је био и у моменту писања писма. На овом мјесту открива се изаснованост његовог псеудонима „Антиалкохолист”, као и стално позивање на трезвеност. О томе пише: „У напред пред овим сад споменутом месту одбацих (напивши се последњи пут Трећи дан Тројичин дана 1895 Алкохолно пиће на име пиву) а пред овим негде у марту 1893 г ракију), па између тога друга сва остала јака пића”. О невољи која га је задесила, по свједочанству из писма, проговорио је у пјесми „Туга и Радост”. Њу је на оцјену послао „код госп. Михајила Милановића Србина књижевника (и поете) и књижара”. Овај је, пославши му натрага наручене књиге, пропустио да каже било шта о пјесмама, што Мутић коментарише ријечима: „Могуће да се подржава оне народне: 'На будаласта питања нема одговора' мислећи и на ону другу из народа 'Рекни што будаластог пред паметним па ћете овај научити'”. То га није обесхрабрило, мада му није пријало. Али је одбијао помисао да своје дјело спали, како је „Синан Паша крволук” спалио тијело Светог Саве. У Калиновику је отпочео са сакупљањем народних умотворина, иако је

и раније спорадично записивао (славарицу, здравицу, успаванку и неколико прича). Да би у томе устрајао, саставио је напријед исписану пјесму „Мој завјет”, која је имала карактер заклетве и подстрека у раду. Понудио је своје услуге Николи Кашиковићу, уреднику Босанске виле. За вријеме краћег боравка у Сарајеву није пропустио да у ужем кругу представи и своје ауторске пјесме, али га је прота П. Ђенић (катихета) укорио што се у пјесми стиди поменути српство. Мутић се правдао тиме да Дух Свети прожима све, како Србе тако и туђине. Очигледно више вреднујући његову жељу да се бави сакупљачким радом него таленат за поезију, учене Сарајлије савјетовали су га да води рачуна о томе да записује само оно што народ говори, а да ништа не додаје или прекраја. Молећи на крају за опроштај због очигледне опширности у писму које шаље Академији, Јован Мутић изражава жељу да ће га последије овога боље познавати и удостојити даље сарадње.

4. ПАРАНОЈА ИЛИ НЕМОЋ АНТИАЛКОХОЛИСТА МУТИЋА?

Из изложених докумената Етнографске збирке Архива САНУ дознаје о просвјетитељској намјери сакупљача и сарадника Босанске виле Јована Мутића, чиме се потврђује његова блискост са доминантном интелектуалном матрицом са краја 19. вијека. С друге стране, оно што се у пјесмама може наслутити, у писму Академији је на више мјеста експлицитно наглашено: гледајући на свој живот у светописамским координатама, Јован Мутић мисију у коју се упушта посматра као својеврсну катихезу, позивајући се на више мјеста на новозавјетне текстове као на потврду своје дјелатности. На једном од њих опомиње се параболе о талантима (Мт 30-14 ,25; Лк 27-12 ,19), по којој човјек непрестано мора да стреми ка свршенству, а не да буде задовољан стањем у коме се налази. Бивајућу дубоко увјерени да је Јован Мутић знао да је, према хришћанском схватању, неактивност у ствари гријех, и поред свих препрека које су му се постављале, није посустајао. У томе оправдање налази и његова „пјесничка параноја”, која је само тежња ка усавршавању, а не задовољство постојећим стањем. Многобројни наводи у наведеном писму Академији то потврђују.

5. ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

А) ИЗВОРИ

Архив САНУ. Етнографска збирка.

Документи:

Етн. збирка 9-55-375

Етн. збирка 10-55-375

Етн. збирка 15-55-375

Етн. збирка 16-55-375

Етн. збирка 17-55-375

Етн. збирка 18-55-375

Етн. збирка 19-55-375

Етн. збирка 20-55-375

Етн. збирка 21-55-375

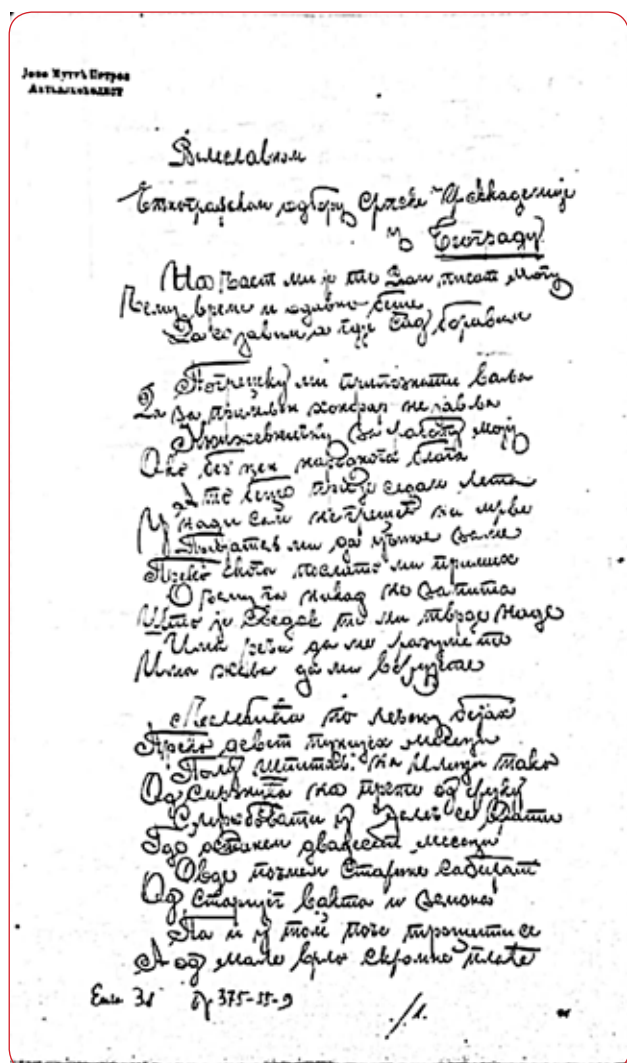
Етн. збирка 22-55-375

Етн. збирка 23-55-375

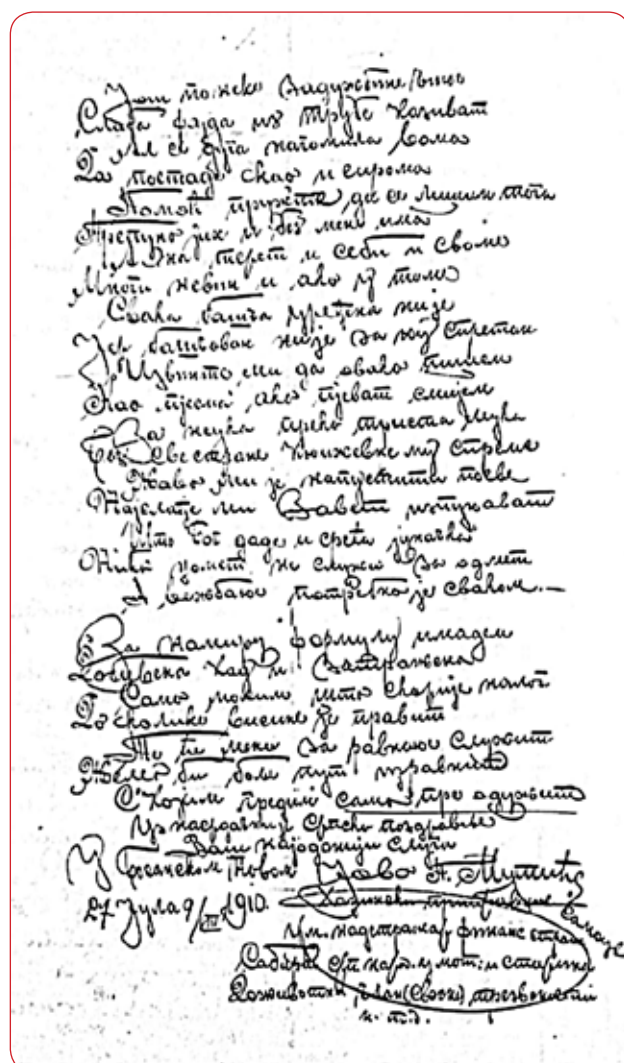
Б) ЛИТЕРАТУРА

1. Гароња Радованац, С., „Војислав Јовановић Марамбо и његово проучавање мистификација у српској народној поезији”, Истина, мистификација, лаж в славјанските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от Десетите национални славистични четения посветени на -90годишнината от рождението на проф. Светомир Иванчев, –22 24. април 2010. Софија, 765–754 ,2011.
2. Јовановић, В., „О лажној народној поезији”, Књижевна историја, XXIX, 102, Београд, 240-193 ,1997.
3. Младеновић, Ж., На изворима народне песме, Чигоја штампа, Београд, 2005.
4. Пандуревић, Ј., „Високопоштована Академијо! (Поглед иза кулиса)”, Лицеум, часопис за студије књижевности и културе, XXII, 17, Крагујевац, 31-11 ,2016.
5. Пандуревић, Ј., „Рукописна заоставштина Јована Мутића у Архиву САНУ”, Лицеум, часопис за студије књижевности и културе, XXIII, 18, Крагујевац, 46-9 ,2016.
6. www.sanu.ac.rs/jedinice/arhiv-sanu/ (приступљено 2018 .9 .1. у 14.40).

ПРИЛОЗИ

Почетак Мутићевог стихованог писма Академији, Етн. збирка 375-55-9

Завршетак Мутићевог стихованог писма Академији, Етн. збирка 375-55-10

[illegible][illegible]

Zaburimyer son Ebimoyim
 Gabimel qo m'ogem erimim
 Ebimobimim Omagimyer Ebim
 Wuzogim h'atim erim (k'og)
 Gels ko m'ogim Ebimobimim
 Wely h'atim erim Ebimobimim
 Ebimobimim m'ogim ko Ebim
 Ebimobimim m'ogim erim.

Валентину Юрьевичу
Пылаеву и др. Рыбинск

[illegible][illegible]

Franklin University

1901 - на Меморијуму Штеинвалду од места Свјебод
 1902 - крсто се постави на Меморијуму и месту одсто
 1904 - у Српској војсци од језике

Из аутобиографског писма Академији, Етн. збирка 375–55–20

Из аутобиографског писма Академији, Етн. збирка 375-55-21

ЈЕЛЕНА РАЦА

ЈЕЛЕНА РАЦА | МИРЈАНА АРЕЖИНА, ЗАБОРАВЉЕНИ ПЈЕСНИК ВУКО ПЕЋАНАЦ

(Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, Бања Лука,
2020, 141. стр.)

У издању Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске, Мирјана Арежина, професорка Филолошког факултета Универзитета у Бањој Луци, објавила је трећу научну књигу, посвећену заборављеном пјеснику Вуки Пећанцу. Будући да је подручје интересовања ауторке стара дубровачка књижевност, занимљиво је пратити како приступа потпуно другачијој тематици. Често се дешава да историчари књижевности своје студије, научне радове и приказе базирају на већ откривеним и добро познатим писцима, а промиче им мноштво неправедно запостављених, маргинализованих стваралаца. Како би га отргнула од заборава, Мирјана Арежина спроводи темељно истраживање, које је резултирало детаљним увидом у приватни живот и књижевни опус младог пјесника. Поред мноштва прикупљених архивских података, представљених мишљења књижевне критике, тумачења литерарног стваралаштва Вуке Пећанца, посебна заслуга приписује се томе што је ауторка успјела предочити дух једног времена и кључне околности у њему. Садржај ове занимљиве студије састоји се од Увода, неколико суштинских поглавља (*Пјесник Вуко Пећанац*, *Трагом сјећања Петра Колендића*, *Carmina selecta у виђењу критике*, *Carmina selecta*, *Дигамма Пи*, сарадња са часописом *Врач погађач*, *Књижевне активности у Прагу*), да би их на крају пратили извори и литература, биобиблиографски опис дјела, изводи из рецензија, индекс имена и кратка биографија ауторке.

На првој страници књиге симболично је уметнута једина фотографија Вуке Пећанца, пронађена у Архиву Српске академије наука и умјетности. Ауторка уводно поглавље посвећује сажетим упознавањем читалаца са неопходним детаљима и посебностима из живота и стваралаштва проученог пјесника. Прошлост Мркоњић Града везује се за многе, знамените личности, док су ипак неки остали неправедно занемарени. Један од њих био је и Вуко Пећанац. Након преране смрти, ауторка истиче како су једини трагови његовог постојања остали у пјесмама. Управо на основу прикупљене грађе, сачуваних пјесама, кратких прича и прецјева, настала је једна лијепа студија, која уједно приказује пут развоја српске лирике у Босни и Херцеговини са почетка 20. вијека.

Поглавље *Пјесник Вуко Пећанац* настало је са циљем представљања породичног живота и угледа, који је ова вишедеценијска генерација уживала. Проучавајући и прикупљајући документарну грађу о цјелокупној породици и њиховом статусу у друштву, ауторка преузима улогу историчара и детаљно описује живот проте Јована Пећанца, оца Вуке Пећанца. Свештеник, предводник групе људи у устанку Срба у Босни и Херцеговини 1875. године, прота Јован Пећанац заслужан је био и за постављање темеља српској православној цркви. Његов најстарији син Милан, доктор наука и предсједник Српског академског друштва, имао је великог удјела у васпитавању и школовању млађег брата, Вуке Пећанца. У истраживању приватног

живота књижевника, ауторка претпоставља како је прерана смрт мајке утицала на касније стихове несрећног пјесника. Сагледан је Пењанчев упис у Велику гимназију у Сарајеву, да би ауторка своје испитивање посветила и начину функционисања тадашњег школског система. Касније се одваја од биографије Пењанца и продире у тадашњи живот, тадашње вријеме. Током средњошколских дана, ученици су имали прилику уређивати своје часописе, гдје су могли несметано објављивати написане текстове. Будући да је велики одјек у лирици Вуке Пењанца имао часопис Српска свијест, Мирјана Арежина детаљно наводи проблематику самог часописа, истичући како се неке пјесме из истог поклапају и са дијелом Пењанчеве поезије. Међутим, ученици нису остављали само своје, оригиналне радове, већ су објављивали и властите прецјеве њемачких романтичара (највише Хајнеа), што је поново утицало на Пењанца, да се и он почне бавити превођењем. Ауторка је примијетила и како једна пјесма из поменутог часописа подсећа на каснији назив Пењанчеве пјесме, у склопу збирке *Carmina selecta*. Накнадно се покреће часопис Зоља, у чијој реализацији је учествовао Вуко Пењанац. Плодан период његовог стваралаштва одразио се највише током средњошколских дана. По завршетку гимназије, услиједио је упис на Богословију, у Сарајеву, што се младом пјеснику никако није допадало. Таква школа, окружење и наставни програм нису одговарали његовој личности. Школовање наставља у Прагу, на студијама грађевине. Ауторка читаоцима преноси дио прашке атмосфере, истичући како је такав град привлачио многе младе студенте, а истовремено постао културно и политичко средиште словенског свијета. У младим надама је све више расла идеја о словенском јединству, а велики узор у тадашњем периоду био је Томаш Гариг Масарик. Предавајући на Универзитету у Прагу, извршио је велики утицај на студенте, јер је пропагирао идеју јужнословенске народне слоге и сарадње. У том периоду излази часопис Српско цвеће, што је можда и потпомогло да Вуко Пењанац никада не запостави књижевност. Крај другог поглавља завршен је ауторкиним достављањем Пењанчевих оцјена, али и некрологом, у којем се укратко представља живот прерано преминулог пјесника и студента.

Почетак трећег поглавља говори о Петру Колендићу, професору Београдског универзитета и једном од најзначајнијих историчара српске књижевности 20. вијека. Успостављен је осврт на Колендићеве средњошколске дане, обиљежене покретањем тајног ђачког листа Пома, чији ће каснији уредник бити и сам Колендић. Међутим, занимљиво је како су ђаци из Сарајева долазили у Дубровник и тајно читали лист, а међу њима био је и Вуко Пењанац. Тако је дошло до познанства Колендића и Пењанца, да би касније постали блиски пријатељи. Након Пењанчеве смрти, његов пријатељ се много распитивао о животу младог пјесника. Ауторка спомиње и Душана Пењанца, блиског рођака, који оставља битне информације и потпомаже Колендићу у каснијем истраживању. Управо захваљујући овом историчару књижевности Вуко Пењанац је откривен, а заузврат, још у младости, Петру Колендићу посвећена је збирка поезије *Carmina selecta*. Посљедње реченице трећег поглавља препуштене су детаљном навођењу разлога због којих је часопис Пома угашен.

Прије осврта и анализе *Carmina selecte*, Мирјана Арежина пажљиво је сакупила књижевне критике, које су се огласиле по објављивању збирке. Општи став већине иманентних часописа односио се на то да поезија Вуке Пењанца није довољно квалитетна. Детаљним ишчитавањем сакупљених критика, ауторка је добро конципирала поглавље, преносећи појединачне ставове цијењених часописа. Српски књижевни гласник Пењанцу не предвиђа блиставу будућност пјесника, али се његовој збирци ипак признаје једноставност, срдчан тон, лак стих и лијепо, патриотско осјећање. Љетопис Матице српске, по ријечима ауторке, поприлично површно приступа анализи ове збирке, гдје је прокоментарисана само Пењанчева родољубива поезија. Приказ у Нади био је нешто блажи, јер су вјеровали како ће се овај млади пјесник, са годинама, надограђивати и напредовати. У Бранковом колу и Босанској вили збирка поезије *Carmina selecta* оспаравала се, а хрватски лист Наша снага, за неуспјелост збирке криви лоше узор. Како би заокружила поглавље, ауторка ће пренијети оцјену Петра Колендића, о успјелој „свешчици”, због чега и Мирјана Арежина сматра *Carmina selecta* вриједном пажње.

Најопсежније поглавље, *Carmina selecta*, детаљно је посвећено збирци, броју пјесама, врстама и основној тематици. Ауторка биљежи и које су то пјесме раније објављиване у часописима, да би истакла како су велики утицај налирику Вуке Пећанца имали српски и њемачки романтизам, али и народна поезија. Мотиви српства, пријатељства, родољубља, сјете и драге, испунили су ову збирку, док се издвајају и препјеве са њемачког и италијанског језика. Основни закључак Мирјане Арежине односи се на то како збирку „одликују једноставност и јасноћа, лак израз и мелодичан стих” (стр. 45). У приступању анализи саме збирке *Carmina selecta*, ауторка је прво започела са родољубивом поезијом. Како истиче, Вуко Пећанац пронашао је инспирацију у народној култури и јунаштву чувених српских хероја. Издвајају се мотиви Косова, цара Душана, кнеза Лазара и Милоша Обилића. Међутим, вриједност овог поглавља огледа се у томе што је ауторка из сачуване збирке преписала стихове и тако читаоцима омогућила приближнији увид у Пећанчеву поезију. Добро је запажено да књижевник, прије представљања своје збирке, једну пјесму објављује и у дубровачком часопису Срђ. Заљубљен у прошлост, читајући Историју српског народа Бењамина Калаја, Пећанац проналази извор инспирације за стварање нових стихова. Ауторка је учила и како се пјесник освртао на Историју српског народа од 600 до 1367. јер су поједини стихови поклопљени са реченицама из Срећковићеве књиге. Поднаслов Родољубива поезија заокружен је ауторкиним ставом о уклапању Пећанчевих стихова у општу атмосферу већ признатих родољубивих пјесама. Након родољубиве поезије, услједила је пригодна. У оквиру пригодних стихова проткана су осјећања туге због растанка, смрти и пролазности свега осим лијепих успомена. Наглашена је пјесма у част Богдана Милановића Крајишника, да би ауторка доставила и кратку биографију овог пјесника, али и борца за просвијећеност и културно уздизање српског човјека у Босанској Крупи. С друге стране, по узору на једну слику белгијског сликара, Вуко Пећанац пише пјесму у којој у нагом женском тијелу проналази надахнуће. Овом пјесмом ауторка је затворила анализу пригодне поезије. Неизоставна је љубавна лирика. Основни покретач Пећанцу, као и већини романтичара, била је жена. Љубавна поезија

садржи неколико циклуса, а издвајају се пјесме у сонетној форми, прожете елегичним осјећањима. Као посљедња, представљена је Пећанчева најљепша пјесма, у којој се, по ријечима ауторке, јасно назире његова искреност, занимљиви мотиви, необична атмосфера и призив усмене лирике. С обзиром на то да је Вуко Пећанац познавао много језика, сасвим је логично и да је преводио пјесме. Највише их је било са италијанског и њемачког језика. На почетку се одлучио за њемачког пјесника Хајнриха Хајнеа, да би превео и једну пјесму са италијанског, Артура Графа. Међутим, ауторка није истражила и пронашла само Пећанчеве преводе, већ је сакупила препјеве и других књижевника, попут Алексе Шантића, Петра Краљевића, Ђорђа Стратимировића и Саве Мијалковића. Посљедњи поднаслов овог опсежног поглавља односи се на сатиричну поезију. Од три пјесме, колико их је ауторка приложила и објаснила, упечатљиви су мотиви пјесника хвалисавца, који умјесто да је оригиналан, користи идеје познатих узора. Критикује се материјално богатство, али и различите, негативне појаве у друштву. Завршетак најдужег поглавља резимиран је обраћањем пажње на цјелокупну збирку (строфе, стихове, ритам), а због своје лакоће и једноставности, *Carmina selecta* заиста јесте неправедно потиснута.

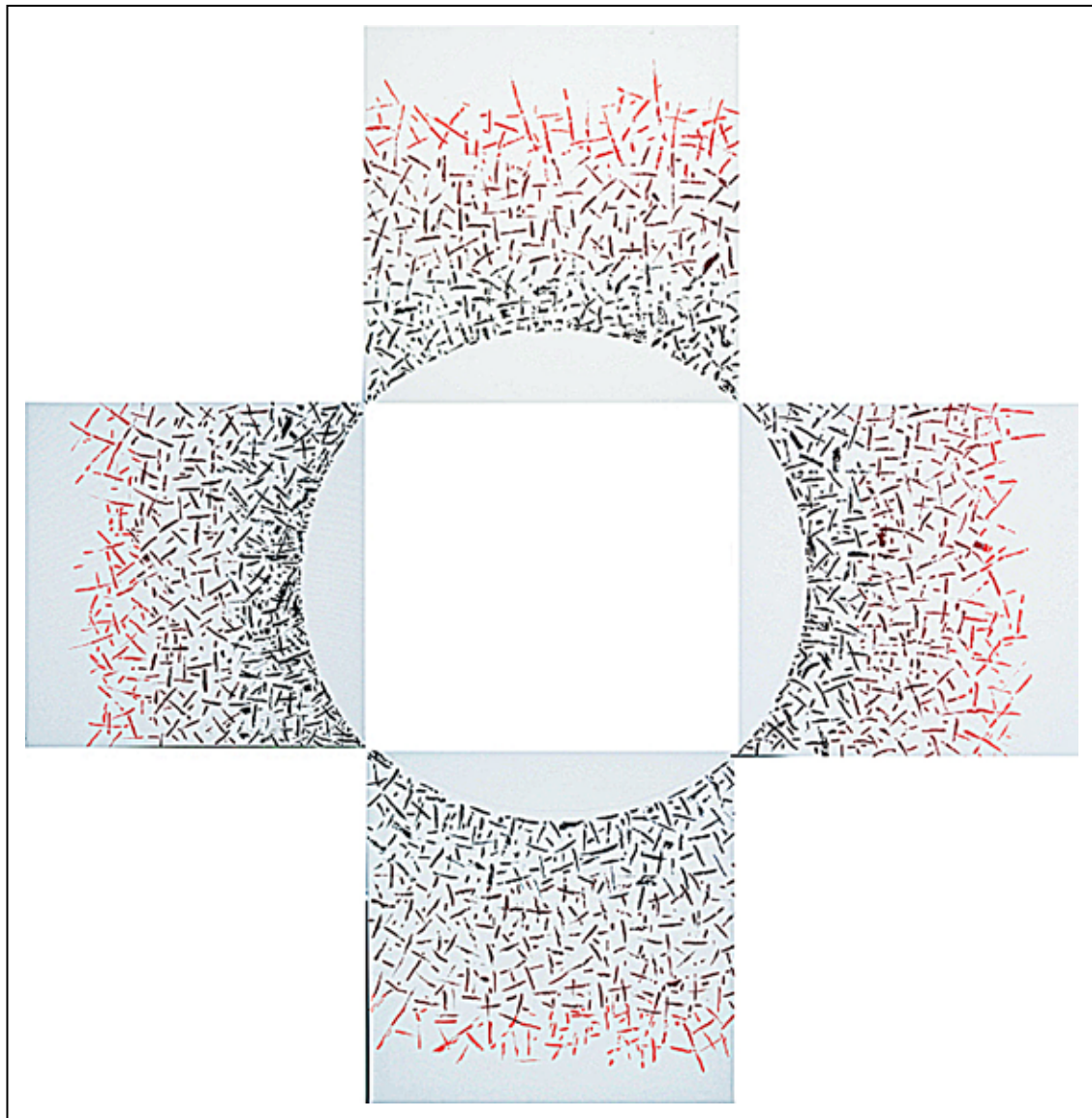
Иако је највише пажње усмерено на анализирану збирку, ауторка наставља своја истраживања. Занимљив наслов шестог поглавља (Дигама Пи, сарадња са часописом Врач погађач) већ привлачи пажњу. Појашњен је излазак часописа, да би након тога услједила интересантна прича о значењу псеудонима, под којим се потписивао Вуко Пећанац. Дигама Пи послужила је младом књижевнику да објављује своје сатиричне пјесме, али и кратке приче, личне или из народа. Похвално је како ауторка у овом поглављу, поново под маском историчара, биљежи кроз године сарадњу Пећанца са часописом Врач погађач. У периоду од осам година, свака пјесникова шаљива прича пронађена је и представљена читаоцима. Засноване су на комичним ситуацијама, духовитим дијалозима и сналажењу јунака у специфичним приликама. Такве приче исмијавају различите појаве, али су истовремено показатељ сналажљивости и духовитости нашег народа. На крају, ауторка

показује и који стихови су постали дио часописа Врач погађач.

Будући да је Вуко Пећанац своје књижевно стваралаштво наставио приликом боравка у Прагу, посљедње поглавље односи се на студентске дане младог пјесника. Часопис Српско цвеће настајао је због дивног повода. Сваки објављени број промовисао је српску културу, а уједно се назирала и брига о студентима из јужнословенских земаља. Вуко Пећанац у том часопису објављује једну пјесму, да би након тога, ауторка готово са сигурношћу истакла како су објављивани препјевни чешких пјесника заслуга младог књижевника. С обзиром на то да је ријеч о чешкој књижевности, Мирјана Арежина добро познаје периодизацију стваралаштва и писаца у другој половини 19. вијека. Издвајала су се три, кључна периода, а сваки од њих имао је своје представнике. Тако и Пећанац, за своје препјеве, бира по једног књижевника из сваке генерације. Прво је превео, по ријечима ауторке, Јозефа Вацлава Сладека, да би се након тога детаљно и опсежно посветио Сватоплуку Чеху и његовој збирци пјесама. Детаљно истражујући и повезујући, ауторка примјећује како се изворна пјесма из друге збирке Чеха поклапа са преводом младог Пећанца. Препјеве завршава са издвојеном пјесмом из збирке Јана Неруде. Посљедњим препјевима Мирјана Арежина је завршила представу о цјелокупном стваралаштву несрећног пјесника. Анализирајући за-

кључује да Пећанчеве почетке, жељу за писањем и превођењем свакако треба подржати, отргнути од заборава и забранити запостављање књижевно-умјетничких вриједности.

Потребна је смјелост за проучавање нечега што је потпуно маргинализовано. Иако је ријеч о професорки која своју академску каријеру посвећује старој, дубровачкој књижевности, са сигурношћу се може рећи како потпуно другачијој теми једнако добро приступа. Мирјана Арежина више није проучавалац књижевности, већ и историчар, који у потрази за детаљима открива приватни, али и књижевни живот младог пјесника. Читаоци се упознају са прошлим временом, животом Мркоњић Града, многобројним српским часописима, књижевним критикама и атмосфером у некадашњем Прагу. Једину збирку *Carmina selecta* ауторка је достојно представила, али и оставила простор да сваку издвојену пјесму читаоци сами анализирају и на својствен начин докуче. Поглавља ове студије лако се прате, јер Арежина тежи ка једноставности и префињеном односу према оваквој тематици. Цјелокупну студију пропратиле супронађене фотографије а остаје да се закључи како Заборављени пјесник Вуко Пећанац, као богата и занимљива студија, дефинитивно може понудити основу за даља истраживања и потпомоћи да се наизглед мали, непримјетни пјесници врате у српску књижевност.

Ту беше сунце; акрил на платну, 300 x 300 cm, 2019.

Интервју

Александра Мариловић **НЕНАД ГРУЈИЧИЋ,**
добитник „Кочићеве награде” за 2020.

АЛЕКСАНДРА МАРИЛОВИЋ

АЛЕКСАНДРА
МАРИЛОВИЋ

НЕНАД ГРУЈИЧИЋ

лауреат „Кочићеве награде” Града Бањалука
за укупно књижевно дјело

КОЧИЋ ЈЕ СВОЈУ ПРВУ КЊИГУ ШТАМПАО У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА

- **Како сте доживјели долазак у Крајину поводом свечаног уручења „Кочићеве награде Града Бањалука” на 55. Кочићевом збору?**

Сваки долазак у Бањалуку или Приједор, у Крајину уопште, за мене је од посебног, аркадијског значаја. А поготово долазак поводом „Кочићеве награде Града Бањалука”. Ту ми је порекло, тај амбијент често је био темом мога стваралаштва. Иако већ дуго траје ова демонска пандемија вируса корона, то ми није била препрека, напротив, био сам још више мотивисан да дођем и с домаћинима поделим лепе тренутке кочићевске свечаности и тако бар на тренутак заједнички победимо медијски притисак епидемије присутан на сваком кораку. Сâм чин свечаног уручења у Градској кући, протекао је надахнуто и узвишено. Уз усмено слово о Кочићу говорио сам поему „Покривање куће”, која у себи носи кочићевски свет, језик и јунаке. Петар Кочић, а и други значајни песници и писци из крајишког миљеа нису досад писали о народном обичају покривања куће, тако да сам донео нешто своје и ново. Генеза настанка те поеме је сложена и дубока. По реакцијама и по аплаузу присутних, видео сам да је казивање поеме „Покривање куће” био пун погодак.

- **Приликом свечаног уручења награде изнијели сте мање познат податак да је Петар Кочић своју прву књигу штампао у Сремским Карловцима, гдје се иначе данас налази Бранково коло на чијем сте челу дужи низ година?**

Податак да је Петар Кочић прву своју књигу „С планине и испод планине” штампао у Српској манастирској штампарији у Сремским Карловцима (1902), а у издању Српског

академског друштва „Зора” из Беча, узео сам као својеврсну тачку привилегије с обзиром да се седиште данашњег Бранковог кола налази у том легендарном културном месту подно Фрушке горе. У време изласка прве Кочићеве књиге у Сремским Карловцима деловао је чувени лист „Бранково коло“ (1914–1895), који је окупљао писце и песнике, нарочито прозаисте, из свих српских и јужнословенских крајева, са доста превода са страних језика. Тако да контакт Кочића са Сремским Карловцима и „Бранковим колом” није био случајан, већ је имао своју генезу која се оличавала у агилности и визији Павла Марковића Адамова, оснивача и уредника „Бранковог кола”, такође прозног писца. Он је у свом дому примао и гостио Јанка Веселиновића, Стевана Сремца, Бору Станковића, Бранислава Нушића, Симу Матавуља и друге. Њихове књиге такође су штампане у Сремским Карловцима, као и бројни прилози у листу „Бранково коло”.

- **Какав је утицај на обликовање Кочићеве личности имало очево опредељење да се замонаши, то јест да постане игуман Герасим у манастиру Гомионица?**

Не можете се замонашити по нечијем земаљском наговору. Постати монах значи примити Божји глас да то учините. Кочићев отац Јован, Јоја Стојанов, замонашио се после смрти своје супруге Маре (из породице Вулин), у Петровој другој години живота. Одрастајући, Петар Кочић се оцу увек обраћао с поштовањем као „покорни и молећи син”, али је сâм кренуо другим путем, у сопствену борбу и мисију. У нашој историји постоји случај да се отац замонаши после сина, на пример после младога Растка Немањића, потоњег Светог Саве. Његов отац Немања, потоњи Свети Симеон, дошао је за сином у Хиландар одричући се земаљских привилегија и тренова. Кажем, то је лични доживљај кроз непобитно осећање пролазности и тегобности земнога живота у непрестаним искушењима и гресима. Петар Кочић је задржао очево чојство и образ на сваком свом кораку. Он се држао оне чувене сентенце: *Vox populi, vox Dei*. За Кочића народ је божанство, чисто оваплоћење Бога, а човек без споја са својим народом, човек је без Бога.

- **Зашто се и откуд баш у скоро заборављеном крајишком селу Стричићи јавља један од најдоминантнијих архетипова лица нашег човјека? И који бисте лик издвојили из обиља ликова кочићевског свијета?**

Амбијент Стричића, то јест Змијања, са особеним језичким миљеом и наравима, улази на велика врата у српску књижевност. Неукротивом и оригиналном Кочићевом таленту поклатио се и сâм Иво Андрић, а с њим и Исидора Секулић, Јован Скерлић и многи други, удивљени, да не кажем запањени лепотом језика, змијањске атмосфере и необичних јунака из недара српског народа бањолучког крајишког поднебља. За даровитог песника или писца завичајни миље има космичке размере и одатле изничу знаци који се претварају у симболе универзалног. Тако је било и са Стричићима и Кочићем, све је ту смештено, сви елементи Апсолута, са особеним бојама, звуцима и мирисима, и дабоме карактерима, то јест наравима. Од обиља ликова, издвајам, ево, Мргуду у истоименој приповеци која би се могла назвати и поемом по сликовитости и музикалности језика. Мргуда је стваран лик из епицентра Кочићевог завичаја. У нагонском гесту, пуштајући себи жртвену крв из мишице пред младићем кога идеализује, Мргуда ће расплетом догађаја извршити самоубиство.

Кочић поручује да су силе ероса и танатоса спојене истим штрањгама, а у супротним смеровима, разапињући тако људско биће настањено емоцијама, страшћу и нагонима. Пишући о Лаури и Петрарки, Андрић је рекао да се „душа мора да окаља земном љубављу, а љубав да се оскрнави кајањем”. С почетка XX века, француски психолози-клиничари, Фере и Флери, тврдили су да је земаљска љубав једна врста отрова. Они су закључили да се љубавне страсти развијају аналогно болестима па се заљубљеност може придодати манијакалним интоксикацијама. Нешто слично понашању алкохоличара и наркомана. Има заљубљености веселе и здраве, која пролепшава живот, али има и жалосне, болесне и трагичне. Мргудина је била ова друга.

- **Гдје се спаја Кочић Змијањац, као породични човјек, то јест супруг, са писцем и смјелим подстрекачем народне правде? Шта откривамо у његовим писмима?**

Кочић се није могао скрасити ни у завичају, ни у туђини. Међутим, где год је одлазио и боравио, дисао је ритмом драгог Змијања. У једном писму брату Илији каже: „Боље је као просјак живити у својој домовини него се као ја потуцати по туђини”. У тренуцима када је њега требало утешити или му припомоћи у нечем, он је пружао руке милости другима. Тако својој жени Милки поручује „да буде весела”, оцу да се „чува ракије”, а брату да се „не шали главом шалном”. Милки из затвора „Црна кућа” пише: „Укратко ти кажем да највише волим тебе, па онда мој несретни и заробљени народ. Ако волиш свој народ и ако му желиш бољу и љепшу будућност, загрли се са мном да се кроз цијели живот за сиротињу боримо, јер смо и нас двоје убоге сироте. Зато ће нас народ и сиротиња благосиљати”.

- **Петар Кочић припада кругу наших писаца и пјесника који су земно живјели веома кратко? Шта то значи у односу на претпоставку да је могао написати још извршних књижевних дјела?**

Петар Кочић припада нашим великанима који су живели веома кратко. Његош тридесет осам, Бранко Радичевић и Јован Грчић Миленко – двадесет девет, Војислав Илић тридесет две, Коста Руварац двадесет седам година, Душан Васиљев двадесет четири, Бранко Миљковић двадесет седам, Кочић тридесет девет година. Све би их назвао Божјом дјецом. А с друге стране, свима њима могао бих бити, по садашњим својим годинама, отац. Наравно да се питамо шта би све они створили да су живели још двадесет, тридесет или педесет година. Колико год разложно, то питање је сувишно. У њихову харизму је уткана судбинска нит кратког живота, која свему даје димензију култа. Тим кратким животом и Петру Кочићу увећан је и јаче сија ореол мита. Напросто, то је тако, и њихово дело је тиме довршено и вечно. Иако је Његош говорио да би све што је написао преправио и дотерао, то јест направио нови концентрични круг из центра који се зове,

на пример, „Горски вијенац”. Суштина би остала иста, али би било придодато доста нових валера и украса, спратова, подрума и лавирината проширеног спева. Велики песници и писци имају такав осећај, они знају не само то да око једног Сунца или звезде може да кружи неограничено пуно планета, већ знају и то да једна планета може да кружи око два или више Сунаца, и елиптично и спирално, и другачије, свакако, у закономерју великих космичких изненађења.

- **Српски народ је кроз вијекове био предметом туђинске окупације, али је успијевао да се одбрани? Како у већој мјери повратити основне вриједности једног народа као што је наш?**

Пре свега да кажемо – српски народ је мученички и јуначки. Нема але која није газила преко нас, угњетавала и тражила своју срећу у ломљењу нашег врата, у набијању на колац и стрељању хиљада и хиљада недужне дече у Србији током Другог свјетског рата, на пример, или страдање у Јасеновцу српске дече и народа са Козаре, Баније, Кордуна и целе Крајине, И поред библијски дубоке трагедије, увек смо, пре или после, успевали да збацимо туђински јарам са врата. Петар Кочић је највећи симбол отпора угњетавању и понижењу српског народа. Симбол који данас зрачи на планетарном нивоу. Где год уперите прст данас ка ровитој планети Земљи, ка народима што робују и боре се за слободу, ту је Кочић лек и манифест. Дакле, основне вредности нашег народа повратићемо ако пригрлимо Петра Кочића и надахнут и истинит начин предочимо га новим нараштајима. Како Кочића, тако и друге песнике и писце родољубе, ствараоце и витезове, који су волели и бранили свој етнос, али поштовали и комшије и друге, и оне блиске и оне удаљене народе. Затим, у нашем времену треба смањити утицај кича и шунда, воњавих ријалити ТВ-програма, те бити свестан опасности тзв. друштвених мрежа, које поред позитивног потенцијала, на ђубришту збрзане комуникације јавно подригују и бљују најпримитивније простаклуке, нагоне и неписменост.

- **Награђивани и неправедно скрајнути писци и умјетници данас, какав је однос? Кога би требало, на**

примјер, данас овјенчавати наградом са именом Петра Кочића? И откуд на нашој књижевној сцени, конкретно у Бањалуци, више награда са именом Петра Кочића, које се углавном уручују изван Републике Српске, а које, као такве, изазивају чуђење у најмању руку?

Увек ће бити неправде и чуђења поводом награда. Оне изазивају разнолике реакције, чак и полемике и сукобе. Редак је истински пријатељски стисак руке. Има неправедно скрајнутих песника и писаца, за њих ради време, без патетике говорећи. Сви би требало да се трудимо да укажемо на такве ауторе и помогнемо да буду осветљени јавном пажњом и наградама. Могло би се размислити о томе да „Кочићева награда Града Бањалука” буде додељивана писцима до тридесет девете њихове године живота. То су Кочићеве године. Требало би млађим лауреатима дати шансу да се наживају значаја и моћи једне такве награде током свога живота, да је носе као победничку заставу кроз целу каријеру.

Име Петра Кочића је младолико и самородно. Награде које носе његово име не би смеле бити предметом поигравања. Постоје тамо неке, а крећу такође из Бањалуке, па се уручују овамо у Србији, награде с Кочићевим именом које имају најблаже речено чудне ритуале и путање. Неупућени људи су збуњени, чак и новинари, не знају које су ту награде праве, а које нису. Награде са именом Петра Кочића би свакако требало да иду у руке оних аутора који су свесни трибунске мисије и књижевног профила Петра Кочића, његовог родољубља и везаности за српски крајишки корен. Бесловесно је када се таква награда нађе у рукама оних који потом не желе и немају шта да кажу о јединственом српском писцу и побуњеном човеку из народа. Тада то све личи на вашарски скеч у циркусу од летње до зимске сезоне. Такви лауреати су, у ствари, понижени. С почетка помало халапљиви, убрзо схвате да су, у ствари, преварени. Уз медвеђу брњицу им је везан дугачак штап као груби поводаци. Ту штапину држи и цима онај што се не стиди ни Бога, ни народа, ни Кочића.

- **Која је разлика између уметника и интелектуалца? Шта се ту дешава са маштом и спознајом? Шта значи**

друштвени или политички ангажман pjesника или уметника данас? И да ли је могућ у вријеме незавидног положаја културе и умјетности?

Уметник има више емоције, а интелектуалац (раз)ума. Уметник не мора бити припијен уз друштвену стварност и политичке прилике, за разлику од интелектуалца за кога се то подразумева, у смислу да критички реагује. Уметнику је машта дата у изобиљу, а интелектуалцу – рацио. Албер Ками каже: „Интелектуалац је онај чији мозак сам себе посматра”. Наш Андрић је пак рекао: „Између уметника и друштва постоји, у малом, исти јаз који постоји између Божанства и света”. Дабоме, постоје и песници и уметници који су везани за друштвено-политичку збиљу, поседују неку врсту идеолошког ангажмана. Међутим, за њих је веома опасно да се вежу за дневну политику и страначке привилегије. То је пропаст за песнички и уметнички таленат. Као такви примери, постоје карикатуралне појаве на српској књижевној сцени. Залажем се за то да песник не обиграва око дневно-политичких скутова и мрвица бачених из партијских бисага.

- **Гдје су границе слободе и морала у умјетничком дјелу? Чувена је Кочићева мисао: „Ко искрено и страшно љуби истину, слободу и отаџбину, слободан је и неустрашив као Бог, а презрен и гладан као пас”. А Гете је рекао да је човек слободан ако му је савјест чиста, Толстој пак – да се морални свијет не може извојевати силом?**

Још у младићким данима свидела ми се једна Русоова мисао: „Слобода је поштовање законâ које сте сами створили”. То нарочито вреди за уметника, али и за друге. Постоје наметнути закони против којих се боримо. То су разни пуритански канони, идеолошке мантре и дневно-политичке глупости. А „онај што угрожава туђу слободу није слободан”, рече Иво Андрић. Додаћу и мисао нашег савременика, Милована Данојлића: „Неслобода је, до одређене границе, стваралачки подстицајница од слободе”. То је тачно и више пута доживљено. А што се тиче морала, ево красне мисли Исака Башевиса Сингера, која ми се чини на правом месту и у правом тренутку: „Морално неутрално

људско биће је чудовиште”. Када се нађем у тренутку да би требало о неком или нечем да судим, на пример, о хорор цртежу на којем се налази одојче са секиром у глави, прво што се упитам је да ли бих могао својом руком, лично, да нацртам такав цртеж, да ли то на цртежу може изаћи из моје главе као идеја. Ако је одговор „не”, онда је то граница, даље се не иде.

- **Ако за поезију можемо рећи да је бисер под језиком, који је онда процес њеног настанка / опстанка? Зашто је песнички језик толико супериоран да му ниједна друштвена криза ништа не може?**

Демостен је под свој језик стављао зрно пасуља да би исправио говорну ману. Тако се надвикивао са морским таласима и побеђивао силну буку. Тако је и са песницима данас, и одувек, поседују бисер, не под језиком, већ у свом матерњем језику, бисер који миленијумима светлуца и даје духовни живот човеку од крви, меса и костију. Свакодневни човек колоквијалним језиком брбља којештарије. Без песничког језика нема света, али не у оном вулгарном економском смислу, већ у езотеријском, интуитивном иневидљивом. Поезија настаје из врела храбрости и слободе да се таленту дају крила у матерњем језику. И ту нема граница, постоји само бујица талента који повремено излива на обале и ствара непрегледну пучину моћи. Поезија не зове у помоћ, она се не бори за опстанак, она живи, она непрекидно ври и цвета, отвара вулканичне синестезијске силе у загрљају речи и њихових чулних звончића.

- **Менталне сиротињске четврти у вријеме епидемије? Свашта се прича о свјетској пандемији вируса, реакције су различите у многим земљама, мада државни системи поступају на сличан, да не кажемо на исти, начин. У чему се нашла људска цивилизација?**

Ова епидемија вируса корона је енигма. Нешто се големо иза брда ваља. Можда се нешто големо, непојамно, за нашу цивилизацију већ догодило па се сада скрива. Медији то малтеришу логодјареичном причом о вирусу и здравству, мегапритисцима на

психичку и менталну структуру људског бића. То је једна бескрајно тужна шехерезадинска ноћ са хиљадама умрлих у дану на планети. Но, све ово ми мирише на то да је политика умешала прсте, и то планетарно, уз помоћ разгоропаћених медија и нових технологија. А кад се политика умеша у свакодневни ритам живота, то не мирише на добро.

Можда се догодио сусрет са ванземаљском цивилизацијом, или ће до њега доћи, то не знамо, али ми све ово личи на показну вежбу пред запањујућим открићем те врсте. Деникеновске визије кажу да најпредније цивилизације из наше галаксије, и других, не желе с нама емотивнима и нагонским ступати у контакт. Њихов однос према нама заснован је на бесконтактности. Није ли отуда и та прича о мерама против вируса: маска, дистанца, неруковање, негрљење, све без контакта. Сиротан човек се превише разбашкарио на материјалистичким и хедонистичким привилегијама. Заслужио је човек све што му следи, огрезао у греху и халапливости. Исти је човек, само се контекст мења, а новац кроз векове не престаје даквари људе. Епидемија је открила сву беду и јад човечанства. Искрена и чиста молитва једини је лек за ово мало душе.

- **Какав је Ваш однос према данашњем школском систему? Шта се, у ствари, дешава у вријеме пандемије, видимо да се и наставници и ђаци тек сналазе? И да ли људска природа може да прати брзе промјене у науци и технологији?**

Вирус корона је донео нов однос према школи, то јест похађању наставе.

Иде се на онлајн варијанту, без живог контакта. Деца ту највише страдају, детињство им с претвара у неку врсту трауме. Можда све то води ка онлајн ратовима. Не би више човек пуцао у човека. То би било добро. Али, гле, управо у време пандемије вируса корона избио је опасан рат између Азербејџана и Јерменије. Изгледа да примитивност људска не може без убијања, нажалост и на нашу велику несрећу. Рекох ли већ, док се друштвени амбијент мења и тобож усавршава, човек се није нимало променио кроз миленијуме.

- Прољетос сте објавили књигу „Сремскокарловачке терцине”? Нема сумње да је књига настала у Вашем директном контакту и животу са чувеним Сремским Карловцима? Ви сте Сремске Карловце, смештене између Новог Сада и Београда, схватили као велику привилегију?

Ко би пропустио такву привилегију? Парнасовско Стражилово и сионски Сремски Карловци, дионизијска лепота виноградарског крајолика Фрушке горе и понад свега духовна дубина овога малог а великог места. Двадесет два патријарха и митрополита су хиротонисани у Сремским Карловцима. Пред олтаром цркве Светих апостола Петра и Павла у Сремским Карловцима, у народу званој Доња црква, 13. октобра 1784. године хиротонисан је Петар Први Петровић Његош, потоњи Свети Петар Цетињски. Мало ко зна, на пример, да се у Карловцима налазе земни остаци Лукијана Богдановића, српског патријарха који је у Аустрији мучки убијен 10 месеци пре атентата у Сарајеву 1914. године. Он је последњи наш патријарх који је столовао у Сремским Карловцима. Био је отишао је на лечење у бању у Бад Гаштајну, убијен на мосту, бачен у реку и два месеца потом пронађен обезглављен. У истој крипти Горње цркве, данас манастира Ваведења Пресвете Богородице у Сремским Карловцима, данас леже и земни остаци патријарха Георгија Бранковића, који је изградио сва она лепа, очима мила здања у центру чудесног духовног градића. А онда најстарија српска гимназија, три године млађа православна богословија, Капела мира из 17. века, чесма „Четири лава”, те Алексије (Бранко) Радичевић, Лукијан Мушицки, Павле Марковић Адамов, пчелар Јован Живановић, архитекта Владимир Николић, породица Ћирић и многи други.

- Терцине посвећујете знаменитима личностима и догађајима у овом мјесту из 19. вијека и дубље, са додатком, циклусом „Стражиловски портрети” гдје опјевате четрдесет минутих пјесника и умјетника којима сте лично били домаћин на Бранковом колу: Десанка Максимовић, Борислав Михајловић Михиз, Мирослав Антић, Дејан Медаковић, Александар Тишма, Борислав Пекић, Милорад

Павић, Душко Трифуновић, Љиљана Петровић, Петар Краљ, Владета Јеротић, Оља Ивањицки, Живан Сарамандић и други?

То је чудесна привилегија, али и жал за осебујним и даровитим личностима у хуку земаљске пролазности. Имали смо узвишене тренутке сарадње и друговања, и сви су одреда, целим бићем, поштовали и љубили Стражилово и Сремске Карловце. То су незаборавни дани и тренуци проведени са Иваном В. Лалићем, Стеваном Раичковићем, Даринком Јеврић, Браниславом Петровићем, Павлом Поповићем, Вујицом Решићем, Весном Парун, Бошком Петровићем, Миланом Кечићем, Рашом Поповом, Војиславом Деспотовом, Мишом Јанкетићем, Рашом Ливадом, Гојком Јањушевићем, Светланом Велмар Јанковић, Иваном Хајтлом, Радетом Томићем, Мирославом Егерићем, Момиром Војводићем, Миланом Трукуљом и другима. Ту се налази и песма са именом младог Љупка Рачића, талентованог бањолучког песника, добитника нашег „Печата вароши сремскокарловачке”, који је пре четврт века трагично отишао са овога света. Нисам заборавио ни Здравка Поповића Гајка, поету и рецитатора, по чијем имену данас постоји песничка манифестација и награда у Модричи, ни Владимира Јовићевића Јова, београдског афористичара и шахисту, који је преминуо дан пре промоције на Бранковом колу своје књиге шахоризама „Шаховођа”, објављене у нашој едицији.

- Бранково коло редовно позива пјеснике и умјетнике из ијекавског прекодринског амбијента, из Републике Српске. Као нико у Србији, оно је објавило преко двадесет књига, у три деценије издавачке дјелатности, старијим и нарочито младим и млађим пјесницима, некима и по две, са ових простора: Предраг Бјелошевић, Анђелко Анушић, Ранко Чолаковић, Жељко Пржуљ, Драгана Крагуљ, Здравко Микић, Горан Шаула, Гордана Кукић, Душко Поповић, те Милан Ракуљ, Александра Мариловић, Горан Гаврић Грга, Марко Миловановић Марун, Ирена Бера, Маја Станојевић, Дарка Хербез, Мирјана Кајтез, Наташа Гламочанин, Морана Вукмир и Милош

Пуђа. Затим, двадесетак престижних награда („Печат вароши сремско-карловачке” и „Стражилово”) које је Бранково коло додијелило овдашњим ауторима?

Ништа природније него да на конкретан начин ијекавски и екавски изговор српског језика спојимо у једно. Бранково коло је у старту подржало и однеговало низ даровитих младих пјесника ијекавског изговора нашег језика, који из неких разлога нису успевали да објаве своје првенце у средини где живе. Они и даље имају нашу подршку и на различите начине учествују на мартовским „Пролећним Бранковим данима” и септембарском „Бранковом колу”, наравно, сад, и у својим срединама и другде. Наше угледне награде, које су међу најстаријима у региону: „Печат вароши сремскокарловачке” и „Стражилово” (старе 53 и 44 године) припале су прекодринским пјесницимама и пјесницима: Дари Секулић, Ранку Рисојевићу, Ранку Прерадовићу, Стевану Тонтићу (док је живео у Сарајеву), Предрагу Бјелошевићу, Анђелку Анушићу (док је живео у Бањалуци), Бори Капетановићу, Дејану Гутаљу, Душану Праћи, Бранку Брђанину Бајовићу, Мирку Вуковићу, Жељку Пржуљу, Драгани Крагуљ, Недељку Бабићу, Радмилу В. Радовановићу, Александри Мариловић, Милану Ракуљу, Ирени Бери, Горану Гаврићу Грги, Маји Станојевић, Марку Миловановићу Маруну и Милошу Пуђи. Високо наше признање „Статуета Бранка Радичевића” припало је својевремено Ранку Рисојевићу као пјеснику и писцу који је својом беседом о Радичевићу свечано отворио Бранково коло. Затим, објавили смо у преводу Татјане Рисојевић Лозановске драгоцену књигу поезије Дејвида Херберта Лоренса, коју је иначе обећавао објавити један београдски издавач, па онда „пријатељски” одбио.

Кад год сам био у прилици да на конкретан начин помогнем, као један од оснивача и као председник „Међународног салона књига” и „Дана Лозе Костића” у Новом Саду, усмеравао сам као члан жирија награду „Лаза Костић” ка прекодринским писцима. То данас, са новом управом Салона, то јест „Дана Лазе Костића” у Новом Саду, није више случај. Награда „Лаза Костић” не додељује се у једној сезони за све жанрове којима се ренесансни

Костић бавио (поезија, филозофија, есеј, проза, превод, право, публицистика), а што је било идеално за широки профил сајамске награде.

Бранково коло је штампало и моју „Антологију српске поезије (2000–1847)”. Она обухвата период од једног и по века, то јест од изласка прве књиге песама Бранка Радичевића у Бечу до књига наших песника до краја XX века. Уврстио сам 26 српских песника и песникиња са ијекавском варијантом српског језика. То је у Србији било велико изненађење с обзиром да је овде у последњих сто година изашло неколико запажених антологија српске поезије које су обухватале дуже периоде и где су се, углавном, налазили србијански песници, са екавском варијантом српског језика. Антологија српске поезије не може без ијекавске гране српског језика. Ова антологија имала је два издања, а смешка се и треће.

- **Почетком епидемије добили сте на Међународном пјесничком фестивалу у Јагодини награду „Златни Орфеј” за „свевремени печат и трајно присуство у српској баштини”. Свечано уручење награде биће до Нове године?**

Ето, неким чудом по други пут јавно ме дотакао Орфеј. Пре неколико година саставио сам антологију српске избегличке поезије „Прогнани Орфеји”, која садржи 116 песника пореклом из Хрватске, Босне и Херцеговине и са Косова и Метохије. Та преобразба придева „прогнани” у „златни” потврђује стару истину да катастрофа нема увек аспект несреће, већ и добитка, победе, слободе и васкрснућа. Иако су код многих прогнаних остали у души непрежаљен завичај и стари кућни праг, ипак су се махом снашли и етаблирали у Србији и другде, наставили живот пишући квалитетне књиге од којих неке добијају висока признања, као на пример недавно Анђелко Анушић, нови лауреат „Андрићеве награде” за књигу прича, коју је објавило Удружење књижевника Републике Српске из Бањалуке. Анушић је овде у Србији, недавно, једним значајним текстом у великом тиражу указао на млохаву, боље рећи непостојећу бригу србијанског књижевног неба за нову српску крајишку литературу везану за изгон

и ратна страдања. Изгнани и прогнани имају иницијацијску стваралачку моћ. Дуга је то прича, али у основи – метаморфоза, која после бола, доноси лековите и нове аспекте живота.

- **Шта се ново куцка и сабира у личној књижевној радионици? Да ли Вас је пандемија убрзала или сте наставили са својим уобичајеним стваралачким ритмом?**

Догодине је педесето „Бранково коло“. У сусрет овој важној годишњици пишем књигу која неће бити ни монографија ни хроника, мада је и то, већ пре свега књига трагова и сећања, својеврсни мемоари са фотографијама као важним документима из полувековног трајања „Бранковог кола“. Ако Бог дâ да завршим први део до пролећа

и лета, јер књига ће имати два тома, па да до септембра штампамо први, а други може и да сачека. У ово ирационално време, када нема значајних фестивала и наступа, писање је идеални забран, мада у мом случају уобичајеног карактера. Не волим да ленствујем и пролонгирам. Градим и рукопис љубавних сонета, као и рукопис песама за децу писан током ове пандемије. Са сарадницима радим и на склапању књиге мојих интервјуа од 1978. године наовамо, којих има подоста, веома много, можда и превише. Али што рече Вергилије: *Labor improbus omnia vincit*. (Упоран рад све савлађује.) Ако се томе дода реченица нашег Андрића, онда је све у идеалној равнотежи: „Од свега на свету радост нас најдуже подржава и најбоље крепи“.

Без назива, 100 x 70 cm, акрил на платну, 2020.

Критика

Вељко Стамболија	КАТАКЛИЗМИЧКИ ПРИЗВУК У ЈЕЗИКУ (Легенда о в(ј)етром вијанима, Анђелко Анушић)
Душка Врховац	РЕДЕФИНИСАЊЕ ПОЕТСКОГ ДИСКУРСА У СЛУЖБИ НОВЕ ЕСТЕТСКЕ ОНТОЛОГИЈЕ (Замка за вријеме, Ђорђо Лингваглоса)
Јованка Стојчиновић Николић	ЛИРСКА ДУБИНА И МЕТАФИЗИЧКА ОСЈЕЋАЈНОСТ ВРЕМЕНА (Заједно, Са зидовима, Предраг Бјелошевић)
Огњен Тодоровић	ТУГОВАНКА И ДИВЉА ТРЕШЊА (Страх од савршенства, Слободан Јовић)
Ранко Павловић	СВЕ ШТО ВОЛЕ ДЈЕЦА (Кад ја лупим шаком о сто, Јелена Глишић)
Љиљана Лукић	СЕНТИМЕНТАЛНИ ВРЕМЕПЛОВ (Моји саговорници, Ранко Прерадовић)
Горан Дакић	НЕЖНО МОГЕРСКО КАСАЛО

ВЕЉКО СТАМБОЛИЈА

ВЕЉКО СТАМБОЛИЈА | КАТАКЛИЗМИЧКИ ПРИЗВУК У ЈЕЗИКУ

(Анђелко Анушић: Легенда о в(ј)етром вијанима,
Удружење књижевника Републике Српске, Бања Лука, 2019)

Не одустаје Анђелко Анушић од свог словесног путошества по опустјелим Српским Крајинама и Окрајинама којима је населио своју књижевственост. Критичари ће рећи и написати да је код овога аутора посреди особена поетика прекодринског, пречанског, књижевника, а ја ћу, скромно, примијетити да је он своју поетику од младићких дана усвојио и уградио у свој умјетнички опус, не осврћући се на (по)модерне тенденције. Пажљиво је слушао, ослушкивао, још се каже наћулио уши, отварао ушну шкољку, за језичку новорођенчад коју је смишљала народна мудрост са прекодринске, пречанске, обале.

Сува међа, а одувијек су међе између Срба и осталих сличних им народа биле суве или водене. Српска енклава у Босни (Цазинска Крајина која граничи са Српском Крајином) у свему је била оскудна, осим у ријечима којима су описивали своју оскудност, своју вишестољетну животну осујећеност. Мањкало је свега, али ријечи није. Ушна шкољка Анђелка Анушића није одбацила, заборавила, затајила пребогату кошницу, прије свега, пелинових, поједностављено речено горких ријечи које су стрпљиво чекале да се као трнов вијенац припасају на језичка домишљања. Те горко-пелинске ријечи Анушићеви јунаци тешко извлаче из нагомилане егзистенцијалне мучнине, ријечи које се попут глоговог трна забадају у душу оних који су иза сувих или водених међа доцније прешли на другу обалу.

И баш као његови велики земљаци, Кочић и Ђопић, Анђелко је на своје књижевно путовање кренуо од језика и удахнуо својим јунацима живот до потпуног препознавања. Уткао је у своје ликове језичку супстанцу и попут вакцине их заштитио, заједно са њиховим завичајем, од вируса заборављања. Ово језичко бесежирање побољшава имунитет од гомиле отровних измишљотина којима су нас „частили” бјелосвјетски замајници. А, између свих ријечи Крајина се изговара као „најскупља ријеч”, као да је суво злато, као најмилија родбина, син јединац. Очињи вид. Има ту и носталгичног призвука помијешаног са поносом. Језичка приношења Анђелка Анушића осликавају дух и духовност српског народа који нам је тако недостајао у црвеним временима. А и данас нам тога недостаје. Народу који је само муку спознао, ријеч Крајина, коју су одавно заслужили, звучи као изгубљено рајско острво, Елдорадо, Самарканд. Зашкрипуцале су код Анђелка и ријечи горче од пелина. Злочиначка хрватска војна операција, са њиховим западним савезницима, језуитски названа Олуја, и несрећна изведеница олујаши из уста оних који су прогнани (чак и олујашка копилад, у причама: Човек из временске машине, Перо и Петар, Олуја над арком за кућне љубимце). Олујаши и колонаши носе у својој лингвистичкој т(в)орби катаклизмични призвук. Кочопере се у нашим животима као да су нам, далеко било, неки род. Њима се аветињски придружила и ријеч којом су нас „частили” хуманитарци – избјеглице. Са ове три ријечи, које Анушићеви јунаци изговарају

и форсирају у свим могућим варијантама, започео је живот Срба и са суве и са водене међе, и у матичној држави. Код овог писца душа се стиче преко језика (СТИЦАЊЕ ДУШЕ), јер језику ни в(ј)етрови не могу ништа. Сваки лик у збирци *Легенда о в(ј)етром вијанима* пупчаном врпцом је везан за језик својих предака. Тиме је српска лексика обогачена новим ријечима којима нас је „частило” зло вријеме и бивши сродни народи” у заједничкој нам држави. Успостављена је дистанца, и језичка и територијална, од наметнутог обрасца да бившег непријатеља можемо привољети да нам постане пријатељ.

Приклонио се, мјестимично, како већ рекосмо, а на свој већ препознатљив начин, Анђелко Анушић Кочићевом и Ћопићевом перу, па и Андрићевом стилу и агону његових јунака (чијом наградом је заслужено овјенчана ова збирка), премда у овим причама има и оне Чеховљеве туге и ликова који се извињавају (Човек који се извињава). Врата, вратнице, збирке прича *Легенда о в(ј)етром вијанима* Анушић отвара (*Источна, на западној капији*) са православним манастиром Лепавина (Подравина). Нису ли и Браћа Карамазови у свјетску литературу кренули из божје духовнице, гдје Анушићевог Аљошу отац подучава да је тај исти манастир посјетио на великом сабору и сам патријарх Арсеније Чарнојевић III. Овом причом аутор шаље духовну поруку која свједочи о вишевијековном постојању Срба на свим дијеловима бивше југословенске републике Хрватске. Али и Балканског полуострва. И још га подучава да је манастир трипут горио, а икона Пресвете чудотворне Богородице лепавинске остајала нетакнута. И још му прича о монаху Јефрему Хиландарцу из Херцеговине који је манастир око 1550. подигао. И најважније од свега, отац у тренутку синовљеве слабости, надахнут чудотворном иконом, отклања синовљеве сумње и страхове и указује на пут спасења и избављења, јер и манастир је трипут горио, па се поново из пепела подизао. И тако је легенда о в(ј)етром вијанима (читај Србима Крајишницима) кренула са духовног прага, из божјег дарка.

Већина прича, у темељито припремљеној збирци, (а двадесет и двије су овдје) има своје јунаке у којима се одвија унутрашња

борба, прави мали мегдан, са многобројним и тешким питањима. Из приче у причу умножавају се ликови који почињу сумњати а онда и схватати какво их је зло снашло. Није да нису знали за постојање тог зла из прошлости, али неко или нешто их је убиједило да се такво зло не може поновити. То унутрашње расклапање личности изазвано је распадом једног друштва које се деценијама одржавало на лажима, прикривању и прекрајању истине о комунистичким и усташким злочинима. Аутор, изванредан познавалац југословенског мозаика, новинар по занимању, писац по вокацији, умјетник, стаје на страну страдалника, њиховог културног и духовног наслеђа. Све што је могло склонило се од мржње, остали су стари и немоћни и понека књига у полупразним кућама. Када се није могла задовољити људским жртвама, мржња је излив свога бијеса задовољавала на књигама. Конкретно (Старица која чита забрањену књигу) на Карловачком владичанству Манојла Грбића, библијом крајишких Срба. Анђелку Анушићу је добро позната важност ове књиге и зато није случајно одабрана. Срба православца је неупоредиво мање остало у Хрватској крајем 20. вијека него што их је пописано у овој драгоцјеној књизи из 19. вијека. И књига је неугодан свједок ако су вандала који су пуцали у њу, тога, уопште, били свјесни. Једино чега су били свјесни је да та књига има нешто српско у себи, ћирилицу и да све што је српско треба уништити. Рафали који су убијали слова (читај ћирилицу) покушај је затирања свега што је српско. Било је покушаја и да Срби затаје своје поријекло, нарочиту у Загребу и у осталим већим хрватским градовима (*Вешала на старом губилишту*). Из страха, и то је људски, покушавали су да се бране помоћу језика, убацујући у свој природни говор карактеристичне кроатизме (кај, буш...). То покрштавање српског језика само је први корак до покрштавања православних душа. Мало је оних којима је језичка камуфлажа успјела да спаси живот.

Најчешћи наслови у Анушићевој збирци прича и приповједака у себи садрже именицу чов(ј)ек, и њоме се именују искључиво страдални ликови у овој збирци. Сва зла која су се Србима десила у усташким дивљањима није урадио човјек у пуном значењу те ријечи

већ бестија која се одметнула од човјека. Крволок који је умањео значење именице човјек и човјечност до непрепознавања. Издвајамо судбину професора Косте (По срце цара Леополда у Беч, човек који је пошао) којем је побијена породица (син, снаха, унук) на бестијалан, дивљачки, начин. Петра, Костиног петогодишњег унука, петорица усташа су уморила у мјешалици за бетон. Може ли човјек живјети са таквим злочиним? Професор Коста, послје затеченог призора, завршио је у психијатријској установи. А злочинци, тачно им се зна име и припадност народу, дакле усташе, Хрвати, гдје они припадају и има ли љекара и болница за њих?

Међу Србима Крајишницима било је много надарених људи, нарочито занатлија, а међу њима су се посебно истицали мајстори у обради дрвета, јер дрвета свакојаког је било подоста у Крајини. Иако су сви били добри мајстори, један међу њима се издвојио по знању и чувењу. Трифко Комљеновић је (Мртвачки сандук и остале упокојене ствари) био такав. Хваљен и пажен као драгоценост, још се за велике мајсторе каже да имају златне руке, све до тренутка када је Трифко почео одбијати наруџбе и посао и почео да прави мртвачке сандуке, слутећи, велики мајстори посједују и шесто чуло, иначе не би били велики мајстори, да долази велико зло. Баш и као човјек који се бранио од вјетра који га вија бог зна откада. И одакле. Не да му да стане, да га вјетар нанио као дивљу сјеменку (Легенда о човеку кога је ветар вијао) алудирајући на несталност људских (српских) станишта и судбина.

Збирка приповједака и прича Легенда о в(ј)етром вијанима пребогата је ликовима различитог друштвеног статуса, занимања и образовања. Сељак, који је био везан за земљу и живио у патријархалним срединама (Купац), радник, који је у фабрикама доживљавао понижења од стране пробуђеног усташтва (Потерница, *servus*, *Servijane!*), интелектуалац, који доживљава нервни слом на фронту, првој линији (*Тајно Теслино оружје*) и над свима њима лебди, подједнако (Дабогда се у Загребу родио), мржња која је свој крвави пир започела злочинима у Мачви, у Јасеновцу, у Градини (пишчев завичај),

у Глини (завичај писца ових редова)... од Хрватског прољећа 1971. године, и пред крај 20. вијека, а припремана много прије. Два вијека раније, барем.

Сви Анушићеви ликови носе синдроме Андрићевих ликова који се грчевито боре да опстану на овом немирном Балканском полуострву. У причама о повратницима, нарочито о онима који су били везани за земљу, грунт, наилазимо на Симанов синдром (Прича о кмету Симану), јер већина сеоских имања није била уписана у земљишне књиге (*Човек из временске машине*) још су се водиле по аустроугарским земљишним књигама као породичне задруге. И попут Андрићевог јунака Симе Васковића Анушићев Цвјетко Политра (*Човек из временске машине*), узалуд тражи могућност да сеоско нумеро озваничи на своје име и добије власнички лист, тапију, или шта већ, да га и прода ако му се прохтије и узмогне, па се бори са расистичком бирократијом теже него онај Симан. Испада да је повратак мучнији и тежи и од самог егзодуса (Како је за срећу мало потребно, Човек који се извињава, Муке по језику, Панета Ножинића).

Сјетио се Србин, у тешким временима, а кад ће, ако тада неће (!), онога чега се одрекао зарад новокомпонованих светитеља у комунизму, а само је он то и имао и тиме се разликовао од осталих му сродних народа, дакле сјетио се своје предачке славе, свога свеца заштитника. И тако започе да клија мала породична саборност уочи рата, за вријеме рата, и нарочито у избјеглишту. У оскудним условима славска трпеза, ипак, бивала је пребогата, ваљда као искупљење за вишедеценијско самозатајивање. Анђелко Анушић уочава то славско окупљање на којем се још осјећају утицаји прошлих, партизанских, времена, (Девета офанзива) гдје се користи прилика да се о њима на слави (!?) продискутује, а нарочито о офанзивама којих бијаше седам, као и она осма, Ћопићева. Све су оставиле неизбрисив траг и посљедице на животе Срба Крајишника и Срба, уопште, као и ова задња, девета, коју својеручно, као амблематичан оквир са сликом без крајишког домаћина, описује и потписује Анђелко Анушић.

ДУШКА ВРХОВАЦ

ДУШКА
ВРХОВАЦРЕДЕФИНИСАЊЕ ПОЕТСКОГ
ДИСКУРСА У СЛУЖБИ НОВЕ
ЕСТЕТСКЕ ОНТОЛОГИЈЕ(Ђорђо Лингваглоса: „Замка за вријеме“,
Удружење књижевника Републике Српске, Бања Лука, 2020)

Прије извјесног времена започела сам рад на једном избору из савремене италијанске поезије, по критеријима које сам сама успоставила, уважавајући, наравно, и класичне основе добре антологије / избора, а то су: књижевни квалитет текста, разноликост и репрезентативност одабраних аутора и пјесама, разноврсност и значај поетика и заступљеност аутора разних генерација. Особеност овог мог избора јесте и то да сам имала прилике да многе заступљене ауторе лично сретнем и упознам, не само у Италији већ и у разним дијеловима свијета, на међународним књижевним скуповима, фестивалима и манифестацијама, од Кипра и Шпаније до Аргентине, Мајамија и Никарагве. Игра случаја је да је већина њих из Рима и римске регије. Такође, већину пјесама преводим сама и у сарадњи са ауторима када год је то могуће, јер ме је сопствено преводилачко искуство увјерило да је превођење поезије заиста један од најзахтјевнијих преводилачких послова, као и да је добар превод могућ једино ако се преко пјесме са аутором и његовим „језиком“ успостави онај стварни суштински контакт у смислу који му даје Јакобсон својим познатим питањима: да ли се чујемо, да ли исто разумијемо исту ствар, да ли користимо одређену ријеч у истом смислу? Једина олакшица пјесниковом преводиоцу може да буде околност да је и сам пјесник. Ђорђо Лингваглоса једно је од најистакнутијих

имена у том избору савремене италијанске поезије.

Ђорђо Лингваглоса учествовао је на 4. Међународном књижевном сусрету – Бањалука 2019. и освојио награду овог фестивала, која подразумијева и објављивање изабраних пјесама лауреата, управо са мојим преводом његових пјесама. То је био разлог да ми организатор и издавач, Удружење књижевника Републике Српске, понуди да приредим и преведем избор пјесама овог познатог римског пјесника, прозаисте, есејисте и књижевног критичара, трећег лауреата бањалучког Међународног књижевног сусрета - послејугословенског Руса Вјачеслава Купријанова и америчког пјесника Џона Тејлора. У пет циклуса збирке „Замка за вријеме“ - *Nox aeterna*, Повратак Господина Когита, Замка за вријеме, Још смо живи и Три урамљена фотограма – уврштене су пјесме из разних временских и стваралачких периода и фаза овог изванредног аутора, настале у периоду од 1992. до 2020. године.

Не само због обимности и садржајне комплексности Лингваглосиног дјела, већ и зато што је поезија Ђорђе Лингваглосе изазов, колико за читање и за превођење још више за тумачење, било је потребно доста времена и труда да би се сачинио релевантан избор, утолико више јер је Лингваглоса апсолутни посвећеник поезије, подједнако

студиозан и темељан као теоретичар, историчар и хроничар италијанске поезије, и као познавалац европске књижевности. Истовремено он је и активни учесник у ангажованим полемикама, разговорима и дијалозима о судбини поезије у савременом свијету и у узбурканом италијанском културном, друштвеном и политичком животу. Осим тога, он се годинама редовно оглашава, било као прозаист, есејист, преводилац поезије, уредник часописа или пјесник, и свакодневно упорно указује римском и италијанском културном и политичком естаблишменту да здрава политика мора да почива на култури, образовању и науци, и да ни једна политика, партија ни власт немају право да угрожавају било која права грађана и да им чине живот сиромашнијим. Чини то скоро свакодневно на сајту који уређује, на скуповима на којима говори, у полемикама, у својим текстовима па и у својој поезији. То је она врста друштвеног ангажмана културне и књижевне елите која нама, на српском културном и језичком простору, данас прилично недостаје. Наравно да друштвени ангажман није пресудан за књижевно вредновање ни једног аутора, али у сваком случају доприноси продору и утицају и дјела и аутора и у локалном и у глобалном окружењу.

Поезија која се не уклапа ни у један већ постојећи калуп

Ђорђо Лингваглоса је, прије свега, захтјеван аутор. Његова поезија је вишеслојна, многозначна и у сваком смислу аутентична. Мада наизглед једноставне и разумљиве читаоцима свих профила, његове пјесме често садрже више слојева које уочавају тек читаоци ширег и разноврснијег образовања, познаваоци историје књижевности и историје уопште, али истовремено и активни учесници савременог живота са карактеристичним догађајима, међуљудским односима, утицајима, као и преплитањем слојева минулог, садашњег и будућег времена. Као све оригинално, ова поезија се не уклапа ни у један већ постојећи калуп, али зато ствара сопствени модел, сопствену форму и формулу. Међутим, за сада нема на видiku опасности од западања у манир, у потпуну завршеност која зауставља иновативност и даље промене. У тренутку када је освојио и помешао све планове, временски, историјски, етички и естетски, не би нас изненадило да

овај аутор окрене лист, па да нам понуди неку нову „формулу“ или „подформулу“, тек да би доказао да је поезија и у 21. веку једнако отворено и широко поље као и у вријеме Хомера, Шекспира, Леопардија или Данунција, све до Монталеа и њега самог, Лингваглосе; да је анархизам или креативна деструкција, која за циљ има нову конструктивност, поезији својствена једнако као и покушај успостављања реда или освајање непознатих простора и територија. У његовим пјесмама неријетко се сусрећемо и са употребом страних, не италијанских, ријечи и фраза. То се не догађа случајно нити из потребе аутора да дјелује ученије, поготово имајући у виду да Италијани у просјеку нису велики љубитељи ни познаваоци страних језика, као ни Енглези. Код Лингваглосе употреба страних, не италијанских ријечи, било да се ради о називима, личним именима, фразама или дијеловима фраза, има „драмску функцију“: чини стих, „сцену“, „кадар“, вјеродостојнијим и аутентичнијим, метафору снажнијом, атмосферу живљом, језик животнијим, ритмичнијим и мелодијски разноврснијим.

рука maîtresse показује на фризера Франсоа

“Mitternacht kommt”, каже док разговара са Мозартом

(Мадам Сосотрис улази у предворје мрака)
или

“I have missed a thing”, кажем тихим гласом
Музи заборави, и повлачим се у таму салона.
(Мадам Зорниа и Мадам Занзибар)

Већина Лингваглосиних текстова - „Blumenbilder (natura morta con fiori)“, „La notte è la tomba di Dio“ и други - нуде више нивоа читања. Некада се то постиже мајсторским спојем позоришне сценографије као амбијента, неочекиваном комуникацијом ликова и личности, стварних и измишљених, и ставом да је и сам човјек „un fantasma“, дух, док карактеристична форма и неуједначена дужина стиха, као и тип строфе, драгоцен лексика, стилско богатство, застарели и савремени појмови, творе живи језик имагинарног путовања који шири и продубљује бекграунд (background) догађаја, мотива и тема. То је језик којим аутор описује, приказује, слика и одсликава стварна, измишљена или случајна путовања кроз насlage времена за које је у свом

стваралачком поступку и поетском дискурсу успео да конструише, стилски и зналачки иновативно, многобројне разне замке. Полиптих на Лингваглосин начин је чаробна плоча која се врти и окреће у свим правцима и смјеровима, парадоксално компликујући једноставно да би се сасвим поједноставило.

Присвајајући комплетну баштину старе и нове европске књижевности као своју, као слободну базу поетског „материјала“, он у пјесмама не ријетко постиже веома висок степен асоцијативности, истовремено побуђујући знатижељу читаоца да сазна оно у шта није сигуран, да осим поетске осјећајности овим читањем обогати и своје знање, открије ко су ти стварни ликови или пак „духови“ који се изненадно и у великом броју појављују, оглашавају или само пролазе путевима и путељцима Лингваглосиних пјесмама. Мене као читаоца изненађује Лингваглосин хербертовски цинизам, као и провокативни хумор какав сусрећемо, на примјер, код Брехта у „Кад господин К. воли“:

„Шта радите кад волите неку особу?“

питали су господина К.

„Стварам представу о њој“, рече господин К.,

„и трудим се да јој буде слична.“

„Ко? Представа?“

„Не“, рече господин К., „особа.“

Лингваглосина поетика је сложена, а богат, бритац и разноврстан поетски дискурс, иако разумљив и наизглед једноставан, ипак је заплетен и компликован, тачније: сложен, кружни и полиптичан. Теме и мотиви су препознатљиви, архаични и актуелни истовремено, стих карактеристично изломљен, док ритам произилази колико из мелодије језика толико и из природе „догађаја“ око којег се пјесма плете. Атмосфера је често такоређи опипљива, а пјеснички субјект присутан и активан, било да се оглашава тек у космичкој најави свог отјелотворења, у садашњости, или да се оглашава из будућности која у разради мотива, али и историјски, тек предстоји.

Тако у пјесми „Три филозофа“, кругованки која се одвија на угловима равностраног троугла, иако нам „прича“ намеће класичну слику једног догађаја, готово театарске сцене из доба Сократа, на примјер, тон и ритам, атмосфера и хуморни и сатирични дух пјесничког субјекта чини ову пјесму новом, савременом, актуелном и модерном.

Цвјетни врт. Оловно-плави сумрак.

Три филозофа сједе на врховима

замишљеног истостраног троугла.

Скоро сваки Лингваглосин стих је слика, готово опипљива, стварна. То је у овој пјесми очигледно. И управо та животност поетских слика, живост пјесничког исказа, било да је у питању само асоцијација, дескрипција или метафора, једна је од важних одлика његове поезије.

Какобогжели устаје, умотан у бијеле

драперије своје тунике и каже:

„На почетку бјеше ријеч. Ријеч је ствар. Ријеч је ружа.“

Имена у Лингваглосиним пјесмама никада нису случајна. Она су „носиоци радње“, ликови, личности или *fantasmi*, метафорички оживљене особине или филозофско-поетски усмјеривачи емоција и порука, некад мудро некад иронијски одабрани (до)носиоци оног „шта је све писац хтио да каже“. Тако и у поменутој пјесми „Три филозофа“ посебну пажњу скрећу управо имена филозофа: Какобогжели, Емпирије Шести и Метафизик Пети. Имена су често, затим, један од „кључева“ пјесме, посебно када су то имена историјски и географски препознатљива, имена историјских личности, политичара, научника, писаца и других великих умјетника, посебно сликара, попут Тицијана, Кокошке, гдје су они носиоци метафоричких спона које нас читаоце, захваљујући пјесниковом вјештом преплитању, повезују са временом прије, за вријеме и после догађаја или мотива пјевања, и, занимљивим поступком, преводе нас из пасивног читања у скоро активно саучествовање.

Преплитања, саплитања, па и самосаплитања

Лингваглосин поетски језик и начин говора препун је метафора и аналогија, преплитања, а понекад и саплитања, па и самосаплитања. Циљ ове комуникације није само да буде увјерљива већ и узнемирујућа, разбуђујућа, подстицајна у духовном и интелектуалном смислу, са тенденцијом да изазива активну реакцију. То овој поезији даје трајни квалитет духовне природе. Зато је, према ријечима једног италијанског критичара, сусрет са Лингваглосиним дискурсом когнитивно и емотивно искуство

изузетне снаге и комплексности, које је у стању да нам, с једне стране, открије јединственост егзистенције појединца, а с друге да нам улије свијест о коријенима наше заједничке људске природе. Овакви циљеви ове поезије, ако пјесници уопште имају циљеве, подсјећају ме на умјетничке циљеве „Београдске вертикале“ из осамдесетих година двадесетог вијека, чији манифест је представио свестрани умјетник Драгош Калајић, са групом еминентних умјетника, а у којем се каже да „вертикални умјетници модерну умјетност сматрају застарјелом и превазиђеном, умјетношћу која је стварана ради умјетности, игре, оптичких атракција, скандала“, и да „Вертикални умјетници хоће да умјетности врате њену суштинску функцију: она треба да буде средство буђења, развијања и усмјеравања суштинских садржаја човјека ка циљевима који се зову Апсолут, односно Љепота, Доброта, Истина“. Налазимо да и Лингваглоса, попут каквог следбеника „Београдске вертикале“, цијелим својим пјесничким опусом такође настоји да пише поезију која „треба да буде средство буђења, развијања и усмјеравања суштинских садржаја човјека ка циљевима који се зову Апсолут, односно Љепота, Доброта, Истина“.

Први Лингваглосин рад на српском језику објављен је у београдском часопису „Књижевни магазин, број 175-180 / година XV / јануар-јун 2016. године, страна 15-18. Била је то поема „Три урамљена фотограма“, која је нашла своје мјесто у овој књизи. Већ у почетним стиховима ове узбудљиве, сложене и по много чему јединствене дуге пјесме, која је настајала читвих 25 година) назиремо главне карактеристике Лингваглосиног пјевања и поетског дискурса. Пред нама је поезија као фикција, постављена сцена, понављање представе - идеалан амбијент и простор у којем се уживо одвија свеукупно редефинисање тог истог простора и свега у њему у једној новој парадигми, уз преплитање времена и „живота“, док се за ријечима и догађајима одмотавају сјенке ријечи и догађаја. Можда баш у овој поеми може да се

сагледа читав развојни пут Лингваглосиног редефинисање поетског дискурса у служби нове естетске онтологије.

Године тридесете.

Звездано ткиво баца сјенку.

Град од кулиса и позадине које се помјерају
док ликови драме стоје мирно;

позориште лутака,

инфантилно краљевство бајки и духа. Срећа.

Грбави дјечачић са крилима скаче са

расцвјетале јабуке

улази кроз прозор у моју собу и каже:

”каталог бродова је спреман;

међу њима је момак по имену Хомер

који још не познаје прошлост

јер није живио будућност”.

Мој отац је срећан, и моја мајка је срећна,

не знају једно за друго;

по шљунку трга Болоња

трчи дјечак који још не постоји;

мајмун облачи реденгот, лакиране ципеле

и цилиндар; црнокошуљаши врве као црви,

кличу воћи;

Мусолини је објавио рат Енглеској

и ја сам задовољан што не постојим.

Лингваглосин пјеснички субјект служи се дискурсом чија истинитост је, у ствари, основа „нове естетске онтологије“. А нова естетска онтологија је искорак савремене италијанске поезије којој није довољна слаткоћа и мелодичност матерњег језика ни непрекинути континуитет италијанске поетске баштине. То је савремена поезија која је усвојила знања и искуства свјетске и европске поезије, настављајући да их даље преиспитује, *in vivo*, обликујући нова учења о општим и појединачним, фундаменталним и конститутивним одређењима бића и постојања уопште, према сопственим појединачним и колективним стваралачким искуствима. Оваква комплексност и иновативност не могу бити лако и брзо опште прихваћене, али већ јесу високо вредноване, као што је то случај и са поезијом Ђорђе Лингваглосе.

ЈОВАНКА
СТОЈЧИНОВИЋ НИКОЛИЋ

ЈОВАНКА
СТОЈЧИНОВИЋ
НИКОЛИЋ

ЛИРСКА ДУБИНА И МЕТАФИЗИЧКА ОСЈЕЋАЈНОСТ ВРЕМЕНА

(Предраг Бјелошевић: Заједно, Са зидовима,
Удружење књижевника Републике Српске, Бања Лука, 2020)

Читајући четрнаесту књигу поезије Предрага Бјелошевића, "Заједно, Са зидовима", нисам била изненађена што су ми се поетски видици продубили пратећи „наносе времена“ у којем пјесник живи и ствара осликавајући успоне и падове како друштва у цјелини тако и појединца, не губећи из вида „креативну самосвијест“.

Књига је свеобухватна (форма и садржај), мотивски разуђена; састављена је из шест поетских кругова или циклуса: *Идући у сјенку своју одјевен, Визије, стварност, На путу, теби, Вријеме са уточишта, Поновни сусрет, свијест о кући... О пјесми која се понавља у времену.*

Покретачка снага и другачији прелом стиха издвојени су у првом и посљедњем циклусу. Тако у првом циклусу - поетском кругу, сваки стих има двозначност, јер се може читати, онако како је написано (са употребом тачке) на неочекиваном мјесту и без употребе (тачке) ишчитавајући стих као реченицу. Већ у првој пјесми: „Падање, уздизање“, јер само се из пада може уздићи високо, уколико се испоштује однос употребе снаге и осјећајности времена, да би се увидјело право стање човјека: „Падање. Само падање. Уздиже. / Господе. Колико си пута пао. / Да би се тако високо. / Изнад свих и свега. / Уздигао.“ („Падање, уздизање“). Само тако животни импулси имају своју сврху.

Да ли је сан „предворје новог свијета?“, пита се писац уједно нас обавјештавајући да се из сна прелази у срећу. Само, када се послјије свега расани(ш), тј. када схвати(ш) да те чека „тло стварности“, довољна је „искра сниваног искуства“. Проживљеност, снага и трајање скривени су у „огледалу“ самог себе. Мада се уочава разлика између себе извана и себе изнутра, зависи од мјеста - средине у којој се човјек налази. Често је лирски субјекат „разапет“ између патње и погледа који траже одговор већ виђеног. („Огледало у теби“). А шта је огледало унутрашњих освјетљења, до присуство у самом себи. Зато у пјесми „Ићи“ поручује: „Идемо. Заједно. Са зидовима. / Испред себе.“ Зато се писац и „окреће“ метафизичким потребама (разлозима) човјека између подизања и заустављања: „Пред јединственим зидом стати“.

Лирски глас је свјестан себе, као и могућности егзистенцијалног опстанка само ако је у дослуху са Господом, природом и њеним окружењем са свим догађајима који се дешавају унутар тог живота. Све постаје сан, па и живот који је „преко ноћи минуо“. Тако над животну „заводљивост“ смисла, одједном се надвија бесмисао, што пјесник сјајном метафором дочарава у посљедњем стиху пјесме „Смисаоубесмислу“, апострофирајући: „Да. Бесмисао што даље. Као мрак“ Упркос тежњи да је живот у дубини (свијета), или дубоко у души, „у саксији грудног коша“ („О души, пјесме“); Пјесник је свјестан да је

цијели Космос унутар пјесме, што значи да би се ушло у срж (пјесме), потребни су успони, падови, муње, свјетлице, громови..., јер само се тако може „освијетлити“ мрак.

Зато животу истовремено приближава свјетлост и мрак, јер само се тако опстаје и живи. Да није свјетлости ко би нам открио мрак, с ким би се одвијала борба и обрнуто. Свјетлост је често супротстављена мраку. „Свјетлост васељене“ и „мрак сопства“. Но, пјесник дубоко понире у вријеме, у незаобилазне сусрете са: свјетлошћу, мраком, ријечју, Господом, Космосом, спознајом, сном, звијездама, раскршћем, водом, ријекама (често оним које би се налазиле на неком од његових путовања), па би визуелни моменат претакао у ријеч која има вишу димензију од обичне изговорене ријечи, јер њен „творац“ кроз њу шаље различите и многоструке поруке. Она је „темељ“ свим грађевинама, залет до васионе, побједник сопственог мрака. Ријеч има крила и „лети“ изнад свога Творца, обнавља се и продужава у „облутку на сунцу“. Она се појављује у свим временима и даљинама, корача кроз вријеме, „стално угрожена“, увијек у надгорњавању с пјесмом, јер је и сама сушт пјесме, бјелошевићевски избрушена, утемељена у саму себе, израста из себе.

У остала четири циклуса Бјелошевић пише слободним стихом, без интерпункције, изузев неких пјесама, нпр.: „Човјек или пас, на степеницама спознаје“, „Право на говор“ (обје из трећег циклуса), те из четвртог циклуса: „Улица Гримових бајки“, „Пјесма Чортановачка“, „Човјек пахуља, враћа се“.

Метафизичка испољавања се настављају и у сљедећим циклусима („Визије, стварност“ – други циклус). Пјесник је свјестан неминовности промјена с нарастајућим годинама („Године“), али је уочљива блага меланхолија о пролазности живота, питајући се „ко су та дјеца на пољани / што непогрешиво падају / у наше звијезде на снијегу... / или је зјеница ока / испуњена до краја“. Поетска визија није у зачућености пјесниковој, него обрнуто, у усавршености осјећаја за компарацију „Оног“ свијета са садашњим, па и будућим. Потпуно се да закључити да се лично искуство стапа у универзално, па се животна прича стално отвара дјелимично сужавајући видике и допуњавајући унутрашњи са вањским свијетом.

Вријеме је да се све више тањи нит између видљивог и невидљивог, поручује пјесник. „Вријеме и виђено преодијевамо у пјесму / а себе поуздано не видимо“ („Вријеме је“). „Сан нема мјеру“, јер би се позиција оног који сања могла угрозити. Сасвим је јасно зашто аутор „осигурава“ свог јунака, тврдећи: „Знају то и ноћ и човјек и човјек који хрче“, из истоимене пјесме., јер му тако олакшава уточиште, па је за очекивати да ће остати „траг у времену“.

Пјесник, пролазећи кроз „подручје живота“, осврће се на своје дјетињство и очеву кућу („На темељима очинске куће“), у којој у само двадесет девет стихова предочева духовно-душевна начела живљења и излаже пред читаоца као на екранизованом платну низ слика свога времена, па одједном проради чулни осјећај („замирише љута паприка“), чај од шипка и мајчине душице, дим из дотрајалог димњака. Његов пјев се огледа у керамичкој здјели, лупкању жице за мућење јаја, или звук потпетица укућана док играју нијемо коло. Јека се наставља у оглашавању фазана излеженог у ситу, или са телефонске жице одакле се оглашава јато чешљугара. Отуда и синтеза чулног са дескриптивно-симболичким фигурама.

Упечатљиве су слике када се пјесник обраћа природи, и не само њој, него и истовременим промјенама природе и људи, спајајући прошло са будућим временом и њиховој „међусобној условљености“ („Чекање“).

„Пјевање са лудог камена“ је силазак у дубину, у мијене времена, одакле пјесма одлази у висине и предаје се васељени, „као могућност чистије свјетлости“. У висинама су мање осцилације, и сигурније егзистенцијално схватање. Снага стваралаштва на дугом животном путу није ништа друго до „потрага за собом“. Носимо све и узимамо што нам је дато: од златне рибице па до шишмиша и паунице, или „голубова писмоноша“. Наравно, на путу су препреке у служби опомена на поштовање унутрашње и вањске усаглашености.

Бјелошевић је у непрестаној тежњи да у овој чудесној временској епохи освијетли лик човјека у свим његовим димензијама и временима, и да му непрестано поставља „темељна“ питања: „Како сопственим путем корачати гордо / задовољан и срећан што јесте / и што му и други кажу да је човјек“,

трудећи се да повеже тренутак наспрам свијести која чини вишеслојну вертикалу, рекла бих на планетарном нивоу.

„Човјек из дана у дан видно напредује. / Сваки дан је све више око њега припитомљених. / Животиња. А мање људи.“ („Човјек или пас, на степеницама спознаје“). Човјек са својим размишљањима је у центру пажње. Тако Андрић, у „Знаковима поред пута“, („Просвета“, Београд, 1978, стр 65), каже: Колумбо прича да је приликом открића Кубе видео биљку памука и на њој стално у исто време једне чахуре које тек дозревају, друге које су већ дозреле и отворене, и треће које су тек у цвету. Таква биљка требало би да буде човек“.

Неки одговори дати су чак и у наслову пјесама, као што су: „Човјек који нас окупља“, „Човјек лијепих манира“. У првом плану је, како већ напоменућу човјек и вријеме, „вријеме и човјек у њему“, али дубоко испод тога, крију се бол и забринутост, који нису појединачни, него свеопшти. С тим у вези упитан је и људски опстанак на Планети. И сами смо судионици и учесници времена данашњег, свјесни да нема „обећане земље“, али има „прошлост која траје“. Нема преображаја ако се стално писац пита: „Са ким разговара тај срамежљиви човјек / који не може да отрпи наш поглед / упућен му посве случајно у пролазу / препознавши у његовој појави блиједу / слику нас самих из неког минулог времена“. Зато је често предмет пјевања симбол простора. („Врата“). Пјесник опомиње: „Не улази на врата / на која за собом кад уђеш / не уђе и свјетлост дана“ („Врата“). То нису обична врата на кући, него животна врата; врата душе, простора и времена.

Пјесник је стално у дијалогу, без обзира што се на први поглед не чини тако; Из сваке пјесме проговара поезија из свог дубоког искушења, које је не оставља равнодушном. Поезија која пјесми додаје нову енергију. Зидови су увијек у неком од нас, около нас, па и када је у питању егзистенцијално искуство. Зидовима су приписана људска својства, чак и када је у питању „игра свјетлости у зјеницама“. Да ли судбине вежу зидове и људе?

Зид је у улози носивости поетске ријечи унутар пјесме, која није одвојена од свог субјекта; само тако могу о(п)стати у пјесми. Зато у пјесми чине вишеслојни везивни

материјал, који држи на окупу „пренапрегнуто васељенско звјездано платно“ и „толико жуђено право на говор“ („Право на говор“).

„Само камен стоји између нас и ноћи“, како рече пјесник у пјесми „Гледам ноћ како долази“. Нико није створен да живи само због себе. Тако и поезија служи вишим циљевима, заокупљајући „средишњи ток“ Бјелошевићеве поезије, ослањајући се на добро познату мотивску преокупацију: Човјек и његов животни аспект. Увијек је ноћ долазила „из даљина“ или из нас самих. Побједник над тамом бива, ако се пјесник потруди да пупчану врпцу пјесме повеже са „родиљом дана“. Дан је преобучен у свјетлост; он се из ноћне мркљине претвара у освит, сањајући најљепше снове „о сутрашњем дану / без имало мрака / у људима“ („Молим мрак“), јер мрак који настане смјеном дана и ноћи, тако и не стане, али Онај у људима који се настани, јест са далеко мањим видокругом и густим наслагама таме, која тешко може да се „освијетли“. Отуда и пјесниково обраћање ријечима: „Молим мрак“, али га у пјесми „Мрак, пријесто“ назива старцем, чиме му не оставља животну стабилност. Мрак се „тиска око стола“, долазећи „одозго“ заузима „доње области“, да би се одатле вратио поново у висине: „Чист мрак опсједа пријесто“ („Мрак, пријесто“).

У четвртном циклусу – Поетском кругу, насловљеном („Вријеме, Са уточишта“) пјесник нас пјесмом „У Светом храму“ уводи у вријеме, како и сам у поднаслову каже: „Након педесет година комунизма“. Оличена је неутежива жеђ за обновом, за суочењем „с оним од прије“ „с овим од данас“. Недовољне су ријечи да би се човјек „укрцао“ у посљедњу могућност разрешења што је годинама тињало без снаге да се пробуди.

Ипак, те хиљаду деветсто деведесет четврте, буђење није изостало; свако је из своје љуштуре и давно остављене личинке, могао на пут освјешћења: „Свјетлост божанска сад бди над нама / нисмо ми никоговићи ил било који / вјера у нама као у Светом храму постоји („У Светом храму“). У истом циклусу придружене су пјесме, редослиједом којим су настајале, дакле од 1994 - 2019, што је и сам аутор записао у фусноти испод сваке пјесме. Ту су пјесме: „Звијезда Гомионице“ (настала након егзодуса крајишких Срба из Хрватске), за коју је пјесник нашао

инспирацију управо у манастиру, вјерујући спасењу и моћи Богородице „да се поврате и дух узнесу / упркос звијерима и удесу“. Ваља напоменути да је у манастиру Гомионица, службовао отац П. Кочића, отац Герасим, који је ту и сахрањен. Стога, у контексту ове пјесме писац види „зао час“ „Са планине и испод планине“, враћајући нас бар мисаоно у Кочићево вријеме.

Пјесма „Ода Сићеву“ (мјесто које је незаобилазно кретањем Јужном пругом), богато историјом и наслеђем, притом, већ више година па и деценија у Сићеву се одржавају Међународна књижевна и Ликовна колонија за које је Сићевачка клисура веома инспиративна и посебна, присјетимо ли се само да је давне, 1905. године, чувена сликарка, Надежда Петровић, основала Прву ликовну колонију.

На свом пропутовању, Бјелошевић пише: „Сићево – осјећај жеравице... Заштићено клисуром и даљином... / Сићево – Будилник за успомене од Бање Луке до Софије...“ („Ода Сићеву“). „У Сићево треба отићи – поклонити се духу Надежде Петровић / и Рту Добре воље оивиченом бескрајем – Бранка Миљковића“. Ову пјесму „Ода Сићеву“ можемо слободно назвати и малим есејем, јер пјесник нас проводи кроз вријеме и све његове ћуди и љепоте, некада и сада, не заборављајући да су историјске чињенице дубоки разлози одвајкада да се тај пут не заобиђе, иако је кањон Сићевачке клисуре доста опасан... Али како заобићи манастир „Ваведења Пресвете Богородице“ Сићево, за који се претпоставља да је подигнут у тринаестом вијеку. У пјесми – есеју много тога је забиљежено о Нишавском округу. „Сусрет времена са временом“ се наставља, па пјесник у истоименој пјесми, која је написана 2004. године у Москви, нас подсећа на обновљени споменик – Храм Христа Спаситеља, вјерујући да се „сад љепши чини и већи“.

Имајући у виду да је Бјелошевић, можда и најљепши дио свог радног живота посветио Дјечијем позоришту Републике Српске у Бањој Луци, не чуди нас што је у пјесми „Улица Гримових бајки“, осјетио посебно „пјесничко“ мјесто, видјевши улицу помијашану буком Одре, пуну малих „буцмастих“ лутака „са главама од бундеве“ или „носевима од патлицана“ или „клипова кукуруза“. Пјесма је слојевитог

значења које се надограђује „ломљеним стихом“ – употребом интерпункције (тачка) и оживљеним „субјективним сликама“ „Калдрмисане улице Гримових бајки. Која тјера на опрез. / Приликом кретања. А мами. Да се њоме корача до краја пута. / Отворених уста. Са жељом. Да се уђе. / У неки од њених домова. И попије са луткама“ („Улица Гримових бајки“).

Обнављање свијета вода чини се добро усаглашеним са познатом изреком: „Све тече, све се мијења“, јер „милионе година људског живота у свијести / испрала је вода а све чини се као да је почело јуче“. Да ли су то воде Дунава („Пјесма Чортановачка“), Иртиша („Док Иртиш једнако тече“), Јенисеја или Неретве у пјесми „Жега“?

Неке своје поруке, а посебно када се ради о „издвојености из општег“, пјесник нам саопштава у сонетској форми. Као што је сонет надживио вријеме, тако ће и ове пјесме писане сонетском формом, у којима властито пјесничко искуство обликује проживљено („Небо има очи“, „Лутке“, „Човјек пахуља, враћа се“, „Звијезда Гомионице“ и „Драган Колунџија“). Хладно сибирско вријеме по којем је Сибир познат диљем свијета, пјесник доживљава као „вријеме бијелог раја“. Иако је Сибир прекривен ледом, од кога се и „свјетлост смрзава, огањ из ока ће потпуно смирујуће и „утопљено“ дјеловати на околину.

Пјесник, као да у себи осјећа важност припадања „мајци сибирској“ и тражи опрост за неко вријеме прошло, кад је Сибир био локација за затворе, логоре и прогонство. Помињући ријеку не само да наговјештава живот, него и његову одрживост. Ријека Јенисеј (коју у пјесми „Човјек пахуља, враћа се“ непомиње именом), али вјерујем да се о њој ради, дијели Сибир на два дијела, а пјесник јој приписује универзалну вриједност, којој се придружују брезе, па се кроз цијелу пјесму („Људима са бијелим брезовим душама“), смјењују слике тамно – свијетло: „Брезе брезе свуда уоколо до неба крхке брезе / бијеле брезе златне брезе брезе брезе / између њих таман пут таман пут таман пут...“ Све је подређено брезама: Шума, градови, гробља, „брезови људи“, и „људи брезе“, чак је и логор Гулаг од брезових дасака, а брезе су бијеле „као душа Сибира“.

У четвртном циклусу – пјесничком кругу, насловљаном „Вријеме са уточишта“, Бјелошевић нас испод сваке пјесме обавјештава о времену и мјесту њеног настанка, почевши од Котора (1994) до Томска (Сибир 2014) и Ефеса (2015), те Софије (2019); да се уочити путописни загрљај пјесника са мјестима у којима је боравио: (Котор, Бања Лука, Москва, Франкфурт на Одри, Чортановци, Омск, Абакан, Томск, Ефес, Софија...).

Понекад се учини да одјек из његових пјесама, писаних у овом времену, одјекне у другом, прошлом времену.: „Корачамо прошлости наше будућности“ („Ефес је мртав – Ефес је жив“), па пјесник схвата да је „мрак најсигурније мјесто за живот“. Ефес је антички град у Турској, гдје су некада хришћани били већинско становништво, а данас је значајна туристичка атракција. Отуда и пјесник, рецитијући своју пјесму: „Човјек и вријеме“ на сцени великог театра поручује: „Господе мене овдје сви разумију / и гмизавци и птице и дивље звијери / мени се Господе не иде из овог вјечног Града / из ове за људе и за богове, небеске говорнице“ („Ефес је мртав – Ефес је жив“).

У датим моментима, као у пјесми: „Пјесма о искуству умирања“, када се пјесник П. Бјелошевић, прије двије деценије, борио за живот, сам се опирао крајњем исходу живота (смрти), осјећајући да га за живот веже иста судбина или „слабост“ као и писце, од којих спомиње Марина Сорескуа, који је написао своју посљедњу пјесму болујући и видјевши нит паучине како виси, узвикнуо је: „Љестве за небо“, а и „Гогољ осјећајући скору смрт / молио Господа да му пошаље љестве“. Тако је и пјесникова борба са емболијом, приближавајући га размишљању о судбинама писаца које већ поменух, постала покретач позитивне енергије у борби за живот. Бјелошевић нам у својим пјесмама потврђује да се управо кроз пјесму може изразити не само бол, живот, смрт, него и љубав („Ода Граду“).

Пети циклус – поетски круг насловљен: „Поновни сусрет, свијестокући“, карактеришу пјесме посветнице: Петру Кочићу, Збигњеву Херберту, Алекси Шантићу, Лази Костићу, Борхесу, В. Попи, Д. Албахарију, Драгану Колунџији, Н. Гузијану и Славчу Маленову. У овом циклусу осјети се симболичка

наглашеност и ауторово сјећање на догађаје из прошлог времена који су остали дубоко урезани у пјесникову свијест. За младог писца упознавање Херберта посредством кратке и упечатљиве пјесме „Театар“ је обликовало и усмјерило пишчеву мисао: „Можда се у звучном контрапункту / имена и презимена и скрива кључ склада / танана поетска линија између ироније и похвале“ („Збигњев а Херберт“).

Садашње вријеме кроз слике свјетло – тама премјешта у будућност, али свјетлост није нестала, него је тек негдје на тренутак заборављена. И ноћ кроз коју хучи ријека Неретва, само је „везивно“ ткиво између дана и ноћи. Послије ноћи долази „чекано јутро новог дана“ („Ишчекујући јутро“). Бјелошевић истински из пјесме исијава посебан однос игре „свјетла и сјенки“. У пјесми „Скривача“, посвећеној Васки Попи, позива га да изиђе „из своје свјетлосне сјенке“. Посебност успостављања пјесничких слика читаоцу омогућава да уђе у пјесму и бар на тренутак осјети „муње бљесак“, „стихове на уснама“, и „сушт поезије“. Или у пјесми „Опис смрти“, названој по истоименом роману Давида Албахарија, коме је и посвећена, Бјелошевић не напушта досадашњу тематику, али „вријеме успомена блиста“. Смисао и трајање живота је у ријеци (Дунав), која тече, носећи „лелујаве ликове“ и „небеске осмијехе“. Суочавамо се са сликом живота из живота. Живот је поред ријеке, заједно са њом тече кроз простор и вријеме: „Пси њуше моје ноге / вријеме је за пут / обалом“ („Опис смрти“). Међусобна зависност је дата у свијести и смислености „како ни дно не би изгледало тако мрачно. Пјесма посвећена Д. Колунџији писана је у сонетској форми. Колунџија нас је напустио јуна 2020. погођен вирусом корона, али је „Затвореник у ружи“ и дијете Козаре, остао негдје да се опет појави у јутарњој сунчевој зраци или љусци ораховој.

Као свјетло исходиште српске књижевности метафоричним насловом „Иде облак“ Бјелошевић није заборавио Ђуру Дамјановића: „Иде облак – путевима господњим... Иде иде облак планином, рекла бих „С маглом у рукама“ и сновима звјездаим, док С. Тонтић копа гроб „на свету црну недјељу / за цвијет један незнани / са груди мајке отргнут“ („Црна је мати недјеља“). Бјелошевић се посебно осврнуо на симболизацију времена која није нимало

оставила свијетао траг у пјеснику о коме је ријеч, јер се све одвијало у „узбудљивом“ и животном опасном простору, који асоцијативно описује, уводећи неке нове ријечи са којима се у овој књизи пјесама до сада нисмо сусретали, нпр.: снајпери, црна недјеља, праћка, „глинени ров на Мојмилу“, „Јуришићева Грбавица“...

Последњи циклус у књизи насловљен „О пјесми која се понавља у времену“, заузима посебно мјесто и кореспондира са првим циклусом: писан је у истој форми („ломљеним стихом“), и састоји се само од једне пјесме истог наслова као и циклус.

Шта је то заправо „пјесма која се понавља у времену“? Да ли бисмо је могли назвати „архивом сјећања“? Да ли се животна путања човјека понавља из вијека у вијек, као „митско памћење“? Лирски глас, бар у наслути, ослобађа се душевних рана не спуштајући сјекиру без замаха, ослобађајући се унутрашње дилеме, молећи Бога да му не да снагу, да почини другом зло. Често је изоштрена моћ перцепције и виђење ојачања животних догађаја или пак надања: „Упознао

сам звијезду тишине. Боже. Спаси ме. / ...Мртав сам само у дубини пјесме – мора. Осјећам. / Наталожио се стих бијела ајкула. Који је давно прије мене. / Из освете. Према двосмисленим ријечима. Прогутао поезију“. („О пјесми која се понавља у времену“). Какво сјајно поређење стиха са бијелом ајкулом. Снага стиха је распрострањена диљем свијета, баш као и велика бијела ајкула у свим океанима. То довољно говори о духовном пространству ријечи, али је лирски субјекат понекада у страху да се ријечи од „силног таласања“ не разбију „о подводно стијење“.

Ишчитавајући, усуђујем се да кажем, антологијску књигу пјесма „Заједно, Са зидовима“ Предрага Бјелошевића, просто је немогуће не ухватити се за кормило пјесме и обилазити свијет, баш као и сам пјесник што га истражује сагледавајући минуло вријеме, поредећи га са садашњим. Тако долази до спознаје колико су снажне и подударне једнакости међу људима изазване животним сличностима, откривајући у њима метафизичко од појединачног до општег, успостављајући размјену унутрашњег и вањског свијета.

ОГЊЕН ТОДОРОВИЋ

ОГЊЕН ТОДОРОВИЋ | ТУГОВАНКА И ДИВЉА ТРЕШЊА

(Слободан Јовић: Страх од савршенства,
Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”,
едиција Повеља, 2018, број страна: 73)

Сваки текст представља ткање које има ону основну нит за спајање и та нит не дозвољава да се речи размину, да се послужимо стихом Рајка Петрова Нога. Код Слободана Јовића основна поетичка нит повезује свјетове онако како то хришћанство сугерише, дајући притом свему неку индивидуалну ноту и оригиналност, што овог пјесника разликује од других не одвајајући га од српског пјесничког корпуса, а постављајући га на самостално и уочљиво мјесто. Ми смо ту речену нит разложили на два мотива и посебно истакли у наслову приказа дубоко увјерени да ваљано осликавају пјеснички глас који провијава у збирци.

О страху у Страх од савршенства експлицитно је наведен пјесников *credo* једне анксиозности у двије пјесме – Именовање страха и Страх од савршенства. Ту Јовић не оставља недоумице при тумачењу избора наслова. Он дословно набраја узрочнике својих страхова. Ти узрочници нису сами по себи мјера и укупност него су тек метафорички рукавци у којима се пјесничка порука разлаже до свеопште поруке, а ту поруку слутимо у свакој пјесми и у сваком стиху. Збирка Страх од савршенства цјеловито је дјело, чврсто увезано и треба га тако читати. Та мисао о јединствености грађе нам даје за право да се одредимо за ова два путоказа и да инсистирамо на њима – тугованка као именовање основног тона пјевања и дивља трешња као именовање суштинског мотива. О чему се ту заправо ради?

На читаоцу је да препозна призив ламентирања у сваком стиху, а ми сматрамо да је то очигледно колико разуму који перципира прочитано, толико и човјековој осјећајности која бива пренесена у неки посебно меланхоличан штимунг. Дакле, тугованка је само именовање неизбежног, што ће примијетити сваки читалац, и као такву је не треба посебно разлагати. Ипак, ако бисмо жељели да конкретизујемо тај изабрани појам, пјесник ће нам дати и очигледан каталог свог ламентационог мана. У пјесми Постарај се препознајемо Јовићев пјеснички манир да све буде јасно и његову потребу да се објасни свијету и читалаштву. По њему се треба постарати, на примјер,

„Да поменеш оне
од којих би
множина окренула главу.
Помени Циганчића
што ти је тражио да му купиш шећерну вуну,
не могавши да именује жељу,
већ је само упирао прстом
ка мјесту гдје се продавала” (Јовић 2018: 42).

И цијела пјесма је у том тону – на трагу Десанкиних помиловања Јовић описује свијет који га окружује и у тим описима читалац проналази путоказ властите туге и мапу властитих „окретања главе”. Иоле сензибилан читалац не може остати имун на ту врсту сугестивности и сходно томе ће последице читања осјетити у себи неке праменове меланхолије у којима се огледа нека дубља

истина човјечанског. С друге стране, код Јовића човјечанска истина није сама по себи довољна па он завирује још дубље, тражећи наду којом ће своје стихове оправдати и објаснити. Тако долазимо до мотива дивље трешње, који је директно преузет из пјесме Бојиште (20 година послје):

„Из јаме
Коју је начинила експлозија
Израста дивља трешња” (Јовић 2018: 29).

Описујући заборав који покрива бојиште пјесник ствара слику дивље трешње која и по љепоти и по плодовима надраста и оплеменеује јаму од експлозије (свакако симбола човјекове деструкције). У тој израслој дивљој трешњи јесте нада једног опоравка и она јесте симбол васкрсења у малом, али и симбол живости и умјетности у крајњем случају. Трешњу као мотив пјесник обрађује и у пјесми Трешња која у збирци слиједи касније.

„Са наше
стогодишње трешње
отцијепила се грана.

Ипак на њој
укусни плодови
дозријевају.

једући их, осјећам се
као младунче које
мртва мајка доји” (Јовић 2018: 38).

Дивља трешња оплеменеује јаму и рађа се из смрти, али, с друге стране, трешња својом смрћу даје плодове. Не треба посебно напомињати сличности између хришћанске догме и Јовићевих слика, али треба сугерисати да то и јесте у самом средишту његове поезије и да се у свим сликама Јовићевог пјевања наслућује та врста свјетлости иза туге, непојамне свјетлости која се да наслутити из, на први поглед, трагичних призора.

Тужан је пјесник чија свијест сублимира наше бивствовање овдје. Његова туга опија сваким стихом и читаоца осваја љепота те туге, али пјесник се не заборавља у њој, он ипак свједочи повратак и постојање и Повратак и Постојање. У том духу треба покушати прочитати пјесму Ждралови.

„Крајем сваког новембра
напуштају нас ждралови
распоређени у облику стријеле.

Траг што га остављају,
траг је сказаљке која показује
до када ће трајати зима.

Задивљује упорност њихова,
јер ће се вратити опет;
иако, чини се, не постајемо бољи” (Јовић 2018: 62).

Чији се то повратак мјери нашим добром и
колико траје наша зима?

РАНКО ПАВЛОВИЋ

РАНКО ПАВЛОВИЋ | СВЕ ШТО ВОЛЕ ДЈЕЦА

(Јелена Глишић: *Кад ја лупим шаком о сто, „Арт сцена“*, Бања Лука, 2020)

Својом трећом збирком пјесама *Кад ја лупим шаком о сто* (прије тога објавила је *Моја прва дјечија књига* и *Вјетрић несташко*) пјесникиња из Бањалуке, Јелена Глишић, учврстила је своје запажено мјесто у савременој српској поезији за најмлађе. Слиједи ону змајевску линију која његује ведрину, веселост, хумор и ненаметљиву поуку и поруку, у мотивско-тематском погледу је савремена, блиска сензибилитету данашњег дјетета и не трпи ничије утицаје. Дубоко понире у дјечју душу, пише за све узрасте, труди се и успијева у томе да њене пјесме подједнако буду интересантне и дјеци и старијима, што пружа могућност да их дјечаци и дјевојчице читају заједно с мамама, бакама, татама и декама, што опет доприноси зближавању породице у овом времену трке за послом и материјалним добрима и опште отуђености.

Има у овој збирци свега што воле дјеца. И много тога је речено на нов начин, из другачије перспективе од оне на коју је млади читалац навикао. Тако, на примјер, док у пјесмама о прољећу углавном наилазимо на идиличне слике које нуди ово годишње доба, код Глишићеве се оно шчиња, двоуми, и хоће и неће да својим доласком обрадује цвјетове који би да отворе своје латице, пчеле које би да скупљају полен, ласте које би што прије с јута на сјевер, у свој завичај. Свуда око нас су чуда, лијево – десно, горе – доље, овдје – ондје, и немају никакве друге обавезе него да буду чудна. Неким чудом је и једна Бабарога одлучила да не буде више строга,

/ да не буде више тмурна, / ни страшна ни некултурна, него хоће да постане права дама, бака која више неће плашити дјецу него ће их вољети. Да би у томе успјела, пјесникиња јој помаже, доводи јој стилисту, фризера, зубара, кројачицу, набавља разне креме, и пред дјецом... *Сад је једна права бака / с пуном корпом медањака!* Или, тај страшни мрак што се завлачи свуда, чак се пење и на врх бандере, лако могу да га побиједе сијалица или обична свијећа, али и дјечија машта, чиме пјесникиња охрабрује малишане да без страха дочекају оно што слиједи: *А када се / јутро јави, / он од муке / сав полави...* Ни овдје нам, дакле, не доноси идиличну слику јутра, не осликава небо плаветнилом, пејзаже руменилом првих јутарњих зрака, искре у капљицама росе, него само каже да кад сване мрак поплави, а млади читалац ће у том једноставном колорисању препознати или сам у мислима створити раскош јутарњих боја.

Из готово свих пјесама врца хумор, здрав, љековит, примјерен узрасту читалаца којима су пјесме намијењене. Тако се у пјесми „Госпође мачке“ окупи пет кућних љубимица које су уживале сву удобност и одлуче да им је доста тог „господског“ живота, хоће и оне да крену у лов на миша (можда баш оног који је у једној пјесми академик и зауставља падање кише да би могао да спава). Али, авај, не знају како изгледа миш, како се лови, гдје се скрива, није ли можда опасан, па се на крају врате својој кућној удобности. Баш као и у дјечјој машти, пјесникињин слон негдје у џунгли

има атеље и слика (*Највише волио боју је златну, / а од свих техника уље на платну*). Животиње су омиљена тема Ј. Глишић. О њима обично пише стиховану причу, пуну хуморних сцена, што дјеца посебно воле, па ће им се сигурно свидјети и пјесма у којој се мајмун Ристо и дјечак Лука, у зоолошком врту на Калемегдану, такмиче у извођењу мајмунлука. Жути мрави пишу мравоједу и пријете да ће се осветити ако их и даље буде јео, док један дјечак, гледајући црно-бијелу зебру, поставља мноштво питања: може ли она да се зацрвени, зашто не позелени кад једе зелену траву, зашто није смеђа кад личи на коња? Зебра се чуди тим питањима, јер сматра да свако зна да је зебра само зебраста, а тај „неотесанко“ њеним изгледом моћи ће да се бави само кад се ошиша.

Јелена Глишић пјесмама уводи дјецу у игру ријечима. Многи ће пожељети да и они сроче пјесмицу, рецимо, попут оне у којој је једној патки кока мрска па је назива правом гуском, а она, да би показала ко је и шта је, спремна је да се такмичи у пливачким вјештинама. Кад би се нашао такав јунак да крокодилу извади зуб, јунак мочвара би лио такве сузе да би и слон морао да носи кишобран.

У збирци *Кад ја лупим шаком о сто* наилазимо на упечатљиве слике, нарочито у описима природе, али оне, како потврђује пјесма „Испод плавог свода“, никада нису саме себи сврха. Тако се све жути, зелени, плави, црвени, модри и злати, све буја, отвара пуполке, листа, цвјета, све сија и блиста, да би пчеле скупљале мед, лептирови безбрижно летјели над тим шаренилом, ласте се радовле. Да би се „запослила“ готово сва читаочева чула, нарочито вида и слуха, да би се и срце разиграло над призором љепоте, у пјесми је све продисало, пропјевало, устрептало, чује се пријатна хука, жубор воде, у тој ведрини сва срца затрепере, па: *Све се смије / и све расте, / Земљу боју! / Сваки дан се / срећан рађа, / сваки срећан / што постоји!*

Ведрина из природе, доносећи позитивну атмосферу, пресељава се у породицу у којој је дијете, у овим пјесмама, увијек централни лик. У трајању је увијек све исто, само дјеца расту и све окрећу наопако. Овај мотив није непознат у поезији за дјецу, али Ј. Глишић га исписује на нов начин:

*Расту брзо, ко из воде,
жељни игре и слободе,
час се пруже, час се скупе,
па главом о небо лупе,
руке шире, оком сјаје,
и не броје загрљаје!*

Лијепо је, каже пјесникиња, бити дјевојчица која расте, али је можда љепше бити птица, само – питање је која? И ту се опет разгранаво занимљива и духовита прича која дјецу поново води у животињско и биљно царство, и у размишљање – која птица бити, на којој тачки земаљске кугле живјети? И, ево одговора: нека птица буде птица – / ја остајем дјевојчица! Шта бива с онима који се плаше вађења зуба, мрака, тавана? Дјелимичан одговор може се наћи у пјесми која је посудила наслов цијелој збирци:

*Кад ја лупим шаком о сто...
Деси се једно ништа, у ствари,
за лупање моје нико не мари,
зато са стола прашину бришем,
понекад цртам, често пишем,
још чешиће питам, не могу крити,
шта ће за ручак на столу бити!*

У овој збирци наилазимо и на сасвим нове теме о којима до сада ниједан пјесник није пјевао, што потврђује пјесма о пети. Док пјевају о очима, коси, уснама, прстима, погледима, уздасима, пјесници заборављају пету, осим ако неће да истакну нечије залагање да нешто повуче из петних жила. Јелена Глишић, ето, посвећује пјесму овом врло важном а заборављеном дијелу људског тијела.

Поезију Ј. Глишић карактеришу ритмичност и музикалност, нарочито у брзалицама, набрајалицима и уопште пјесмама кратког стиха. Наилазимо и на врло успјелу већ споменути игру ријечима, као у пјесми „Свако тјера нешто своје“ у којој се лажан зове лажни Лажнивоје, добар добри Добривоје, ружан ружни Ружнивоје, миран мирни Мирнивоје, чудан чудни Чуднивоје, будан будни Буднивоје, сраман срамни Срамнивоје, жустар жустри Жустривоје, слатак слатки Слаткивоје, њежан њежни Њежнивоје, жедан жедни Жеднивоје, тмуран тмурни Тмурнивоје, срећан срећни Срећнивоје, јадан јадни Јаднивоје, скроман скромни Скромнивоје... У пјесми о мишу и киши – да

наведемо још само тај примјер – напосто одзвањају, пласкају и траскају ријечи КАП, ШЉАП, ПЉАС, ТРАС.

Комплетном доживљају ове пјесничке збирке доприносе и врло успјеле илустрације Косте Миловановића, који врло добро зна да ликовно обогаћење књиге није пуко приказивање онога о чему се пише, него надограђивање онога што нам пјесник доноси.

Доброта којом су испуњене пјесме збирке *Кад ја лупим шаком о сто* Јелене Глишић шири се и на читаоца, што је само потврда да је пред нама пјесникиња на коју и антологичари поезије за дјецу, као и приређивачи читанки и других основношколских уџбеника, треба озбиљно да рачунају.

ЉИЉАНА ЛУКИЋ

ЉИЉАНА ЛУКИЋ | СЕНТИМЕНТАЛНИ ВРЕМЕПЛОВ

(Ранко Прерадовић: Моји саговорници, АРТ ПРИНТ, Бања Лука, 2020)

Вријеме пролази неумитно и односи са собом и добро и зло. Писци настоје да оставе свој траг у времену, али колико ће њих у томе успјети?! И да ли ће тај суд времена бити праведан? Много је више зла него добра а „ништење траје од памтивијека”. Треба сачувати макар сјећања на неке величине, на неке пријатеље писце, на неке познанике а то је учинио Ранко Прерадовић у својој књизи *Моји саговорници*.

Објавивши двадесетак збирки поезије, која је превођена на петнаестак језика, па чак и изабрана дјела у четири књиге, Ранко Прерадовић (1944) је познат и као новинар и уредник листова и часописа, те је, захваљујући свему томе, стекао велики број познаника, а и пријатеља међу писцима, које је интервјуисао, остављајући тако свједочанство о њиховим животним и књижевним преокупацијама.

У књизи *Моји саговорници* Прерадовић је прикупио интервјуе са 59 писаца, афористичара и других и за ово издање књиге издвојио само дијелове тих интервјуа који су по нечему карактеристични и упечатљиви.

Међу Прерадовићевим саговорницима нашле су се и такве књижевне величине прошлости као: Меша Селимовић, Бранко Ђопић, Десанка Максимовић, али и писци данашњег времена као Матија Бећковић, Драган Колунџија, Рајко Петров Ного, Коља Мићевић, Милован Витезовић, Љубивоје Ршумовић, Ранко Павловић, Ранко

Рисојевић, Ненад Грујичић, Милан Ненадић, Боро Капетановић и др. Прерадовић је уврстио у ову књигу и Петера Хандкеа, Ју Луана, Николу Станескуа, Ђакома Скотија, као и низ других савремених писаца.

Разговори у овој књизи вођени су у времену од 1963. до 2017. године и док је најстарији књижевник заступљен у овој књизи Десанка Максимовић, рођена двије године прије истека XIX вијека, најмлађи књижевник је Горан Дакић, рођен 1894. године.

Ранко Прерадовић је објавио у овој књизи дијелове интервјуа које је водио, али навођењем листа или часописа, у коме је то објављено, пружио је могућност читаоцу да, ако га то занима, може прочитати и интегрални текст. Тако се наводе имена из периодике: „Глас”, „Младост”, „Путеви”, „Свијет”, „Одјек”, „Ослобођење”, „Борба”, „Недјељни глас”, „Нови печат”, „Пулс Гласа Српске”, „Змијање”, „Отаџбина”, „Крајишке новине”, „Књижевна реч”, „Свијет”, „Српско Ослобођење”, „Независне новине”, „Фокус”, „Екстра”, „Прес”, од којих су неке новине или часопис наведени више пута, а неки текстови су остали необјављени.

Приређивач књиге је Милан Ракуљ који је написао Уводничке напомене под насловом: „Деда, човјек ‘изнутра’, свједок и саучесник”. Ракуљ је писао ове Напомене из срца и душе, везан за ово Прерадовићево „књижевно замјешатељство” и писце који су у окосници

дјела, као у сопственим медаљонима. Трагач за особеним књижевним изразом, али и страстан новинар, који је у педесетогодишњој књижевној каријери интервјуисао многе књижевне (и ине) величине и то, како пише Ракуљ, „очи у очи”, донио је читаоцима не само дијелове интима и погледа на свијет књижевних величина, него и арому времена у коме су ти разговори настајали. А прилика за те разговоре било је много од разних књижевних манифестација, „од Козаре преко Струге”, али и оних посебно договараних и припреманих.

Ракуљ је истакао да је амбијент у коме су се дешавали ти сусрети и интервјуи „пјеснички и пријатан”, да одише искреношћу, лаганијом конверзацијом, па и понеком анегдотом, а да неки од ових саговорника „имају локални, неки регионални, а неки, као што је актуелни добитник Нобелове награде за књижевност Петар Хандке и глобални значај”. Ракуљ истиче да ће се ова Прерадовићева књига читати „у даху” и зажалио је што нам је писац то дао „тек на кашичицу”.

На крају књиге огласио се и Ранко Прерадовић истакавши да је током свог рада у новинарству водио разговоре са више од 500 умјетника, „првенствено књижевника, а међу њима највише пјесника, док су ту били и остали, рецимо сликари, музичари, глумци, режисери, композитори и други” те се тако окуражио да направи „праву, малу мисаону шареницу свега и свачега”.

Између овог, рекли бисмо, увода и закључка наведени су инсерти из интервјуа које је Прерадовић водио. Поводом романа *Дервиш и смрт* огласио се најприје Меша Селимовић, износећи нека своја мишљења о књижевној критици. Његове су ријечи: „Књижевна критика и те како је битна писцима, а посебно књигама: она дневноинформативна, која не анализира суштину дјела, најчитанија је, док је часописна и критика у ревијама и новинама за културу нешто озбиљнија, али не и коначна”. Селимовић није за ону критику која се пише зарад књижевне историје и која је најмоћнија, али је и најмање битна књижевнику и књизи. Овај писац је задовољан реакцијом обичних читалаца и мисли да ће његов роман, који се уздигао „понад локализма, постигавши неку врсту универзума” имати трајну вриједност.

Десанка Максимовић говорила је о свом „трпком” животном путу. Занимљиво је да је истакла како је већ у младости знала свој циљ, што треба да буде идеја водиља свим онима који желе да постигну нешто у животу. Указала је да је „гласала” за родољубиву лирику, саосјећајући с болом свог народа. И она је један од оних писаца који сматрају да је умјетник одраз свог времена.

Јуре Каштелан указао је на значајне догађаје који су се дешавали у друштву те је то била „неисцрпна руда” за његово стваралаштво, а Бранко Ћопић на велику везаност њега и његовог завичаја, те је истакао улогу Грмеча и Бихаћа који су оставили „најдубљи утисак” на њега. За завичај, тј. Козару, много је везан и Младен Ољача а Блаже Конески се подсетио на своје друговање са Скендером Куленовићем. Душан Костић је истакао да је литераризовао многе своје ратне доживљаје а Дервиш Сушић је указао на своје одушевљење што је добитник Награде „Скендер Куленовић”, названој по писцу с којим је друговао. Драган Колунџија је говорио о својој поезији с тематиком из народноослободилачке борбе.

Прерадовић је интервјуисао Матију Бећковића приликом додјеливања прве награде „Ђуро Дамјановић” која је уручена Предрагу Гуги Лазаревићу у Ђурином родном селу Голешу. Бећковић је истакао да је Дамјановић био „прави син српског језика, а и великана Кочића и Ћопића”. Ђуру Дамјановића Прерадовић је интервјуисао након што је овај примио награду из Фондације „Бранко Ћопић” у Српској академији наука и уметности. Дамјановић је био веома задовољан што је добио баш ту награду с именом великог земљака који га је увијек волио, бодрио и помагао му кад је био у невољама као „забрањени писац”.

Коља Мићевић је говорио о свом односу према Кочићу који је за њега, како је рекао, „свјетско име”. Мићевић је на Сорбони, поред Андрића, Селимовића и Маринковића, цијелу годину говорио и о Кочићу, заправо његовом „језику и великом дјелу” и био је задивљен „магијом” језика овога писца. Рајка Петрова Нога Ранко Прерадовић је интервјуисао поводом Ноговог добијања награде „Принц ријечи” у манастиру Моштаница. Ного је изразио задовољство

што је његова награда допринијела „отварању” овог манастира за свијет. Владимира Настића, тадашњег предсједника Удружења књижевника Српске, Прерадовић је интервјуисао поводом конкурса „Истина о Србима” у Градишкој. Настић је био задовољан што је организован тај конкурс, као и Кочићев збор.

Прерадовић је питао Ђакома Скотија о његовим књижевним почецима, а овај је одговорио да је писао најприје на матерњем, италијанском језику, али касније и на хрватско-српском или српскохрватским, те је открио да сâм преводи своја дјела на ове језике. Преводилац на пољски наше књижевности Ева Грабовска се посебно везала за прозу и драмску књижевност Босне и Херцеговине

На питање постављено Никити Станескуу да ли пише модерну, савремену или ангажовану поезију и како је примио вијест о „Златном вијенцу” у Струги, Станеску је одговорио да није за дијелење поезије на разне врсте, него је „једноставно за поезију”. За „Златни вијенац” рекао је да то није признање само њему, него поезији његове „земље и језика”.

Требало је имати специјално „видовито чуло” новинарско па још 1998. године интервјуисати великог писца и пријатеља Срба Петра Ханкеа. Питање које му је поставио Прерадовић односило се на податак гдје је настао рукопис прозне цјелине „Правда за Србију”: да ли у Аустрији, Њемачкој или у кући близу Париза, гдје Хандке већ дуже живи. Хандке је одговорио да је то написао у предграђу Париза, гдје је сав његов „стваралачки свијет и гнијездо за звијезде”, али да га је могао написати и било гдје другдје. Овај данас чувени писац је истакао да се бори „за правду, за истину, за постојаност и тачност, без обзира ко то и како схвата”.¹

Питања постављена великом кинеском пјеснику Ју Луну односила су се на то како да комуницирају пјесници различитих језика и шта њему значи награда „Златни вијенац” у Струги. Ју Луан је на прво питање одговорио: „Ако је језик поезије и универзум, онда су комуникације међу пјесницима, без

обзира на боју коже, расу и вјеру, без обзира на мјесто рођења на овој нашој чудноватој планети, увијек могуће и пјесници су ти који би требало да превазилазе све међуљуске могуће разлоге и неспоразуме”. Ју Луан је истакао да пјесници треба да се удруже и много снажније дјелују на све девијантности, „процесе и лудости у свијету”. На друго питање Луан је одговорио да је награду „Златног вијенца Струшких вечери поезије” за 1998. годину доживио „као чудо из бајке”, јер је то било за њега нешто „неочекивано и невјероватно”. То је признање и његовом народу и њиховој поезији уопште.

Прерадовић је интервјуисао и професоре Универзитета и књижевне критичаре: Миљка Шиндића, нарочито одушевљеног Кочићем, и Младена Шукала, који је говорио о књижевној теорији и књижевној критици која се најчешће ниподаштава, што је последица „дуготрајнијег историјског негирања умјетничке природе критичког исказа”.

Интересантни су одговори Душка Певуље који тврди да се у Републици Српској много објављује, али „вриједне књиге су права ријеткост”. Он сматра да су овдје неколико деценија главни актери на књижевној сцени исти људи, али у књижевној критици се по његовом мишљењу, појавило неколико „компетентних, релативно младих људи, који пишу мериторне књижевнокритичке текстове”.

Зорица Турјачанин је говорила о Бањалуци као расаднику књижевника и књижевности за дјецу и процвату ове литературе те је навела и знатан број писаца за дјецу из овог краја. Интересантно је да је нпр. Бранко Чучак рекао да су у његовој поезији најбоље религиозне пјесме, Милан Ненадић да у поезији жели да доведе у везу дијаметрално супротне смислове, а Ранко РISOјевић је објаснио како и математичар може бити пјесник и навео примјере низа великих људи који су били свестрани и бавили се разним дјелатностима.

Љубивоје Ршумовић, који је написао осамдесетак књига и више од петнаест хиљада пјесама, говорећи о свом књижевном раду рекао је да, иако много ради, не сматра тај рад мукотрпним јер оно што чини, воли

(1) Приликом добијања Нобелове награде, претходне, 2019. године, Хандке је био много нападан због те привржености Србима и њиховој праведној борби.

више од свега. Интересантно је да он сваког дана пише по једну пјесму, у свеску с насловом „365” „просто као да је то за неку обавезу”. Овај пјесник има и креативних планова у жељи да у свом родном мјесту Макишу на Златибору подигне врсту креативног центра за младе. Ршумовић нађе времена и за свакодневне обавезе (на викендици), а и за разне друге.

Милован Витезовић ће истаћи своје дивљење за књижевни рад Петра Кочића који ће, каже, бити и „савременик нашим праунуцима”. Никола Вуколић је први добитник награде „Петар Кочић” у оквиру „Кочићевог збора”, а Душко М. Петровић је истакао да у наше вријеме нема више алегорија него је, како он каже, „све транспарентно”, те сатиричари „немају више о чему да пишу”.

Прерадовић је уврстио у своју књигу и Стевана Р. Стевића, афористичара који истиче да је његова професија везана за статистику, која је базирана на варијацијама међу подацима, што је примјетно и у афоризмима, али на особен начин. Миленко Стојичић је говорио о својој књизи „Киш као Киш”, а Миладин Берић о својим сатиричним пјесмама.

Ненад Грујичић је рекао да је у његовој Антологији,² која је обухватила 290 српских пјесника, уврштено и 26 из Републике Српске, што је први пут да се укључе и српски пјесници изван Србије. Грујичић истиче да: „Многе институције и појединци под појмом ‘српски’ виде само ‘србијански’. Тек понегде избија свест о томе, али никако као систем свести о целини српског корпуса”.³

Ранко Павловић одговара на питање како обједињује обимно књижевно стваралаштво везано за поезију, прозу, драмске радове и есејистику, на шта писац одговара: „Нема

књижевног рода или жанра коме ја дајем приоритет него дјело које ми се у одређеном тренутку ‘отвори’, које се инспиративним импулсима ‘наметне’”.

Сретен Вујковић је објаснио како успјешно ствара живећи недалеко од Бањалуке, а не у самом граду, али и додаје да је мало „спретнији” у „заузимању позиција око културног динара”, имао би више објављених књига. Најмлађи писац заступљен у овој књизи Горан Дакић говорио је о свом роману „Даљ” који је представио у истоименом, заправо свом родном мјесту, а Боро Капетановић истакао је како је доживио признање: награду Удружења књижевника Подружнице УКС; Жељко Пржуљ објаснио је поруке свог романа „Рука анђела” а Здравко Кеџман свој „Атлас европске лирике”.

Књига малог формата, на 110 страница, „Моји саговорници” Ранка Прерадовића објављена је, без великих амбиција, али да остави сјећање на писце, (а и читаоцима), драге ликове, који су током интервјуа, истакли неке своје ставове (о својим књигама, о поезији, о писању, о друштвеним приликама у којима су им дјела настајала итд.), те смо могли ући у њихов живот „изнутра”, из посебне визуре, на коју иначе нисмо навикли.

Ранко Прерадовић је знао да изабере, како то Ракуљ каже, „на кашичицу” из сваког интервјуа, уочавајући оно што је најбитније, не желећи да замара читаоца, него да књига буде „питка”, симпатична и, што је нарочито важно, несвакидашња, а помало и интригантна, не би ли изазвао нашу пажњу и књигу учинио занимљивом.

Можемо с правом рећи да је те своје поставке заиста и испунио.

(2) Ненад Грујичић, Антологија српске поезије (1847-2000), „Бранково коло”, Сремски Карловци, 2011. и 2012.

(3) И поред паралелних веза између Републике Србије и Републике Српске, ова сарадња, која би укључивала и писце из српског корпуса Републике Српске, није још на оном нивоу који би био пожељан.

ГОРАН ДАКИЋ

ГОРАН ДАКИЋ | НЕЖНО МОГЕРСКО КАСАЛО

Приче кажују да је Гарсија Маркес купио комплетно треће издање романа *Педро Парамо* Хуана Руфла да би га поклањао пријатељима, уз услов да се поново нађу и причају о њему. С том девизом сам годинама на разним странама куповао Хименесову андалузијску елегију *Сивац и ја*. Куповао је и поклањао многима.

Први примјерак сам пронашао у кутији у којој су се налазиле књиге које су књижарски дилери продавали за двије или три марке на Тргу Крајине. Било је ту свакаког амела који није вриједио ни по лије лука, а међу њима је лежао и одмарао се Сивац. Након три или четири мјесеца пронашао сам га и на прашњавим полицама одавно затворене *Агоре*. Потом и у *Рамајани*, сакрио се између другог и трећег тома Лоркиних изабраних дјела. Неколико примјерака сам купио на београдском сајму књига, код антиквара, а понешто је имао да ми понуди и недјељни бувљак на Великој пијаци. Рачуница је непрецизна, али вјерујем да сам купио десетак примјерака. Сваки пут сам остајао с једним, оним првим, купљеним „из кутије”, јер сам Хименеса, као Маркес некада Рулфа, поклањао онима до чијих ми је библиотека стало.

У трагању за књигом трагао сам и за чињеницама: када је *Сивац* објављен, колико издања има, има ли „нежно касало” споменик у Могеру, да ли је Хименес књигу написао прије или након што је добио Нобелову награду за књижевност, да ли је тачно да је једино Сервантесов *Дон Кихот* преведен на више језика или је то још једна

нимало срећна трговачка реклама? Одговори су измицали, а онда је, 2014. године, стигла позивница за *Ђоровићеве сусрете прозних писаца* у Билећи. Био сам готов да љубазно одбијем позив правдајући се новинарским радним временом, али је убрзо објављено да ће сусрети бити посвећени стваралаштву Милована Данојлића и да ће и сам Данојлић „пасти” у Билећу.

Ваљало ми је на пут, јер је Данојлић, са Соњом Грахек, превео Сивца. Њихов превод је објављен 1982. године, у издању „Народне књиге”. Вјеровао сам да ћу од пјесника и преводиоца чути понешто о Хименесовом магарцу што ми је годинама измицало. Али, Данојлић ми је рекао углавном све оно што је записао у краткој биљешци на крају књиге, а онда је на астал готово незаинтересовано спустио невјероватну информацију: превод *Сивца* је годинама нудио издавачима у Србији, махом београдским, али нико није желио да поново штампа ову Хименесову елегију. Ствар чуднија уколико се зна да је превод уступао без накнаде. Нико није хтио са Сивцем улицама Могера, до Обалске улице, натоварен мајораном и жутиим љиљанима... Ни сам не знам како сам предложио Борису Максимовићу да „Имприматур” објави *Сивца*. Чинило ми се да је тај залагај претврд за младу издавачку кућу којој су тек ницали први зуби. Али, вриједило је пустити стријелу. Данојлић нам је уступио превод, уз молбу да му пошаљемо примјерак књиге. Борис је убрзо добио усмену сагласност фондације која је носила Хименесово име, али смо писани траг чекали подуже. Све је било спремно и не зна се ко је био срећнији: Борис који ће

након свега двије или три године издавачког посла објавити књигу нобеловца или ја што ћу добити прилику да напишем неколико реченица о „нежном могоерском касалу”...

Данојлић у краткој биљешци наводи да *Сивац и ја* заузима посебно мјесто у Хименесовом опусу. Књига је, пише Данојлић, први пут објављена 1914. године и постала је класично дјело шпанске књижевности. Сачињена је, наставља даље преводилац, од 138 фрагмената, а остварена као унутрашњи лирски монолог, као низ исповијести које пјесник повјерава свом вољеном магарцу, Сивцу. На крају биљешке се налази занимљив податак: *Сивац и ја* се прештампава у најразличитијим колекцијама, од утледне библиотеке *Биће и време* до школске лектире и илустрованих издања за најмлађе.

Сивац је истовремено и безбрижна дјечија игра и суморно питање које се ваља улицама врелог Могера. То је уједно као памук лака књига и као окупација тешка исповијест. Кроз њу туче безбрижни глас који слави живот и дјетињу трку, док се у „љубичастом мраку” називу смрти „блажених нишчих” и тешке судбине убогих андалузијских тежака. Она, на концу, слави живот и све оно што живот собом носи, ма колико то лијепо и краткотрајно и ружно и дуговјеко било.

Хименес ће са својим Сивцем обићи Могер и његову околину. На том путу сретће чудеке и занесењаке, луде и смјерне, одрпане и надмене. И дјечак и Сивац воле убоге и биједне, јер су они истински чувари свијета и поезије. У неколико наврата дјечак и Сивац застаће да би погледали каквог малоумног дјечака у Улици Сан Хосе или сироту луду из Улице Сунца којој је књига и посвећена. У тим судбинама Хименес је, као и Достојевски, видео један виши облик постојања, безмало подвижништво, пркосну борбу против страшног живота. Хименесови нишчи и јуродиви умиру просто и без суза: малоумног дјечака односи „погубни црни ветар”, Ђакнуту Аниљу убија муња, сушичаву дјевојчицу једе опака болест.

Дарбон, Сивчев доктор, један је од могоерских убожника. У неколико наврата је лијечио Хименесовог сапутника. Пјесник га описује полако, топло, нежно: *крупан је као бивол, црвен као лубеница*. Вавољи хљебне лоптице, јер је погубио све зубе. *Сивац кад наиђе,*

као дете се разнежи. Дарбон је, другим ријечима, пријатна сеоска слика, уобичајени пејзаж на који су становници Могера свикли. Али, иза његових снажних плескања и дјетињастих тетурања крије се чеховљевска туга коју Хименес сабија у свега двије реченице: *Потом, смиливши се, погледа у правцу старог гробља: Дјевојчице моја, сиротица моја мала...* У тим реченицама, којима претходе необуздани смијех и плач, Хименес открива душу немоћног ветеринара: његов језик је скроман, а бол огромна и у једноставности тог језика управо се наслућује и количина његовог бола.

Кратки биографски подаци о Хименесовом животу говоре да је пјесник Сивца писао у периоду од 1907. до 1916. године, када је и живио у Могеру. Природа Могера и његове околине савршени су лирски екстеријер за велике драме малог Хименесовог човјека. Лице могоерске природе је двогубо: предио у смирају наговјештава апсолутно љепоту која јесте поезија, док ватра у брдима или разорна олуја не дозвољавају да привид тога апсолута постане вјечан. Хименесов пејзаж је каталог изузетних импресија кроз који се преламају многа пјесникова размишљања о љепоти, пролазности, природи, суровости. Повремено ће Хименес уобличи и понеку критичку мисао која се односи на немар анонимних неимара који разарају склад пјесниковог завичаја:

Погледај, Сиви, шта немар учини од реке између рудокопа. Овог поподнева, црвена вода једва овде-онде скупи нешто залазећег сунца у свој љубичасту и жути глиб; коритом јој још само чамци-играчке могу пловити. Јад и беда! А некад су велике лађе трговаца вином, трабакули, леути, једрењаци – Вук, Млада Елоиза, Свети Кајетано, брод мог оца којим је управљао сироти Кинтеро, па Звезда, брод мог стрица којим је управљао Пикон – украшавали небо Сан Хуана радосним укрштањем својих јарбола – највиши јарболи су деци заустављали дах у грлу! – или су пловили у Малагу, у Кадис, на Гибралтар, натоварени силним вином...

Дјечак који са Сивцем гледа процесују која завршава вјешањем картонских и иних других Јудџа своје ће магарцу у пола гласа саопштити још општрију ријеч у односу на ону

која је упућена онима који су подлокали и развалили обале његове ријеке:

...У данашње време, Сиви мој, Јуда се појављује у обличју народног посланика, или учитељице, или лекара, порезника, среског начелника, бабице; многи човек је, јутрос, на Велику суботу, у својој мржњи подетињио, па пуца из кукавичке пушке, и сав се предаје бесмисленом, неразумљивом пролећном глуматању.

Хименесова љубав према природи Андалузије је широка, пространа, као руска степа. Шпански пјесник је скромни стваралац који и у обичном ведром јутру препознаје постојање вишега реда и који се и самом богу захваљује на таквим зорама. Истински пјесник и истински сликар Хименес за таква јутра вели као да се налази „у унутрашњости каквог великог, светлосног саћа, у срцу огромне, топле, јаркоцрвене руже”. Немогуће је побројати сва могућа значења која се овим поређењем отварају. Када је Хименесова поезија у питању, то је често и непотребно. Већи је, снажнији и неупоредиво љепши подвиг уживати у вансеријској мелодији његовог језика, у пуноћи пјесникових ријечи. *Свако дјело вриједи тачно онолико колико поетског садржи у себи*, вели Владан Десница у *Записима о умјетности*, а Хименесова андалузијска елегича је можда и понајбољи доказ ове Десничине поетичке теореме.

У 32. пјевању Хименес у неколико реченица описује Цигане на које су Сивац и он „ударили”. Човјек, жена, дјечак, дјевојчица и мајмун – то је комплетан капитал којим пјесник располаже. Слика уобичајена, свакодневна, али Хименес у свега три или четири пасуса обичну, готово тривијалну сцену претвара у поезију првога реда и у омалену студију посвећену циганском животу. За младу жени Хименес вели да је жив *кип од блата који рукама, црним као дно шерпе, чупа коров око себе*. Поређење Циганкиних руку са дном шерпе није тек пука пјесничка досјетка, већ наговјештавање свеприсутне глади. Хименес сликом празне шерпе појачава непрестану борбу вјечних луталица за „комадом крува и лончетом воде ладне”. Дјевојчица угљеном по зиду

исцртава скаредне алегорије и тиме Хименес потврђује стереотипну скаску о циганским дјевојчурцима које прерано постају жене. Деран, вели пјесник, мокри себи у пупак: уистину једна духовита, комична слика која разбија јад и чемер циганског живота. Човјек удара у деф, а мајмун привезан на ланац игра се у јарку бирајући углачане белутке. И када је све то описао, када је сваком члану ове суморно-комичне дружине посветио реченицу или двије, Хименес овако говори Сивцу:

То ти је, Сиви мој, Цигин породични идеал... Човек, као храст, који се чеше; жена, као чокот, по земљи се протеже; двоје најмлађих, мушко и женско, да би се врста наставила, и мајмун, мален и слабашан као свет, који их све прехрањује, требећи се од вашки...

И дјечак и Сивац воле могерског човјека и андалузијску природу. Ипак, и Хименес и његов магарац без остатка учествују у судбинама других животиња. Обликујући свој умјетнички свијет на основу мелодије Сивчевог гласа и у складу са ритмом његовог корака Хименес развија апсолутну емпатију према могерској фарми на којој живе и умиру многобројне животиње. Осјетљиви дјечак очима искусног пјесника посматра како „четворица у шареним мајицама” црном ждрепцу клијештима одузимају жалосну и заносну љепоту; био је довољан тек један потез суровог свијета да вјечно наруши склад гордог пастува који је, како каже Хименес, сав био као бритва. Ту је и слика зловољног чувара који убија шутаваог пса у нади да ће тим пучњем растјерати и властиту мрзовољу, али иза пучња остали су тек људска суровост и насилна смрт. Хименес кроз те смрти, попут Хандкеа безмало вијек касније, говори о баналности зла, о суровости и насиљу који ни у чему немају утемељење, који ни у чему немају оправдање.

У причи о Лорду, маленом фокс-теријеру, Хименес ће суочити поглед пса који је због бјеснила везан уз стабло наранџе на пољани иза Тврђаве и сопствене муке које ће га касније гонити кроз живот. Остављени пас се преображава у *болну силину осећања*, у призор нестваран и снажан, у призор који силином тога бола разара постојећи

поредак. Хименес вели да му се поглед свезаног Лорда и касније у животу враћао као „незалечена рана” и то је само још један прилог на литерарном списку дјетињих мука које су се онима који су том погледу свједочили враћале и у каснијим временима. Хименес ће донијети и могоерску верзију Јесењинове Баладе о керуши, која је по снази и суровости једнака пјесми руског класика. Ловац Лобат даје штенце мљекарици Салуд да би она од њих направила чорбу која би, према савјетима дон Луиса, требало да помогне њеном умирућем животу. Керуша је, наравно, тражила штенце; и она је, као и Јесењина куја, тужно завијала, вјероватно на мјесец. Штенце је пронашла и једно по једно вратила одакле су и однесени. Хименес тим повратком завршава кратку причу вјерујући да је суровости било и превише и да би керушина љубав могла да се исплати у литератури, ако већ није могла у животу.

Хименес пише и о борби пијетлова, о борбама бикова, о бијелим лептирима, о врашцима. Ту је и алегориска слика везаног пса који пјесника подсјећа на почетак јесени, потом и разиграна прича о грчкој корњачи која се тихо и мудро скрива од суровог свијета људи, потом и магарац Алмиранте, Сивчев претходник, који је пјесника *научио племенитости*. Алмиранте је жртва породичне трговине, али уједно и први сусрет са предузимљивим свијетом одраслих који не рачуна на дјетињу осјетљивост. Хименес у запису о Алмирантеу каже да је тек вријеме успјело да га из његове главе изагна, али истовремено, индиректно, признаје да поезија чува чак и оно што вријеме потише.

Ако је Хименесова љубав према могоерској фарми бескрајна, онда је његова љубав према Сивцу бесконачна. Сивац је његово дјетињство, Сивац је његов завичај, Сивац је његова авантура, Сивац је његова поезија. Форма и суштина. Челик и месечево сребро. Двије супротности које се сустижу у једном. Хименес не говори Сивцу, он с њим разговара. То је сусрет два простора – једног активног и распричаног – другог трпељивог и немущтог. Сивац је пишчева „и школа и факултет”; у бескрајним лутањима могоерским атарима њих двојица ће научити много о свијету, о људима, о природи. И сам писац у једном тренутку каже да ће Сивцу боље бити с њим

него у школи; умјесто да учи непотребну науку писања дебелих и танких слова боље ће му и корисније бити да савлада градиво из цвијећа и звијезда, да спознајући свијет који гледа спозна и самога себе.

Пјесник зна да је живот тек ход ка смрти и он Сивцу повјерава тајни план: његово вољено магаре одмараће се под великим бором које је својеврсна оса око које се калема Хименесов свијет. Пјесник/дјечак неће дозволити да Сивчева смрт буде уписана у тефтер животињских умирања као још једна цртица која временом блиједи и губи на значају. Не само да пјесник/дјечак неће Сивца бацити у неку смрадну јаму гдје се одлажу сеоске цркотине, већ ће на његовим сапима исписати најљепше реченице посвећене магарцу у књижевности.

Слика магарца је, каже Крстић, историја дисквалификације. Магарац је „најнепожељнији карактер”, од старих Грка до наших дана. Од укочености магареће памети до „магареће клупе” као страшног мјеста за које се шаљу они „умној патњи нестасали” – тек магарцу је неправедно учињена огромна неправда, коју тек врхунска поезија покушава да поништи. Јер, магарац је у књижевности увијек био свједок суштинских догађаја, свједок величанствених преображаја, свједок невјероватних побједа и стравичних пораза. Апулејев карневалски пут до обожења одвијао се у тијелу магарца; на овој животињи која, како каже Хименес, учи племенитости, Христ је ујахао у Јерусалим; на магарцу је Санчо Панса пратио Алонса Кихана широм Манче; Грубан Малић је у историју књижевности ујахао на магарцу. Сви они су магарцу дали епизодну улогу, готово улогу статисте, али улогу довољну да потврди необичну природу ове необичне животиње. Хименес је у свом магарцу, његовој пријатељској послушности и несебичној пратњи, наслутио истинску авантуру која не подразумејева акцију, брзину и јуриш.

Магарац је за Хименеса „добар, племенит, проницљив”. Он покушава, у неколико ефектних реченица, да обрише стереотипне описе који стоје уз магарца и који онај челик и мјесечево сребро претварају у рђу и сјенку коју на његову гриву баца уљана лампа. Хименес Сивца назива „ливадским Марком

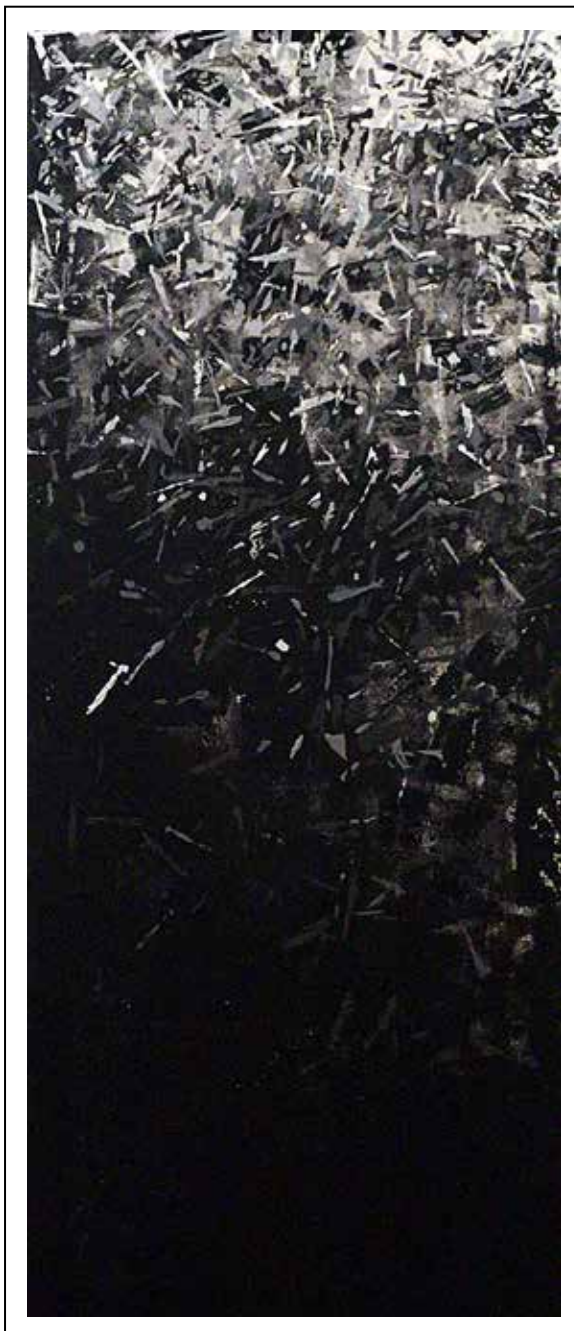
Аурелијем” и не постоји ниједна животиња у свеколикој свјетској књижевности која је од свога писца добила љепши комплимент. Хименес је кратким потезом магарца из „магареће клупе” премјестио за катедру! Метафора није исувише снажна, јер за пјесника је *Сивац* и уман, пријатељ старац и детета, потока и лептира, сунца и пса, цвета и месеца, трпељив и расудан, сетан и драг. Магарац достојан Марка Аурелија, магарац достојан пјесника Хименеса.

Претурио сам преко руку много страница посвећених магарцу. Читао сам Апулеја, јеванђеља, Сервантеса, Тристана и Изолду, Јесен патријарха, Фуентеса, Булатовића. Трагао сам за кратком и прецизном

дефиницијом која би могла да ми на најбољи начин опише магарца. Нисам је проналазио. А онда је Хименес, у једном од посљедњих пјевања своје елесије, након Сивчеве смрти и након сахране у Борку, записао:

*Сиви, нежно касало, магаренце моје,
толико си пута пронео моју душу –
једино њу, душу моју! – овим забитим
стазама обраслим у геспину погачу,
гушчију траву и кукувачу...*

То је, рекох себи, оно што си тражио. Магарац на својим снажним и оданим леђима носи наше душе кроз забите стазе обрасле у геспину погачу, гушчију траву и кукувачу. Ни мањег јунака, ни већег посла.

3. Без назива, 80 x 200 cm, акрил на платну, 2017.

Афоризми

Душко М. Петровић

ЗВОНИ, ЛУПАЊЕ НЕ РАДИ
(изабрани афоризми 1968–2018)

ДУШКО М. ПЕТРОВИЋ

ДУШКО
М. ПЕТРОВИЋЗВОНИ,
ЛУПАЊЕ НЕ РАДИ

(изабрани афоризми 1968–2018)

Има нешто труло у држави – данаске.

Долазе политички потковани! Чујем топот.

Мурта већ узјахао, а Курта никако да сјаши.

Лед је пробијен! Ускачите.

Ваше Величанство, свиђа ли Вам се
ова историјска истина или желите
да Вам припремимо нову?

Што је љубав према владару дубља,
то је народу теже да исплива.

Отварају се и жбиро-рачуни.

Што скупљи живот, то јефтинији човек.

Преломним тренуцима је место
на Трауматолошкој клиници.

„Стали смо на становиште...”
Не верујем да ће нас издржати.

Човек је друштвено биће боље.

Сви за једног!
Један ће свима.

Молба министру унутрашњих послова:
Молим Вас да ми од вечерас промените
прислушкивача.
Овог сам већ убедио.

Сви смо ми на истој линији,
само су нам смерови различити.

Што више лупаш –
пре ће ти се отворити.

Имамо одличан просек:
сваки пети је неписмен,
али зато сваки четврти верује да је књижевник.

Што је у култури јаче оно КУЛТ,
то се чешће чује УРА.

Убили су Бога у мени,
ђаво се опет извукао.

Не тражи длаку у јајету,
ако је имаш на језику.

Држите ме за реч,
али немојте тако ниско.

Кривац је ухваћен на делу.
Књижевном.

Купи новине да видиш пошто те продају.

Политичка проституција:
наплаћивати љубав према отаџбини.

Киосци су превазиђени.
Политичари много успешније
растурају нашу штампу.

Јабуку раздора плаћамо девизама.

Ко је стално у заветрини,
узалуд чека повољан ветар.

Слободној земљи најтеже је
ослободити се ослободилаца.

Ако их је много на врху,
значи да је врх затупљен.

Заштита човекове средине:
Не остављајте ђубре тако високо!

Оставка:
Кад већ морам,
урадићу то добровољно!

Ако смо некад и били небески народ,
сад изгледамо као да смо
пали с Марса.

На граници између Истока и Запада
је ничија земља:
Србија.

Е, сад је вала и последњој будали јасно
како смо успели да
пишајући уз ветар – усеремо мотку.

Све у свему, седма сила је
– девета рупа на свирали.

Јадна је и прежалосна земља
у којој је политика
најуносија привредна грана.

Позиција и опозиција:
у једној корпи превладале труле,
а у другој: јабуке раздора.

Ништа се ово не би догодило
да евроатлантске снаге нису
на време обезбедиле
надгледану независност
власти у Београду!

На релацији ЕУ – Србија
остварили смо суфицит
једино у трговини
националним интерсима!

А о оној НВО
само ово:
Баш су лепо србовали
док их нису врбовали!

Мала и нередовна плата
је најтежи облик
сексуалног узнемиравања
на радном месту.

Нисам хумориста.
Ја се не шалим.
Ја озбиљно зајебавам.

Мало, мало па власт крене
у борбу против криминала.
Уклања конкуренцију.

Кад год је нека брука у питању,
власт је у одговору.

Милован Витезовић:

У свему што је сатирично писао, Душко М. Петровић се одређивао спрам власти. Она је у његовим сатирама увек актуелна. Био је, наравно, за промене, и одмах после њих против промениоца. Био је против свепартијског једноумља и владајуће црне листе. Остао је против свих једноумља на које се оно партијско поделило и против умножених црних листа, и владајућих и опозиционих. Писао је директно, више од дозвољеног, и за то је био награђиван забранама, високим местима на црним листама и материјално компензован у комитетским, прво, и вишестраначким интерним материјалима, потом. Ма колико да је директно писао, његово писање је имало универзалну димензију, онолико колико је наша несрећа учињена историјски универзалном и колико се заслужи за њу историјски надовезују у ланац чији тајни звекет одзвања у нама, пошто нам је њиме душа окована.

Лирска природа Душка М. Петровића издваја га из реда савремених европских сатиричара. Он у своје записе не уноси карактеристичну горопадност сатиричара, иако је у њима присутна беспоговорност, већ их чини душевним, као да су уз уздах писане.

8. Без назива, 80 x 200 cm, акрил на платну, 2017.

Путопис

Тихомир Левајац

ПОЧЕТАК ЛЕТА, КУВАЈТ И ЈА
(Одломак из путописа)

ТИХОМИР ЛЕВАЈАЦ

ТИХОМИР ЛЕВАЈАЦ | ПОЧЕТАК ЛЕТА, КУВАЈТ И ЈА

(одломак из путописа)

У место предговора

Како се туристичка сезона примиче, у савременом двоношцу се све жеље за одласком од куће пале, за одмором.

Зашто човек, планетарни инсект на пут око света креће? Зашто као какав несмајник, као да је рођен са кофером у руци, у кратким панталоницама, по бутум дуњалуку кроз време и простор, по географији душе, лута? Зашто хоће свет табанима да сагледа? Зашто скупљач пространстава хоће флору и фауну полутара да упозна, да поларну светлост доживи, зашто хоће океанима да тумара, да у шатору татарског хана заноћи,

да ходочасти у Меку и Јерусалим, да се на небеске развалине, од Анда, Алпа и Апенина до Урала и Хималаја, пење?

Питање је просто, али одговор није.

Кажу да је живот покрет, да је смисао живота у непрестаном кретању. Кретати се значи – постојати. Кад престанеш да будеш онај који хода, тек си тад престао да живиш, мада има оних који супротно тврде. Да тек тада када престанеш да се крећеш, можеш да видиш куда треба да идеш.

Ко је у праву не знам, али знам да је велика штета на једном месту бити.

Зашто?

Зато што је Све Свуда.

Да се то Све Свуда налази и да је свима надхват руке. Да цели свет, без обзира на материјалне могућности, може свачији бити. Да ли је тачно или није, човек не зна док на пут не крене.

Али, не лези враже. Не креће човек само зато на пут!

Једни држе да је одлазак на пут одбацивање сопственог окружења. Да заборави на бриге и проблеме, фрустрације и страхове. А нарочито они који су дебакл на емотивном плану доживели, како би своје хаварисано срце зацелили.

Неки пак приповедају да човек на пут креће да би пронашао пут ка себи. Да би, док кроз пролазност путује, себе открио. Због силних обавеза многи не стигну за живота праву слику о себи да стекну, па на пут крећу да би се са собом суочили. Чак, ако је икако могуће да идентитет промене, да буду оно што нису. Да се малтене своје персоне отарасе, па да буду неко други. Да би од себе побегли, да се исти не би вратили, мада је то такоређи немогуће. Веле људи и причају да нема те даљине која може нечију природу да промени. Јер нема тог коња, тог брода, тог летећег ћилима, тог ауто-пута којим човек може од себе побећи. Зашто? Зато што са собом носи оно што је код куће требало да остави – себе.

Трећи пак тврде да савремени човек путује да би неке своје животне принципе, у које верује, преиспитао. Да би стварност у којој живи на пробу ставио. Баш онако како је Марсел Пруст рекао, а рекао је да смисао путовања није у виђењу нових призора, него у гледању новим очима.

Најчешће људи путују из жудње за непознатим, новим и узбуђујућим, нестварним, пошто се тада сва чула одједном укључе, да би се са другачијим светом сусрели, да би туђу културу упознали, да би друге кухиње пробали. И да би научили да поштују различитости. Да се уче

трпељивости и праштању, да поштују ставове који су од њихових другачији.

Није путовање само провод, забава, уживање, разонода, већ учење, образовање и просвећивање, ширење видика и интелекта не само према страном, већ и према својој историји, традицији, култури, националном бићу... На путовању се многе ствари, које живот чине, науче.

Неки опет надоумевају па кажу да путовање оплеменењује, да подмлађује. Да освежава тело, ум и душу. Путник се понова осећа жив, млад, креативан.

Путовања су увек узбудљива, и неизвесна, па се на њима често дешава нешто што се не да предвидети, а спречити не може.

Има и оних који мисле да је путовање најбољи начин да се таштине, сујете, ослободимо. Јер, када се у великом свету нађемо, када бескрај почне по нама да хода, па на позорницу света ступимо, тек тада видимо колико смо мали.

Има и оних који тврде да понеко путује само зато да би се вратио. Баш онако како је велики светски путник, Зуко Џумхур, говорио. Да што више путује, све је ближи родном крају. Све је ближи себи. Ма одакле се човек враћао, ма из које земље, са било ког полутара, свако се од самог себе себи враћа, по оној давно реченој – свуда пођи, себи дођи!

Да би глобтротер радост повратка доживео. Да би могао, сав срећан, кад у своју кућу улази, да узвикне, Моја кућица, моја слободица! Или, кад у свој кревет у којем се најбоље и најдубље спава треба да легне, да ускликне, Моја кућица, моја тврђавица!

И тако даље, и тако даље.

Има свакојакних нагађања.

Ко све зна ко и из којих разлога кроз време по свету тумара.

Можда је живот путовање.

Које никуд не води.

Извините, мало сам се маштаријама занео, али тако некако сви све скупа објашњавају.

Да будем искрен, не постоји неки рационалан, видљив разлог за туристичка путовања, изузев ако она нису сама себи циљ

Задовољење неких духовних потреба.

Ја мислим да путовање има смисла само ако имамо где да се вратимо.

Или овако. Далеко је боље путовати, него стићи.

А може и овако. Свако путовање треба да се заврши тамо где је и почело. У свом дому и са онима који у том дому живе.

Мада арапска пословица каже да свет можемо на два начина упознати, први да путујемо, а други да останемо код куће, ту где см о се родили, па да нама свет долази, јер највећим даљинама лутају они који су непокретни, ипак, мислим да треба с времена на време било где отићи, како бисмо упознали свет онакав какав јесте, односно онакав каквим људи покушавају да га прикажу.

Да не дужим, како у свом претходном животу никад ни у једној арапској земљи нисам био, испада да сам у Кувајт отишао како бих наставио да живим и како бих се узгред оплеменио и подмладио. Како бих ту земљу, свет и људе очима путника кроз време посматрао, те као путујући живописац сведочио о томе што сам видео. Али не сведочио тако да испадне да је путопис важнији од пута. Не, већ да је у служби путовања.

Најзад, ево шта сам својим очима видео, мада се многе стари не могу само очима видети.

Морају се и друга чула укључити, и, наравно, мозак.

У две речи, одавде унутрашње путовање у непознато почиње.

Основни подаци о Кувајту

Не знам од чега да почнем.

Да кренем од имена земље у коју сам дошао. Од земље песка, нафте и палми.

Име ове државе потиче од речи која је деминутив, а значи мала тврђава, утврђење, боље рећи утврда, тврдина, саграђена поред воде, где се сунце са морем свако јутро среће, са зидовима и капијама. А та утврда је била ту где је данас у Кувајту Сук, односно пазар или битпазар. Ту су они, који су на пловидбу одлазили, или у рат, своје породице остављали, жене и децу под заштитом, неком врстом оружане полиције, док се не врате, ако се врате. Истовремено је то мало утврђење било и административни центар, и складиште робе, хране, воде, и пијаца.

Једном речју, и ризница, и затвор, и гарнизон. Ту где су се крај и почетак срили, где се песак завршава, а пена почиње, град је зачет, а временом је од тврђаве настао.

Оно што данас знамо као Кувајт резултат је гомилања наноса две реке, Еуфрата и Тигриса, које у Анадолији, у Турској, извиру, па паралелно, раме уз раме, теку да би се најзад у једну реку спојиле, у Шат ел Араб, па у Персијски залив улили. Хиљадама година су те две реке талог остављале, не би ли се ту, у Месопотамији, којем и Кувајт донекле припада, цивилизација зачала.

Кувајт је мала држава, мања од наше Војводине. Она је с једне стране, на локалном нивоу, скучена, а с друге стране тежи универзалном, јер је окренута свету и свим Кувајт је, такорећи, град-држава. Стотинак километара од града је Саудијска Арабија, а исто толико је и до границе са Ираком.

Кувајт у архитектонском смислу делује као град одскора, изузев Сука који је два века стар, који патину времена има, драж источњачку. Који је пре открића нафте био центар трговине. Где и данас можете купити аутентичне арапске производе, свилене персијске тепихе, парфеме, одећу...

Кувајт – светски град

У осталим деловима града нема кварта на који ново време није печат ударило, па личи на град који је новцем стерилисан. Нема препознатљив грађевински акценат. То је коктел од зграда, монументалне масивности, високих, ниских, са широким, уским. То је коктел модерних фасада, тераса, тржних центара, реклама.

Има делова града који изгледају да припадају било ком делу света, а не Блиском истоку.

Невероватно је колико се гради. У скоро сваком кварту штрчи по пет-шест кранова. Граде зграде неједнаке и по висини и по облику, и по ширини и по величини, најчешће у стаклу, металу или мермеру, највише у боји песка. Солитер изнад солитера. Једна кула од стотину спратова, што до звезде Данице досеже, другу осматра.

Највеће дивљење изазивају три торња, које је Енергопројект из Београда градио. Посебно ноћу, када се на њему светлосне чаролије смењују.

Они су данас симбол Кувајта, по њима се Кувајт, у свету, препознаје.

Грађени су од армираног бетона. Главни торањ висок је 187 метара. На његовом врху је ресторан који ротира, за пола сата пун круг направи. Други торањ је висок 145,8 метара и служи као водени торањ, а трећи служи као надзор осветљења над друга два, виша, торња.

Кувајт је модеран град, спој песка и ничега, пустиње и велеграда, мешавина светлости, боје, измаглице и сивог ваздуха, са изванредно решеним саобраћајем. Иако метро нема, ни трамваје ни тролејбусе, иако много возила има, гужве у саобраћају нема. Скоро кроз само срце града, преко надвожњака и подвожњака, на два-три нивоа, у две-три-четири траке вози се и по 120 километара на сат. Ако не скренеш где треба, на првој раскрсници можеш грешку да исправиш. Није као на рационалном Западу. Ако излаз са пута промашиш, мораш 50 миља возити да би грешку исправио.

Овде нико улицом не хода.

Сви се возе.

Како Кувајћани углавном моћна и луксузна кола возе, ципове разних врста, јапанце, американце, који на свемирске бродове личе, претпостављате да возе брзо, да возе лудо. Саобраћајни знаци их ограничавају, али без успеха. Да би их стварно ограничили, лежећи полицајци су свуда, на сваком кораку. Нигде, ни у једном граду толико лежећих полицајаца нисам видео. Нису као код нас, мали, уски, ниски, већ су то права брда од избочина. Читав метар су широки. И нигде тако огромне кружне токове нисам видео. Као какве обилазнице око нечега што није ништа.

Власт

Кувајт је први у Персијском заливу, 1961. године, од Велике Британије независност стекао. Тада је кувајтски шеик Абдулах III ел-Салам ел-Сабах титулу емира добио. Већ следеће године емир је потписао краљевски устав, тако да је та држава уставна монархија постала. Прецизније, наследна уставна монархија. То значи да је шеикова власт ограничена Уставом. Он законодавну власт дели са парламентом, а извршну са владом. Из реченог произлази да Кувајт има демократску власт. И има, мада демократију, као у свим исламским земљама, треба условно

схватити. Све ми се чини да се овде, што се друштвеног система тиче, што се јавног живота тиче, практикују и социјализам и капитализам, и конзерватизам и модернизам.

Сви имају право гласа када напуне 21 годину.

И жене.

Оне су га 2005. године добиле.

Пошто је Кувајт наследна монархија, породица ел-Сабах је, наравно, и данас на власти. Емир је Џабер ел-Салах, чији се фотографски лик, често и огромних размера, на платну, у ситном или крупном растеру, флуоресцентан или уоквирен низом сијалица, на сваком кораку среће. На јавним зградама, зидовима надлештава, хотелима, тржним центрима, болницама, школама, на улици, па чак и на приватним кућама.

Шиити и Сунити

И овде се, као и у већем делу арапског света, поред 28 врста, подврста, секти, практикују два масовна ислама, сунитски и шиитски.

Сунита је, пише на интернету, у свезнајућој Википедији, 65%, а шиита 35%.

За разлику од неких исламских држава, у добрим односима, хвала Алаху, живе. Нема верског фанатизма, па помишљах да је ова држава алтернативна престоница ислама.

Можда зато што сви добро у њој живе.

А и иначе, одавно је знано да је екстремизам у вери, као што показује искуство већине, побуна сиромашног света.

Становништво

Кувајћани су, то у школи, у своје време, на часовима географије, нисмо учили, у сопственој држави мањина. Од скоро четири милиона становника само је око 1 200 000 Кувајћана, од тога око 400 000 хришћана који су ту рођени. Неумољива статистика тврди да је однос странаца и домицилног становништва 62%, према 38, мада се тај проценат сваки дан мења.

Од 2 800 000 странаца, са различитих географских ширина и дужина, различитих нација и култура. Највише је муслимана, пореклом из Бангладеша, Египта, а онда из Сирије, Ирака, као и из Пакистана, Индије, Кине, са Филипина, па хиндуса, па будиста, а има око 400 000 хришћана који Католичкој цркви припадају, и Грчкој католичкој цркви, Грчкој православној цркви, Коптској православној цркви, Армејској апостолској цркви, Евангелистичкој, Англистичкој заједници итд.

Из реченог се види да је Кувајт конгломерат раса и култура, да ту влада расни и верски плурализам, па бих на то додао да Кувајт малтене планетарни сензибилитет има, те да је тај сензибилитет једно мултикултурално богатство.

Кувајћани такорећи не морају да раде. Ако раде, раде финије послове, и раде око пет сати дневно. Углавном су на руководећим местима. Имају загарантован годишњи одмор од 50 дана.

Странци раде све послове, највише грађевинске.

Што се права тиче, странци немају привилегије које Кувајћани имају. Ретко кувајтско држављанство стичу.

Конгломерат језика

Да наставимо са новим информацијама.

Сви су натписи, и улица и установа, на арапском и британском језику.

То су званични језици у Кувајту.

А овде сви енглески језик говоре.

Чак и чистачи улица.

Језик Уједињеног Краљевства је главни језик свих странаца.

То је и разумљиво, јер је Кувајт дуго британска колонија био.

Сви хегемонистички језик, језик колонизатора новог доба, језик рекламних агената, овде у Кувајту, изузев мене, знају.

Ја сам за тај језик глувонем, па никакав енглески, ни англосаксонски, а камоли језик пустиње, арапски, који је бесконачан као што је пустиња бесконачна, не говорим. Мени је енглески језик српски.

Не говорим ни рудиментарни, ни аеродромски енглески, ни онај којим се тај језик имитира, са речником руку, тако да сам се све време у Кувајту осећао да сам невидљив.

Знам на том језику да ћутим.

Да се насмејем.

И да штуцам, али то је без значаја.

За разумевање ове приче то уопште није важно.

Е па, добро!

Овде се и нашим језиком говори.

Кажем нашим, ако у наше језике убрајамо дијалекте и наречја из миљеа покојне Југославије. Дакле, овде нашим језиком говоре они који су овде дошли да раде, а од домицилног становништва само они који су у Београду, Загребу, Сарајеву студирали. Изузетак је, то ми је Бошко, мој домаћин, који овде већ годинама живи, са пола уста испричао, како један бедуин, који је у песку рођен, који је у пустињи одрастао, у пустоши и празнини пустиње, и који исувише на Арапина личи, јер су његов лик пустињски

столетни ветрови, сунце и песак обликовали, наш језик зна.

Бедуин о којем је реч бошњачки, односно босански говори.

Ако схватате о чему Бошко говори, онда читајте даље.

То је за мене било велико изненађење.

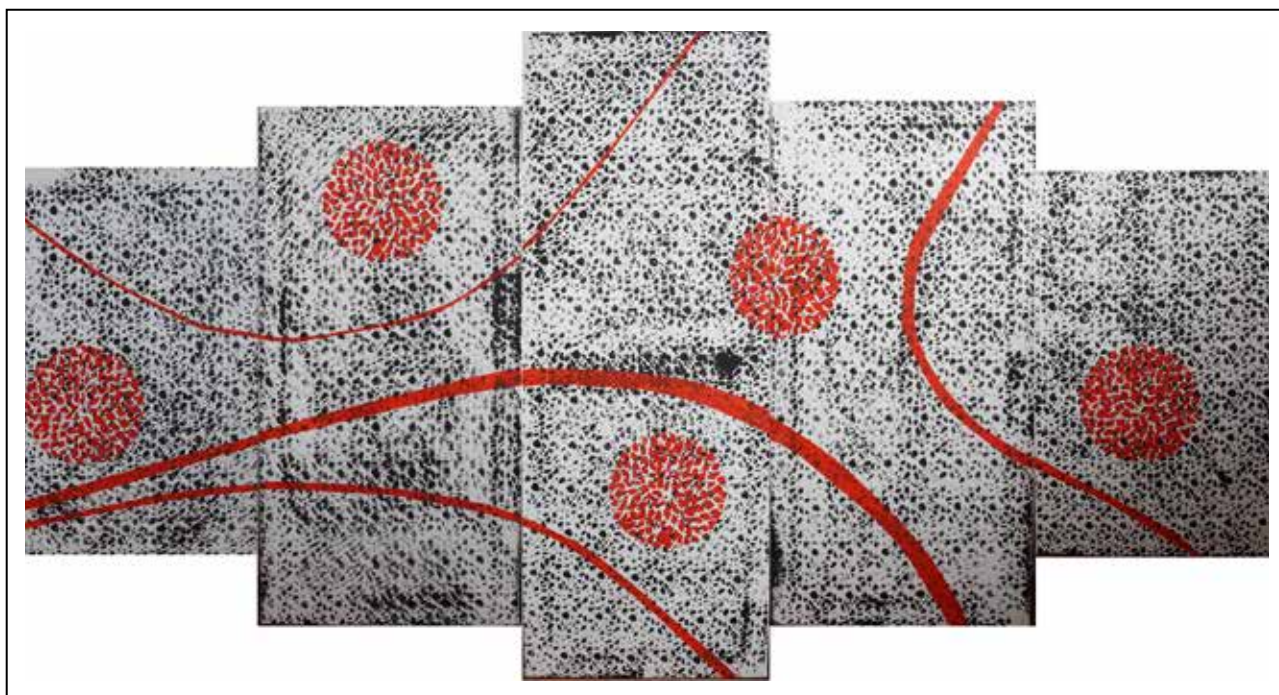
И ви бисте се изненадили.

Колебао сам се између различитих осећања. Нисам знао шта да мислим, мада би човек било какве памети, па чак и скраћене, неки одговор смислио. У ствари, нисам хтео да нагађам, па сам објашњење тражио.

Бошко ми је прво кратак, вишезначан поглед упутио, а онда рекао да бедуин о којем је реч три жене има и да су све три из Босне. Како их је оженио, ни кад, Бошко не зна. Ни колико је камила, пошто се овде жене углавном купују, једина имовина бедуина су камиле и жене, морао за сваку жену да дâ. Али зна следеће, да су Босанке међу собом пригушеним гласом, на свом матерњем језику, јер арапски нису знале, разговарале, често и дошаптавале, па је бедуин морао босански језик од њих да учи како би у њихове тајне разговоре продро.

Да је неким чудом, мени већ машта ради, и четврту жену из Босне оженио, на шта по шеријатском праву има право, верујем да би могао на неком приватном факултету у Босни, у Калесији, Маглају или Високом, и босански језик да предаје.

Акрил на платну, 200 x 100 cm, 2018.

Ликовна умјетност

Марина Војводић **ГЕШТАЛТ У СЛИКАРСТВУ ИЛИ ВАРИРАНЕ РЕПЕТИЦИЈЕ**
(осврт на дело академског сликара Алексе Видаковића)

Проф. др МАРИНА ВОЈВОДИЋ

Проф. др МАРИНА
ВОЈВОДИЋ

ГЕШТАЛТ У СЛИКАРСТВУ ИЛИ ВАРИРАНЕ РЕПЕТИЦИЈЕ

(осврт на дело академског сликара Алексе Видаковића)

Видаковић своје сликарство базира на елементарним начелима грађења визуелне форме, принципу репетиције са варијацијама као првог начела природног реда; експерименталним методама аутор гради специфичне проблемски конципиране форме као структуре које идејно и симболички одражавају међуљудске, мушке и женске односе.

Ове социокултурне релације, као доминирајући мотив, аутор остварује употребом колорита као индификатива геометријских облика које поентира „текстурисањем” и визуелним ефектима изведеним из конструисаних структура. Варирана репетиција коју аутор најчешће користи, представља и основно начело природног реда, а такве облике налазимо свуда у природи (структуре кристала). Међутим, ни два кристала од милион нису исти.

Кроз своја ликовна истраживања он се креће веома комплексном методом рада која се односи на пропорције, тј. односе елемената у слици, и у сликарском процесу се даље реализује кроз димензионисање и обраду појединости. Однос савременог и архетипског наглашава се употребом бројних медија, што упућује на вешту интеграцију уметничких медија и нових технологија и процедура у контекст слике сликарства...

Враћајући нас на сам почетак „уметничког стварања”, аутор указује на потребу да се актуелнитренутакпокажеуистинскомсветлу сопственог уметничког сензибилитета...

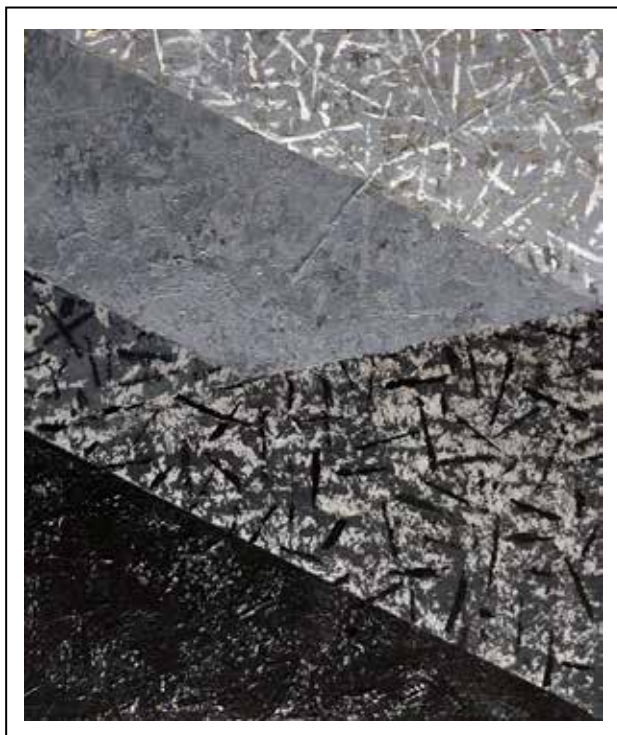
И више од тога, да нам укаже на естетски преображај као хуману уметничку форму путем које можемо превазићи осећај тескобе, егзистенцијалног страха, неизвесности, отуђености, изолације, као природне манифестације духовне климе нашег времена. Алтернацијом или ритмичком репетицијом ових односа „међу нама”, укаже на позитивне вредности уравнотежене и целовите структуре, склада, равнотеже, љубави, које се из ових сликарских уметничких тежњи природно и намећу као знамења.

Тежиште његовог истраживања је усмерено на елементарне начине манифестовања визуелне форме, која одређеном представом, знаком или симболом може да визуализује значења живе форме.

Колористички чиста, геометризована и сведена скоро до знака, ова сликарска решења доимају се као особени и аутентични сликарски искази-искази о свету унутар и изван нас.

Досадашњи сликарски радови А. Видаковића базирају се на ликовној проблематици поетике визуелног у домену сликарства постгеометријске апстракције. Дела овог младог уметника надахнута су идејом визуелног представљања „живог у неживом” и упућују нас на сасвим суверен поетски свет и на један особен сликарски израз кроз који аутор износи својеврсни „исказ” о свету у коме живи.

У овим сликама одражава се тежња ка супти-

Сиво; акрил на платну, 50 x 60 cm, 2019.

лном и складном односу, те специфичном проблемски развијеном теоријом којом се испред /кроз/ и изван дела интегришу бројна сагледавања рефлексије и ауторефлексије сопственог рада, које ова бројна интересовања (графика, слика, дизајн, нови медији) Видаковић успешно интегрише у веома чисто и сведено сликарско решење.

Конструктивно композиционо решење, варирана репетиција са градираним распо-редом, сензибилност и рафинираност у погле-ду одабира одређеног тона, варијабилност и тежња ка што чистијим и колористички артикулисаним плохама, указују на комплексну ликовну проблематику и завидну сликарску културу.

Изложбом новог циклуса слика Алекса Видаковић на изванредан начин опцртава и своја досадашња уметничка истраживања, у којима проблематизује естетске домете и границе савремене уметничке праксе и актуелне високотехнолошке стварности кроз просторне односе, видљиве и невидљиве, кроз емотивност и осећајност.

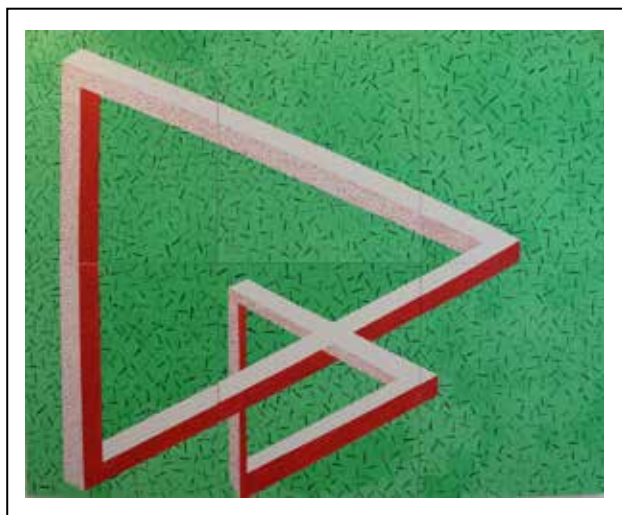
Однос савременог и архетипског, у овим сликарским радовима, имплицитно је наговештен кроз специфична композициона ликовна решења; форме – модула који се као линеарно решење варирају кроз комплексне процедуре сликања/извођења слике; пропорционисањем и уодношавањем

Без назива; акрил на платну, 200 x 80 cm, 2017.

се наглашавају елементарни визуелни принципи и односи који су покренути из угла традиционалне теорије визуелне културе и њене функције у светлу нове релационе естетике.

У овим сликама доминира интерес за нову ликовну концепцију простора, савремену визију простора који је прожет интересовањем за теорију Гешталта кроз

Доручак на трави; акрил на платну, 300 x 240 cm, 2019.

коју се наглашавају границе и домети смисла, функције уметничког дела у савременој култури.

Кроз својеврсну визуелну драматику, заврзламу, „превару ока” сложену проблематику слике, Алекса ствара специфично уређене геометријске форме и структуре, композиционо и колористички прочишћене и сведене скоро до знака. Ове геометризоване пикторалне композиције симболизују актуелне високоестетизоване и прецизно уређене светове/односе, интерпретације о простору којима се актуелизује мисао о дометима и функцији естетске поруке данас.

Просторни односи који идејно и кроз концепт граде слику, намећу се и наглашавају принципима компоновања уметничког дела, у којима се ишчитава и тежња ка одређеним постулатима промотера Баухаус школе, од којих доминирају елементарни композициони принципи који се појављују у архитектури.

Репетиција са варијацијом, или хармонична репетиција која доминира у просторним уметностима, у архитектури понајвише, пример је и одлика класичне грчке архитектуре, римске и архитектуре ренесансе.

На овим сликама аутор принцип хармоничне репетиције подређује промени и ритмичкој алтернацији димензија. Склад и тежња ка једноставности и апстраховању/уосећавању у делу, варирају од естетског до саме границе декоративног.

Методу сликарског рада одликује приступ карактеристичан за савремену уметност у којој је текстурисање бојом, линијом и валерима у функцији визуелног означавања. Ово сликарство карактерише минималистичко ликовно решење, композиционо и колористичко „градирање”, степеновање и просторно варирање одређеног ликовног елемента као модула. У пиктуралном складу ових композиција боја је својеврсни индикатор простора, интегрисана у форми, и третира се моделовањем просторних планова у видном пољу слике.

Кроз слику као сублимат унутрашњег света, аутор пред посматрача излаже и својеврсну „епистемолошку меру света”.

Темом „Гешталт као полазиште” у раду овог даровитог ствараоца, наглашавају се ове доминантне уметничке преокупације везане за визуелно представљање, али се овом темом покрећу и актуелна питања везана за савремени културни контекст, будући да свака културна епоха, заправо износи и различита схватања о илузивном представљању живог у неживо.

Постављенесмерницеистраживањаусмерене су на домен естетског, и континуирано се проширују на маркантне социокултурне релације, односе и комуникацију, а тиме и на нови вид осећајности.

Кроз тематски оквир „гешталта” на мастер студијама сликарства на Академији уметности у Новом Саду и досадашњег уметничког истраживања, како на плану ликовног изражавања тако и у проширеном простору слике и нових медија, аутор успешно интегрише досадашња сликарска искуства и нова сликарска и теоријска истраживања на плану слике сликарства, у сасвим засебну поетску целину – аутентичне сликарске реализације у којима се аутор кроз однос опаженог и означеног интересује за композицију слике и обликовно остварује своју идеју.

Ове сликарске форме представљене као специфичне колористичке структуре, геометризоване апстраховане површи заиста се доимају као специфично уређене „релационе структуре” које визуализују извесну просторну концепцију у којој је садржан однос према човеку, уметности, животу, према људима „међу нама”.

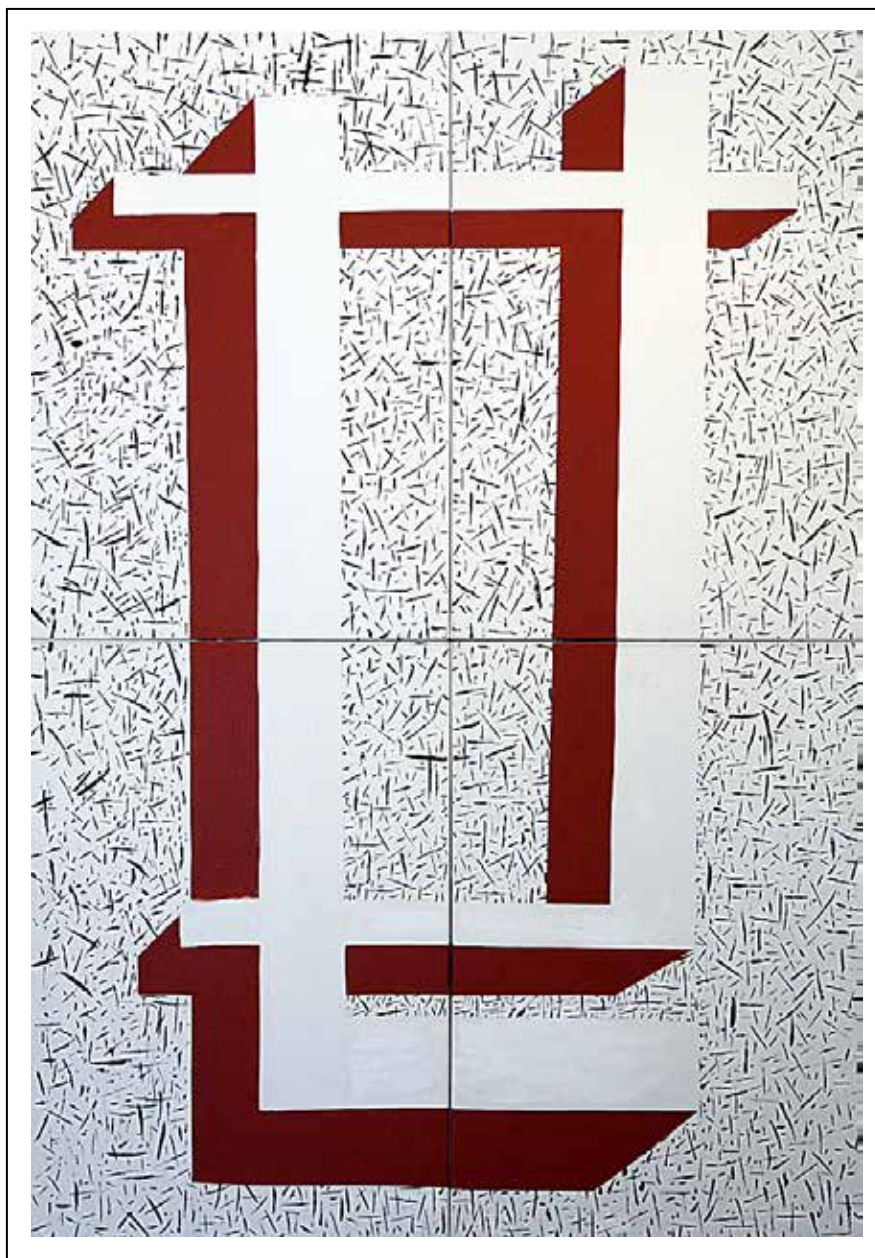

АЛЕКСА ВИДАКОВИЋ, рођен 5. 12. 1993. године у Бањалуци. Школске 2013/14. уписао се на Академију уметности у Бањалуци, студијски програм ликовних уметности на смјеру – Сликарство. Дипломирао је на истој Академији 2017. године у класи професора Данка Бркића. Школске 2017/18. год. уписује се на мастер студије сликарства на Академији уметности у Новом Саду. Завршио мастер студије у класи проф. др Марине Војводић, 2019. год. Осим сликарством, бави се фотографијом, графиком и графичким дизајном.

Члан је удружења „Ческа беседа“ од 2015. године.

Члан је УЛУС-а од 2018. године.

Члан је СУЛУВ-а од 2019. године.

Без назива; акрил на платну, 140 x 200 cm, 2018.

Музичка умјетност

Драгица Панић Кашански

МУЗИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ
НАСЉЕЂА КАО ПОТЕНЦИЈАЛНА ТУРИСТИЧКА АТРАКЦИЈА

Проф. др ДРАГИЦА ПАНИЋ КАШАНСКИ

Проф. др ДРАГИЦА
ПАНИЋ КАШАНСКИ

МУЗИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЉЕЂА КАО ПОТЕНЦИЈАЛНА ТУРИСТИЧКА АТРАКЦИЈА

Проф. др ДРАГИЦА ПАНИЋ КАШАНСКИ¹

(1) Катедра за етномузикологију, Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Булевар војводе Петра Бојовића 1а, Бања Лука
E: dragicapanic.kasanski@gmail.com; dragica.panic-kasanski@au.unibl.org

РЕЗИМЕ:

Тенденције културног туризма у свијету наглашавају промјене у понашању постмодерних туриста. „Life-seeing“ нови концепт укључује искуство, атмосферу, као и учествовање у животу локалног становништва, за разлику од концепта „sight-seeing“ који се данас напушта, а који укључује разгледање локалитета и његових знаменитости. У раду се указује на музичке елементе нематеријалног културног наслеђа (пјевање, играње, свирање) као на језгро око којег се стварају етно-манифестације, те се истиче већ доказано добар модел као што је Козара-етно, манифестација настала повезивањем културног и туристичког простора путем укључивања нематеријалног културног наслеђа (НКН) и стварања „етно-бренда“ базираног на музичким елементима.

Кључне ријечи: туристичка атракција, НКН, етно-бренд, музика са географским поријеклом.

1. КУЛТУРНИ ТУРИЗАМ, КУЛТУРНИ САДРЖАЈ, ТУРИСТИЧКА ПОНУДА

Културни туризам постаје све важнији сегмент туристичке понуде, те се указује потреба за већим промишљањем о проширивању фонда културних садржаја и препознавању нових културних атракција. Стога је наглашена сарадња туристичких организација и антрополога, етнолога и других фолклориста, па тако

и етномузиколога који се укључују у валоризовање културних садржаја и препознавање могућих културних атракција за потребе ове врсте привређивања. Културне атракције (знаменитости) су елементи понуде који често имају пресудан утицај на избор туристичке дестинације. Оне су важан мотив за путовање и често се

користе у промоцији и креирању престижа дестинације на тржишту. Све већи значај се даје културним садржајима у туристичкој понуди, тако да регионалне разлике постају све значајније. Међутим, шта је то стварно културно насљеђе одређеног етногеографског простора, шта од културних садржаја има обезбијеђену заштиту и шта се може означити као традиционално, могу одговорити само експерти којима је традиционална култура предмет истраживања. Како је туризам динамичан процес, неминовно је да он утиче на саму традицију, односно културну баштину неког друштва. Примјер за то је да се у неким друштвеним заједницама традиција мијења управо због туризма, а уколико чак негдје традиција и не постоји, она се измишља само да би побудила интересовања код туриста. Модерно друштво, дакле, присиљава људе на стварање сопствених традиција.

Туризам је био и остао главно средство културне размјене, јер омогућава туристима искуство везано не само за прошлост, већ и за савремени културни и друштвени живот крајева које посјећују. У мноштву културних садржаја који су евидентирани на простору Републике Српске,¹ међу којима је и велики број културних манифестација које су означене као традиционалне, етно, завичајне, мора се имати у виду да није све једнако вриједно, нити може да понесе назив културне атракције. Очита популарност садржаја није мјерило за стварну вриједност културног садржаја, што не значи да вриједан културни садржај не може бити истовремено и популаран. У фази валоризације културног садржаја као културне атракције (знаменитости) најважније је означити елементе пажљиво утемељене на чврстим доказима који произлазе из стручне и научне експертизе. Повезивање акција које се паралелно одвијају на различитим административним пољима може да допринесе цјеловитијем и успјешнијем представљању нашег културног насљеђа у смислу културне и туристичке атракције (знаменитости). Један од начина је коришћење резултата који произлазе из имплементирања Конвенције УНЕСКО 2003.

1.1 Конвенција Унеско 2003 – гарант аутентичности културног садржаја у области нематеријалног културног насљеђа (НКН)

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Организација уједињених нација за образовање, науку и културу – Унеско, са сједиштем у Паризу, је специјализована агенција Уједињених нација за интелектуална и етичка питања на подручју образовања, умјетности, културе, информација и комуникација. Када говоримо о културном насљеђу, један од главних критеријума при одређивању хоће ли неки локалитет доспјети на Листу свјетске културне баштине Унеска је управо његова аутентичност. Тако је и са елементима нематеријалног културног насљеђа. Унеско од оснивања, 16. новембра 1945. године, предузима низ иницијатива које су у фокусу пажње имале културну баштину, што је резултирало низом нормативних инструмената (конвенција, препорука, декларација, смјерница) који су се бавили различитим аспектима заштите и промоције културног насљеђа. Конвенције се сматрају најзначајнијим нормативним инструментима Унеска. Оне, након што буду усвојене од стране Генералне скупштине ове организације, иду у поступак ратификације од стране држава чланица, што подразумева потврду држава потписница да ће се придржавати текста ових правно утемељених инструмената.

Откако је, 1993. године, постала чланица Унеска, Босна и Херцеговина је ратификовала низ нормативних инструмената ове организације, укључујући и оне који се у ужем смислу односе на културу. Међутим, и даље остаје питање њихове практичне примјене. За област културног насљеђа, међу тим документима, посебно мјесто заузимају конвенције.

Конвенцију о заштити нематеријалног културног насљеђа (усвојена 2003. године, ступила на снагу 2006. године), Босна и Херцеговина је ратификовала 23. фебруара 2009. године. Нематеријално културно насљеђе (НКН) се испољава у домену: усмене традиције и изражавања, укључујући и језик као покретач нематеријалног културног насљеђа; умјетности извођења, друштвених

(1) За овај рад су коришћени резултати настали у оквиру пројекта Проучавање и заштита нематеријалне културне баштине Републике Српске који се под руководством проф. др Јеленке Пандуревић, а уз финансијску подршку Министарства науке и технологије у Влади Републике Српске реализовао на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци и грађе са пројекта Етно-села и етно-паркови Републике Србије и Републике Српске који се

пракси, ритуала и свечаних догађаја; знања и пракси везаних за универзум и традиционалних заната. У фокусу интересовања је искључиво „жива традиција“, дакле, културне праксе које су још присутне у животу локалних заједница.

Из Босне и Херцеговине, односно Републике Српске Змијањски модри вез је на Свјетској листи нематеријалног културног наслеђа од 26. новембра 2014. године. Аутентичност овог елемента манифестује се у усклађености, хармонији и стилској перфекцији геометријских елемената укомпонованих са модрим колоритом, етногеографским поријеклом које је доказано синхронијски и дијахронијски. **Брање траве иве на Озрену је** елемент номинован за Свјетску листу нематеријалног културног наслеђа у марту 2016. године. Процедура у Унеску траје 18 мјесеци. Национална (прелиминарна) листа нематеријалног културног наслеђа Републике Српске садржи још неколико елемената (Крсна слава, Паљење жижнице, Невесињска олимпијада, Мркоњићки ковачи, Осаћански језик). Многи елементи који су научним истраживањима маркирани као вриједни, још нису на Националној (прелиминарној) листи нематеријалног културног наслеђа Републике Српске. Томе умногоме доприноси неинформисаност, па тиме и неспремност локалних заједница за оперативне радње које претходе уписивању елемента, те неедукованост у смислу практичне користи од уписа на одговарајуће Унескове листе, у које се убраја и Прелиминарна (национална) листа. Музички елементи НКН (пјевање, свирање, играње и знања везана уз њих) које су маркирали експерти за НКН, могу већ да буду валоризовани као културни садржај и дио туристичке понуде, јер се спремају њихове апликације на ове листе, што је специфичан и дуготрајан процес.

Идентификовање, евидентирање, класификовање и валоризовање појединих елемената и припремање истих за упис на поједине листе може допринијети „етно-брендирању“ уколико се елемент нематеријалног наслеђа посматра са аспекта културног туризма. Потенцијални кандидати за туристичке атракције, односно за упис на Унескове

листе НКН, чија је аутентичност туристички неискоришћена су: сарајевско-романијска кајда, посавско пјевање „удвоје“, умијеће свирања и градитељства традиционалних кордофоних инструмената, херцеговачка „ганга“, старобосанско нијемо-глуво коло, плетено/козарачко коло, као и бројни други примјери који комуницирају универзалним музичким језиком. Музички елементи НКН, осим у традиционалном контексту, чувају се и најчешће презентују на фестивалима фолклора.

1.2. Фестивали фолклора као чувари НКН и потенцијални туристички садржаји

Могуће је културни туризам видјети као комбинацију елемената који чине туристичко тржиште, а то укључује: посјете историјским атракцијама и дестинацијама и присуствовање традиционалним фестивалима; путовање мотивисано жељом за конзумирањем националне, регионалне и локалне хране и пића; праћење традиционалних спортских догађаја и учешће у локалним активностима на одмору; посјете фармама, фабрикама, радионицама и сл. У Републици Српској не постоје званични подаци о броју фестивала фолклора, нити о њиховом садржају.²

Понуда фестивала фолклора праћена је:

- Анализом интернет странице Туристичке организације Републике Српске – ТОРС;
- Анализом упитника туристичких организација градова и општина – ТО добијених и-мејлом.

Туристичка организација Републике Српске у својој понуди има само једну манифестацију која се бави очувањем нематеријалног културног наслеђа Републике Српске – Фестивал Козара етно. Анализом упитника ТО градова и општина добијених и-мејлом стекли смо увид у стање у 31 туристичкој организацији (3 организације нису послале попуњен упитник).

Организатори фестивала фолклора су

(2) Подаци коришћени за овај рад су настали у оквиру пројекта Етно-села и етно-паркови Републике Србије и Републике Српске на којем су радили др Драгица Панић Кашански и др Ирена Медар-Тања и презентовани у раду Ирене Медар-Тање „Фестивали фолклора као модел презентације нематеријалног културног наслеђа Републике Српске“ на Конференцији поводом обиљежавања 20 година рада Природно-математичког факултета у Бањој Луци.

најчешће културно-умјетничка друштва или удружења грађана регистрована с циљем очувања традиције. У доста случајева као организатори се јављају град/општина, туристичка организација или комбинација више организатора (град/општина, туристичка организација, културно-умјетничко друштво). У неколико случајева организатор је црквени одбор. Подаци о томе ко је именовао фестивал етно-манifestацијом углавном нису познати, а тамо гдје их има поклапају се са подацима о организатору фестивала. Готово сви евидентирани фестивали почели су се одржавати после 2000. године, а будући да су углавном локалног карактера, посјећеност зависи од броја становника града/општине у којој се одржавају.

Анализа елемената на основу којих је манифестација категорисана као „етно” даје нам увид у садржај које фестивали нуде.

Садржаји који се на фестивалима фолклора нуде су:

- Смотре фолклора којима се презентују народне ношње, игре, пјесме – у 28 ТО,
- Презентовање обичаја – у 18 ТО,
- Презентовање традиционалних инструмената – у 10 ТО,
- Презентовање традиционалне кухиње – у 20 ТО,
- Изложба етно-предмета – у 11 ТО,
- Презентовање традиционалних спортских игара – у 7 ТО.

На територији Републике Српске, према подацима добијеним из туристичких организација градова и општина само једна етно-манifestација презентује све горепоменуте елементе традиције, а то је Фестивал Козара етно, који се од 2008. године одржава у Пискавици и Бањој Луци и који се налази у понуди Туристичке организације Бање Луке и Туристичке организације Републике Српске

2. КОЗАРА ЕТНО КАО ПРИМЈЕР ЕТНО-БРЕНДА, МОДЕЛ ОЧУВАЊА НКН И ПОТЕНЦИЈАЛ КУЛТУРНОГ ТУРИЗМА

У процесу проналажења одговора на питања „ко смо” и „шта посједујемо” и „на који начин би то требало презентовати другима”, намеће се и питање процеса који је маркетиншким термином назван „брендирање”, а будући пожељни симболи „брендови” (робне марке). Рекламирање (адвертајзинг) је уступило мјесто „брендирању”, што би значило да је у фокусу акција давања производима и услугама емоционалне и друге димензије са којима се људи могу идентификовати.³ Тај производ мора да буде иновативан, јер на неки начин мора да се издвоји, али је неопходно и заштитити географско поријекло, да се јасно каже са ког подручја произвођач долази, уколико жели да му производ буде „етно”.⁴ Основне карактеристике идентитета брeнда укључују: визију, значење, повезаност, аутентичност, диференцирање, трајност, вриједност, обавезу и флексибилност. Сматра се да је крајњи циљ управљања

брендом, као и циљ свих активности на имплементацији маркетинг стратегије остварење лојалности потрошача брeнда производа или услуге. Лојалност брeнда налази се у опредијељености и преференцији потрошача да у свакој ситуацији купује исту марку производа или услуге. У овом случају, да желе сваке године поново да буду дио Козара етна. Лојалност брeнда може се мјерити степеном до кога потрошачи купују одређену марку производа без разматрања алтернативе. Тако нпр. менаџмент манифестације мора бити свјестан да је стварање лојалности код потрошача (туриста) услов опстанка манифестације која је у понуди културног туризма на тржишту на коме се води непрестана борба за сваког купца. Зато музички елементи нематеријалног насљеђа представљају изузетан туристички потенцијал који је у културном туризму минимално препознат, али тамо гдје постоји подршка туристичке организације резултати не изостају. (Козара етно, раније Сабор изворног стваралаштва у Теслићу, Сабор старог пјевања у Војковићима

(3) Ако произвођачи желе брендиран производ, онда морају да имају врхунски квалитет, тај производ мора да буде допадљив, јер неће нико купити нешто што је „запаковано у стару теглу са које није скинута ни стара етикета”.

(4) Љубица Марковић, из Института за одрживи развој и предсједница Удружења пословних жена „Еве” Ваљево.

и други). Бренд имиџ је представа коју потрошачи (туристи) имају о производу или услузи; опипљиве и неопипљиве особине неког бренда и све што чини производ јединственим на тржишту. Етно-бренд са имиџом који стварају музички елементи НКН (пјесма, игра, свирка) са познатим географским поријеклом побуђује ланац асоцијација које учвршћују представу о понуди: ознака *етно* изједначава се у значењу са оним што је традиционално; *традиционално* је дуготрајно, а оно што је *дуготрајно*, претпоставља се да је квалитетно; *квалитетно* је пожељно, односно *атрактивно*. Ланац асоцијација може да крене и у другом правцу: *етно* се изједначава са народно, а *народно* са *рурално*; *рурално* се доживљава као *архаично*, а *архаично* се сматра аутохтоним. *Аутохтоно* би било оно што има географско поријекло, а сваки артефакт или културни елемент са познатим географским поријеклом доживљава се као аутентичан, па самим тим и погодан као туристичка атракција.⁵

Манифестација Козара етно сваке године има одређену тему у склопу које, кроз приказе, презентације, изложбе и друге културне садржаје, представља различите сеоске активности које су се у поткозарским селима изводиле у кући и пољу. Обичаји као што су косидба, жетва, сватови, слава, обичаји о Малом Божићу, бабине и други, привуку велику пажњу посјетилаца који имају прилику да се упознају са традиционалним активностима, али и да у њима учествују. Сама манифестација одвија се кроз неколико сегмената значајних за очување традиције: смотра фолклора, такмичење у изворном пјевању (ојкача) и свирању (тамбура трожица), тематска изложба, приказ обичаја, традиционалне спортске активности, презентовање традиционалне кухиње и изложбено-продајна поставка (Етно-тржница).⁶ У складу са слоганом „туризам за све”, односно туризам „за сваког понешто”, Козара етно нуди и актуелне садржаје, поред језгра манифестације оличеног у музичким елементима нематеријалног културног

наслеђа којег треба штитити јер је сачуван доспио до данас, па га као таквог треба предати следећој генерацији. Међутим, како предати младима оно што старији сматрају вриједним, а млади не уочавају вриједност истог? Менаџмент манифестације (Организациони одбор) прикључује почетним садржајима још и *Фестивал фолклора*: гостовање фолклорних група из других држава, *Етно-тржницу* са одјевним предметима дизајнираним по мотивима из Козаре и Поткозарја, *Сајам етно-производа* и као нарочиту противтежу архаичној музици – догађај из домена актуелне музике: Концерт музике инспирисане традицијом *Етно фјуџн* (од 2016). Из свега до сада реченог, евидентно је да манифестација Козара етно представља значајног чувара традиције, не само Козаре и Поткозарја, већ традиције уопште, не на начин стварања окамењене културе, него брендирањем етно-производа. Потребно је посебно издвојити сегмент очувања нематеријалног културног наслеђа који је у овој манифестацији доминантан.

Тенденције културног туризма у свијету наглашавају промјене у понашању постмодерних туриста. Нови концепти укључују „life-seeing”, дакле, искуство, атмосферу, као и учествовање у животу локалног становништва, за разлику од концепта „sight-seeing” који се данас напушта, а који укључује разгледање локалитета и његових знаменитости. Помјерање фокуса са устаљених на могуће културне садржаје и туристичке атракције, остварено је указивањем на музичке елементе нематеријалног културног наслеђа (пјевање, играње, свирање) као на језгро око којег се стварају етно-манифестације. Истицањем већ доказано доброг модела, као што је Козара етно, подвучена је одрживост и виталност „етно-брендова”. Република Српска је изњедрила манифестацију која је настала повезивањем туристичког и културног простора базираног на музичким елементима нематеријалног културног наслеђа (такмичење у пјевању ојкаче и свирање тамбуре трожице), упоредиву са чувеном туристичком атракцијом Гучом (Србија), „етно-брендом” који у основи, такође, има музички елемент нематеријалног културног наслеђа – такмичење трубача.

(5) Ланац асоцијација уочен је током анализе вокалних и вокално-инструменталних кореолошких облика из Архива фолклорних записа Катедре за етномузикологију Академије уметности у Универзитета у Бањој Луци.

(6) Од 2012. године у склопу манифестације одржава се научно-стручни семинар на којем се обрађују традиционалне игре, пјесме и ношње из разних крајева бивше Југославије. Семинар похађају бројни кореографи и руководиоци фолклорних друштава из земље и окружења, а одржавају га стручњаци из наведених области.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Apaduraj, Arđun. *Kultura i globalizacija* [Modernity at large. Cultural dimensions of globalization]. Slavica Miletic (translator), Beograd: Biblioteka XX vek, 2011.
- [2] Kirshenblatt-Gemblett, Barbara. *Destination Culture: Tourism, Museums, and Heritage*, www.nyu.edu/classes/tourist/heritage.dos
- [3] Bijeljic, Željko i Nevena Ćurčić. „Turizmološka valorizacija etnografskih manifestacija u Srbiji”. *Етноантрополошки проблеми н.с. год. 5. св.3.* 2010, стр. 227-242.
- [4] Hobsbom, Erik i Terens Rejndžer. *Izmišljanje tradicije*, drugo izdanje, Beograd: Biblioteka XX vek, 2011.
- [5] Panić-Kašanski, Dragica i Vesna Karin. „Manifestation ‘Kozara-etno’ in Piskavica – audio-visual representations of music and dance”. *Program and abstracts booklet of Fifth Symposium of the ICTM Study Group on Music and Dance in Southeastern Europe*, Blagoevgrad, Bugarska, 2-8. maj 2016.
- [6] Жикић, Бојан. „Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе”. *Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе, Зборник радова са научног скупа Културни идентитети у XXI веку*. Београд: Универзитет у Београду/Филолошки факултет/Српски генеалогички центар, 2011, стр. 7-25.
- [7] Јовановић, Деана. „Идентитет на продају-креирање националног идентитета за потребе туризма”, *Гласник Етнографског института САНУ LVI (1)*, Београд, 2008, стр. 101-114.
- [8] Пандуревић, Јеленка и Ирена Медар-Тања. „Путовања каравлашких лазарица: Традиција између идентитета, носталгије и предумишљаја”. *Лицеум: Часопис за студије књижевности и културе vol XXII (16)*. Крагујевац: Центар за научноистраживачки рад САНУ и Универзитет у Крагујевцу, 2016, стр. 55–87.
- [9] Панић Кашански, Драгица, Пандуревић, Јеленка и Ирена Медар-Тања. „Omnia mea mecum porto. Могућности имплементације конвенције УНЕСКО 2003. на примјеру сарајевско-романијске кајде”. *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација, Зборник радова санауног скупа поводом обиљежавања 40. годинапостојања и рада Универзитета у Бањој Луци*. Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци/ Академија наука и умјетности Републике Српске/Музиколошко друштво републике Српске, 2015, стр. 293-308.
- [10] Панић Кашански, Драгица. „Развојне могућности очувања и заштите нематеријалне баштине у БиХ”, *Баштинар 14*, Брчко, 2010, стр 35-46.
- [11] http://www.banjaluka-tourism.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=390:dog%C4%91a-ji&Itemid=156&lang=sr
- [12] <http://www.kozaraethno.com/>
- [13] http://www.mcp.gov.ba/org_jedinice/sektor_nauka_kultura/pravni_okvir/medjunarodne_konvencije/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=108&pageIndex=1
- [14] <http://www.muzejrs.com/>
http://www.zika.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=1309:ta-je-to-brend&catid=34:zika-category&Itemid=27

+: акрил на платну, 50 x 70 cm, 2020.

Позоришна умјетност

Љиљана Чекић СРЕЋАН 90. РОЂЕНДАН ВЈЕЧНОЈ МЛАДОСТИ
(поводом јубилеја Народног позоришта Републике Српске)

Др ЉИЉАНА ЧЕКИЋ

Др ЉИЉАНА
ЧЕКИЋСРЕЋАН 90. РОЂЕНДАН
ВЈЕЧНОЈ МЛАДОСТИ

(поводом јубилеја Народног позоришта Републике Српске)

Девет деценија трајања и непрекидног рада на „брдовитом Балкану” једне умјетничке куће више је него подвиг. Радити и истрајати у различитим државним системима, на турској Бањој Луци, симболички, али и метафорично, није било једноставно. Бањолучко позориште основано је политичком вољом (као да постоје другачија оснивања буџетских театарских кућа), развијало се испод крила моћника, а увијек у сјени истог тог крила. Послије готово 11 сезона рада, од оснивања 1930. године до почетка Другог свјетског рата, које су протицале невјероватном динамиком за данашње схватање позоришта, када је било нормално одиграти премијеру сваке седмице, када се на гостовању по Врбаској бановини остајало по два мјесеца, стигло је

ново, ратно, беспопштедно вријеме. Топови су проговорили, али музеје нису ћутале.

У доба ратног пакла, када је дошло до радикалних кадровских и репертоарских промјена, када је са сцене склоњено све што је припадало претходном времену, позориште (тада казалиште) преживљавало је зло вријеме, попут дјечијих болести и успјело да уплови у нови систем, који га опет није превише волио. Након пет година послератног егзистирања, када се није знало да ли је живо или је на умору, позориште је поново „стало на ноге” и почетком педесетих година XIX вијека и наставило да ради у духу и са идеолошким максимама новог друштва.

Увијек уз политику, а увијек бјежећи од ње, радило је и стварало онако како је могло. Условљено људима непосредно укљученим у сам процес рада на представи, али и људима који су одлучивали о материјалним средствима, знало је попут наталијине рамонде подићи се и процвјетати и онда када је то изгледало немогуће. Била је потребна кап добре воље, кап жеље одговорних људи да се поново уздигне умјетност, свеобухватна, најсложенија, али и најзаводљивија. Позоришна умјетност.

Стотине глумаца, редитеља, драматурга, кореографа, сценографа, костимографа, композитора, корепетитора, сликара... и још толико људи из пратећих служби, декоратера, суфлера, инсписијената, шминкера, фризера, гардеробера, столара, бравара, тапетара, али и портира, рачуновођа, хигијеничарки, благајника, секретара и небројено још оних којих се тешко сјетити, који више не спавају у нашим сјећањима, стварали су магију, стварали су театар. Свима дугујемо захвалност што једна необична кућа, у којој умјетност твори тако много креативних, веселих, разиграних, али и сујетних и преосјетљивих чудака, не одустаје од своје љубави, страсти, опсесије... Од позоришта.

А током протеклих девет деценија, иако исто, позориште је увијек било другачије. У периоду између два свјетска рата представе су прављене брзо, без пуно промишљања, стихијски, са пуно енергије, али понекад невеликих резултата. У исто вријеме, у истој кући радили су људи који су интензивно преводили текстове са свјетских језика. Понекад су европске праизведбе игране на бањолучкој сцени само годину или двије након свјетских премијера. Директори и артистички руководиоци су преводили, режирали, цртали скице за сценографију... Глумци су говорили стране језике. Наравно, не сви, али било је и оних који су знали и по пет свјетских језика, али и глумаца чије се образовање завршило након другог разреда основне школе. Било је глумаца са завршеним глумачким и балетским школама. Играли су и пјевали. Сви, или готово сви. Публика

је вољела комаде са пјевањем, нарочито из домаћег миљеа. Глумци су долазили на годину дана, понекад остајали и дуже, да би отишли у неки други град, на неку другу сцену.

Са новом државом дошло је и ново вријеме. Представе су се стварале дуже, премијера је било мање. Глумци-пјевачи, тако популарни у претходним епохама, све мање су били потребни театру. Више се радило, дубље се промишљало, резултати су били бољи. У ангажман су долазили неки нови људи, враћали су се неки стари. Публика је постајала све захтјевнија и многобројнија.

Вријеме је пролазило, године, деценије... Иста држава, исти поредак, исто и позориште. Полако, као што то слободна времена дозвољавају, растао је квалитет и умјетника и представа. Све мање је било полуписмених, све више их је имало глумачко и редитељско образовање. О позоришној умјетности и њеним неимарима све више се говорило са поштовањем, уз уважавање рада и талента. Позориште је изишло из своје „авлије“, која је једно вријеме била Врбаска бановина, а затим и Босанска Крајина, прешло је у неке друге средине и показало како и колико може. Глумци су долазили и остајали, годину, двије, десет, двадесет, читав глумачки вијек...

У моду су дошли фестивали, мали и велики. Гостовало је и наше позориште да би видјело гдје му је мјесто и колико и како други могу и знају. И нашло је своје мјесто, добијало награде, похвале, критике... Вољело је фестивале и фестивали су вољели њега и још га воле. Стварало је и своје фестивале.

Народно позориште Републике Српске, основано као Народно позориште Врбаске бановине, једно је од најстаријих културних институција у граду, али и држави. Старо је, али и младо, вјечно младо, као што то само заиграна дјеца (глумци), могу бити, играјући и живећи своје снове, загладано у вјечност у којој нема старости и нестанка. А наш деведесетогодишњак, још је младић који зна да је будућност испред њега.

Па, срећан му овај јубиларни деведесети. На многаја лjeta.

Магнетна поља, комбинована техника, 100 x 100 cm, 2019.

Актуелности

Милан Ракуљ **КАКО ЈЕ КУЛТУРА ПРЕЖИВЈЕЛА ГОДИНУ ПАНДЕМИЈЕ?!**

..... **КЊИЖЕВНИ КОНКУРСИ**

МИЛАН РАКУЉ

МИЛАН
РАКУЉКАКО ЈЕ КУЛТУРА ПРЕЖИВЈЕЛА
ГОДИНУ ПАНДЕМИЈЕ?!

Флоскула да је овдашња култура на апаратима у текућој и одлазећој 2020. години добила је свој савременији израз. Култура је на респиратору, истичу локални критичари и познаваоци прилика. Оставимо по страни чињеницу колико је данас и овдје деструктивне, а колико конструктивне критике. Бавимо се културом у години пандемије и догађајима који су обиљежили исту у граду Бањалуци. „Пандемија”, „респиратори”, „број заражених”, „епидемиолошке мјере”, „нова нормалност”, те друге и треће ријечи и синтагме, увелико су постале дио свакодневног говора. Хипохондрија и паника су досегле врхунац.

Здравље људи, бар како су нам предочавали званичници, било је на првом мјесту. Поштено за мјесто број један. Но, шта је са посљедњим мјестом приоритета званичника у овој години?! Погађајмо, посљедња рупа на свирали опет је била култура. У вријеме ванредног стања проузрокованог и даље актуелном пандемијом, институције културе посљедње су отварале, а прве затварале врата за посјетиоце.

Приликом отварања, публици у установама културе на улазу је мјерена тјелесна температура, а заштитне маске су биле обавезне. У кафанама, које су такође претрпјеле пад посла, гостима није мјерено ништа, осим цеха.

Претпоставља се да би повишена тјелесна

температура тамо била приписана вишку алкохола, а можда је и нешто друго у питању. Елем, извјештаји са догађаја из области културе почињали су обавезним „уз све прописане мјере кризног штаба итд.”. Културњацима, како се могло закључити из (и ове године ипак) бројних догађаја, нису тешко пале прописане мјере.

Очевици окупљени око институција културе тврде да тамо није било никаквих респиратора и сличних апарата за дисање. Да ли је дисциплина одраз културних или су људи од духа осјетљивији на вирусе, па су били више и заштићени обуставом рада и поштовањем прописа, није нам познато.

Познато је да је култура преживјела и 2020. годину. Наравно, овдје није ријеч само о раду институција културе, него о култури у животу свих нас којој смо на овај или онај начин прибјегавали у данима изолације. Како то преживљавање, пак, виде људи који се баве културом, говорили су за часопис „Нова стварност”.

ИНДУСТРИЈА ЗАБАВЕ НЕ СМИЈЕ СТАТИ

Арсен Чаркић, пијаниста, композитор и професор на Академији умјетности у Бањалуци, каже да централна тачка сваке приче о култури данас треба да буде промишљање о враћању праве свијести о култури – да је она синоним за цивилизацију. „Од болшевичке револуције наовамо намеће се инверзија древног аксиома на којем су

процвјетале цивилизације Медитерана – да је било какав технолошки напредак посљедица друштва зреле културе. Та негација свега здраворазумског је гласила да је култура нешто одвојено од друштва и свакодневног живота, па тако култура (култивисање, гајење, усавршавање...) више није мој однос према животу, знању, трагању – она више није обожење кроз путовање ка идеалу: култура постаје недјељни додатак у новинама, награда за исцрпљене раднике, нека врста годишњег одмора”, каже Чаркић. Управо у томе, додаје он, треба тражити механизам којим је култура сведена на форму забаве и самим тим најсуровије духовно силована и девалвирана.

„Можда ће за многе звучати прегрубо ако кажем да се аутентична култура управо и крије у простору између њеног савременог распећа на линији 'hoch култура за новокомпоновану квази-елиту' у излизаној форми да култура мора да буде нешто неразумљиво и 'елитистичко', а са друге стране лењинистичке представе да је култура пука забава за масе, спектакл, ватромет, новогодишњи концерт”, наводи Чаркић.

Он додаје да је, стога, реално и претпоставити да ће неокомунистичке партијске елите, умјесто жеђи човјечанства за аутентичном културом и аутентичним садржајем чија катарза, по правилу, са собом носи духовни раст, константно нудити менталитет спектакла, Лас Вегаса, Олимпијских игара, Лиге шампиона и којекаквих шарених гладијаторских игара да робовима нашег времена анестезира житејским бригама оптерећен мисаони апарат.

„Управо зато у овој 'пандемији', или боље рећи 'пандемонијуму' и не чуди што су мимо сваке логике прво затворени музеји, позоришта, галерије, концертне сале, факултети и школе. Индустрија забаве не смије стати. Зато се треба стрпјети и по сваку цијену избјежавати да култура постане такмичење, и да се повинујемо пракси 'топлисти', 'концерта године', 'најзначајнијег књижевног дјела двијехиљаде-те-и-те године’”, анализира Чаркић.

Музеји, позоришта, галерије и концертне сале заиста нису радиле великим дијелом

ове године. Ипак, по ријечима наших саговорника, има догађаја вриједних памћења.

Књижевници Ранко Павловић, Тања Ступар Трифуновић и Берислав Благојевић издавају неке од њих.

ДОСЕЗИ СЛОБОДЕ У НОВОЈ НОРМАЛНОСТИ

„Вирус корона јесте покушао да озбиљно закатанчи капије културних установа и институција, али није успео суштински криво културе, у њено срце и душу. Јесу редуковане манифестације и активности, али оно суштинско је остало да пркоси невидљивом непријатељу. Удружење књижевника Републике Српске у свакодневном је контакту са својим чланством путем недавно урађеног сајта, наставило је више него успјешно са издавачком дјелатношћу, објављује и први број електронског часописа за књижевност, умјетност и културу „Нова стварност”. Чланови објављују књиге, сарађују у часописима, добијају признања и у Републици Србији. Једно од историјских, најзначајнијих – Андрићева награда за збирку прича објављену у издању УКРС, признање је и за цјелокупно књижно стваралаштво с лијеве стране Дрине”, каже Ранко Павловић подсјећајући да је његов колега Анђелко Анушић добитник Андрићеве награде Задужбине „Иво Андрић” из Београда за збирку приповједака „Легенда о в(ј)етром вијанима” објављену у издању Удружења књижевника Републике Српске. Павловић истиче да ковид19- јесте задао снажан ударац култури, али исто тако да јој је дао и снагу да тражи нове путеве дјеловања.

Једна од институција која је тражила такве путеве јесте Народна и универзитетска библиотека Републике Српске (НУБРС) „Дигитализовали смо италијанске књиге као подршку италијанском народу на почетку короне. На Свјетски дан поезије испред библиотеке смо дијелили дезинфиковане и упаковане књиге, однијели смо полицу са књигама у Студентски дом гдје су лежали заражени, у јуну смо били домаћини људима из Завода за културни развитак Србије и прикупили податке за све јавне установе и институције културе у Републици Српској и касније им прослиједили да бисмо били

укључени у њихов пројекат Временска линија културе у Србији и Срба и дијаспори. Скромном изложбом, али ипак, обиљежили смо и 110 година од рођења Меше Селимовића и Скендера Куленовића”, подсјећа Берислав Благојевић, иначе запослен у НУБРС.

Његова колегица Тања Ступар Трифуновић додаје да су све те културне активности обиљежене короном, али и издваја оно што је за њу било вриједно памћења.

„Уз сва ограничења, изазов је било организовати и одржавати било какве културне програме. И баш из те перспективе рада под готово немогућим условима издвојила бих књижевни фестивал «Императив» који је и у оваквим, фестивалима несклоним околностима, успјешно одржан. С друге стране, постоји и нешто што је (осим већ поменуте короне) на најгори начин илустровало проблеме са којима се годинама суочава (и не умије их надићи) бањалучка културна сцена. То је отварање па потом, под притисцима, експресно затварање изложбе сликарке Милене Ивић. Рад, што се сада чини ироничним носи назив 'Шта да радим са свом овом слободом' а новонасталу ситуацију по рекордно брзом окончању изложбе могли бисмо назвати – досези слободе”, истакла је Ступар Трифуновићева.

ЕНТУЗИЈАЗАМ И ПОСВЕЋЕНОСТ РАДНИКА У КУЛТУРИ

Љубиша Савановић, глумац Народног позоришта Републике Српске и организатор Градског позоришта Јазавац, слаже се са нашом констатацијом да је култура преживјела годину пандемије.

„Биће нам још теже, али немамо избора. Не гајим илузију да ће ико схватити шта нам значе култура, умјетност, дух. Најбитније је преживјети све ово и остати нормалан или бар задржати онај ниво здравог разума на којем смо били прије пандемије. Неки неће успјети, нажалост. Издвојио бих сјајну реакцију управе Банског двора на пандемију и наставак рада упркос свему. Такође, и љетну сцену Градског позоришта Јазавац које је као установа која се самофинасира успјела организовати преко 50 догађаја током љета”, рекао је Савановић.

Младен Бањац, виши кустос у Музеју

савремене умјетности Републике Српске (МСУРС), издваја три догађаја у култури који су за њега, како каже, били изузетно важни.

„Кренућу од изложби, јер је то ипак моје поље. Изложба Реконструкција скренула је пажњу на савремено умјетничко стваралаштво умјетника са простора Републике Српске, а јединствена је по томе што је обрађивала четири теме из четири кустоске позиције. На изложби су представљена 22 умјетника од којих половину чине млади умјетници, који до сада нису имали прилику да излажу у оваквом обиму и формату, што је изузетно значајно, јер су они добили простор и мјесто на савременој умјетничкој сцени”, каже Бањац. Поред тога, додаје Бањац, изведен је амбициозан пројекат 30. меморијала Надежде Петровић у Чачку.

„На овом пројекту рад је започет давно, онда када се мислило да никаква болест не може утицати на рад и функционисање ове врсте пројеката. Како је пандемија расла и ширила се, тако је стасавала и ријешеност да се овај пројекат на крају реализује. Резултат је сјајна изложба на 11 локација са 30 умјетника из бивше Југославије са додатком Бугарске, онако како је то Надежда замислила оснивајући прву колонију у Сићеву. Овај догађај претендује да постане и културни догађај године у Србији”, напомиње Бањац. Селекторка поменутог меморијала, додаје, била је Сарита Вујковић, директорица МСУРС.

„На крају, нешто што није мој посао већ моја љубав и страст, а то је књижевност. Књижевни фестивал „Императив” из године у годину расте и постаје већи, садржајнији и квалитетнији. Када су одлучили да и ове године, упркос свему, не прекидају континуитет био сам јако радостан. Не само да нису подбацили (иако су могли и нико им то не би узео за зло), већ су и надмашили сами себе. Све ове иницијативе настале су на основу ентузијазма и посвећености радника у култури да свој посао обављају савјесно и одговорно са највишим професионалним стандардима. Хвала им на томе”, закључује Бањац.

ЈУБИЛЕЈ ЗА ПАМЋЕЊЕ И ЗА ЗАБОРАВ

Оно што упада у очи јесте да нико од саговорника није издвојио прославу 90

година постојања Народног позоришта Републике Српске, као битан догађај из области културе у години на измаку. Можда тако нешто и не чуди.

У години јубилеја изостао је најважнији позоришни фестивал у Републици Српској Театар фест, док је, рецимо, Дјечије позориште Републике Српске у прилагођеним условима без великих проблема одржало 19. издање Међународног фестивала позоришта за дјецу. Што се тиче Народног позоришта, осим једне представе заиста вриједне пажње („Дервиш и смрт”, Меша Селимовић, режија и драматизација текста Дејан Пројковски) и једне представе пригодне јубилеју („Златно доба”, текст и режија Жељко Стјепановић), остало је најбоље заборавити.

Ипак, како се у овом тексту бавимо културом а она, рекосмо ли већ, подразумијева култивисање, гајење, усавршавање, а не заборављање, поменућемо и крајње исполитизовану свечану академију националног театра Републике Српске поводом поменутог јубилеја. Академија је садржавала само два говора у којем су се, између осталог, чули и хвалоспјеви за актуелну власт. С обзиром да је академију у директном преносу приказивала Радио телевизија Републике Српске, ваља истаћи да је иста заједно са играчком трајала

свега 25 минута, што је мања минутажа од Дневника. Позив за академију, осим људи из политике и државног, односно ентитетског врха, нису добили људи који су заслужни за рад позоришта у годинама иза нас. Иако су у публици изостали, глумци су на овој академији проглашени за најбоље амбасадоре Републике Српске, што није далеко од истине. Они у 2020. години нису имали прилику да покажу свој пуни позоришни капацитет, али неке од њих публика је имала прилику гледати у серијама „Хотел Балкан” и „Кости”, које су доживјеле телевизијске премијере. Обје серије потписује „Босонога продукција” из Бањалуке, а по успјеху и гледаности „Костију” у Србији, изгледа да је култура Републике Српске, економским рјечником речено, имала јако добар извозни производ. На крају ваља истаћи да је Народно позориште Републике Српске још прије појаве пандемије накратко зауставило рад, јер је неколико водећих чланова ансамбла снимало филм Предрага Гаге Антонијевића „Дара из Јасеновца”. Иако филм код нас још није приказан, колико се рад исплатио најбоље говори податак да је ово остварење и српски кандидат за Оскара у категорији најбољи међународни филм. Све у свему – увијек – па и излазећи из године пандемије, што се тиче културе, имамо чему да се надамо.

КЊИЖЕВНИ КОНКУРСИ

Удружења Књижевника Републике Српске

ГОДИШЊА НАГРАДА ЗА НАЈБОЉУ КЊИГУ ОБЈАВЉЕНУ У 2020. ГОДИНИ

Удружење књижевника Републике Српске расписује Конкурс за Годишњу награду за најбољу књигу објављену у 2020. години. Награда се додјељује за прво издање књиге из области поезије, прозе, драме, есејистике, књижевне критике и науке о књижевности. На Конкурсу могу учествовати искључиво чланови Удружења књижевника Републике Српске који су измирили своје обавезе према Удружењу закључно са 2020. годином, као и они који су на захтјев ослобођени плаћања годишње чланарине.

Књиге, у три примјерка, доставити на адресу: Удружење књижевника Републике Српске (за Годишњу награду), Веселина Маслеше број 20, 78000 Бања Лука.

Конкурс је отворен од 15. децембра 2020. до 15. јануара 2021. године, а резултати ће бити објављени најкасније до краја марта 2021. године.

ОБЈАВЉИВАЊЕ НОВИХ РУКОПИСА

Услови Конкурса су:

- да је ријеч о новом рукопису прозе, поезије, есејистике или књижевне критике, те прозе или поезије за дјецу, или преводу са неког страног језика или на страни језик;
- да књига има најмање једну рецензију релевантног књижевног критичара из Републике Српске или Републике Србије, коју је потребно доставити потписану у оригиналу уз рукопис;
- да је члан Удружења књижевника измирио своје обавезе према Удружењу закључно са 2020. годином;

Књигу доставити на адресу: Удружење књижевника Републике Српске, Веселина Маслеше број 20, 78000 Бања Лука у електронској форми (три примјерка) и у штампаној форми А4 формата (1 примјерак), са назнаком: КОНКУРС ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НОВИХ РУКОПИСА.

За све додатне информације можете се обратити на мејл Удружења: udruzenjeknjizevnikars@gmail.com или на горе наведену адресу Управе УКРС.

Непотпуне и неблаговремене пријаве неће бити узете у разматрање.
Конкурс је отворен од 15. децембра 2020. до 1. фебруара 2021. године.
О резултатима Конкурса аутори ће бити благовремено обавијештени.

Напомене:

1. Конкурс Удружења је у потпуности прилагођен условима Конкурса који је Министарство просвјете и културе расписало прошле године. Уколико Министарство буде мијењало услове, бићете благовремено обавијештени.
2. Књиге које буду изабране на Конкурсу Удружења биће прослијеђене на Конкурс Министарства просвјете и културе РС за суфинансирање књижевно-умјетничког стваралаштва из области издавачке дјелатности чија ће комисија оцијенити које ће књиге бити финансијски подржане. У случају да нека од изабраних књига не задовољи услове Конкурса Министарства, аутор исте је одлуком жирија УКРС стекао право да се књига штампа у издању Удружења књижевника РС, а трошкове покрива лично или од спонзора и донатора, под најповољнијим условима.

КЊИЖЕВНИ КОНКУРСИ

Завода за уџбенике и наставна средства Источно Ново Сарајево

НАЈБОЉА НЕОБЈАВЉЕНА КЊИГА ЗА ДЈЕЦУ „СОВИЦА”

1. Јавно предузеће „Завод за уџбенике и наставна средства” а. д. Источно Ново Сарајево позива ауторе који пишу и стварају на српском језику да узму учешће на Конкурсу за најбољу необјављену књигу за дјецу „Совица”.
2. Књижевна награда издавачке куће ЈП „Завод за уџбенике и наставна средства” а. д. Источно Ново Сарајево, под именом „Совица”, обухвата плакету (повељу) за најбољу необјављену књигу за дјецу, објављивање дјела у тиражу од 500 примјерака, ауторску накнаду од 1.000,00 КМ и 20 примјерака књиге.
3. Право учешћа на конкурс за избор најбоље необјављене књиге за дјецу имају сви аутори који пишу и стварају на српском језику и који благовремено доставе свој рукопис, под условом да рукопис књиге за дјецу није раније објављен, како на српском тако ни на другом језику.
4. Уколико је рукопис интегрално или фрагментарно објављен у штампаној или електронској форми, поменути чињеница ће се сматрати разлогом за искључивање аутора и његовог дјела из конкуренције.
5. Један аутор може конкурисати само са једним рукописом. У случају непоштовања наведеног правила, сва дјела тог аутора биће искључена из конкуренције за награду „Совица”.
6. Аутор најбоље оцијењеног рукописа, према одлуци стручног жирија, учешћем на овом конкурс обавезује се да ће пренијети на Јавно предузеће „Завод за уџбенике и наставна средства” а. д. Источно Ново Сарајево, као издавача, искључиво и територијално неограничено овлашћење за објављивање ауторског дјела са којим учествује на конкурс, затим право на умножавање дјела штампањем, у периоду од три године од издавања, те овлашћење за стављање у промет поменутог дјела до продаје комплетног тиража дефинисаног овим конкурсом.
7. Аутори су дужни да најкасније до 5. 3. 2021. године доставе одштампан рукопис књиге за дјецу у три примјерка (формат А4, фонт Times New Roman, проред 1.5, нумерисане странице, увезано), док се аутор књиге за дјецу која буде награђена обавезује да рукопис достави и у електронској форми.
8. Осим три одштампана примјерка, аутори су дужни у посебној затвореној коверти доставити и сљедеће податке: име и презиме, контакт телефон и адресу, те потписану изјаву којом, под пуном материјалном и моралном одговорношћу, изјављују да рукопис који достављају није никада раније објављен, како фрагментарно тако ни интегрално.
9. Рукописе потписане шифром слати искључиво путем поште, на адресу ЈП „Завод за уџбенике и наставна средства” а. д. Источно Ново Сарајево, Ул. Николе Тесле бр. 58, 71123 Источно Ново Сарајево, са напоменом „За конкурс за најбољу необјављену књигу за дјецу ‘Совица’”. Рукописи евентуално достављени путем електронске поште или на други неодговарајући начин, неће бити узети у разматрање нити ће бити предмет конкуренције за награду „Совица”.
10. Достављени рукописи неће се враћати ауторима.
11. Посљедњи дан за доставу рукописа на напријед наведени начин јесте 5. 3. 2021. године, док је рок за проглашење добитника награде 10. 5. 2021. године.
12. Детаљни услови за учешће на конкурс, врста и висина награде, избор и начин рада стручног жирија, рокови за одлучивање о награђеним рукописима, те остала питања која дефинишу поступак избора најбоље необјављене књиге за дјецу дефинисани су Правилником о додјељивању награде „Совица”, објављеним на званичној интернет презентацији Завода (www.zunsrs.com).

НАЈБОЉИ НЕОБЈАВЉЕНИ РОМАН „ЗЛАТНА СОВА“

1. Јавно предузеће „Завод за уџбенике и наставна средства“ а. д. Источно Ново Сарајево, као највећа издавачка кућа у Републици Српској, позива ауторе који пишу и стварају на српском језику, да узму учешћа на Конкурсу за најбољи необјављени роман и награду „Златна сова“ за 2021. годину.
2. Књижевна награда издавачке куће ЈП „Завод за уџбенике и наставна средства“ а. д. Источно Ново Сарајево обухвата плакету (повељу) за најбољи необјављени роман, објављивање дјела у тиражу од 500 примјерака, те ауторску накнаду од 5.000,00 КМ и 20 примјерака романа.
3. Друга награда обухвата објављивање дјела у тиражу од 500 примјерака, те ауторску накнаду од 2.000,00 КМ и 20 примјерака романа.
4. Трећа награда обухвата објављивање дјела у тиражу од 500 примјерака, те ауторску накнаду од 1.000,00 КМ и 20 примјерака романа.
5. Уколико ниједан од аутора три првонаграђена романа не буде имао пребивалиште у Републици Српској, Завод задржава право да, на препоруку стручног жирија, поред награђених романа, уз претходну сагласност аутора, објави још један роман аутора са пребивалиштем у Републици Српској. У том случају, роман би био објављен у тиражу од 300 примјерака, уз ауторски хонорар утврђен на основу интерних прописа организатора конкурса.
6. Право учешћа на Конкурсу имају сви аутори који пишу и стварају на српском језику, а који благовремено доставе свој рукопис, под условом да рукопис романа није раније објављен, како на српском тако ни на другом језику.
7. Уколико је рукопис интегрално или фрагментарно објављен у штампаној или електронској форми, поменути чињеница ће се сматрати разлогом за искључивање аутора и његовог дјела из конкуренције.
8. Један аутор може конкурисати само са једним рукописом. У случају непоштовања наведеног правила Конкурса, сва дјела тог аутора биће искључена из конкуренције за награду „Златна сова“.
9. Аутори три најбоље оцијењена рукописа, према одлуци стручног жирија, учешћем на овом конкурс обавезују се да ће пренијети на Јавно предузеће „Завод за уџбенике и наставна средства“ а. д. Источно Ново Сарајево, као издавача, искључиво и територијално неограничено право издавања ауторских дјела са којима учествују на конкурс, односно право на репродуковање дјела штампањем, у периоду од три године од издавања истих, те право дистрибуисања поменутих дијела до продаје комплетног тиража дефинисаног овим конкурсом.
10. На Конкурс слати необјављени рукопис романа, штампан у три примјерка (формат А4, фонт Times New Roman, проред 1.5, нумерисане странице, увезано). Аутори три награђена романа се обавезују да рукописе, након коначне одлуке о избору, доставе и у електронској форми.
11. Рукописе, потписане шифром, слати искључиво путем поште, на адресу ЈП „Завод за уџбенике и наставна средства“ а. д. Источно Ново Сарајево, Ул. Николе Тесле бр. 58, 71123 Источно Сарајево, са именом и презименом, контакт телефоном и адресом аутора, у посебној, затвореној коверти. Рукописи евентуално достављени путем електронске поште или на други неодговарајући начин, неће бити узети у разматрање и нити ће бити предмет конкуренције за награду „Златна сова“.
12. Аутори су дужни, поред тражених личних података, у затвореној коверти из претходне тачке Конкурса, доставити и потписану изјаву којом, под пуном материјалном и моралном одговорношћу, изјављују да рукопис који достављају није раније објављен, како фрагментарно тако ни интегрално.
13. Достављени рукописи се неће враћати ауторима.
14. Посљедњи дан за доставу рукописа на напријед наведени начин је 5. 3. 2021. године, док је рок за проглашење најбољег необјављеног романа 31. 5. 2021. године.
15. Детаљни услови за учешће на конкурс, врста и висина награде, избор и начин рада стручног жирија, рокови за одлучивање о награђеним рукописима, те остала питања која дефинишу поступак избора најбољег необјављеног романа су дефинисани Правилником о додјељивању награде „Златна сова“, објављеним на званичној интернет презентацији Завода (www.zunsrs.com).

КЊИЖЕВНИ КОНКУРСИ

Србија

КЊИЖЕВНА НАГРАДА „БРАНКО МИЉКОВИЋ”

Почетком следеће године биће додијељена јубиларна 50. награда за поезију „Бранко Миљковић”. Награду додјељује Град Ниш, а организатор је Нишки културни центар. Жири планира да име добитника награде буде објављено током априла 2021, а свечани чин додјеле ће услиједити током маја или јуна 2021. године у Градској кући у Нишу. Награда се састоји од повеље, статуете и новчаног износа. У конкуренцију за ову угледну награду улазе сва прва издања књига поезије објављена на српском језику током 2020. године. Неће се узимати у обзир поновљена издања, издања објављена ранијих година, избори из поезије, антологије и слично.

Жири ради у саставу: проф. др Горан Максимовић, проф. др Драган Бошковић и Војислав Карановић. Књиге у три примјерка слати на адресу: НКЦ, Станоја Бунушевца бб, Ниш 18000 (за награду „Бранко Миљковић”) најкасније до 31. децембра 2020. године.

КЊИЖЕВНА НАГРАДА „БИЉАНА ЈОВАНОВИЋ”

Српско књижевно друштво расписује конкурс за награду „Биљана Јовановић” за прозна, пјесничка и драмска дјела први пут објављена 2020. године у штампаном издању. Изабрана и сабрана дјела неће бити узета у разматрање.

Књиге (шест примјерака, са назнаком: „за награду ‘Биљана Јовановић’”) треба послати најкасније до 28. 1. 2021. године на адресу: Српско књижевно друштво, Београд, Француска 7.

Жири ће радити у саставу: Снежана Божић (предсједница), Весна Тријић, Катарина Пантовић, Ана Стишовић Миловановић и Милица Ђуковић.

Награда „Биљана Јовановић” установљена је 2005. године. Додјељује се уз континуирану подршку Министарства културе и информисања Републике Србије.

КЊИЖЕВНА НАГРАДА „ДУШАН ВАСИЉЕВ”

Град Кикинда расписује конкурс за награду „Душан Васиљев”, која се додјељује за најбољу књигу написану на српском језику објављену током 2020. године. У конкуренцији за ово књижевно признање могу се наћи пјесничке и прозне књиге објављене на територији Републике Србије. Награда се састоји од повеље и новчаног износа.

Издавачи и аутори могу послати књиге (три примјерка по појединачном наслову) на следећу адресу: Народна библиотека „Јован Поповић”, Трг српских добровољаца 57, 23300 Кикинда, уз обавезну напомену на пошљици „За награду ‘Душан Васиљев’”, најкасније до 08. 02. 2021. године.

Актуелна добитница награде је Маша Сеничић, који је награду добила за збирку пјесама Повремена попут викенд-насеља.

Награда ће бити додијељена 27. 03. 2021. године, на дан смрти Душана Васиљева, уједно и Дан кикиндске гимназије која носи име овог великог експресионистичког аутора.

IN MEMORIAM

НИКОЛА КОЉА
МИЋЕВИЋ (1941–2020)

У предвечерје 17. новембра у осамдесетој години живота од посљедица вируса ковид-19, у бањалучком клиничком центру, напустио нас је почасни грађанин Бањалучке и Удружења књижевника Републике Српске, преводилац свјетског гласа, пјесник, есејиста, музиколог и романописац, наш драги Никола Коља Мићевић.

Његовим одласком у вјечност, на ненадокнадивом губитку није остала само српска култура, него и културе народа бивше Југославије, као и култура његовог домицилног француског, париског боравишта.

Бања Лука је свом великану, који јој се увијек враћао, као што је то судбински учинио и овај посљедњи пут, указала 2019. године заслужену част додјељујући му своју најзначајнију награду „Кључ града” и титулу почасног грађанина.

Част нам је било живјети и повремено дијелити заједничке снове и наде са његовим генијем енциклопедијског знања из широке сфере умјетности. Иза њега су остали томови преведених књига поезије из француске, али и свјетске књижевне ризнице, као и десетине оригиналних пјесничких књига, преводилачких студија и есеја из историје музикологије. Захваљујући Мићевићевом несебичном ангажману, наша култура је постала богатија за многе свјетске књижевне вриједности створене у распону од средњег вијека до данашњих дана.

За такав гигантски допринос освјетљењу и прожимању наше и европских култура, Коља Мићевић је добио многа најзначајнија домаћа и међународна књижевна и преводилачка признања, међу којима и награде: Милош Н. Ђурић, 1972, за превођење, Награде београдских Клокотриста за збирку *Штрик и Шија*, Награде Станислав Винавер, Сретен Марић, Мирослав Антић, Кочићеве награде, Вукове награде, Златног беоцуга културно-просветне заједнице Београда, Златне медаље Француске Академије, 1989. и многих других.

Дјело Николе Коље Мићевића надрасло је један живот и остаће као свједочанство о умјетнику и човјеку који је поезијом и личним културним ангажманом спајао народе и културе.

Удружење књижевника Републике Српске

ПРЕДРАГ БЈЕЛОШЕВИЋ | СЈЕЋАЊА КОЈА СВИЈЕТЛЕ

ПРЕДРАГ БЈЕЛОШЕВИЋ

Једне прелијепе прољећне вечери, 1972. године, кад су мирисале процвале бањалучке липе, а мала дворана Дома југословенске народне армије била испуњена до последњег мјеста, неким случајем се хтјело да међу афирмисаним југословенским писцима међу којима је најмлађи био преводилац и пјесник Коља Мићевић, а најстарији већ легендарни Оскар Давичо, имам ту част, као члан пјесничког клуба „Веселин Маслеша“, да говорим неколико својих пјесама. Срдачно упознавање са учесницима услиједило је на коктелу послје књижевне вечери, али једино оно са Кољом остало је неизбрисиво у мом сјећању више личећи на сусрет са неким кога сте годинама познавали, па га сад поново, радосни, након дужег времена видите. Или, боље речено, са Кољом се нисам упознао, него сам га препознао. Истицао се појавом, звонким гласом и чистом дикцијом, сигурним наступом који је представљао човјека увјереног у оно што говори, једноставног и у једноставности отмјеног, најчешће у сакоу и уским фармерцама из којих је тијело дискретно показивало своју снагу. Отворене очи са широким зјеницама, високо чело и ведро лице, изражавали су при сусрету искрено задовољство, најчешће подржано осмејком на крајевима усана који је за зналце могао скривати и загонетно питање. Од тада, прије 48 година, па све до последњих виђења са Кољом, није се код њега изгубио тај стамени, свечани изглед човјека који је у сусрете са људима уносио неки чудесан чин узвишености и духовног блаженства.

Заведен тајанственом љепотом хармоније ријечи, Коља је још од основне школе почео да пише сонете, а ту захтјевну пјесничку вјештину, када је у питању испуњавање услова њене строге форме и римовања, по његовим записима, усавршио је већ у Гимназији. Новембра 1958. године, за пјесму „Нови живот“ из циклуса „Новембарска поема“, добио је као гимназијалац главну награду на

конкурсу о Дану Републике. Охрабрен овим успјехом и умијећем писања сонета, убрзо ће својој професорици француског језика, госпођи Драгици Мирјанић Кривошија, у којој је имао велику подршку, предати неколико преведених пјесама Шарла Бодлера. Превод ће се носити по разредима и читати у зборници као само преводилачко чудо од склада и љепоте. Али о том времену сигурно знају много више од мене други који су са њим тада дијелили ђачке, а касније и студентске судбине.

И сада је мјесец новембар, али за нас многе његове пријатеље и поштоваоце његових превода и поезије, тужни новембар. Ђаци једног разреда бањалучких гимназијалаца, генерација 1975-79. опростили су се од свога славног претходника читуљом објављеном у бањалучком „Гласу Српске“ цитирајући стихове Жила Лафорга у његовом преводу:

*Ал' пошто музика још увек ми лева/
свој опијум моћни, њом блажим свој немир./
Тад, склопивши очи, мој дух слуша, снева./ У
безброј звукова биће се разлива/ и све само
сан је, и човек и свемир.*

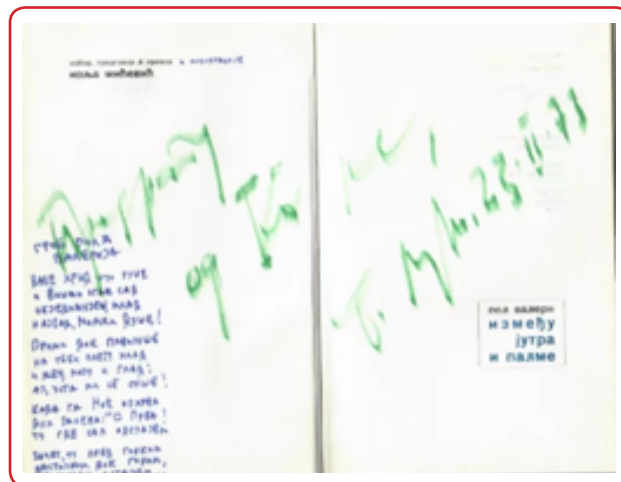
Оно чиме је Коља све који су га познавали фасцинирао, посебно млађе пјеснике и преводиоце, била је његова невјероватна посвећеност трагању за најадекватнијим и истовремено најпоетичнијим ријечима и синонимима за стихове пјесама које је бриљантно претакао у други језик. Волио је да прича о својим преводилачким и животним искуствима, али свако је поуку из те приче морао сам да извуче. Мада је држао многа предавања по свијету и на свој начин постао „ходајући рјечник“, као лик из „Зен прича“ у давном преводу Давида Албахарија и Раше Ливаде, избјегавао је директне савјете, то се тек понекад догађало у посебним приликама, као на примјер: „Све што пишеш треба радити тако као да ти је то последње што пишеш у животу јер једино тако ћемо иза себе оставити вриједна дјела.“ А ко се могао мјерити са његовим истрајним

радом и големом енергијом? Понекад је у раду проводио и десет, дванаест часова дневно, али то је могао само он, човјек који се свакодневно готово монашки спремао за своје стваралачке подвиге.

Превођење је за њега био умјетнички изазов раван пјесничком, више од самог буквалног превођења, рударски посао, прављење поетског хљеба од седам кора са печатима властитих оригиналних рима које је мајсторски одливао, а којима је коначну форму давао пјесник-преводац, ковач на наковњу језика, баш као што је то чинио и стварни ковач, његов отац, стварајући од жељеза у ватри невјероватне творевине за дивљење.

С обзиром на веома брзо стечено повјерење и пријатељство са Кољом, био сам привилегован отвореним позивом на кафу, од пола пет до пет послје подне коју је пио ритуално, у великим количинама, али доста разријеђену. У стан у Новој вароши, гдје је живио са супругом Јасминком, долазио сам сваких петнаестак дана. Бивало је то у оскудно вријеме, вријеме радничког пролетаријата када је мало ко од нас, посебно млађих пјесника, имао писаћу машину или, још рјеђе, музичку линију, а Коља је имао двије писаће машине и једну врхунску музичку стерео-линију са великим бројем лонгплеј плоча, углавном класичне музике. Готово увијек када сам долазио, радни сто је био прекривен разнобојним писаћим папирима које је волио да користи и ваљда сваком пјеснику чију поезију је преводио одређивао и адекватан папир у боји који је, по његовом мишљењу, таквој поезији пристајао. Сва та радна соба крцата књигама и сликама, нехајно разбацаним записима у рукопису или тек прекуцаним на машини, одисала је, не само посебним књишким мирисом, него чуђењем и мистичношћу која је привлачила да се и сами укључите својим скромним знањем и досегнутом спознајом у гонетање тог магнетичног свијета поезије и тако бар будете на руци том врлом истраживачу пјесничких дубина, тајанствених мисли и порука. Гдјегдје су на папирима поред пјесама исијавали његови апстрактни цртежи рађени колористички разнобојним фломастерима, личећи на грудвице бојених клупака за везиље, а које ће послје стављати у књиге као вињете за поједине стихове, као за поему „Млада парка” Пола Валерија у књизи „Између јутра и палме” (1969) коју

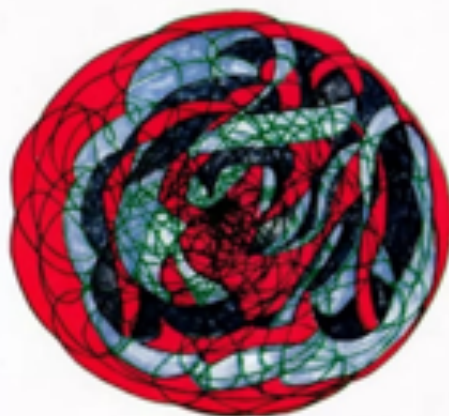
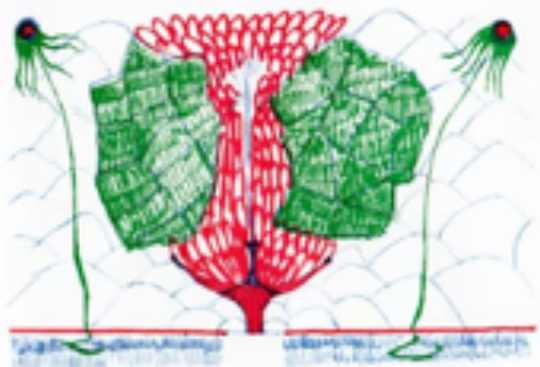
ми је поклонио 23. 2. 1973. са посветом којој је придодао и своју пјесму „Гроб Пола Валерија”.

У радној соби увијек је свирала тиха музика, тако да је Моцарт величанствено побуђивао чула, а Бах звучао још мистичније и дјеловао на мене у таласима час свјетла, час таме, узбудљивим преливима звуковних асоцијација. У таквом амбијенту Коља ми је давао да читам тек преведене пјесме. Питао ме за мишљење и да ли сам осјетио да негдје нешто шкрипи. Веома важни су му били склад и прецизност смисла стихова, ритам и рима који су морали бити беспријекорни. Био је озарен када је говорио о својим оригиналним римама које, по њему, још нико прије њега није користио.

А Коља је био и пажљив домаћин. Увијек је, мада сам био млађи тринаест година, желио да чује шта има ново и у мојој пјесничкој радионици. И тако, једном приликом донесох му десетак својих пјесама, а он само што их је прочитао, сједи и прекуца их на машини „Ремингтон”. Он није знао да је управо он био неко које први пут у мом животу прекуцао моје пјесме на писаћу машину. И уз то рече: „Ако немаш ништа против, однијећу их у књижевни часопис *Путеви* и предати уреднику Ранку Рисојевићу, вјерујем да ће их објавити”. Тако је и било. А било је то готово прије педесет година. То су догађаји и дарови који се никада не заборављају.

Под крај 1975. године, знајући да сам активан члан *Театра поезије*, Коља ми предложи да приредим цјеловечерње поетско вече у коме бих говорио стихове из још необјављене књиге пјесама *Цигански романсеро* Федерика Гарсије Лорке. И већ крајем јануара, у препуној дворани ЦКУДМ

„Веселин Маслеша”, посјетиоци су слушали Лоркине стихове у Кољином препјеву, а уз пратњу акустичне гитаре младог гитаристе Владимира Ђудуровића. Уједно, и опет захваљујући Кољи Мићевићу који је с пута из Шпаније донио оригиналне ноте за композиције Федерика Гарсије Лорке, била је то прва свирка Лоркиних мелодија за гитару у Бањалуци. И данас се сјећам Кољиних објашњења, готово љутње на неке раније преводе *Невјерне жене*. „Замисли, Циганин да одвезује кравату, па то је могла бити само машна.” А ријеч „марама” на глави заљубљене жене звучала му је непоетично и он је замјењује поетичнијим синонимом, ријечју „вео”, да би даље слиједили прелијепи стихови: *нити смиље нит пужеву/ нису коже тако лепе/ ни кристали месечеви/ таквим сјајем не трепере...* Или, *Бутке њене бежаху ми/ као рибе преплашене/ до пола још увек хладне/ а од пола сасвим вреле...* Сличну сарадњу остварили смо и приликом промоције јединственог преводилачког подухвата, књиге „Штрик и шија” Франсоа Вијона, настале од превода само једног катрена на 365 варијација, за коју ће касније добити највећа преводилачка признања, па и награду београдских Клокотриста и похвалу Мирослава Крлеже у то вријеме вреднију од било које награде, који је за превод изјавио: *Препјевао је то у екавици изванредно, управо сјајно, и то је свакако датум у нашем преводилаштву*. Коља је био најбољи режисер својих вечери, толико луцидан, оригиналан и у наступу страствен да му није био као помоћник потребан баш нико и стога, ако би он изразио жељу, то се није могло одбити.

Шарм који је посједовао, култура у опхођењу, образовање и спонтаност

плијенили су Бањалучане, а посебно представнице љепшег пола - дивили су му се и славили све његове успјехе готово као своје. Он је био, мада је све чешће избивао из града, чак тим и више, један од најомиљенијих умјетника у нашем граду. Ето, такав однос Бањалучана према Кољи је и након неких његових љутњи и неспоразума у поратном времену, на оне који су водили град, остао до посљедњег дана. А он је у својим пјесмама, посебно циклусу „Бањалучке секстине”, славио Бањалуку и онда када ју је критиковао јер то је био у срцу његов једини вољени град у који се, како је сам писао, „долијетало”, а не долазило.

ПРВА БАЊАЛУЧКА СЕКСТИНА

...човек загладан у могућно увек
замршен је у нитима језика
али сриче своју песму без краја
о Бањој Луци у Бањој Луци
њему су потребна крила од земље
да опет буде онај Икар стари

стари летачи препознају увек
земље изван сна и изван језика
Бањој Луци долећући, пре краја.

Кољини стални повраци у град, па и враћање, посебно када се други пут оженио и са супругом Кристином, Францускињом, стекао у Бањалуци сина Луку, а нешто касније у Француској и Рашка, за нас који смо свако на свој начин, ипак били градска константа, значило је много, имали бисмо осјећај великог појачања нашем бањалучком крхком свијету умјетности. Али његово остајање убрзо би се претварало у нови одлазак, па смо навикнути на та одсуства имали осјећај да је са нама и

када није био, увјерени да ће се, ако већ није, а ми то само не знамо, ненадано појавити са новим вијестима које су кријепиле дух и подгријавале машту.

Коља Мићевић је читав свој радни вијек провео као слободан умјетник. Мени није познато да је икада имао радну књижицу, чак ни у издавачкој кући бањалучког *Гласа* када је уређивао веома познату широм Југославије, едицију *Преводи*, или као главни и одговорни уредник књижевног часописа *Путеви*. Само такав посвећеник преводилачком умјетничком послу могао је да инспирише и оснажи цијелу плејаду младих преводилаца из Бањалуке, али и региона, попут Марија

Крснића (њемачки), Зорана Јунгића (грчки и енглески), Душана Пувачића са којим преводи Шекспировог *Магбета*, Златице Грухоњић (њемачки), Фикрета Цацана (руски), Весне Цакелић (француски), Ранка Рисојевића са којим заједно преводи Рилкеове *Воћњаке*, Османа Ђикића (фински), Стевана Мартиновића (мађарски), Сеада Садића (енглески), Аднане Зељковић (јапански) или мене, кога је Коља напросто убиједио да преведем десетак пјесама и једну дугу поему „Капетани” са руског језика, пјесника Николаја Гумиљова, за кога је

говорио да управо цијели Париз прича само о њему, првом мужу Ане Ахматове, кога је Лењин по повратку из Париза у Лењинград и оснивању грађанског часописа „Аполон”, убрзо оптужио да ради против револуције и бескрупулозно стријељао, 1921. године. И, наравно, Кољину жељу и повјерење, нисам могао изневјерити. Превод пјесама пјесника Николаја Гумиљова објављен је 1987. године у прољећном броју *Путева*, шест мјесеци прије него што ће београдска *Књижевна реч*, водеће књижевне новине у то вријеме, посветити Гумиљову читав број свог листа.

У предратној Југославији један од значајнијих преводилачких пројеката био је Кољин рад на преводу заоставштине Пола Валерија под називом *Свеске* и управо тим поводом Коља Мићевић је, 1990. године, у знак захвалности за уступање необјављених рукописа организовао *Дане Пола Валерија* у нашем граду којима је присуствовала и Валеријева кћерка Агата, дародавац Валеријевих ауторских права.

Ратни вихор на простору Југославије, а посебно у Босни и Херцеговини, промијенио је много тога. Посматрајући нас све са дистанце, из Париза, у коме се обрео крајем 1991. године након објављивања у Нишу своје пјесничке збирке *Нити*, проживљавао је веома тешке дане немаштине и борбе за голо преживљавање, изложен разним информацијама и дезинформацијама оних који су тамо долазили или кроз Париз само пролазили. Тад се повлачи у својеврсну преводилачку изолацију и започиње рад на капиталном пројекту преводу *Комедије Дантеа Алигијерија* на српски, али потом и на француски језик.

Крајем деведесетих Коља долази у Бањалуку и преузима свој стан у коме је било неколико година смјештено једно избјегло лице са породицом. Тада смо се видјели први пут након седам година. У суморној селидбеној атмосфери преносили смо и враћали у првобитно стање његову привремено дислоцирану библиотеку. Нисмо причали много, а и то о чему смо причали било је везано за Валеријев абецедариј који је имао намјеру да објави. Предложио сам му ријеч *словар* коју сам користио у *Уводу у словарь*, 1985. године када га се није посебно дојмила. Након неколико мјесеци у црногорском часопису *Овдје* објавио је *Словар Пола Валерија*, што ме обрадовало.

Чинило ми се да је његов повратак сада све извјеснији. Започео је и са неким пројектима у граду. Још је био активан издавач *Дантеона* који је водио заједно за проф. др Миодрагом Жилетом Живановићем. Све више је обузет музикологијом. Објављује роман о Моцарту као и вишетомну *Лирску историју музике*.

Памтићемо га и по изванредној телевизијској серији у десет наставака из области музикологије коју је урадио и као сценариста и као редитељ за Радио телевизију Републике Српске. У преговорима је било и објављивање *Комедије*, али очигледно за тај пројекат, који је за овдашње прилике изискивао велико улагање, није било довољно средстава у буџету овог медија, након чега Коља одлучује да своје снове оствари у Београду, потом у Паризу, гдје су му живјели синови и супруга Драгица.

Паралелно са ангажманом у Бањалуци и Београду, Коља предано ради у Француској на развоју властите издавачке куће, активан је у раду међународног фестивала пјесника Медитерана у Лодеву, потом Сету гдје је селектор за такозвано српскохрватско подручје бивше Југославије, држи веома посјећена предавања широм Француске, у Културном центру Србије у Паризу, објављује своје књиге и на француском, води полемике са опонентима неких његових превода, посебно *Комедије* на француски и ангажује се на промоцији књижевних вриједности са ових простора. Преводио је више пјесника са простора бивше Југославије међу којима и Његоша, Лазу Костића, Кочића на француски језик. У издавачкој кући „Коља, Лука и Рашко Мићевић” у Паризу, 2002. године, објављује и моју књигу изабраних пјесама *Ле Рж* у преводу Ljiljane Huibner- Fuzellier и Raymonda Fuzelliera. Управо те 2002. године боравећи на сусретима пјесника Медитерана у Лодеву био сам свједок угледа који је Коља имао код многих француских и свјетских пјесника, као и петнаест година касније у Сету, гдје је фестивал премјештен. Са тих свјетских пјесничких сусрета остаће у сјећању многих Кољина незаборавна предавања која су истовремено била и својеврсни перформанси, о Валерију, Игоу, Дантеу. Често их је држао, или изводио, одјенут у небеско плаву мистичну ризу из неког афричког племена, уз подршку при објашњавању античких митских ликова, величанствених цртежа, свог великог пријатеља сликара, српског и француског

Лодев, Француска, 2002.

академика, Владимира Величковића, захваљујући којем ће пријатељству својој Бањалуци, 2006. године, подарити изложбу сјајних цртежа у тушу.

Преводима најеминентнијих писаца са француског језика од средњег вијека до данас, попут Бодлера, Малармеа, Рембоа, Игоа, Аполинера, Валерија, Верлена, Сева, Лафорга, Вијона, као и бројних антологијских избора француске лирике и трубадурске и труверске поезије, Коља Мићевић ће остати упамћен као преводачка институција која нам је свима, који смо пратили само његов преводачки рад, омогућила да и без похађања франкофоне катедре поуздано научимо све о највишим књижевним вриједностима и култури овог великог народа.

Превод *Гаврана* Едгара Алана Поа, са енглеског језика, касних седамдесетих, напосто је био разграбљен за неколико дана у бањалучкој Гимназији.

На Сорбони, гдје је предавао као лектор за српски језик, студенте је учио како превести Кочићеве приче, са словеначког на француски препјевао је Сонетни вијенац Франца Прешерна, а пјеснику свог младалачког надахнућа Бранку Миљковићу управо се одужио преводом комплетног пјесничког опуса на француски језик и књига се налази у француској у штампи, али,

Лодев, Француска, 2002.

нажалост, Коља нам је неће на свој изузетан начин ерудите, бранећи сваку преведену ријеч и сваки пјесников стих, никада више презентовати.

У своју Бањалуку дошао је посљедњи пут, 1. новембра ове године, веома расположен, са радосним вијестима и приједлозима за сарадњу везано за међународне књижевне сусрете, који ће се 2021. године одржати по шести пут, желио је да Град буде спонзор *Дантеових дана* у септембру (700 година од смрти Дантеа), на који начин би Бањалука идуће године уистину постала свјетска културна метропола. Такође, желио је и да нас обрадује вијешћу да је управо пред објављивањем комплетног пјесничког опуса једног од својих најдражих пјесника из младости Бранка Миљковића на француском језику. Часопису Удружења књижевника Републике Српске *Нова стварност* који се ево, са малим кашњењем у односу на најаву, појављује својим првим бројем, уступио је ексклузивни прозно-поетски текст „Молебан за композиторе жртве холокауста”...

Дана 2. новембра око пола девет ујутро, Коља ме, тешко дишући, позвао да хитно дођем до њега у собу хотела „Босна” гдје је био смјештен и да позovem неког од кардиолога. Нажалост, по доласку неопходно је било позвати Хитну помоћ. Након дванаест дана

борбе за живот, здравствено стање се поправљало и припреман је Кољин излазак из болнице. И поред новог негативног теста на ковид-19, тринаестог дана Кољино стање се нагло погоршало. Седамнаестог новембра, око 18 часова, од посљедица борбе са немилосрдним вирусом, напустио нас је човјек са којим смо дијелили велики дио живота и умјетничких снова.

Никола Коља Мићевић је био наш бањалучки прозор у свијет, пјесник о чијој поезији ће се тек сада писати, преводилац који је створио властити правац у превођењу, страствени заљубљеник у лијепо, савршени зналац најсложенијих пјесничких форми, поуздани тумач зодијака, мистик који је знао гонетати поруке звијезда... И зато нам остаје да вјерујемо да је наше молбе да не долази, баш сада, у најтеже вријеме пандемије из Париза преко Београда за Бањалуку, свјесно одбијао и супрузи и синовима и мени. Ту гдје се родио, једног фебруара 1941. године у Бањој Луци, „долетео” јој је као у пјесми поново, али сада ношен прстом судбине, да нађе и своје вјечно почивалиште и да би нам био ближе, нама оваквим какви јесмо.

Ово су моја сјећања о Кољи Мићевићу. Вјерујем да ће се испричати на хиљаде нових, и много упечатљивијих од мојих, али надам се да сам успио осликати кроз секвенце из личних контаката и пријатељевања, бар најбитније црте карактера Коље Мићевића, свог узора чисте врлине, истраживача у свјесном, али и заумних пјесничких слутњи и визија, човјека који се није мирио са ријечју „немогуће” у „пјесничком” преводилаштву, пјеснику који је у своје надахнуте преводе и препјеве удахнуо сву љепоту матерњег језика и учинио нас поносним што смо га познавали.

У вјечно почивалиште на Градском гробљу у Алеји заслужних грађана Бањалуке, Николу Кољу Мићевића, испратили су 17. новембра у 12 часова, синови Лука и Рашко, супруга Драгица и чланови најуже породице и пријатеља.

Почивај у миру драги пријатељу. Поновни сусрет са тобом, у свјетлости, је неминован.